

A BESZTERCZEI DIÁKOK

REGÉNY HÁROM KÖTETBEN

IRTA

WERNER GYULA

BUDAPEST.

AZ ATHENAEUM IROD. ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA.

1902.

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2016
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5531-02-6 (online)
MEK-14979

I. KÖTET.

I.

Egy heidelbergi kurta kocsmában szemközt könyökölt egymással két besztercei diák: Amend Márton és Hofgräf Pál. Elvégezték az egyetemet s most készülnek haza, az urnak 1598-ik esztendejében. Dájbukát uram, - száraz, fekete kis örmény kereskedő - meghozta a várvavárt útiköltséget otthonról.

Az öreg Amend, jómódú besztercei mészáros mester, s a Hofgräf anyja, vagyonos özvegy-asszony, szép kerek summácskát küldtek a két diáknak. Ha van valami adóságuk, fizessék ki. Azután egy kis kerülővel, idegen országokon át térjenek haza. Ha már annyi pénzbe került a neveltetésük, tegyék fel a koronáját, látogassák meg sorba a protestáns testvérnépeket.

A két diák a Dájbukát uram hallgatag száján csüngött. Érdekes dolgokat mondhatott volna el nekik, hiszen valóságos vér- és lángtengeren keresztül hozta meg oly messziről a pénzüket. Várták is, hogy előáll a kalandjaival, de ő kelme szűk szavú ember volt, s mintha a fogát húznák, oly nehezen vált meg minden kis hirtől, amit tudott.

Erdélyről meg éppen nem szólt szívesen. Annyit mondott, hogy az állhatatlan, szeszélyes Báthory Zsigmond otthagya a gyönyörű országát egy vakandaktúráért: Ratiborért. A fejedelem Báthory Endre. Majd megbánja még, hogy bibornoki köntösét fölcserélte a fejedelmi paláttal. Eddig a feszület az ágya fejénél függött, ezentúl maga hordja a nehéz keresztet: a sok oldalról ostromolt kis ország kormányzásának gondját. A mártíromság tövis koszorúja, amit eddig csak a szent könyvekből ismert, mint erdélyi fejedelemnek hamar a homloka körül fonódik.

A két diák áhitattal hallgatta a kereskedőnek szófukar beszédét. Mohón ittak be mindent, ami az otthonra vonatkozott.

Rajnai bor mellett esett meg a pénz átadása. Az asztalra leolvasott sárga csikók fénye szinte elkápráztatta a szemüket. Főleg a kocsmáros pislogott a pénzre elégedetten. Három átalag rajnai bor árával tartoztak már a nebulók. Diákokról lévén szó, már beletörődött abba a gondolatba, hogy a nagy harang fizeti meg.

A két diák német viseletben volt plundrában, salaváréban, csattos cipőben. Bélelt palást volt a vállukon, a fejükön paróka. A kereskedő gúnyosan vigyorgott rájuk.

- Ha így jönne haza a fiatal urak, ebben a madárijesztőben!

Hofgräf ledobta fejéről a parókát.

- Ebnek kell, nem nekem.

Amend hidegen rázta meg a fejét.

- Ruha, ruha. Holnap különben selyem jáponikát veszünk magunkra, szép, vékony, keményített ujjú gyolcsinget, meg kazakposztóval bélelt kurta dolmányt. Ez a francia diákok viselete. Mert mi, - úgy-e Pali! - Hollandián, Anglián és Franciaországon át akarunk hazajutni?

Hofgräf a nyelvével csettentett.

- Pompás ital ez a rajnai bor, sajnálom itthagyni. Tüzes és mégis sima, gyöngéd aromája, hasonlatos a szőke lányokhoz.

Amend elosztotta a háromszáz aranyat két felé. Százötvenet eltüntetett a plundrája mély zsebében, a többi a társa elé tolta. Azután hideg, kék szemével komolyan bámult az ónkarikás, színes ablakra, amely ki volt nyitva s amelyen a vendéglős leánya nézett be.

Hofgräf, ahogy meglátta, szelesen felugrott az asztaltól. Egy marék aranyat csillogtatott meg a leány szeme előtt.

- Mit vegyek magának emlékül? Egy pár szép fülbevalót s egy sor igazi gyöngyöt a nyakára. Szép, fehér nyaka van, édes Netti. Sajnálom itthagyni.

A leány elnevette magát.

- Sohase sajnáljon. A fülbevalója nem kell, tartogassa ajándékát a mátkájának. Hanem itt az emlékkönyvem, írjon valami szép, érzelgős verset belé.

- Verset, azt Amend úr tud. Én csak csókolni tudok. Nincs a világon édesebb rim a csóknál. Elhiszi?

A leány eltolta. Erős kis keze volt, járatos az ostromló fiatal urak elhajtásában.

- Elhiszem. Csakhogy nem maga fog arra megtanítani.

A diák nyílt barna szeme szikrázott a vidámságtól és életkedvtől.

- Kár pedig. Mondja kis Netti, meg fog-e siratni bennünket? Gondolja meg: az életben talán sohasem találkozunk többé.

- Messze van az az Erdély?

- Túl van az óperenciás tengeren.

- Na akkor isten áldja. Az anyám már kiabál értem. Nem szereti, ha diákkal szóba állok. A magyaroktól meg különösen félt. Azt mondja vakmerőek és tüzesek. Fekete szemük van, nem olyan üvegszínű, mint a maga barátjának.

- Ja, ő szász.

- És maga?

- Én is az vagyok, de úgy látszik, elütöttem a fajtámtól. Szeretnék magától elbúcsúzni, Netti kisasszony. De tudja, érzékenyen... Kijöhetne ma este, úgysis szép holdvilág lesz.

A leány fejét rázta.

- Mit gondol? Nem vagyok én romantikus macska, hogy holdvilágnál mászkáljak? Meg aztán minek?

- Minek, minek... furcsa kérdés. Hát nincs magának szive?

- Van, de a vőlegényemnek tartogatom. Nem volna jó, ha minden útszéli ágba megakadnék.

- Hát nem jön ki?

- Nem. Hanem az ablakban beszélgethetünk, ha éppen kívánja.

- De hisz azon vasrács van. Olyan a maguk háza, mintha apáca kolostor volna.

- Vasráccsal kell őrizni a kertet és a leányt, - ez az apám mondása.

Kezével bucsút intett, s karcsu alakja, kedves arca, fiatal szépsége eltűnt az ónkarikás ablak rideg keretéből.

Hofgräf leült az asztalhoz. Magas talpu pohár állott előtte, tele töltötte gyöngyöző rajnai borral.

- A Netti egészségére. Jól jár vele az a német akasztófa, akibe beleszeret s aki el fogja venni.

Amend boszúsan kocintott barátjával.

- Beszéljünk már okosabb dolgokról. Mindig leányokon jár az eszed.

- Hát min járjon, az én koromban?

- A te korodban! Én is egykorú vagyok veled, mégsem szaladgálok minden szoknya után.

Hofgräf újra tele töltötte a poharakat. A maga poharát a világosság fele tartva, gyönyörködött a rajnai bor csillogásában.

- Te bölcs vagy, Márton, és fanyar, mint a vadkörte. Azért nem donganak körül szerelmes gondolatok darazsai. A darázs csak édes gyümölcsre száll. Ha haza vergődünk, megházaszodol. Elveszed azt, akit az apád számodra kiválaszt. Két gyermeketek lesz, sem több, sem kevesebb. Megválasztanak tanácsosnak, s tiz év múlva te leszel a besztercei polgármester. Az arcképedet, a hideg üvegszínű szemedet s a vastag arany nyakláncodat megfestetik az utókor számára. Ott fog lógni a portréd a polgármesterek történelmi arcképei között, a tanácssterem megbarnult falán... Negyven éves korodban megkopaszodol és tekintélyes hasat eresztasz... S ha csillagászatot tanulni ide Heidelbergába küldöd a fiadat, szigorúan szívére kötöd, hogy csillagvizsgálás helyett ne próbáljon foglalkozni szép leányszemekkel... A fiad pedig, ha ugyan reád üt, ép oly hidegen fog itt ülni, gondosan számlálgatva pénzét, ahogy te most. Különben prosit... Az ivásból elég volt. Fejembe szállt a rajnai bor és a Netti mosolya, aki pedig nem akar romantikus macska lenni...

Felállott s az ablakon kinézett. De az udvar csendes volt. Nem járt kint senki. A szőke kis leány legkevésbé.

II.

A két besztercei diák vigan élt Heidelbergában. Egyik professzoruknál voltak szálláson. Mayer úr nagy tudós hírében állott, mindig csak a könyveket bújta. De volt még egy más szenvedélye is: ha szerét tehetett szakácskodott. Sütött, főzött, mint aféle aggregény, a konyhában is Horácius verseit vagy Senecának az »öregségről« irt könyvét olvasván. A választófejedelemnek különös gondja volt a magyarországi diákokra. Amend nem szívesen elegyedett az ivó társaságba. Félszeg fiú volt, az otthon rosszulnevelt polgárfiú minden hibája megvolt benne. Hofgräfet szerették az erdélyi mágnás urfik, mert törölmetszett magyar gyerek volt - érzésében és gondolkozásában.

A választófejedelem vadászatokra hívta meg a Bethlen, Iffjú, Kendi fiúkat, s más vérbeli erdélyi főurak gyermekeit. Hofgräfet mindig magukkal vitték. A választófejedelem hintóján vagy háts lovain mentek az erdőbe, udvari vadász kísérte őket.

Mikor az első szarvast meglőtte Hofgräf, szépen keresztül fektették az elejtett vadon, és a vadászkes lapjával végig hegedültek rajta.

A Nekkár partján csapatostúl jártak-keltek délutánonként a diákok. Szép polgárleányok hűséges árnyékává szegődtek, összeverekedve féltékeny timár és mészáros legényekkel. Ezekben a verekedésekben nem egyszer kitűnt a Hofgräf ügyessége. Amend tisztos távolból nézte az ütközetet, s ahol baj volt, onnét kámfor módjára hamar elpárolgott.

A tudományokban azonban ő volt erősebb. Szónoklatban Hofgräf és a Bethlenek mindenkit felülmúltak, de hittanban és felsőbb számtanban Amend túltett valamennyin.

A magyar fiúk házitánitói szigorú utasítást hoztak Erdélyből. Otthon a szívükre kötötték, hogy a »béke és háború jogát« jól bemagolják. A francia nyelvet el ne hanyagolják, se a vivást és voltizsálást. Viszont a szász fiúk az erődítést tanulták szorgalmasan, hogy otthon, körülkerített városaikban hasznát vegyék a hadi tudományuknak.

A jó erdélyi konyhához szokott fiúk nem éppen szerették a sovány heidelbergi kosztot. Főtt tehénhúst ettek petrezselyemmel, juhhúst birsalmával, tejberizskását, salátát, lazacot, heringet, vadrécét. A friss vaj kitűnő volt, s a szőke tüzes rajnai bor (amelyet Hofgräf vérbeli szőke leányhoz hasonlított) kárpótolta őket rossz ebédjükért.

A kenyérrel meg éppen hadi lábon állottak. Fekete, nehéz, sületlen rozskenyeret ettek, amilyen otthon a cselédek asztalára sem kerül. Tőzeggel fűtött szobájukban sokat gondoltak az erős tűzű, jó erdélyi bükkfára; a nagy, brassói kandallóra, amely szerető szívű nagyapó módjára ontja a meleget, s amelyet esténként körülül az egész család.

De hát a két besztercei fiú útra készül, nincs miért tovább időzni a heidelbergi diákélet képeinél.

Hofgräf, ha tőle függ, toronyirányában megindul hazafelé. Ám a fontolgató Amend más nézetben volt. Azt akarta, menjenek le hajón a Rajnán, kukkantsanak be Hollandiába. Nézzék meg a híres utrecht-i egyetemet, ahonnét Anglia egy macskaugrás. Doverből szépen áthajóznak Franciaországba, azután Hamburgon és Bécsen át, via Kassa, egerúton visszajutnak hazájukba.

Hofgräf a fejét csóválta.

- Nagy út ez. Van-e rá elég pénzünk? Sok költséggel jár, háromszáz aranyból nem futja.

Amend boszús volt.

- Nem járunk mi nagyúri pompával, csak ahogy polgárfiúkhoz illik. Összehuzódunk amennyire lehet, nem szórjuk a pénzt teli marokkal. Add ide, amid van, majd én leszek az úti marsalod. Fogadom, hogy még haza is viszünk néhány felesleges sárga csikót, nem hogy ki nem jönnénk. Minél több országot látunk, polgártársaink otthon annál jobban megbecsülnek. Ez növeli a tekintélyünket. Én csak amondó vagyok, hamarabb lesz belőlünk tanácsúr, ha ezt az utat megteszszük...

- Lesz tanácsúr a veres ördög. Én különben nem vagyok elrontója semmi jónak. A párizsi diáknegyedet, a párizsi grizetteket úgyis régóta szeretném ismerni. A tudomány és a szerelem ott oly testvériesen össze van fonódva, mint a hogy összekerül az élő rózsafa meg a karója. Én majd csak leszakasztom a rózsát, a tudomány száraz karója neked marad... Tüzet rakhatsz vele otthon a polgármesteri kandallóban.

Amend vállat vont.

- Bolond lyukból bolond szél fú. Másnak az asszonyok szoknyája csak annyi, hogy befüggönyzi vele a hálószobája ablakát... A te szemedben aranyos köd: nem látsz tőle semmit az egész világból... Még talán a notre-dame tornyát se látod, pedig azt mondják, magasabb a besztercei és szebeni toronynál... Ami csaknem lehetetlen.

Hofgräf vidám, barna szeme nevetett.

- Te csak nézd a tornyokat és köveket, Márton, én majd az emberek arcát nézem. Mert az emberek az igazi kövek, belőlük épül a világ rendje... Most pedig hagyj aludni. Oltsd el a gyertyát és hagyj nyitva az ablakot. A holdvilágtól fényes az udvar, s innen az ágyamból az orgona bokorra látok. Hallod a fülemüle dalát? Most megijedt és elhallgatott... Nagyon nyugtalanul ver a szívem.. Meleg nyári éjszaka van, s nekem bolondos gondolataim támadtak... Nem tudom, mi lelt.

Csakhogy Amend nem oltotta el a gyertyát. A cókókját szedte össze. Vigyázva, gondosan rakott be mindent nagy, vaspántos ládjába. A társa holmiját is összekereste, a ruháját, a könyveit, a fehérneműjét. Azután fürkészve körülnézett: nem felejtett-e kint valamit?

Éjfél felé járt az idő, mikorra készen lett. Mielőtt nyugodni térne, pénzét még egyszer megolvasta. Hofgräf szerte hagyta a maga aranyait az asztalkán. Amend, fejét csóválva, a barátja pénzét is megolvasta, s betette, a magáéval együtt, egy régi, zsiros bőrzacskóba, a párnája alá.

Azután beretteszte az ajtót, s kikönyökölt az ablakon. Kint holdvilág volt. Az udvar olyan volt tőle, mint valami csillogó vízfelület. Az orgona bokor levele halkan mozgott, s a fülemüle tovább énekelt a lombok között. Amend egy nagyot ásított és levetkőzött ő is.

Hofgräf már aludt. Leverte magáról a könnyű nyári takarót, látszott, hogy nyugtalan álma van. A húsz éves ifjú ingerlő, bűvös álmai! Netti, a párizsi grisettek, vörös hajú, karcsú angol ladyk, telt keblű hollandi leányok, égő szemű, bársonybőrű olaszok vonultak el előtte. S végül lenhajú, fehérhomlokú, epedő szűzek otthon, a kőfallal körülkerített szász városokban, akikhez csak mátkagyűrűvel szabad közeledni.

III.

Szép, nagy városokat láttak útjukban. Ahol megtetszett nekik, ott gyökeret vertek egy-két napra. Hofgräf az utcákon kószált legszivesebben, a templomok közelében, ahová sok asszony és leány járt. A praktikus Amend a város életviszonyait tanulmányozta. Hány lakosa van? Hogy oszlik meg nem és foglalkozás szerint? Hogy hívják a polgármestert és a tanácsurakat? Protestánsok-e vagy római katolikusok? Miből élnek az emberek? Van-e kereskedelem és virágzó kézműipar? Mi a hús és a kenyér ára? Drága-e az élet vagy olcsó?

Mindezeket az adatokat szemenként szedte össze, mint veréb a búzát. Ha valakivel szóba állott, kérdéseket intézett hozzá, tudakozódott a vendéglőkben s mindenhol, ahol alkalma nyílott. Jegyzőkönyve tele volt följegyzésekkel. Lássa otthon az apja, hogy nem hiába költi rá a tenger sok pénzt. A jó erdélyi aranyakat visszaviszi ő a szász földre, ismeretek képében.

Hajót kerestek, amely átvigye őket Angliába. Találtak egy erős, bizalomgerjesztő vitorlást. Megalkudtak a kapitánynyal, aki Hofgräfhez vonzódott jobban, mert versenyt itta vele a grogot, s ha nagy szél kerekedett, a matrózokkal, - mint valami pók a hálója szálain, - együtt mászkált a kötélzeten.

Amendre ellenben görbe szemmel nézett. Kíváncsinak találta, nem volt inyére, hogy mindenbe beleütötte az orrát, hogy kifaggatta a legénységet és kifürkészte a hajó alsó helyiségeit. Amellett ő maga zárkozott volt és néma, mint a hal.

Alig indultak el, szikrázni kezdett a tenger, mint a haragos macska szőre. Ez a vihar előjele. Amend szűkölt, elvesztette a fejét, lebujt a kapitány kajüttjébe.

Ellenben a másik jókedvű, szinte könnyelmű volt, pedig a vihar, Dover közelében, ugyancsak megtáncoltatta a hajójukat. A kapitány rajtakapta, ahogy a fedélzeten ráírta a nevét egy darab hártýára, a hártýát beöntötte vörös spanyolviaszkkal és vékony selyemzsinóron a nyakába akasztotta.

- Minek ez? - kérdezte megkinálva őt groggal.

Hofgräf vidám szeme a vadul hullámzó tengert fürkészte. A hajó úgy táncolt, hogy nem tudott megállani a maga lábán, bele kellett kapaszkodni az árbocfába. Barna, fényes haja kibuggyant a bársony süveg alól, arca égett a szokatlan veszedelem izgalmától.

- Úgy hiszem, kapitány, itt veszünk mindnyájan. Mire megvirrad, holttestemet az angol partokon kifogják valahol. Azt szeretném, hogy tudják meg, mi volt a nevem és micsoda országból való vagyok. Az anyám fülébe így valahogy még eljuthat a halálom hire. E kis írás nélkül sohasem tudnák meg otthon, hogy mi lett belőlünk.

Mindezt jókedvűen kiabálta a nagy szélben a kapitány fülébe, tenyeréből tölcseért csinálva, búslakodás és meghatottság nélkül. Húsz esztendejének diadalmas teljében nem tudott elkomorodni a halál gondolatától. Semmit sem vett komolyan, az életet sem, nemhogy a halált. De meg azután oly korszakban élt, amikor olcsó volt az emberi élet. Senkisem volt biztos, hol hagyja ott a fogát: csatában-e, országuton-e vagy valamelyik erdőben?

A szél vad rohamokban zúgott, füttyült, rikongott felettük. Mintha panaszos emberi és állati hangokat hallanának. A kapitány torkaszakadtából ordított vissza.

- Látszik hogy szárazföldi patkány vagy fiam... Azt hiszed, ez vihar?... Ettől sülyedne el az én hajóm, mi?... Mintha bizony sohasem láttál volna táncoló fiatal leányt, ahogy a haja kibomlik... a szeme ragyog... s a csipkéje egy kicsit összegyűrődik... Ez az én hajóm is szakasztott olyan most... Egy kicsit mulat, kedvére kitáncolja magát... Ennyi az egész... Ezért ugyan kár volt vesztegetni az írást és a piros spanyolviaszot... Egészségesen, minden baj nélkül teszek ki benneteket a parton... A másikat is,... pedig nem bánnám, ha egy kis sós vizet innék... Kellemetlen fráter...

A kapitánynak igaza volt. Estefelé a vihar elült, s a kikötő lámpája hivogatólag csillogott az utasok elé. Amend is felkerült a hajó gyomrából. Sárga volt, mint a szűrt viasz, a kapitány gúnyosan fogadta.

- Imádkozott úgy-e?

A fiú egykedvű kék szemét a kapitányra szegezte.

- Én mindig imádkozom. Akkor is, ha baj ér, akkor is, ha jól folyik a dolgom. Az én népem vallásos. Azért van rajtuk az isten áldása...

Körüljárta a fedélzetet. Figyelmesen megnézte az árbocot, a köteleket, a vitorlákat, a hajó orrát, hogy a vihar micsoda kárt tett bennük? Aztán beszédbe eredt a kormányossal. Kérdezősködött tőle, mennyi jövedelmet hajt ily szállító hajó évenként a tulajdonosának?

Doverben a diákok egy napot töltöttek. Kipihenték a tengeri utat, a viharvert hajó kegyetlen hánykolódását és másnap alkonyatkor lóháton megindultak London felé.

Az éjszaka egy nagy erdőben érte utól őket. Az utat nem tudták, vezetőjük nem volt, angolul csak gagyogtak, s hozzá még szakadt az eső, mintha dézsából öntenék.

Amend dühös volt. Szidta társát, mint a bokrot.

- Ez is a te bolond gondolatod volt. Alkonyatkor neki indulni egy ismeretlen országnak: micsoda számárság...

Sarkantyujok nem volt, német harisnyás cipőjük sarkával ösztökélték lovukat. Néhol csak lépésben mehettek a sűrű bokortól, meg a vad körtefa kiugró ágától, amely megtépdeste ruhájukat.

Hofgräf zsörtölődött.

- Nincs benned romantikus érzés. Hát nem érdekes ez? Nem megemlegeted ezt az utat életed fogytáig? Megemlegetnéd-e, ha deszka egyenes volna az út, ha vezető poroszkálna előttünk sovány gebéjén, s ha nem áznál bőrig, mint a lyukából kiöntött ürge? Nem születnél lovagnak, Márton. Irtózol minden kalandtól, s fogadom, nem volna inyedre, ha most hirtelen rablókkal találkoznánk.

Amend megijedt.

- Rablókkal? Hiszen csurron viz vagyok, a pisztolyom löporkamrája beázott s bizonyára a tied is. De minek is hallgatok rád? Olyan szeles vagy és megfontolatlan, mintha nem is volnál szász...

Hofgräf kacagott és egy szász nótára gyujtott. Fiatal csengő hangja felverte az erdőt.

Amend szorosan melléje lovagolt és haragosan oldalba lökte.

- Elment az eszed? Lármáddal vezesd nyomunkra a zshiványokat!

- Kell is a zshiványoknak a mi kétszáznyolcvan aranyunk. Mert úgy-e, húszat már elköltöttünk?

- El, el, - mondá Amend és a sötétben fanyarúl mosolygott. Eszébe jutott, hogy alig költött el a kettőjük pénzéből nyolc aranyat. Hofgräf, aki nem tud számolni és olyan, mint a szélkakas, azt hiszi, húsz arany fogyott el. Annál jobb. Hat aranyat most már nem keres rajta. Mire hazaérnek, csinos kis kerek összeget rakhat így félre, a társa pénzéből.

Néhány órai lovaglás után elállott az eső, sőt a felhők közül kitetszett a hold. Az erdő is elmaradt mögöttük, elmaradtak az alvó madarak, a hallgatag fák, a vékony karocskáikat utánuk nyújtogató bokrok.

Amily félelmes volt előbb, oly bűvössé, titokteljessé vált most az éjszaka a holdvilágtól. A lovak patkójától letaposott ezerjófű illata érzett, a szentjános bogarak előmászta rejtekükből, és mérhetetlen pöffeszkedésükben versenyt akartak világítani a holddal. A kakukk megszólalt. Egy negyed óráig szünet nélkül kiabált. A két diák lassan poroszkálva nem győzte hallgatni.

- Sok esztendő van még előttünk, Márton. Ne félj te se rablótól, se dögvésztől, se párbajtól, se háborútól. Még hosszú, hosszú évekig a hajunkszála sem görbül meg, ép bőrrel kikeveredünk minden veszedelemből... A kakukk mondja...

Amend sóhajtott.

- Nem adok én a kakukkszóra semmit. Nem a mi kedvünkért kiabál az, bizonyára más oka van rá.

- Micsoda oka volna?

- Tudom is én. Talán jó kedve van. Talán az elrepült párját hívja. Az is lehet, hogy éhség gyötri. Vagy csak hangosan gondolkodik. Vagy pedig oly ostoba, hogy a holdvilágos estét nappalnak nézi. Talán érzékeny szivü, mint te, és megatja az erdő párolgása... Egy dolog azonban bizonyos: hogy akármi okból, de nem tud aludni... Hanem most mégis elhallgatott. Nem azért, mintha nem jósolhatna nekünk még sokkal több esztendőt, hiszen reánk férne, hanem bizonyára azért, mert a torka kifáradt vagy valami erősebb madár ráijesztett. Mint okos számító angolszász madár... kitér az egyenlőtlen küzdelem elől.

Jobb kedvvel lovagoltak tovább a göröngyös szántóföldön, visszatekintgetve az elmaradt erdőre.

Hofgräf azért tekintgetett vissza, mert a holdfényben úszó erdő benne gyöngéd, szerelmes gondolatokat ébresztett. Netti jutott eszébe, s az a sok szép leány, akivel még ezentúl fog megismerkedni... A társa óvatosságból nézett hátra, nehogy észrevétlenül nyargaljon ki utánuk az erdő sűrűjéből egy-két marcona zshivány...

IV.

Londonban Bethlennel találkoztak. Szász-Régen tájékaról való volt s az Amend apját jól ismerte. Megörült a két szász ifjúnak; de meg csillogtatni is akarta előttük az erdélyi főurak fényűzését és tekintélyét.

Elmondta nekik bécsi élményeit. Az Aranyszarvas fogadóban szállott meg, a Dunakapu közelében. Vele volt a tanítója, két inasa, két fullajtára. Mindjárt első nap összeveszett a testőrökkel, akik a Burgból kiszökdösve, ittak, kártyáztak, kötekedtek. Párbaja volt az egyikkel, s az első összecsapásra kettészelte a szép, hajlott orrát. Eb csont beforr. Begyógyul a testőr sebe hamar, de valahányszor nevet, dupla orra lesz, mint valami buldognak. Ne üsse bele ezentúl mindenbe. Vagy ne hordja oly magasan.

Másnap egyik atyafiát látogatta meg, egy évek óta Bécsben mulatozó magyar püspököt. Ebéd közben ugyancsak megrészegedtek. Ebéd után a püspök maga mellé ültette az öcscsét és kikocsikázott vele. Bethlen kényelmesen egymásra rakta a sarkantyús csizmáját, és nyuszt-prémes kalapja alól epedő pillantásokat vetett a járó-kelő polgárleányokra. Nagybátyja meg hangosan olvasta a zsoltárok könyvét. Ha valaki köszönt, felnézett és fogadta. Azután folytatta a hangos imádkozást, csak hogy nem valami ájtatosan. Mint szakácsa a hosszú, sovány nyúlderekat szalonnával: teletűzdelte a zsoltár szövegét földi gondolatok és pajkos ötletekkel. Nem tudta, hol hagyta félbe, mindig máshol kezdett bele. Közben az unokaöcscsét korholta, ilyenformán:

- »Minden ő ítéleti előttem vagynak: az ő parancsolatait nem hánytam el tőlem«... Veder-számra lehet inni azt a karcost annélkül, hogy az ember berúgna tőle... Úgy-e jó könnyű borocska? Servus humillimus... - fogadta egy ismerőse köszönését.

- »És voltam tökéletes ő előtte, és megtartóztattam magamat az én bűneimtől«... Ha jól kiszellőztetjük a fejünket, kártyakompánia jön össze nálam, fiam. Ne hogy a magad pénzéből veszi, itt van húsz arany, ha megkoppasztanak... Canis mater, hogy vigyorg rám a városi őr. Azt hiszi a szemtelen, be vagyunk csipve istenesen.

- »Mert te gyujtod meg az én szövétnekemet«... Az apád nagy szoknyabolond volt. Vigyázz magadra, galambom, nehogy festett orcáikkal téged is behálózzanak... Sok itt az alkalom... Szodoma és Gomora ez a Bécs. Nem oly ártatlan, mint Erdélyország.

- »Az erős Isten övezett fel engemet erőivel és ő egyenesítette meg az én utamat«... Az a féleszü Báthori Zsigmond minek fogadta be a jezsuitákat? A német kémjei azok egytől egyig. Pedig a sógor nagy ellenségünk. Ha teheti, gallérunk alá pök. Elhiheted, szerelmes öcsém, öreg, tapasztalt róka mondja.

- »Olyanokká tette a lábaimat, mint a szarvasoknak lábaik,«... Hanem azért a hintóból nem szeretnék kiszállani, báránkám, forogna velünk a világ. S te, szégyenszemre tántorganál... Aki most köszönt, az a hórihorgas, veres legény, hugenotta... Jó helyre jött ide Bécsbe, az Istenadta... Itt megmérgezik, vagy másképen teszik el láb alól. De elteszik... Nagyon fanatikusak a mi császárajaink... Rudolfus még csak hagyján, de aki utánna jön...

- »Az Urnak parancsolati igazak, megvidámitják a szívet; az Urnak parancsolatja tiszta, megvilágosítja a szemeket.« Rángasd meg annak az ökör kocsinak a fülét, mert még behajtat a Burgba. Pedig oda el se vislek. Rudolfus Prágában aranyat csinál és a csillagokat vizsgálja. Itt az udvarnál meg néhány cingár főherceg maradt, s egy csomó harisnyás léhűtő és ingyen-élő... Azokat egy Bethlen nem tisztelheti meg avval, hogy hódolatukra siet.

- »Mindenek, kik engem látnak, megcsúfolnak engemet; félre vonják ajkukat és hajtogatják az ő fejüket«... Tyhü, az áldóját, az a muskétás tiszt csakugyan hajtogatja... Kicsúfol, mert azt

hiszi, mélyen néztünk a korsó fenekére... Ugorj le csak, fiam, húzd ki a kardod, hozd el nekem az egyik fülét a gazembernek, hadd adjam oda a kedves agaramnak... Tanúlja meg, hogy »ne bántsd a magyart«.

De a kocsisnak több esze volt.

Hirtelen a lovak közé vágott. Ha nem teszi meg, a Bethlen fiú csakugyan leugrik a hintóból és püspök nagybátyja szemeláttára, fényes nappal, nyílt utcán, élethalálra meg verekszik egy muskétással, Bécsnek városában...

Másnap reggel, mikor már a sok savanyú fickóbort kialudták (a finom, tüzes ó bor inasnak s más alsó népségnek való), a püspök elküldte káplánját a Burgba. Megtudta, hogy Mátyás főherceg, a leendő császár, éppen itt időzik. Az már több a főhercegnél. Abban már a jó, kegyes császár veti előre árnyékát. Azt már jó lesz meglátogatni. Bejelentette az öcscsét, kihallgatást kérve számára.

A két beszercei diákot nagyon érdekelte ez a kihallgatás. Hogy folyt le? Mit érzett, mikor a leendő császár előtt állott? Reszketett-e, mint a nyárfalevél? Mit látott, mit tapasztalt a Burg csodás, fényűző termeiben?

A Bethlen fiú egykedvű maradt. Szerinte, nagyon egyszerűen és természetesen folyt le minden.

A nagybátyja kocsiján ment, családi színekbe öltözött huszárok lovagoltak mellette. A harisnyás ajtónállók bebocsátották a váróterembe... Ott átvette egy borotvált képű, koszperdel (kurta, egyenes karddal) övezett udvari tisztviselő... A főherceg egy nagy teremben fogadta... A tűz előtt állott, a nyitott kandallónál... Ő néhány lépést tett a főherceg felé. Erélyes, gyors lépéseket, mert sarkantyús csizmában volt... Mátyás ránézett. Hosszú, sovány arca volt és kék szeme... Lassan lehúzta a félkeztyűjét és gyémánt gyűrűktől sziporkázó ujjait a Bethlen fiú elé tartotta... Az erdélyi mágán fiú féltérde ereszkedett, a kardját vigyázva felfogta, nehogy megcsörrenjen, s a feléje nyújtott kezet megcsókolta...

- Aztán mit mondott? faggatták a beszerceiek.

- Azt kérdezte, úgy-e Erdélyből való vagyok? Azt feleltem: igen... Erre hosszabb szünet következett. Mintha a főherceg nagy lassan, valamin gondolkoznék... Végre hosszú, kinos szünet után újra hozzám fordult.

- A nagybátyja püspök?

- Igen, császári fenség, püspök...

Ujjabb hosszú szünet... Az alatt szemem körülfutott a szobán... Felbátorodtam s jól megnéztem mindent, hogy el tudjam mondani otthon az édes anyámnak...

- Na, szép hogy eljött...

Ujra kezét nyújtotta, újra megcsókoltam. Azután háttal kioldalogtam az aranyos, fehérre festett szárnyas ajtón.

Az udvaron udvari hintóba nyomtak bele. Mellém ült egy zöldkabátos, parókás úr, az udvarmester, a bakra felkapaszkodott egy kövér, hallgatag lakáj s kifordultunk a Burg kapuján. Otthon a nagybátyám a fogadtatásomtól el volt ragadtatva... Este megfogadta, hogy ezentúl hurkot köt a nyelvére, nem szidja a németet nyilvánosan. Nagy dolog az, hogy a leendő császár ő róla kérdezősködött. Még esztergomi érsek lesz belőle és megkapja a bibort...

A fiatal Bethlen Londonról is sokat tudott beszélni társainak. A király itt is fogadta, annak is megcsókolta a kezét... Elhívták Windsorba, ott látta a világ legszebb hangu orgonáját. A főurak elvitték kastélyukba, ahol roppant területeken, kedvére vadászott. A leányoknak és asszonyoknak az ismerős férfiak úgy köszönnek, hogy a szájuk szegletét megcsókolják.

Kedves, jó szokás, csak az a baj, hogy a csókolást a legöregebb dámákon kell kezdeni s a legfiatalabbakon végezni. Olyan, mint mikor előbb le kell hántani a zöld dió keserű, kemény héját, hogy az édes beléhez hozzáférközhessünk...

Hofgräf fénylő szemmel hallgatta mindezt. Az udvar, a főúri kastélyok, az előkelő hölgyek ragyogó társasága, szóval, a nagyúri élet levegője és illata, megbizsereglette fiatal vérért. Amend összeráncolta a homlokát és makacsul hallgatott. A Bethlen fiú egész elbeszéléséből az az egy dolog foglalkoztatta elméjét, hogy a bécsi udvar gyűlöli és üldözi az új hitűeket. Ujhitű volt ő is s csaknem egész népe... Reájuk tehát kegyetlen üldözés vár... Városaikat császári hadak fogják ostromolni. Házukra reá száll a veres kakas. Éhség és fegyver tizedeli meg őket... Asszonyaikra pribékek teszik rá kéjsóvár kezüket. A nemzedékeken át szorgalmasan gyűjtött jólét és vagyon elkallódik. Pedig ő nyugodt és békés időben szeretné élvezni a polgármesterséget...

Ez a beszélgetés mélyen benyomódott lelkébe... Mint mikor a felázott talajon nehéz, sarkantyús katonacsizmával végig mennek...

V.

Franciaországban nem sok időt töltöttek. Voltak Párizsban, Saint Germainban. A híres diák negyed grizettjei Hofgräf fejét megzavarták. Megtetszett neki ez a vidám, könnyelmű, következmények nélkül való páros élet. Szinte kedve kerekedett letelepedni egy derült, napsütött padlásszobában, valami csinos arcú, pergő nyelvű francia leánynyal. Könyv és csók között folyt itt az élet, a gondtalan, soha vissza nem térő ifjúság éveit. Ő még látta, - amit Beranger néhány száz év múlva csodaszép dalokban énekelt meg, - a grizettek szoknyácskáival begaggatott ablakot. Pedig e padlásszobákban senki sem leshette ki szerelmeskedésüket, csak a nap, hold és az aranyszemű csillagok.

Amendet ez az életmód felháborította. Panaszkodott, mily romlott a világ, mily gonoszak a franciák erkölcsai. A diáknegyed valódi bűnbarlang, Párizs Ninive és Babylon egyszemélyben. Általában Párizsról néhány praktikus megfigyelése volt, amelynek otthon hasznát veszi. S ha Hofgräf kigyult arccal a diáknegyed bűvös-bájos idilljeit emlegette, ő azért zsörtölődött, hogy sótalan a párizsi kenyér.

Hamburgban látták az első postakocsit. Keskeny, igen magas alkotmány, mint egy emeletes ház, de bakja nem volt. A rossz utakon is vágatva járt, majd kirázta az ember lelkét. Ennél bizony jobb az egyszerű, löcsös, zöldre festett szász szekér.

A két diák szíve ugyancsak felvidult, mikor elérték a magyar határt.

Hála az Amend kegyetlen szűkmarkúságának, összevéve még száz aranyuk volt, mikor Kassára belovagoltak.

Kassa népes, derék hely volt már akkor is. Felső-Magyarország kulcsa. A kuruc fölkelések vijjongó sasai innét indultak útnak, itt bontotta ki zászlóját Bocskay. De persze most még Erdélyben élt, mint a Báthori Zsigmond nagybátyja és tanácsadója. Nagy németbarát hírében áll, dédelgetett kegyence a császári udvarnak, később fenyegető réme, akinek még a neve hallásától is reszkettek.

Hofgräf Kassán acélsisakot vásárolt, meg acél karvasat. A sisak taréja aranyos volt, a családi cimere volt a homlokrészen szépen kiverve. Százharminc forintjába került, de a puskaműves csoda dolgokat beszélt róla. Puska golyó meg nem járja, tatárok nyila tehetetlenül lepattog róla, éles kard nem fogja.

- Hát a jóféle magyar csákány? - kérdezte az óvatos Amend. - Olyan, amilyennel Botond vezér lyukat vágott Konstantinápoly kapuján, s amilyennel manapság a hajdúk indulnak hadba?...

Néhány felégetett falun átmenve, Abauj-Szántóra érkeztek. Szép, nagy falu volt, tiszta, hófehér kőházakkal. A házakon vékonyra cserzett birkabőrből vagy hólyagpapirosból volt az ablak. Az újhítek házát onnét lehetett felismerni, hogy csak egy ablaka nyílt utcára, mint a félszemű embernek.

Az ablakban muskátli meg teljes szegfű virított. De a kémények fagyosak, ridegek voltak, nem szállott belőlük vendég hívó füst. Főtt ételt bizony a zsellérek nem ettek, kenyerük is alig volt. Éhség és drágaság pusztított a sok háborús esztendő után. A szemétdombon rakásban hevert az éhenhalt és temetetlen gyermekek holtteste. A két diák megborzadt, ahogy ellovagolt a szörnyű sirhantnál. Hofgräf szeme tele lett könnyel. Amend halálsápadt lett, a foga vacogott, mintha háromnapos hideg rázná. Most nyílt először szívébe az a gondolat, hogy hátha Erdély is lángban áll, gyilkos hadak pusztítják, fölperzselve a falvakat, megostromolva és kirabolva a városokat, rabszija fűzve a népet...

Mind a kelten hallgattak, lovukat gyorsabb futásra ösztökdélték. Nem pihentek volna meg ebben a faluban a világ minden kincséért sem.

Jó másfél óra múlva értek el egy másik faluba. Megszállottak egy üres portán. Ki tudja, hová lett belőle a gazda?

A lovakat a kerítéshez kötötték, elébük tettek néhány marok törökbúzá. A nyeret be akarták cipelni a konyhába, hogy leülhessenek valahová, mert csupasz, didergő falakon kívül a házban egyebet nem találtak. De Amend húzódozott. Mutatóujját az orrára tette, ami nála a tünődés jele volt.

- Hagyjunk békét a nyeregnek. Ha megszalajtanak, sok időt veszünk a felcsatolásával. Azalatt körülkerítenek s elcsipnek.

Hofgräf vállat vont.

- Ki a tatár szalasztana meg? Aztán mire való a jóféle golyós stucc a nyeregkápában?

- Sok lúd disznót győz, - mondá Amend, száraz fát szedegetve össze a félszerben.

Nemsokára vigan pattogott a tűz a konyhában. Amend a görbe kertészkesével levágott egy erős ágat a cseresznyefáról, nyársat faragott belőle, s kivette iszákjából a kassai mészárosból méreg drágán vett ürücombot.

Gyönyörűen pirult az ürücomb a lassú tűzön, orcsiklandozó illatot terjesztve, és sercegetve a maga olvadó zsirájában.

- Csak veres hagymánk meg borunk volna, - sóhajtott Hofgräf, akinek majd kicsordult a nyála, s az éhségtől a szeme szikrát hányt.

Amend csöndesen mosolygott.

- Van az is, ne félj. Kinek volna gondja az ilyesmire, ha nem nekem? Fogadom, neked most is bolondságok járnak a fejedben. Ahogy én a pecsenyét a nyárson: képzeleted tüze felett úgy forgatod te a szerelmes gondolatokat.

- Bizony én úgy melegszem a leányszemeknél, mint te a tűznél. A zizegő hársfalombnál kedvesebb nekem a selyem viganó suhogása... Most azonban éhes vagyok mint a farkas. S ez a piruló ürücomb, kivételesen felér szememben akármelyik piruló lányorccával.

Ilyen a fiatalság. Már kiment eszükből az abaujszántói szörnyű látomány. Bánatjuk, félelmük, rettegésük elmúlt. Mi történik Erdélylyel, szorongatják-e, vagy szabadon lélekeznek: ez a kérdés most lelküket nem foglalkoztatta.

A pecsenyék megfőtt. Amend levette a nyársról, szeletekre vágta, Hofgräf a nyeregzsákból behozott két fehér kassai cipőt, meg a bádog kulacsot, amelyet a fogadóban jóféle borral megtöltöttek.

Egy harapás se maradt a nagy kövér ürücombból, mind megették. A kulacsot is fenéig kiitták. Egy körömfeketényi nem sok, annyi bor sem maradt benne. A csontnak is akadt gazdája. Tíz, tizenkét lesóványodott, kóbor kutya gyűlt össze az ételszagra, az eléjük dobott csonton nagy morgással és ugatással marakodva.

Készülődtek, hogy mégis csak behozzák a nyergeket s ebéd után egy jót szunditanak, mikor az utcán éktelen lárma támadt.

Az történt, hogy a tűz, amelyen pecsenyéjüket megsütötték, belekapott az alacsony náderezbe, s néhány pillanat múlva a ház teteje lángban állott.

A falu népe dühösen összeszaladt. A harangot félreverték. Dárdára, dorongra, fejszére kaptak az emberek, hogy a két idegen gyújtogatót agyonüssék.

A diákok lóra kaptak. Hofgräf szeme szikrát hányt, elővette ébenfaagyú stuccát, lovát megsarkantyúzta, hogy szemközt forduljon a népnek. De Amend haragosan elkáromkodta magát.

- Meg vagy bolondulva? Nekünk csak két lövésünk van. Mielőtt újra tölthetnénk, lerángatnak lábunknál fogva a lóról és agyonvernek... Itt a garád felé meneküljünk.

Átugrotta az alacsony, zöld lycium kerítést. Hofgräf egy pillanatig habozott, de azután sarkantyúba kapta a lovát ő is...

Egy darabig üldözték őket. Nemsokára kiértek az országútra. A parasztok kiabálása elmaradt mögöttük. Csak a kóbor kutyák szaladtak egy darabig utánuk, éktelen ugatással.

Egyikük, egy lompos, veresszőrű, sunyi komondor, mindenütt a sarkukban. Amend lova megbokrosodott tőle. Mérgeesen fordult hátra, közelről ráfogta kurtacsövű mordályát és reálőtt.

- Nesze, hálátlan kutya, te etted meg a csontot, s még te állasz be üldözőnek?

A kutya keservesen vonított, elterült a porban, hátsó lábával egyet rúgott, aztán megdőglött.

Hofgräf gúnyolódva nézett a barátjára. Gondolatban nem egyszer látta így, később is, ezt az arcot. A szemöldökét összehúzta, homloka tele volt ráncsal, keskeny vértelen ajkát keményen összefogta, szemében alattomos, kárörvendő tűz égett. Az álla idegesen megrándult. Oly csunya volt így mint maga a pokolbeli sátán.

- Nagy vitézség volt, mondhatom. Szegény kutya, te ugyan drágán fizetted meg a csontokat és azt, hogy bátor voltál. Mert nagyobb bátorság volt tőled, hogy üldöztél bennünket, mint mi-tőlünk az, hogy gyáva nyulak módjára megfutottunk...

Amend nem felelt. Lépésben lovagolt tovább és újra megtöltötte kerek mordályát.

A veresszőrű komondor pedig ott feküdt nyugodtan a napsütött országuton... A legyek, muslicák ellepték szegényt. Megkezdődött a temetése...

VI.

A Szamos völgye a tavasz könnyű, illatos takarója alatt úgy feküdt a borgói havasok lábánál, mint valami szép, alvó leány.

A kéklő borgói hegyek csúcsán s a hegyszakadékokban még hó volt. Ahogy novemberben leesik az első hó, ott is marad május végéig.

Beszterce kapuja tárva-nyitva. Néhány szál őrség maradt csak a falakon s a sötét, nyirkos kapuboltozatok alatt. A város népe, apraja-nagyja, kiment az erdőbe, amely Borgó-Beszterce határában terült el.

Husvét másodnapján, ha az idő kedvezett, ennek a szálas, hatalmas erdőnek a tisztásain rendezték a beszterceiek a kakaslövést.

A kakaslövés vagy kakasütés ősrégi népszokása volt a szászoknak. Nemzedékről nemzedékre szállott, bár lassanként elhomályosult az emberekben oka, értelme és jelentősége.

Kora délután volt. A nap teljes erejével sütött a buja rétekre, a mezőre és az országútra, meg a keskeny, kanyargós erdei ösvényekre. Ezek az erdei ösvények úgy behálózták az erdőt, mint kezünk fejét az erek.

A gondolatokba mélyedt, a félénk, szerelmes vagy a siető és világkerülő emberek ez útjait, - ezeket a félreeső, le nem taposott, el nem koptatott erdei ösvényeket, - az érdekesség, sőt a titokzatosság varázsa fogja körül.

Ki kezdte meg a keskeny utakat? Ki járt rajtuk először és mily lelki állapotban? Mindezt jó volna tudni. Üldözött szarvas vette-e erre az útját, kopók elől futva az erdő felé? Vagy szerelmes leány, aki légyottra igyekezett, s a járt utakról messzire letért?... Néhol az ily erdei ösvény, minden látható ok nélkül, megszakad, mint a szórakozott ember gondolata. Miért állott meg félútban, aki erre járt? Miért fordult vissza? S ha nem akart célhoz jutni, útját miért kezdte meg?...

A kakas nagy szerepet játszott a szász nép felfogásában. Mikor a kakas harmadszor megszólalt, Péter akkor hagyta el az Üdvözítőt. Vajjon mi volt az oka? Tiszta dolog, hogy a kakas kukorékolásából a kísértő sátán szólt hozzá. Az vette le a lábáról.

Ha valamelyik szász faluban új hidat csináltak, legelőször fekete kecskét vagy fekete kakast szalajtottak át rajta. Mert ha az új hid a kecskében és kakasban rejtező sátánt is megbirja, állani fog örök időnkig.

Hogy a kakaslövést a szászok húsvét vasárnapján rendezték, annak is meg volt a maga értelme. Húsvét a föltámadásnak, a halálon és ördögön aratott győzelemnek napja. Kakast lőni annyi, mint magát az ördögöt diadalmasan földre teríteni.

Minden kakasban a sátán incselkedik. (S minden férfiben, akit a kakas ábrázol.) Az ördög kakastollat visel a süvegénél, nem bokrétát. Pogány népek, fekete kakast áldoznak a sátánnak. A pokol tornácának küszöbén kevély fekete kakasok kukorékolnak. Ime, az összefüggés kakas és ördög között megvan mindenképpen...

A besztercei nép ellepte az erdőt. Eljött minden épkézláb ember. Csak az ágyban fekvő betegek s a házőrzők maradtak otthon: a vakok, bénák, sánták, az összetöpreődött anyókák s a botra támaszkodó aggastyánok. Meg az a néhány szál nekibúsult drabant, aki a várost őrizte, hogy a nyitott, ásitó kapukon valahogy el ne iramodjék. Na meg a toronyőr. Az is otthon maradt, tábori messzelátóval fürkészve unalmában a környéket, nem tör-e rá éhes farkasok módjára, a kint mulatozó szűzekre és asszonynépre, valami föld alól kibukkanó hajdú, török vagy német csapat?

Az óvatos városi tanács különben résen volt. A száz főre menő városi őrség, teljes számban kivonult. Muskétások töltött fegyverrel, lovasok nehéz fölszerelésben őrizték a húsvéti majálist. A kipányvázott lovak vigan ropogtatták az illatos füvet, a katonák (Stadtreiter-ek) nagy bádog pohárból itták a bort s fogyasztották a megszentelt kalácsot és húsvéti sonkát. A borgói szorosok felől éber lovas őrszemek voltak kiállítva, akik minden neszre ügyeltek, s akik belovagoltak a sűrűbe, ha valami megriadt őzbak végigcsörtetett a lehullott, tavalyi falevélen.

Hatszáz lábnyi térségen ki volt irtva az erdő. Ahol valamikor komoly, becsületes bükk, ripacsos cser, fehérhéjú nyárfa, karcsú, merev tartású fenyő volt, ott most piros virágmező nyilott. Mintha valami kardinális terítette volna le a földre a lángveres, selyem köpenyegét.

Egyik városi kertésznek támadt az a gondolata, hogy az irtást beültesse epilobium angustifoliummal. Egy láb magasra nőtt fel ez a kényes, idegen növény, s a szélről védett völgyzugban jól érezte magát. Ezen az irtáson jelöltek ki helyet a fiatal leányoknak. Hosszú ruhájukat felfogva, térdig járhattak a piros virágban.

Egy másik tisztáson a polgármester és a városi tisztviselők szemeláttára lövöldözött a fiatalság szabadon bocsátott kakasokra.

Nyíllal lőttek, nem puskával. Csaknem minden lövés talált. Látszott, hogy a besztercei fiatalságnak a nyilazásban nagy gyakorlata van. Szükségük lehet rá, talán előbb, mintsem gondolnák.

A piros taréjú, zománcos, fekete tollú kakasok nyakukat kevélyen hátraszegve, állásukhoz és nemükhöz illő méltósággal lépkedtek a homokkal behintett tisztáson. Fejüket félrehajtva, gyanútlanul, minden félelem nélkül nézegették a kíváncsi embertömeget. Egyik-másik bátran elkukorikolta magát. Némelyik a földet kaparta és szerelmes, rezgő kiabálással hívta tyúkjait. De azok nem jöttek elő, s nem fognak hívó szavára megjelenni soha... Mert sisteregve repült az ellőtt nyíl, s a kakas, halálra sebezve, megtört szemekkel földre dőlt.

Kecskelábú, gyalulatlan asztalok görnyedeztek az étel és ital súlya alatt. Városi polgárok ülték az asztalokat körül, ittak és beszélgettek.

Ott volt a besztercei polgárság színe-java, a Seivertek, Hennigek, Gölnerek, Kualesek, Beiglerek, Greffek, Filtschek, Binderek, Ditrichek, Konnerterek. Élükön a város érdemes polgármestere, s az Amend Márton édesatyja, Amend Lőrinc, a mészárosok céhmestere.

A tizenkét legöregebb tanácsúrnak és a tisztviselőknek külön asztalnál terítettek. Méltósággal, komolyan üldögéltek, városi és országos közügyekről beszélgetve. Ünneplő ruhában voltak mindannyian, fejükön cobolykalap, ruhájukon arany és ezüst sujtás, mentéjükön ezüst gomb, rókamáll bélés; székfiummal himzett öv az elhízott, vastag derekukon.

Az asszonyoknál és leányoknál még nagyobb volt a fényűzés. A tanácsurak, tisztviselők és előkelő polgárok feleségei kalapban jártak, vagy drágaköves főkötőben. Szőke hajukban granátfejú hajtűk, színarany nyilak hajladoztak. Suhogó selyem szoknyájuk tele hintve drága gyönggyel, aranyos, ezüstös kivarrással, tele lehelve csipkével; nyúlánk derekukat selyem mider szorongatta. Nyakukon rubin és smaragd ékszer kevélykedett; magassarkú, ingerlő bársony topánka volt a lábukon, vagy magyaros, ezüst zsinóros kis csizma; naptól megaranyozott, dolgos kacsójukon kivarrott selyem kesztyű.

A kisebb iparosok feleségei ugyanúgy öltözködtek, csak olcsóbban. Az ő nyakukon piros korál volt vagy egyszerű szalag. Mentéjük kék brassói posztóból való, bárány vagy kecske bőrrel bélelve, rókamállal beszegve; szoknyájuk muszlin; mellükön hollandiai kendő, cipőjük kecskebőr. Kesztyűt nem volt szabad viselniük.

Mégis legérdekesebb az ősrégi paraszttözöt: hosszú, sarkig érő mente, sötétkék posztóból, fekete báránybőr prémmel, zsinórral kihányva. Diónagyságú ólom (jobb módúaknál ezüst) gomb fityegett rajta. Sötétszínű, szűk nadrágot viseltek, csizmát, durva szőrkalapot.

A parasztasszonyokon száz ráncú viganó, fehér fejkendő és kezelő. Csipkés a mellvédőjük. Szürke macskaprém van a mentéjükön. A darázskarcsú derekukon tenyérszerű széles bőrv, ezüst csattal.

Amend a fiáról beszélt.

- Hofgräff utban vannak hazafelé. Bécsből irtak levelet utóljára. Azóta hirükhamvuk sincsen. Valami baj érhetette őket. Az én fiamat nem, mert az vigyáz magára, félti a bőrét, nem viszi könnyelműen vásárra. De Pali olyan, mint az ördögmotola. Vakmerő, szeles, hebe-hurgya. Hanem azért kedves fiú. Csakúgy szeretem, mintha az enyém volna.

- No no, - incselkedett Dengel, aki bajuszt nem hordott, az arca simára volt borotválva, - Hofgräfné gyönyörű asszony volt a maga idejében. Az ura meg vén, szélütött, az Isten nyugtassa.

Ujjával megfenyegette Amendet. Ez elkomorodott. Ki tudja, mily emlékek villantak meg lelkében?

Az öreg Konnert, kopasz, feketefogú, ritkás, ősz bajuszú, de magas, csontos alak, jót húzott az előtte álló cserépkorsóból. A mészárosok céhmesterét nem nagyon vigasztalta.

- Bizony, meglehet, hogy bajuk esett. Olyan országokon kell hazajönniök, amelyek végig vannak öntve a háború tüzes paraszával. Nem-e mi is csak fegyveres kísérettel jöhattünk ki ide az erdőbe mulatni, pedig alig három kőhajtásnyira vagyunk a város tornyaitól és bástyájától?

Amend a kezével hetykén legyintett.

- A tanács nagyon óvatos.

Seivert, akinek a fekete himlő úgy felszántotta a képét, hogy bátran nézhetnék szorgalmasan művelt termőföldnek, beleszólt a társalgásba.

- Jól tette a tanács, amit tett. Bölcsen tette.

Amend gúnyosan nyomta meg a szót.

- Mit tehetne a tanács olyant, amit Seivert ne tartana bölcsnek és helyesnek?...

Hátat fordított a gazdag takácsnak, régi, esküdt ellenségének, s Konnerttel a fiáról beszélt.

- Tyhű, micsoda okos ember válik belőlük, ha haza kerülnek. A kis ujjokban van minden tudomány. A német egyetemnek minden bölcsesége. Mérhetetlen világ és emberismeret. A finom francia szokások, az előkelő körök életmódjának színe, illata, levegője...

- Az ám, meg egy sereg adósság, a régi jó szász szokásból való kivetkőzés. Úgy elhullatták a régi jó szász erkölcsöket idegen földön a fiad, meg a Hofgräf kölyök, mint ahogy elhullatja a páva a szép színes farktollait...

A himlősarcú Seivert könnyitett a szívéen ez epés kifakadással. Amend szembefordult és farkasszemet nézett vele haragosan. Azután vállat vont.

- Nincs fiad, nem adott az Isten, a sárga irigység beszél belőled. Bezzeg, ha fiad volna!

- De van ám leányom. Okos, szép, erkölcsös, istenfélő, szorgalmatos, takarékos. Mintha a vadgalamb bűgását hallgatnám, amikor beszél... Nincs külön leány nála hetedhétországban. Majd lesz nekem az ő révén fiam is.

Amend tekintete megenyhült. Bár az öreggel haragban, háborúságban élt, a gazdag Seivert leány azok közül való volt, akiből fiának feleséget akart választani. Fejével helybenhagyólag bólintott.

- Ebben már neked van igazad, Mátyás... A Frida helyre leány. Szép is, erkölcsös is, van is mit a tejbe aprítania. Mindjárt megkérdezem tőle, meritett-e korán reggel folyóvizet? Meg az utcán megöntözték-e sokan?

A megbékült, lábáról levett Seivert tele torokkal kiabálta a leány nevét. De Amend udvariasan fölkelt s a leányokhoz indult.

- Majd csak én megyek a húgomhoz. Azóta már ugyancsak letaposták és összegyűrték a kiterített kardinális köpenyeget?

- Micsoda köpenyeget?

Amend jókedvűen mosolygott.

- Nehéz felfogású vagy, Mátyás. Mint takácsnak, tudnod kéne, miért hasonlítjuk kardinális köpenyeghez azt a piros virágmezőt, amit az öreg városi kertész ültetett ide az irtásra, lányok gyönyörűségére, legelésző lovak boszúságára.

Magassáru, bojtos csizmájában lassan baktatott oda, ahol a leányok játszottak, Seivert is felállott és utána ment.

- Még elforgatja a fejét a leányomnak, nem hagyom magukra - mondá Konnertnek s rút himlőhelyes arca rejtett örömtől, az atyai sziv büszkeségétől ragyogott.

Akármit beszélt is az Amend fiáról bárhogycsipkedte és szurkálta is, akárhogyfúrta is az oldalát egy-egy epés, odavetett szó, egyike volt ő a legjobb pártiknak Beszterce városában. Seivert mester ezt jól tudta.

VII.

A leányok karikába fogódzva játszottak. »Kint a bárány, bent a farkas« járta. Hófehér ruhájuk, színes szalagjuk repkedett, ahogy egymást kergették. Arcuk kipirult a játék izgalmától, szemök fénylett, de szőke hajuk nem volt kibomolva, sem a kendőjük összegyűrődve. Olyan volt valamennyi, mintha skatulyából vették volna ki. Bizony az ő vérök, - szász lányok nyugalmas vére - nem sistergett, forrott, kénköves, tüzes patak módjára.

A két öreg polgár megállott egy helyben s a játékot nézte. Szemük nem tudott betelni a sok szép fiatal arccal, az aranyos haju fejecskékkal, a repkedő szalagokkal, a kipegő-kopogó piros csizmácskákkal s a selyemnek kedves zizegésével, suhogásával, mely csendes tavaszi esőhöz hasonlatos.

- Hej öreg, - mondá Amend sóhajtva, - csak még egyszer fiatal legények lehetnénk s az anyókáink újra hajadonok!...

Seivert himlőhelyes képe a szokottnál is pirosabb volt a bortól. Negédesen illegette magát.

- Én meg vagyok elégedve a fiatalságommal. Egy zsák búza nekem semmi, elbirok a vállamon kettőt is.

- Búzás zsákot, azt igen... De nem bírjuk el már veszedelem nélkül az asszonyi mosolygást.

- Én még el... Özvegy vagyok, Lőrinc. Ne felejtse el, hogy tíz éve földbe tettem a szegény feleségemet. Legény embernek érzem magam, cimborám. S az ember annyi éves, amennyinek érzi magát... Frida!

A leány eleresztette a két szomszédja kezét, a csipkés kötényt meghúzgálta, s az apjához lépett. Előljárójában az öreg jól megcsipkedte az arcát.

- Parancsol apám uram?

Amend pillantott, mélyen meghajtva előtte a fejét.

Amend reá nézett. A lókupec éles, alattomos tekintetével, aki fiatal harmadfű csikók között válogat.

Frida szép leány volt. Szőke hajú, mint a többi szász leány, a szeme is kék, álmodozó, mint azoké. De azért mégis kivált közülök. Több rejtett tűz volt egész valójában, több határozottság a járásában, mozdulatában. S mint a harmatos ág, szeme mindjárt könnybe lábadt, ha nevetett.

Anyja örmény asszony volt, fekete szemü, fekete hajú, olajbarna arcú. Frida csak az arcszínét örökölte. A sok fehér leány között aranyos zománcú bőre volt. Olyan, mint az érő barack napsütött héja.

Amend vállára tette a kezét, erősen szeme közé nézett, úgy kérdezte.

- Korán kibujtál ma az ágyadból, úgy-e? Vártad az öntözőket.

Frida mosolygott. Nem érzett semmi félelmet a hatalmas, előkelő ember társaságában.

- Vártam ám. Egy szakajtó tojást pirosítottam meg berzsenynyel. Kilenc órára, mire apám-uram felkészült, hogy templomba vigyen, minden tojásomat elosztogattam a legények között.

- Én is megöntöztelek volna babám. Csak egy kicsit későn keltem. Na nem a magam nevében; öreg, törődött ember vagyok én már arra; de megöntöztelek volna a fiam helyett... Ha el nem alszom, én is beállítok hozzád, mint a többi legény, egy csupor rózsavizzel, s az ajtóban megállva elmotyogtam volna a szándékomat:

»Hallottam, rozmarinbokor van a házban. Örömmel megöntözöm, ha nem veszi rossz néven«...

Te meg menekültél volna előlem, mint ahogy a legények elől menekültél...

Frida az atyjára nézett. (Seivert arca olyan volt, mintha örömtüzeket gyűjtögettek volna meg a lelkében.) Mindjárt megértette, hogy Amend látogatásának mély, a leányokra nézve oly kíváncsi jelentősége van. A fiát is azért emlegette. Úgy gondolta, jó lesz lesütni a szemét.

A Márton atyja pedig faggatta. Kérdéseket intézett hozzá, semmitmondó, ártatlan kérdéseket. Frida úgy felelt rájuk, ahogy tudott.

Ezek a kérdések a ház körül való dolgokra vonatkoztak. Egytől-egyig arra voltak számítva, hogy a reájuk adott feleleteket Amend, mint az eltört tükör darabjait szépen összerakhassa, és megállapítsa belőlük: jó gazdasszony válik-e Fridából? Koránkelő-e? Szorgalmas-e? Eléggé szűkmarkú-e? Van-e kedve a gazdasághoz vagy máson jár az esze? Ért-e jól mindenhez, amiből a gazdaasszony hasznot húz? Maga szedi-e el a tyúkok alúl a még meleg tojást? Megfeji-e a görbeszarvú bivalyokat? Beviszi-e maga a tejes sajtárt? Tud-e tyukot ültetni, kacsát fölnevelni, libát tömni, malacot hizlalni? A maga kötőjéből ad-e enni korán reggel a majorságnak? Ha megszorul a gazda, vagy a kocsisnak baja esik, be tudja-e fogni a lovakat a hámba? Izes-e a főztje, foszlós-e a kalácsa? Le tudja-e lopótökkel húzni a bort a pincében? Varrásban, himzésben, mosásban, vasalásban megállja-e a helyét? Olyan-e az egészsége, mint a vas? Mert a beteg asszony az egyiptomi hét sovány esztendőnek a csapása a házon. Ő maga

türelmes betegápoló-e? Tud-e a cselédségnek parancsolni, megtudja-e a maga kezével tépázni, aki szót nem fogad? Nem mérges-e, mint a hörcsög? Nem pereg-e a nyelve, mint az orsó? Vidám-e, kevéssel beérő, igénytelen? Vagy pedig szeszélyes, követelő, elégedetlen? Szóval, olyan asszony válik-e belőle, akinek keze alatt megnő, gyarapodik a vagyon? Vagy pedig olyan, akivel anyagi romlás, s a szomorúság, viszály és gyűlölködés lelke költözik be a házba?

Mig ez a kérdeztetés tartott, Seivert aggódva leste a lánya minden feleletét. Eltalálja-e a helyes utat? Nem mond-e vagy többet vagy kevesebbet annál, amennyit kéne? Nem akad-e meg, mint valami éhes, vigyázatlan halacska, az Amend bátyó kivetett horgaiban?

Mert Amend úgy viselte magát, mint aki horgászik.

Mintha folyó partjain állana, oly türelemmel és éberséggel, annyi állhatatossággal és ravasszággal vetette be hálóját a Fridával folytatott társalgás csillogó áradatába.

Alkonyodott. Ahogy lement a nap, harmat lepte el a fákat s a mezőket, az erdő meg párolgott. A völgyben, a Szamos mentén, világos, vékony köd szállott le. A borgói havasok csúcsán egy darabig még rózsaszín fény derengett, mint a megholt ember emlékezete azok szívében, akik szerették, azután hidegen és sötéten néztek le a völgyre a hóborított csúcsok, a havasok oldalában nőtt ősi rengetegek.

A levegő lehült, Frida megborzongott tőle. Az öreg Amend sólyomszeme észrevette a leány didergését. Egy közelében ácsorgó cseléd kezéből kivette a meleg gyapju-kendőt s a kis leány vállát gondosan betakarta vele.

- Meg van a vásár - villant át a Seivert fején. - A kis boszorkány jól kiállotta a vizsgát. Nem sok kell hozzá, hogy a gazdag és tekintélyes Amend menyé váljék belőle.

Mihelyt sötétedett, ősi szokás szerint meggyújtották a húsvéti tüzeket. A magaslaton egy-egy könnyen égő, vöröshéjju lucfenyűt körülraktak száraz falevéllel, apró galylyal, tüzelő anyaggal s égő taplót tettek alája.

A meggyuladt fák óriás fáklyák módjára bevilágították a Szamos völgyét. S körös-körül, ahol szászok laktak, fellobbant a húsvéti tűz. Mintha egyetlen nagy ellenséges hadsereg táboroznék a Király-földön s tábori tüzeik kigyuladnának a termékeny rónán, a borongós völgyzugokban, a havasok lábánál, a bekerített városok és községek körül.

A polgárság haza készülődött.

Az asztalt, fapadot, ragyogó rézedényt s az üres, kotyogó hordót szekerekre rakták. A polgármester, a tanácsurak, a tisztviselők, a céhek, az egyszerű polgárok, a leány és asszony népség mentek mendégéltek hazafelé.

Az óvatosságból kirendelt muskétások nagy dobpergés között indultak előre a besztercei országúton. A lovas drabantok hátul maradtak. Nehéz lovukon lassan poroszkáltak az éneklő, kiabáló, nevetgélő vagy vidám beszélgetésbe merült polgárság után. Fegyverük csörgött s az útszálon meggyújtott húsvéti tüzek komor fényt vetettek vasingükre, fekete gömbölyű sisakjukra, hosszúnyelű lándzsájukra, amelynek végén piroskék zászlócskát lengetett a szél.

Mély árnyékok estek végig a besztercei országúton, a kövér legelőn, a kakukkfűtől illatos kaszálón, a zsendülő rozs és búza földön, az Istentől megáldott barázdán és dűlőn.

Ebben a vidám és megelégedett emberáradatban a mészárosok céhmestere még egyszer oda settenkedett Frida mellé.

- Hajnalban kimentél-e a Beszterce vizéhez, - hogy húsvéti vizet merits?

- Kimentem, amikor még nem is virradt. Hárman voltunk kint, a két Grunesch leány meg én. A folyónak hátat fordítva, csendesen, szónélkül meritettük meg korsónkat. Tudtuk, hogy a víz erejét veszíti, ha csak egy kukkot is szólunk... Ittam is belőle otthon, mindjárt. Jót húztam a mázos korsóból.

Amend hangja barátságos volt.

- Minek ittál? Egészséges is vagy, meg szép is vagy. Nincs rá semmi szükséged... Vagy még szebb akarsz lenni?

- Nem én. Minek a szépség? Mivel volnék jobb és boldogabb, ha feltűnően szép volnék? Csak alkalmatlan volna, mint minden, ami felébreszti embertársaink kíváncsiságát vagy irigységét. Babonából ittam a húsvéti vízből, de egyebet is tettem még vele.

- Mit tettél?

A Frida szivhez szóló, megvesztegető hangja megzendült a homályban. Megzendült, mint a húr, amelyet erősebben megütöttek.

- Megitattam belőle a macskámat. Nem tudom, mi lelte, de beteg és nagyon sovány szegény. Nincs étvágya, örökké a napon sütkeznek.

- Ne félj, a húsvéti víztől olyan egészséges lesz, mint a makk...

Magában pedig az öreg nagyon eltűnődött a leány beszédén...

- Nagyon lágy szive van... Tulságosan érzékeny... A fiam meg olyan, mint a jégcsap... Jó lesz-e összeházasítani a vizet a tűzzel?...

Frida szótlanul lépdelt leánytársai között. A beteg macskájára gondolt, ahelyett, hogy az Amend fián járna az esze... Közben a tüzeket és a csillagokat nézte. Mit rejtenek a csillagok az ő számára? Mily sors vár rá? Boldog lesz-e, vagy egész életében boldogtalan?

A csillagok nem árulták el titkukat. Egykedvűen és kifürkészhetetlenül tekintettek le a siralom völgyére, Fridára, az öreg Amendre, a muskétásokra s lovas drabantokra, magára a városra, amelyet erős falak, futó árkok és ágyúval koszorúzott, bevehetetlen bástyák fognak körül, s amelyre mégis szorongattatásnak és veszedelemnek, tűznek, éhségnek, döghalálnak fekete napjai várnak...

VIII.

Bent vagyunk Beszterce kellős közepében. Nem oly nagy város, mint Szeben, se nem oly gazdag, se nem oly hatalmas; de azért csinos, vagyonos, híres, s tiszta, mint a pohár.

Erős kőfalak fogják körül. Négy kapuja van, számtalan tornya és bástyája. Annyi tornya, ahány iparos céhe. Az pedig sok van.

Most az iparosok széthullnak, mint a megoldott kéve. Nincs összetartás köztük, testvéri érzés, testületi szellem, céhbeli kapocs. Kiki magáért: ez ma a jelszó. Régente pedig az volt: egyesült erővel többre megyünk.

Iparúzó helyek voltak a szász városok. Egész Konstantinápolyig elért a kezük, meg a Levanteig. A tisztas ipar jól fizet most is, akkor még jobban fizetett. Csupa jó módú, megelégedett polgár éldegélt a két keze munkája után. Felvilágosodott, szabadságszerető, becsületes és Istenfélő népség, erős a harcban, dolgos a békében, okos a tanácsban.

Magában Besztercén husz iparoscéh volt. Szabók, mészárosok, szűcsök, csizmadiák, takácsok, kalaposok, lakatosok, kocsigyártók, nyergesek, asztalosok. A jó Isten tudná előszámlálni valamennyit.

Leghatalmasabb volt a szabó céh, hatvan felnőtt, önálló, a maga lábán járó mester. Szűcs ötvenhárom volt, csizmadia hatvan, szatócs harminczkettő, takács harminc. Nyerges, lakatos, asztalos meg kocsmáros volt a legkevesebb. Nem azért, mintha az emberek kevesebbet ittak volna, mint ma. De mindenkinek volt mit inni, otthon.

Minden iparoscéhnek külön tornya, bástyája volt. Ők maguk építették, fentartásáról ők gondoskodtak s ők maguk védelmezték háború idején.

Minden iparoscéh sokat költött arra, hogy a maga tornya védhető állapotban legyen s meg legyen rakva hadiszerral.

Bár a puska méregdrága volt abban az időben, a céhek nem riadtak vissza semmi anyagi áldozattól. Nehéz puskával, nagy puskaapor készlettel, ijjal, lándzsával, szeges buzogánnyal, világító golyóval, szóval minden kigondolható védelmi eszközzel el voltak látva bőven a céhek tornyai.

Mint Szeben, Brassó és Medgyes, Beszterce is állandóan szegődött puskaműveseket tartott, a város zsoldjában. E puskaművesek s egy városi vegyész felügyelete alatt a beszterciek maguk gyártották a puskaport s jó vásárt csináltak vele. Mert a velenceiek, akiktől azelőtt a puskaport vették, drágán is adták, meg rá is szedték őket.

E puskaművesektől azonkívül, hogy a maguk mestersége a kis ujjukba legyen, megkivánták, hogy írni, olvasni tudjanak.

A puskaművesek és tüzmesterek oktatták ki a polgárokat a lövésben: hogy kell ágyúval, mozsárral, szakállas csatakgyóval s kerekas mordálylyal jól és biztosan találni; néhány kiszámított lövéssel az ellenség sáncát megrongálni, ostrom idején a rohanó ellenségben véres utcákat vágni; az ostromló tábornok felgyújtani; szaladó ellenségben minél több kárt tenni.

Vasárnap és ünnepnapon, a puskaművesek felügyelete alatt a polgárok puskával és nyíllal célbalőttek. Díjakat tűzött ki a tanács azok számára, akik a lövésben sokra vitték. Egy vég brassói posztót, hatvan denárt, néha egy egész arany forintot.

Szent-György napján nagy dinom-dánommal kötötték egybe a czéllövést. Csapra ütöttek egy-két boros hordót, megsütöttek néhány ürüt s a városi zenekar, kürtösök és trombitások, éktelen zenebonát csaptak.

A város falai vastagok és magasok voltak, hogy kiállják a legerősebb ágyútűzet s hogy ostromlétra nélkül ne lehessen megmászni őket. Belülről, fedett folyosók húzódtak végig a falak mentében. A szegleteken voltak a legerősebb tornyok. E gondosan megerősített szász városokat, mint a sündisznót, sehol sem lehetett megközelíteni kész veszedelem nélkül.

Az utcák szélesek s egyenesek, csak a várfalakhoz közel eső utcák voltak szűkek, nedvesek, girbegurbák.

Tiszta vizü, nyílt csatornák csörgedeztek végig az utcákon. E csatornába nem volt szabad beleönteni a piszkot és szemetet. Ivóviznek sem használták. Cselédek és polgárnők a fehér ruhát sulykolták benne.

A templom nagy négyszegletű tér közepén állott. Itt voltak az úgynevezett lábasházak. Olasz mód szerint folyosók felett épült az első emelet, szélben, esőben, zord időben kedvére sétál-gathatott a nép alatta.

Sok kútja volt a városnak. Fa és vascsövükön örökké folydogált a jéghideg, friss forrásvíz.

Az utcákat nem kövezték, se nem világították. Őszkor és tavaszkor, ha olvadt a hó vagy napokig szakadt az eső, feneketlen sár támadt.

Vesszőnyalábbal, deszkával, fűrészporral, parázs homokkal javígtatták az utakat itt-ott, ha már tűrhetetlenül rosszak voltak.

A házaknak az utcára néző homlokzata keskeny volt. A polgárok inkább befelé építkeztek, ahogy a természetük is magába zárkozó, bizalmatlan. Hosszú, elnyújtott telkük volt, szérüs kerttel és gyümölcsösrel a telek végében.

Keskeny, négyszegletű ablakszemek tekintettek ki az utcára. Mint a velencei palotákon, ez egyszerű polgárházak ablakán is mindenütt jó ízlés és művészeti érzék látszott.

A kőkereteken virágfüzér, cimerek, jelvények, finom, a megszólalásig hű oroszlán és asszonyfejek voltak kifaragva.

Meredek, keskeny, néhol merészen kanyargó lépcső vezet fel az emeletre. Az alacsony ajtók és sötét, nyirkos kapubejáratok keresztényi alázatra szoktatták a belépő embert.

Magas tűzfalak, nyitott, szellős padlás, égnek meredező kémények jellemezték a beszercei házakat. Az erkély ritka, mint a fehér holló.

Seivert csináltatott a házára egy kényelmetlen, szűk erkélyt, meg is szólta érte a viperanyelvű közvélemény, - megszólta a kevély lelkét, - hogy veszedelmes, a szász nép erkölcsait megromító ujitásoknak hódol.

A piaci házak messzire kiugró teteje alatt kereskedők, iparosok rakták ki portékájukat. A mészárosok frissen levágott borjút vagy ürüt akasztottak címerül a boltjuk elé. Piros vére, vékony permetegben, végig folydogált a padlón.

Amend háza a piacon volt. Anno 1506-ban építették, tehát még száz éves sem volt történetünk kezdetén. Az erős tölgyfa kapu felett ez a vers pompázott:

»Ahol nem Isten építi a házat, hiábavaló munkát végeznek, akik építik. Ahol Isten nem őrzi meg a várost, hiába virrasztanak ott a fegyveres örök«...

Amend, fehér kötőben, oldalán a késfenővel, az udvaron állott. A szín alatt egy levágott ökröt nyúztak, mint héjjából a kukoriczacsövet, vigyázva fejtették ki az irhájából. A friss meleg hús párolgása mintha megbabonázta volna a két erős mészároskutyát, sovárgó, égő szemüket le nem vették róla. Türelmetlenül várták, hogy egy darab májat vagy tüdőt vessenek nekik. Megérdemlik ezt a kis kedvezést, mert húséges fogdmegei gazdájuknak.

Amend rossz kedvében volt. Három hete nem irt a fia, azt se tudta, hol, merre jár. Kora hajnal óta veszekedett mindenkivel, aki szeme elé került.

A gazda rossz kedve átragadt az egész háznépre. A mészáros legények szótlanul sűrögtek-forogtak a levágott ökör körül. A béresek hallgatagon jártak az udvaron, mint az árnyék. A felesége a templomba ment imádkozni a fia szerencsés hazatéréseért. Az is hol marad oly soká? A konyha, mint a befagyott folyó, csendes, mozdulatlan. A vidám szóbeszéd, a szüntelen trécsélés, a tréfás évődés, meg az örökös nóta mintha eltűnt volna a konyha tájékáról. Még a borsot s a szerencsendiőt sem törik olyan bátran, mint máskor. S félénkebben kitteg-kattog a habverő.

Csak kint, a ház előtt vannak vigan. A csatorna vizében fehérenmüt öblögetnek. Még dalolnak is hozzá, s ingerkedve rákiabálnak a járókelő legényekre.

Amend haragosan összehúzta a bozontos szemöldökét. Micsoda szemtelen lárma ez? Nem tudják hogy a gazda bal lábbal kelt ki az ágyból?

Leakaszt az eresz alól egy karikást s nagy dérrrel-dúrral kifelé indul, hogy a nyakuk közé cserditsen.

Ahogy kilép az utcára, szembe jön vele az asszony. Egyszerűen, hétköznapiasan van öltözve, kezében az imádságos könyve.

Amend haragos szeme végig villant a piacon. Láta a sulykoló cselédeket, ruhájok fel volt fogva, térdig lent állottak a csatornában, karcsú alakjuk rezgő árnyéka a vízre vetődött.

Láta a szemközt levő házsor. A kapuban szenátorok és polgárok ácsorogtak; néhány falusi szekérről hordót szedtek le és gurították alá kötélén a pincébe. A hűvös, nyugalmas, száraz helyen kipihen majd a küüllőmenti borocska a kegyetlen szekérrázást, a hosszú út fárado-mait. Magához tér, színe, csillogása megjön mint mikor a táncban halálra fáradt leány egy éjszaka jól kialuszsza magát.

Láta a kutat is. A kövekből szakadatlanul folyt a víz. Polgárleányok alátették cserép korsóju-kat. Amig megtelt, fölnéztek a templomtoronyra, nézték a kék levegőben elvillanó, repdeső galambokat. S közben ki tudja, hol járt a gondolatuk?

Láta magát a templomot is. Ma már az újhitüeké, valamikor jezsuiták prédikáltak benne szen-vedélyes ékesszólással. Mikor elmentek, négy gyönyörű arany kelyhet befalaztak a szentély falába. Bár kőművesekkel kutatták, még sem találták meg. (Megtalálták kétszáz esztendő múlva, Mária-Terézia korában.)

Úgy hívogatta, csalogatta a nyitott templomajtó. Nehéz volt a szíve, balsejtelmek gyötörték. Ha vasárnap volna, szívesen bemenne ő is s letérdepelve a hideg márvány köre, kevély fejét porig alázva, a fia szerencsés hazatéréseért buzgón imádkoznék.

De ma nem mehet. Sok dolga van a ház körül, meg azután elárulná vele, hogy ő maga is szepeg, mint annak a gonosz rossz csontnak az anyja. Szemet szúrna, ha ő hétköznapi a templomba betenné a lábát.

A nap erősen sütött. A toronyóra elütötte a tíz órát. Szép, tiszta hangja volt, szakasztott olyan volt a kondulása, mintha harangoznának.

Ebben a pillanatban lódobogás hallatszott a magyar-utca felől. Két lovas fordult be a piacra, egy csapat nekibőszült kutya loholt a sarkukban. Az utasok porosak voltak, lovuk el voltak csigázva. Pizok és por úgy ellepte naptól sütött képüket, hogy lehetetlen volt őket felismerni.

De Amend mester megismerte. Megérezte a fiát, mint a leveli béka a jó időt.

- Márton!

Oly nagyot kiáltott, hogy a sulykoló leányok kővé meredve, megállottak a munkájukban. Az ablakok kinyíltak s egy sereg leány meg asszony-fej nézett ki, megtudni, mi történt.

A fiatal Amend is észre vette az apját. Hanem azért meglassította lova futását. Közönyös, hideg természetének mindegy volt, hogy öt perccel előbb vagy utóbb ugrik-e le a nyeregből és siet a szülei ölelő karjába. Közel a kapuhoz szállott a lóról, s a kantárt a Hofgräf kezébe adta. Mig apjához érne, aki akkor már az egész háznépet összecsődítette kiabálásával, a piacon apróra megnézett mindent.

- Nini, új toronyóra... S a Seivert erkélyt csináltatott a házára. Mi jutott eszébe a vén ripacsos-nak? Bizonyára a leánya kedvéért tette... Ki nem állhatom a leányát. Olyan arca van, mint a nagyanyám gyümölcstartóján levő bronzfigurának...

IX.

A Hofgräf anyja özvegyasszony volt. Jómódú, istenfélő, adakozó. Szívesen segített a más ember baján. Szerette vigasztalni szegényebb embertársait hol pénzzel, hol jó szóval, hol tanácsal. Betegségükben gyógyította, nyomoruságukban gyámolította, szerencsétlenségükben el nem hagyta.

A szegény sorsú polgár úgy tekintett reá mint őrangyalára. Hogy őrangyal legyen, meg is volt rá minden nemes tulajdonsága, csak éppen a szárnya hiányzott.

Valóban, szárnyaszegett madár módjára vergődött sokáig, fiatal asszony korában. Valami titkos bánat nyomta a szivét, a léleknek valami belső betegsége. Amíg bele nem törődött, szomorú volt az asszonyi élete, de még szomorúbb volt a leánysága.

Pedig nagyon szép, tüzről pattant leány volt. Az apja abban a mészáros-utcai házban lakott, amelyben most ő lakik. Ennek a háznak a kertje a Seivert-ház kertjére támaszkodott. Magas kőfal választotta el egymástól a két portát. S mert valamikor a Seivertek és Dengelek között atyafiságos, meleg baráti viszony volt s a két öreg sok vasárnap délutánt együtt töltött, ajtó is volt vágva a kőfalban. De ezt az ajtót most már évtizedek óta nem használták. A zárja teljesen berozsdásodott, a kulcsa elveszett, magát az ajtót pedig úgy benőtte a folyondár s a vadszőlő, hogy ki sem látszott belőle. A két szomszédos ház népe, akik a nagyapák barátságát úgy elhanyagolták, talán meg is feledkezett már arról, hogy a kőfal nem akadály a bizalmas érintkezésünknek.

Hofgräfné élete nem volt nyitott könyv, mint a többi szász asszonyé. Voltak rejtelmek és kifürkészhetetlen zugai. Regényes történeteket beszéltek róla. De akik leányéletét ismerték, nagyrészt elhaltak, másrészt megvénültek. Mint ahogy a kőfalba vágott ajtót benőtte a vadszőlő, lassankint a Hofgräfné regényes esete is feledésbe merült. Megöregedett, sokat járt a templomba, s jótékonyágát ismerte és áldotta mindenki, nem volt hát rá ok, hogy gonosz nyelvek élete féltett titkát - felásott koporsó módjára, - felnyitogassák. Szenvedett-e, szeretett-e, boldogtalan volt-e, - ki tudná azt oly sok idő múlva megmondani? Ha életének voltak gyalog-ösvényei, olyanok, amelyek letértek a nyárspolgári élet rendes országutjáról, ha volt fiatalságának egyetlen gyalogösvénye, amelyen egy kedves, felejthetetlen férfi, szívéhez betért: a szerelem és boldogság, a szenvedély és megfélemezés, az édes bűn ez ösvényének örök nyoma veszett...

Hofgräfné leánykori regénye olyan volt, mint sok más fiatal leányé. Nincs a világnak az az eper fája s érett eper nem hull le annyi a világ valamennyi eperfájáról, mint ahány leányon foltot ejt a szerelem, csak egyetlen órában. Maga az ördög áll a tiltott szerelem fája alatt, és rángatja, rázza folyton s a fekete eperszemek szakadatlanul hullanak vigyázatlan leányok ártatlanságának hófehér köntösére...

Kevésbé erkölcsös nép társadalmában mindennapi dolog ez, de a szászoknál ritkaság. Azért vert fel Besztercén oly nagy port a Hofgräfné esete a maga idejében.

Hofgräfné tizenhét éves leány volt, mikor vele az a dolog történt. Szép leány volt, jó is, szikrázó elméjű, csak egy kicsit fenthordta az orrát. Legalább úgy hitték az emberek: gögös és kevély, ez az oka zárkózottságának.

Pedig a leány inkább álmodozó volt. Anyja fiatalon elhalt, kemény, önző férfiak társaságában nőtt fel. Mint a jégverett gyümölcsön, szívéen kegyetlen nyomokat hagyott hátra az anyai nevelés hiánya.

Hogy senki sem volt mellette, akivel bizalmasan közölhetné minden gondolatát, akinek számot adna minden érzéséről: Hofgräfnét ez tette zárkozottá. Mint a selyemgubó, behálózta magát gondolatának és érzésének csillogó szálaiba. Amily mértékben behálózta, épen annyira különítette el magát a világtól, s élt, teljesen belső életet. Élt magának, másokkal nem törődve.

Ez a magánosság érthetetlen volt, leánytársai legalább nem tudták felfogni, miért kerüli társaságukat, s miért utasítja el fenhéjázva a fiatal urak közeledését?

Egy erdei kirándulás óta még inkább egyedül állott Hofgräfné leánytársai között. Cigány-asszonynyal találkoztak a Schifferberg aljában. Fát lopott az istenadta, s nagyon megijedt, hogy a polgár leányok városi drabantok kezére szolgáltatják. Azok pedig nem ismerték a tréfát. Lekapták a tizkörméről a delinquentst, s elhegedültek rajta tizenkét botot azon melegében. Ráadásul még ki is köttette volna a tanács a piac közepén levő szégyenfához.

Mint a megszorult róka, cselhez folyamodott. Egyszerű, átlátszó, otromba ravaszsághoz; mindenféle csodadolgot jósolt a tenyerek vonalaiból a szenátorleányoknak.

Legutoljára Dengel Elizre került a sor. A cigányasszony sovány, aszott, fekete tenyerén mint egy elhullajtott rózsaszírom, úgy feküdt a leány keze. A többiek már oda se figyeltek, fejüket összedugva, nevetgélve mondták el egymásnak a fényes jövődöléseket.

- Lovag jön be a városba a déli kapun. Szép, ragyogó lovag. Gazdag, előkelő, barna szemű. Barna haja csigákban verdesi a vállát. Szemének nyilát feléd röpíti, s halálra sebez vele... Nem tudsz neki ellentállani... Boldoggá tesz, s mégis áldozata léssz... Szeretni fog, s bajt hoz fejedre mégis... Vigyázz, szép kisasszonyom, mert házatok felé fordul a szerencse rúdja, de ez a szerencsétlenséged. Ha rá mosolyogsz, sokat fogsz sirni. Kisirod a szemedet utána... Ha futni akarsz előle, elér... S ha te eléred, elfut előled, mint az álom... Egymáséi lesztek, de csak rövid időre... Fejedre hullanak a boldogság teljes rózsái, de tartsd eszedbe, hogy mindeme rózsák tövise átszurja szivedet... Szived, egy életen át, vérezni fog...

Eleresztette a leány kezét, a lopott fát hátára vette és eltűnt az erdő sűrűjében.

A leány sokáig mozdulatlanul állott. Egy fehérhéjjú, ezüst nyárfára esett tekintete. Az mindig megőrzi gyöngéd, bolyhos fehérségét, mert úgy van alkotva, hogy fehér maradjon. Ha akarná, akkor sem lehetne más, mert nem az dönti el sorsát, hogy ő mit akar, hanem a hánca alatt rejtőző festékanyag.

Hát ő mire született? Ha a boldogtalanságra, akkor attól semmi sem menti meg...

- Mit jövődölt neked a cigányasszony? faggatták leánytársai. De ő nem mondta meg. Inkább eltűrte, hogy szeszélyesnek s durcásnak tartsák... Fájó titkát magába zárta, s éjjel-nappal magán viselte, mint az apácák a szeges ciliciumot...

Másnap, Dengel Eliz éppen a templomból jött hazafelé, - fiatal, előkelő magyar urfi poroszkált végig a piacon, nagy kísérettel.

Karcsú, magas ifjú volt, az arca halvány, olajbarna, a szeme villogó. Bajusza csak most ütközött. Török módra borotvált fején hetyke bársony süveg, a rubintos forgójában három fehér darutoll.

Rövid, granátszinű, hasított ujjú dolmány volt rajta és szűk magyar nadrág. Sárga, szattyánbőr csizmáján aransarkantyú. A sarkantyú griffmadár-főben végződött, a griffmadár nyitott szájában egy szem igaz gyöngy.

Vágott ujjú, nyári mentéje panyókára volt vetve. A mentének fennálló, Zrinyi-gallérja hiúz-bőrrel volt prémezve. Nyitott mellű atlasz mellényét értékes gomb fogta össze.

Lengyel gyolcsból készült, finom, himzett inge kiszolgált a nyitott mellényből, az aranyrojtos nyakravaló csak fogyatékosan takarta el.

Mente- és dolmánygombja remeke volt a magyar ötvösművészetnek. Égő rubint kövek kandikáltak elő gyönyörű arany foglalatból. A huszonöt gomb, ami rajta volt, testvérek között is megért három falut.

Az ifjú nem viselt kardot. Egyszerű, könnyű selyemöv simult a karcsú derekára; a kezében nádpálcát tartott, a hatalom jelvényét.

De karabély mégis volt nála. Karmazsin színű majc (szij) volt átvetve a vállán. A majc ezüst horogban végződött, azon függött az ébenfaagyu karabély, s a cimeres, ezüsből való lőporszarú.

A fiatal magyar lovast négy apród és nyolc inas kísérte. Az apródok lóháton voltak, az inasok gyalog futottak a lovak mellett. Könnyű, zománcos buzogány volt a kezükben.

Eliz lába gyökeret vert a piacon. Remegve, mégis sóvárgó szemmel nézte az ifjút. Nem tudott betelni vele. Eszébe jutott a cigányasszony jóslata, s szívéen mardosó fájdalom és emésztő gyönyörűség nyilalt keresztül.

A fényes ruhájú, fejedelmi ifjú is reátekintett. Kevély, parancsoló szeme megakadt rajta. Eliz összereszt. Ime, az ellőtt nyíl, a mely a cigány asszony szerint őt halálra sebz...

A lovas az apródokhoz fordult. Valami kedves dolgot mondhatott nekik, mert mind a négyen mosolyogtak. S bizonyosan ő róla beszélt, mert kíváncsi arcukat feléje fordították.

Eliz olyan lett, mint a cseppentett vér. Szaladásnak vette a dolgot, képpel se fordult többet a ragyogó látomány felé.

Otthon az öreg Dengel, borostás, szúrós állat a rózsás arcához nyomva, kérdezte: mi baja?

- Nincs semmi.

Az apja nem volt valami nagy emberismerő, de mégis feltűnt neki a leánya viselkedése.

- Nyugtalan vagy. Úgy ég az arcod, mintha bort ittál volna. Pedig nem ittál. A szerelem borából ittál. Be is csiptél tőle istenesen. Mondd meg, bálványom, kire esett a választásod?

Eliz először megijedt. Lesütötte a szemét, a szíve viharosan dobogott, alig tudott a lábán állani.

De azután fölébredt benne a nőnek ösztöne. Az üldözött fécánmadár ösztöne. Az az érzés, hogy apját - a szíve dorgában, - tévútra vezesse.

- Nem esett az én választásom senkire. Senkire sem esett - a besztercei legények közül.

Dengel nem vette észre, mily nyomatékkal mondta a leánya ezt a szót: »a besztercei legények közül.«

Sohasem jutott eszébe, hogy besztercei leány másra is gondolhat, mint besztercei legényre.

Ez az eshetőség meg sem fordult a gondolatában.

X.

Eliznek udvari szobája volt. Fehér-függönyös, világos kis fészek, ahonnét a kertre látott, a maguk kertjére s a szomszédház kertjére meg udvarára.

Ablaka alatt fiatal hársfa nyiladozott. Elég terebélyes arra, hogy ágai között rigók fészkeljenek, s hogy virágzás idején, illata át meg átjárja az Eliz szobáját. De még se volt elvas-tagodott, öreg fa, amely sűrűn nőtt, sebhelyes ágait messzire elnyújtogatja, s amely zöld fal módjára, irigyen elfogja a leányfészektől a verőfényt és világosságot.

Eliz a nyitott ablaknál állott.

A kertbe készült, hogy egy kosár zöld borsót szedjen, meg zöld hagymát húzgáljon ki a földből; így nyáron, főtt hús mellé, az apja kedves eledele.

Egyszer csak megrezzent.

A Seiverték udvarán zsinóros magyar ruhába öltözött inasok lovakat jártattak. Köztük a szép magyar lovag szénfekete paripáját.

Első gondolata az volt: mit keres a lovag Seivertéknél? Miért szállott éppen hozzájuk? Másik gondolata az volt: fölkelte-e már? Lejön-e nemsokára a kanyargós, nyaktörő falépcsőn nagy sarkantyúpengéssel? Felpattan-e a lóra szemeláltára? S ide száll-e - valami delejes erőből húzva, - a nyitott ablakra a tekintete?

Nem akarta otthagyni magas őrhelyét. Ha lemegy a kertbe, a virág és veteményágyak közé, s ott tele szedi kosarát gyenge, zöld borsóval, mit nyer vele? A ruhája alja s a topánkája csatakos lesz a reggeli harmattól, de a szép legény azalatt lóra kap és elnyargal.

Ellenben innen meglát mindent. Hogy mi történik a szomszéd portáján, apróra megnézheti. Ám lent a kertben mogorván elébe áll a vad borostyánnal benőtt magas kőfal, s elzárja szeme elől a világot: a lépcsőről lesiető ifjú lovagot.

Kis vártatva két apród taszigálta le egymást a lépcsőn. Az urok még messze járhatott, hogy így fickándoztak, s kedvükre nevetgéltek az ambituson.

A lovászok a lovakat kantáron elővezették. A két apród figyelmesen megnézett mindent: a paripák fényes szőrét, patkóját, karcsú bokáját, nyergét, zabláját, hevederét, teljes szerszámát. Egyikük valami hibát találhatott, mert a lovászt hirtelen elhatározással, képen teremtetten. Talán a nyeregkápáról felejtette el a nehéz, tölcseeres szájú pisztolyokat a lovász, mert esze nélkül szaladt vissza értük az istállóba.

Negyedóra telhetett el így. Eliz türelmesen lesett ki az ablakon, mikor a harmadik apród buk-dácsolt le a meredek lépcsőn. Sietve jött, valamit kiáltott társainak, azután mozdulatlanul és egyenesen, mint a cövek, megállott a lépcső aljánál.

Jött végre a lovag is. Még fényesebb ruhában volt, mint tegnap. Könnyű, selyem fővegén ma fehér kócsagtollak hajladoztak. Dolmánya át meg át volt szőve szkófum aranynyal. Mentegombjának villogó, rubint szemei mintha Elizre hunyorognának.

A negyedik apród a sarkában járt, nádpálca helyett ezúttal ezüstfejű, kurtanyelű buzogányát vitte utána.

A szénfekete paripa kevélyen és tüzesen hánya-vetette magát, ahogy a gazdájához vezették. Az egyik apród fürgén odaperdült, s tartotta a kengyelvasat. A lovag föltette féllábát a kengyelbe, kezével hizelegve megveregette a ló karcsú nyakát, és nyeregbe pattant.

Nem érezte meg, hogy az egyik keskeny, ólomkarikás ablakból két ragyogó leányszem figyelni őt gyönyörködve és álmodozva...

A fiatal Korniss vendégségbe jött Besztercére. Atyja, mint szomszéd birtokos, jóviszonyban élt a szászvárossal, főleg polgármesterével. Azért küldte el fiát, hogy mikor mint fölcsepere-dett ifjú lovag, a világba belép, mutassa be magát annak a polgárságnak, amely török s tatár

dulások idején nem egyszer fogadta be a környék nemeseit és főuri családait oltalmazó és vendégszerető falai közé.

Seivertékhez azért szállott, mert az öreg Seivert üzleti viszonyban élt a Korniss familiával. Ó-Radna tájékán ólom és rézbányája volt Kornissnak s mint élelmes üzletember, a termelt ólmot és rezet Seivert adta el jóáron.

Eliz lement a kertbe. Zavart volt és gondolkozó. A lelke reszketett valami nagy boldogság és nagy szerencsétlenség előérzetétől. Nehezen ment a borsószedés. Kosara még félig sem volt tele, mikor az apja harsány hangon a nevét kiabálta.

Az öreg úr utána jött a kertbe.

- A polgármester itt járt. Személyesen hívott meg bennünket vacsorára. Szépen felöltözz, galambom, szedd fel magadra boldogult anyád minden drága ékszerét, mert nagyurral eszünk egy asztalnál: a Korniss Gáspár fiával.

- Kornissnak hívják, - töprenkedett a leány. - A neve is szép, nem csak ő maga... Vajon rám fog-e ismerni? Vagy más leányokkal lesz elfoglalva...

Este, mikor felkészültek, Dengel elégedetlen volt a leánya öltözetével. Egyszerű fehér ruhát vett fel, s ékszert nem akart tenni a nyakára. Csak a hajába tűzött néhány arany hajtűt, hogy görögösen fésült haja szét ne omoljék.

- Suhogó selyemben lesz a többi. Előkerül a ládafiából a hires családi ékszer. Csak te akarsz hamupipőke lenni, bár jó módot adott apádnak az Isten. Te vagy a legszebb, s mégis elbujhatsz majd a többi leány mellett. Oly cifra lesz mind, majd elrepül... Legalább ezt a gyöngysort tedd fel a nyakadba s a derekadra ezt a granát övet.

Eliz szeliden engesztelte atyját.

- Nem érti azt maga, apámuram. Éppen az egyszerűséggel fogok tündökölni. Sohasem szabad úgy öltözködni a leánynak, ahogy a többi öltözködik. Ha ők háziasan öltözködnének, akkor én selymet és bársonyt vennék magamra. De mert ők páva módjára fognak kevélykedni, szemet szúr köztük az én egyszerű fehér ruhám... El kell ütni a többitől: ez a hatás és feltűnés titka... Hanem a gyöngysort az apámuram kedvéért mégis fölteszem.

Seivert vacsoráján, - a sors úgy akarta, - Korniss Dengel Eliz mellé került. Beszélgetésük nehezen indult meg. A leány hallgatag volt, s rosszkedvű. Alig nézett a szomszédjára, mintha a tányérján kívül egyéb nem érdekelné.

Kornisst bosszantotta a leány zárkozottsága és hidegsége. Úgy érezte magát, mintha kora tavaszkor szántóföldön járna. Feje felett a nap már melegen sütött, de a fagyos föld még nem engedett fel. Vékony, ezüstös jégréteg borítja.

Beszélt vele lovagi mérközésről, sólyommal való vadászatról, a kopóiról és a lovairól, a fejedelmi udvar fényűzéséről és mulatságairól.

Elizt mind ez nem érdekelte. Nem is tudta, mit beszélt fülébe az ifjú. Ő csak a hangját hallgatta, a zengzetes, szivhez szóló hangját.

Korniss félreértette a leány viselkedését. Ha érett, világlátott férfi, s nem szeles ifjú, belátja, hogy Eliz fél tőle. De azt sem tudta, hogy fél, azt sem tudta, hogy ez a szepegés és tartózkodás csak más neve a szerelemnek.

- Unalmasak ezek a polgárleányok - gondolta magában. - Nincs bennük kedvesség, mint ahogy némely cserép violának nincs illata...

Eliz elérte, mi megy végbe az ifjú lelkében. Valami fájó örömet érzett. A cigányasszony jóslata hát még sem telik be rajtuk...

Dengel, aki szemközt ült velük, a fejét rázta és dühös pillantásokat vetett leányára. Mérgében egészen neki pirosodott, mint a pulyka.

Miután hiába vágott feléje a szemével, s hasztalan integetett neki, kövér, rövid lábát kinyújtotta s nehányszor irgalmatlanul rátaposott - a leány lába helyett - a polgármester tyúkszemére. A polgármester felordított fájdalmában.

Annál vigabb volt a többi leány. Jól érezték magukat a tejképű, nyalka apródok társaságában.

És mégis másnap Korniss kétszer-háromszor ellovagolt a Dengel-ház ablaka előtt. Nem tudta, hogy az Eliz szobája a kertre nyílik, s így nem a leány hibája, ha az utcára néző ablakok részvétlenül zárva maradtak.

Korniss apródjai azonban, észrevevén urok rossz kedvét, mindent kiszimatoltak. Az ő tanácsukra átvette magát a kert kőfalán, mikor Eliz bokorugró szoknyában a virágait öntözte.

A leány elhalványodott, mikor az ifjú, mint valami nagy labda, a kőfalon átröpült s közel hozzá féltérdre esett.

Nem történt más baja, minthogy a bürök s a kakukfű, amely a kőfal nyirkos tövében búján nőtt, beletört a lilaszínű selyem nadrágába. Felugrott és halk sarkantyúpengéssel hozzá lépett.

- Ne fusson el kérem, - mondá mosolyogva, s azután kétszer hosszú lélegzetet vett.

- Eszemágában sincs.

- Ugy-e illetlenségnek tartja, amit tettem?

- Csalódik. Nem illetlenség az, sokkal több annál.

- De lássa. - Mióta a piacon megpillantottam, mindig magára gondolok.

- Az az ön dolga, uram. De hogy nekem ezt elmondja, arra aligha volt szüksége a kőfalon átmászni. A Dengel-háznak is van bejáró kapuja, mint minden más becsületes beszercei polgárháznak. Akinek jó szándéka van, az a kapun jön befelé.

Korniss még mindig mosolygott. Azután hirtelen elhatározta magát.

- Igaza van, kisasszony. Isten áldja.

Könnyű fővegét megemelte, s mélyen meghajolt Eliz előtt, mintha királynő volna. Azután megfordult, s nekiiramodva a kőfalnak, átvette magát rajta. Csakhogy kevesebb szerencsével, mint az előbb. Sarkantyúja megakadt a párkányon végigfutó iszalagban, s a bokája erősen megrándult. Sántikálva ment végig a kerten s az udvaron. Mint Vulkán, mikor az Olimpusz aranyos felhői közül kegyetlenül lehajították.

Dél felé teljes kísérettel lovagolt be a kapun. Dengel, bárányszőr süvegét a markában tartva, az udvar közepén fogadta ritka vendégét. (Örökös, szaggató fejdörög volt az öregnek, s így melegen tartotta a kobakját télen-nyáron). Eliz bent várta a szobában a vendéget. Atyjával ezért össze is perelt. Az öreg azt szerette volna, hogy lent fogadja, a lépcső alján.

- Azt nem teszem, atyám.

Az öreg dohogott.

- Mért ne tennéd? Te... Te... vasfejű. Talán nem engedi a polgári önérzeted? Te polgárleány vagy, becsületes tímármester leánya. Elég okod van, hogy büszke légy. De azért nem kellene lenézned őt. Nem tehet róla, hogy nagyúrnak született szegény s hogy harminchárom faluja van. Mert alapjában véve jó fiu. Ha leány volnék, fülig belé szeretnék...

Eliz bánatosan mosolygott.

- Szerencse, hogy nálam az nem megy oly könnyen. Különben nem tudom mi járatban van a 33 falu ura, hogy megtiszteli szerény hajlékunkat?

Dengel a leányára kancsalított s a homlokráncai mind felszaladtak a feje tetejére.

- Mi járatban volna?

Mindazáltal ez az odavetett kérdés nem tetszett neki. Szemmelláthatólag nyugtalanította...

XI.

Korniss nagyon megszerethette Besztercét. Nem volt hét, hogy a szász városban legalább egy napot el ne töltött volna. Lóháton járt, minden kíséret nélkül. Figyelmeztették is az apját, hogy a fiának még valami baja esik. Portyázó tatárok vagy útszéli martalócok megölik egyszer az országúton.

Korniss Gáspár a vállát rángatta.

- Fiala a legény, mint az új bor, most forrja ki magát. Bizonyára asszony után jár; csak nem teheti kísérettel? Ebbe én nem avatkozhatom.

Besztercén is szemet szúrt az úrfi sűrű látogatása. Akinek szép fiatal felesége, vagy szép leánya volt, nagyobb gonddal ügyelt rá. Az ördög nem alszik, gondolták magukban a jámbor polgárok. A pénzt és az asszonyfélét lakat alatt kell tartani.

Csak hogy Korniss vigyázott magára. Tudta, hogy ezer veszély környezi. Ha kitudják édes titkát, nagy baj lesz belőle. A szász magisztrátus nem érti a tréfát, s éberen örködik a hajadonok és férjes asszonyok erkölcsén. Ha rajta csipik, ő maga is pórul járhat, de a párját azt megvesszőzik, a haját levágják, magát kikötik a szégyenfához. Ám özvegy asszony szabad, mint a madár, arra senkinek sincs gondja. Egy tűzről pattant, fiatal özvegy takácsnéhoz járt tehát. Ugy gondolta, ezzel a polgárok százszemű gyanúját elaltatja.

El is altatta szerencsésen. Az özvegyet ugyan az asszonyok társadalma kitagadta kebeléből, s házáat úgy kerülték, mintha vörös mécs égne az ablakában, s vörös főkötőt kellene viselnie; de avval az asszony nem törődött. Gyermekei nem voltak, szülei nem éltek, nem volt kinek a fejére szégyent hozzon. Korniss pedig nagyúri bőkezűséggel fizette meg hallgatását. Mert csak titoktartására tartott számot a fiatal főúr, s nem a szépségére és a szerelmére.

Az özvegy a Seivert-ház tőszomszédságában lakott. Volt egy elhanyagolt kertje, fölverte a vadfű, a laboda, a számardej meg a bürök. Csak hogy volt egy nagy előnye: a Seivert kertjébe lehetett bejutni a düledező kerítésén. A Seivert kertje pedig a Dengelék kertjének kőfalához vetette meg a hátát.

Ha Korniss jött, egyenesen az özvegy asszony házához lovagolt. Az asszony maga nyitotta ki előtte a kaput, és segített a lovát az istállóba bekötni. Cselédjeit ilyenkor jó előre szélnek eresztette. Hol a mezőre küldte őket, hol fáért az erdőre. Megesett, hogy néhány zsák buzát tétetett föl a szekérre, hogy a malomban még éjszaka megőröljék. Vagy pedig dolgot sem adott nekik. Elhajtotta őket avval, hogy másnap reggelig a szeme elébe ne kerüljenek.

A ház elcsendesült, mintha kihalt volna. Ajtaja, ablaka zárva. Ahogy Korniss betette a lábát, ki nem lépett onnan másnap reggelig. Ugy tekintettek e házra a polgárok, mint valami bűntanyára. De a tanács szemet hunyt. Jólábon éltek Korniss Gáspárral, sokat adtak a barátságára. Mint befolyásos urnak, a fejedelmi udvarnál hasznát vehették.

A polgármester különben okos beszéddel csitította a békétlenkedőket.

- Mit akartok? A Langer Trézsi ágrul szakadt. Se gyereke, se rokonsága nincsen, egy-két távoli atyafián kívül. Hadd élje világát, amíg fiatal. Talán irigylitek tőle? Nem sokkal jobb, mintha a leányaitokat s az asszonyaitokat kellene féltetnetek, s a csinos Korniss fiú képében kutya járna a kertekben?

Igy lassanként megszokták a fiatal lovag látogatásait. Az asszonyok szólták-szapulták ugyan Langer Trézsit, a leányok meg fülig pirultak a neve hallatára, de attól az özvegy asszonynak a haja szála sem görbült meg. Az arca csak olyan kíváncsi maradt, a szeme csak olyan ragyogó, ingerlő melle, csipője ringása csakúgy a fejébe ütött a férfiaknak.

Pedig az özvegy asszony háza nem volt bünbarlang. Igaz, fehérfalú, didergő kápolna sem volt, ahol imádkoznak.

Nem turbékolt ott senki, ahogy az asszonyok és a leányok szűzies felháborodása gondolta. Korniss, ha megjött, megebédelt nála. A szép asszony maga főzte, maga szolgált fel, még sem azért izlett jól neki. Hanem azért, mert öt órai utat tett meg lóháton, s farkasétvágya volt.

Ebéd után a lovag végignyújtózott egy bozontos medvebőrön. Aludni próbált, vagy az asszonynyal beszélgetett. Néha könyvet hozott magával, azt olvasta.

A délután azonban mindenképen hosszú volt neki. A nadrágja ellenzőjében nagy lapos zsebórát hordott, azt nézegette türelmetlenül. Nagyokat sóhajtott, s mintha tüzes parázson feküdnék, szakadatlanul forgolódott.

A nap csak nem akart lenyugodni. Korniss azt hitte, az ő boszantására állt az égen oly mozdulatlanul. Ha tőle függ, ujjával letaszítja a nagy arany golyót, hogy összetörvén, fénylő cserepeire hulljon szét a világűrben, s hogy sohase legyen nappal többé, csak enyhe, csillag-szemű nyári éjszaka.

Nagysokára besötétedett. Az özvegy vacsorát szolgált fel, de Korniss hozzá sem nyúlt. Ugy került le étel-ital az asztalról, ahogy föltették.

A menyecske kiült az udvarra, és énekelt. Mindig ugyanazt énekelte, s mindig este, mint a fülemüle. És mindig akkor, ha Korniss nála járt.

Jeladás volt ez, amelyre, valahol a közelben, valaki dobogó szívvvel figyelt.

Mikor már oly sötét volt, hogy az eperfa körül denevérek röpködtek, s zöldhátú világító bogarak fénylettek, a lovag elindult titokteljes útjára.

Végigment az özvegyasszony elhanyagolt kertjén. Mindenütt a bodzafák mellé húzódva, eljutott oda, ahol ez a kert, a Seiverték és a Dengelék portájával derékszögben összetalálkozott.

A Seivert-kertbe ugrott át. Az ugrás után negyedóráig egy helyben maradt mozdulatlanul, hogy ha valaki reá lesne, villámgyorsan visszaugorhassék.

De a kert csendes volt. Nem mozdult benne semmi, csak a bokorban egy-egy aludni készülő rigó. Az újhöld vékony sarlója alig világított. Félhomályban hagyott mindent, mint mikor a szerelmes asszony modern hálósobájában a villanyos golyóra selyemernyőt tesznek...

Ahol a kerítésen átugrott, oda közel volt a kőfal és a Dengelékhez vezető ajtó. Háromszor kopogtatott, mire az ajtó megnyilott, de csak annyira, hogy a vékony, karcsú ifjú beférkőzhessen rajta. Az ajtót kulccsal újra bezárták. Korniss fogoly volt, a Dengel Eliz foglya.

E találkozásokon sokáig semmi sem történt. A két fiatal egy mohos kőpadra leült egymás mellé. Halkan beszélgettek, a férfi a leány kezét csókolta. Közben a leány szemrehányásokat tett neki, hogy hirbe hozza; minden levélzörgésre összerezzent, s remegve hallgatódzott, nem hallja-e közeledni atyját?

Később nekibátorodtak. A leány nem félt, hogy atyja rajtacsipi a titkos találkozáson. Korniss pedig nemcsak a kezét fogta már, de a derekát is s csókolás dolgában a rózsás ujjahegyétől szerencsésen eljutott a remegő, édes kis szájáig.

Ez volt az oka, - ezek a titkos éjjeli találkozások, - hogy Dengel Eliz az éles viperanyelvek ellen védelmébe vette az özvegyasszony női erényét.

- Hátha nincs köztük semmi? Hátha ártatlanul gyanúsítjátok?

- Miért zárkóznak be reggeltől késő estig? Korniss miért száll egyenesen hozzá? Miért teszik el láb alul a cselédeket?

- Mindez semmit sem bizonyít. Én el tudom képzelni azt is, hogy Korniss végighever egy medvebőrön, jól megebédél a szép asszony főztjéből, barátságosan elbeszélget vele, azután bevárja szépen az estét, hogy holdvilágnál hazalovagoljon.

Mintha száz meg száz, vékonyabb-vastagabb hangú ezüst csengetyű csilingelne, úgy fölzendült a leányok és asszonyok kötekedő, gúnyos nevetése. Ez a vidám, egyhangú kétely nem hozta ki Elizt sodrából.

Elborult arccal és komoly hangon vetett véget a vitának.

- Néha nem ott ég a ház, a hol a füst felszáll... S nem ott rejtőzik a ragadozó, ahol a lába nyoma látszik... Ki mondhatja el közületek, hogy az emberek szívébe lát? Ah, ha beláthatnátok...

Az nap este, mikor ez a beszélgetés történt, Korniss Elizt siráson kapta. Arcát a tenyerébe rejtve, csendesen zokogott.

Az ifjú letérdelt elébe, s fagyos kis kezét csókjaival melengette.

- Mi baja, szivecském? Ki bántotta?

- Ki bántott volna? - mondá a siró leány. Ki volna nekem ellenségem magán kívül?

- Én, ellensége! Drágám, maga félrebeszél. Tudja, hogy odaadnám magáért az életemet, s mind a harminchárom falumat egy mosolyáért.

- Ideadná az életét, elhiszem, cserében a jóhiremért.

Az ifjú felriadt.

- A jóhireért! Már hogy beszélhet így? A jóhire, Eliz, biztos kezekben van... Szerelmem olyan, mint a napsugár: át meg átjárja a fa lombkoronáját, anélkül hogy a fának valami baja esnék.

Eliz bánatosan mosolygott.

- A maga hasonlatai nem bizonyítanak semmit. Hogy a szerelem nem tett becstelenné: abban talán nekem is van egy kis érdemem... De nem erről van szó, hanem arról, hogy én a maga kedvéért mindent kockára teszek. Mit gondol, ki hiszi el, hogy »a verőfény nem tett kárt a fában«: ha éjszaka együtt kapnának? Az ártatlanság s az erény látszata sohasem ér fel magával az erénynyel. De a bűn látszata nem egyszer annyi, mint maga a bűn...

Korniss felpattant.

- Maga bűnről beszél: pedig maga még leány, életét nem láncolta le más férfihez; hűséggel nem tartozik senkinek... S én a kezét minden pillanatban megkérhetem...

Eliz elkomolyodott. Nem volt kedvére a beszélgetésnek ez a fordulata.

- Mondtam már egyszer, ne hitegessen házassággal. Köztünk idegen világrészek feküsznek. Ön a magasság, én a mélység. Maga főúr, én polgárleány vagyok... Ha azt mondja elvesz, mindig azt gondolom, gonosz szándéka van velem, mert hiteget, s el akarja altatni az éberségemet...

- De Eliz!

- Ne szakítson félbe, hallgasson meg... Csak nem néz engem oly együgyűnek, hogy el lehet forgatni a fejemet házassági ígérettel? Értsen meg, lásson már egyszer a lelkembe: sohasem gondoltam arra, hogy el fog venni... Mindig tisztában voltam vele, hogy az lehetetlen.

- Miért volna lehetetlen? Attól függ, hozzám jön-e, - szólt közbe Korniss, kigyuladt arccal.

Eliz csitította.

- Maga gyermek... Ebbe a házasságba családja sohasem egyeznék bele... De ne beszéljünk erről többet. Ha még egy szót szól, megszégyenít... Ami engem magához vonzott: az a ki nem kerülhető végzetnek ereje... Egy cigányasszony megjósolta.

Korniss mohón leste a leány szavait.

- Mit jóslott meg?

- Mindent... A maga megérkezését (»Szép ragyogó lovag jön be a déli kapun.«) A külsejét. (»Barna haja csigákban verdesi a vállát.«) A hatalmát felettem. (»Nem tudsz neki ellenállni.«) A szerelmünk történetét. (»Boldoggá tesz s mégis áldozata lesz.«) A szomorú sorsomat, amelyen nincs módomban változtatni, a boldogtalanságomat, amelyre el vagyok készülve. (»Fejedre hullanak a boldogság teljes rózsái, de jusson eszedbe: mind e rózsák tövise átszurja szivedet. Szived egy életen át vérzeni fog.«)...

Eliz lehunyta szemét s halkán beszélt, mintha nehezeire esnék megválni szíve féltett titkától. Érdekes-e rá a férfi, aki előtte térdel és kezét szorongatja, hogy e vallomással teljesen a kezébe adja magát?

Korniss megrendülve hallgatta.

- Hogy teremhetnek ily sötét gondolatok ebben a napsugaras fejecskében? Hiszen ha hitelt adsz (először tegezte őt) a cigányasszony jóslatának: a te szerelmed önkínzás és gyötrelme... Ha avval a tudattal szeretsz, hogy szerencsétlenné teszek s hogy a boldogság tűnő perceit egy hosszú élet gyászával és könnyeivel kell megfizetned: akkor te vértanú vagy és szent s ily áron szerelmedet nem fogadom el.

A leány két karját az ifjú nyakába füzte s szorosan magához vonta őt.

- Nem fogadja el! Most már késő a nagylelkűség, mikor már nagyon is elfogadta... Mindezt nem azért mondtam el, hogy vértanúnak tartson, ami nem vagyok. Elmondtam azért, hogy házasságról ne beszéljen. Ma is fülemben cseng a cigányasszony minden szava: »Ha futni akarsz előle, elér... S ha te eléred, elfut előled, mint az álom... Egymáséi lesztek, de csak rövid időre«... Mit tesz az, hogy rövid időre?... Mindent jelenthet ez a két szó, de azt nem jelentheti, hogy »holtomiglan, holtodiglan«... »Rövid időre« - e két szó értelme világos. Érthetünk alatta virághullást, érthetjük egy csillagnak lefutását, s ezeket az enyhe, bűvös nyári éjszakákat, amelyek oly hamar el fognak mulni. De házasságot, amely egy életre szól, nem érthet alatta senki...

XII.

Egy éjszaka Dengelnek megfájdult a foga. Tulajdonképpen három nap óta kinozta, de inkább napközben, úgy, hogy éjjel kedvére aludhatott. Most azonban éjjel rohanta meg.

Föltette magában, hogy pitymallatkor kihúzatja a borbélylyal, nem kinlódik vele tovább. Nemcsak azért húzatja ki, hogy veszett fájdalomra csillapodjék, de azért is, hogy megmentse az egészséges fogait. Mert az odvas fog olyan, mint a rossz ember, a többi is megromlik a társaságában.

Az igazat megvallva, a foghúzást szívesen elodázta volna. Nem telt valami nagy kedve e hősies elhatározásban, hanem a fájós fogára rá akart ijeszteni. Nem egyszer hallott régebben az odvas fognak számtalan furfangjáról. Hogy mindig legalkalmatlanabb időben nyílal bele a fájdalom; de mindig meghátrál a komolyabb következményektől, ha felteszszük, hogy kihúztatjuk. Egész históriákat tudott a fájós fogak ily megszelidüléséről. Tüzes vésővel fúrnak-faragnak az arc csontokban és az agykéregben; kalapáccsal ütögetik az áldozat nyakszirtjét; de jól viselik magukat s fűt-fát ígérnek a borbélyműhely küszöbén. Van olyan fog is, amelyik megpattanásig feszíti a húrt. Hiába mondogatja az áldozat: megállj kutya, viszlek a borbélyhoz, kihúztatlak. A fog úgy tesz, mintha nem hallaná. A fenyegetésre is vidáman sajog tovább.

Akkor az áldozat megindul vele a borbélyhoz. Mindjárt kint leszel ebhitű, ijesztgeti nagy mérgesen. Ám a fájós fog rá sem hederít. Sem kérés, sem káromkodás meg nem ingatja makacsságában.

Már látni messziről a borbélyműhelyt. A réztányérjait egymáshoz veri a szél. A fog állhatatosan fáj tovább. A műhely ajtajánál vannak. Az áldozat azt hiszi: itt csak magába száll. Átlépi a küszöböt, a borbély megnézi, műértőleg megtapogatja az odvas fogat, előkeresi valahonnan szerszámait, az áldozatát egy karosszékre belenyomja s két karján az ingujjat feltűri.

Kihúzásra még sem kerül a sor. E komoly előkészületek megtörik a lázongó fog makacsságát. Az okosabb enged, gondolja magában s mint mikor az előnyomuló katonaság a tüzelést hirtelen beszünteti: kiköltözik a fogból minden fájdalom. Az áldozat megkönnyebbült lélekkel ugrik fel a karosszékből s a nekigyürkőzött borbélyt köszönés nélkül a faképnél hagyja. Boldog, hogy egy fogát megmentette.

Az alamuszi fog meghúzza magát öt-hat napig. Egy cseppet sem fáj! Milyen jól tettem, hogy nem húzattam ki, - elmélkedik a túlboldog ember. Már ugyanis három fogam hiányzik, ez lett volna a negyedik... Ugy hiszem, alaposan reá ijesztettem... S ötöd-hatodnap a fájdalom vésője, kalapácsa, ráspolya, tüzes zsarátnoka, elülről kezdi pokoli munkáját a pofacsontokban, az agykéregben, a nyakszirtben s a halántékban.

Dengel is hiába rémitgette a zápfogát, rendületlenül fáj tovább. A rozsólis palackhoz akart folyamodni kinjában. Leiszsa magát, az lesz végső menedéke.

Betipegett szörpapucsban az ebédlőbe, de a pohárszék kemény tölgyfa ajtaja be volt csukva. Kellemetlen meglepetés. Föl kell verni álmából Elizt, ő a gondviselője a házban minden kulcsnak.

Egy darabig gondolkozott. Szegény kis leány, úgy alszik, mint a tej. Ha bemegy hozzá, felkölti legédesebb álmából. Mit tegyen?

Megállott az ajtóban. De ebben a pillanatban ujult erővel rohanta meg a fájdalom. Még a szeme is könnybe lábadt tőle. Oly erővel fogta meg a leányszoba ajtajának a kilincset, hogy azt hitte, a kezében marad.

Az ajtó megnyillott. Lábujjhegyen lépett be s a fehér függönyös ágyra esett tekintete.

Az ágy megvolt vetve, de a patyolat párnákon a könnyű nyári takaró alatt nem feküdt senki.

- Bizonyára még a kertben lesz. Olyan korán volna még?

Egyik kezében, kovácsolt vasból való gyertyatartót hozott. Odavilágított a kakukkos faliórára. Mindjárt három óra. Nem akart hinni a szemének. Talán megállott az öreg óra, amelyet még a nagyapja hozatott Nürnbergéből? Valami baja esett mert hiszen jár és mégis rosszul mutat, mint ahogy a megbomlott agyú ember félrebeszél.

A nyitott ablakon behallatszott a toronyóra ütése. Dengel, a fogfájásról megfélelve, olvasta az ütéseket. Egy, kettő, három... Az utolsó harsány ütés is elhangzott. Csakugyan három óra: nem kételkedhetett többé benne.

Egyet fordult vele a világ. Hol járhat Eliz ilyenkor? Éjjeli sétának ez mégis csak sok volna a jóból. Hiszen egy óra múlva virrad.

Talán nem is hált itthon. Elment a beteg nagynénjéhez, hogy ápolja. Az öregkisasszonynak egy macskája sincs, s tegnap szivgörcsről panaszkodott. Megesett az Eliz szíve rajta. Az ő leányának jó szíve van!

De hogy mehetett el szó nélkül? Miért nem jelentette be az apjának, hogy házon kívül tölti az éjszakát? Vagy talán be is jelentette, de megfélekezett róla, mint a föld.

Az egyik cseléd egy benyilóban feküdt, közel a leánya szobájához, az talán tud róla valamit. Bement hozzá és az arcába világított; azonkívül meg is rázta istenigazában.

A cseléd felriadt álmából. Borzas volt, mint a kínai tyúk, szeme kerekre nyilott első ijedtében. Sietve kapkodta magára ruháit, miközben hunyorgó szemével néhányszor a gyertya sárgás lángjába nézett.

- Tűz van, gazd' uram?

- Van ördögöt. Itthon hált a kisasszonyod?

A leány megütődve nézett rá.

- Hol hálna máshol?

- A nénjénél, te birka! - fakadt ki Dengel indulatosan. - Hát nem tudod, hogy ott alszik néha?

- Tegnap itthon maradt. Üzentek ugyan érte, hogy menjen át éjszakára, de azt mondta, majd holnap hál a nagynénjénél. Az utcaajtót én zártam be, itt a kulcs a fejem alatt. Az ajtón egy lélek se ment ki...

- Hát hol ment volna ki, te zöld szamár? Nem is ment ki különben. A kertben van. Talán valamelyik fa alatt elnyomta az álom... Belepte az éjjeli harmat, mint egy bokor violát... Szaladj utána rögtön. Előbb azonban keresd meg az almárium kulcsát. Kegyetlenül fáj a fogam, rozsólist szeretnék inni...

A borzas cseléd felcihelődött. Néhány pillanat múlva hozta a diópálinkát.

- Nem azt kértem, adta fruskája, hanem a rozsólist. De jó lesz már ez is... Szaladj le a kertbe, a kisasszonyért. Azután holnap reggel fel ne költsd, hadd pihenje ki magát a lelkecském... Jaj de fáj a fogam! A szemem szikrát hány tőle, mint mikor a tüzes vasat kemény pörölyütés éri... Holnap a kutyát kihuzatom, nem kegyelmezek meg neki...

Sziszegve és nyögdécselve ment vissza szobájába. A szíverősítő diópálinkát az utolsó cseppig kiitta... S elaludt utána, mint a bunda.

Mikor másnap Dengel fölébredt, a fejében mindenféle tarka gondolat kóválygott. A többi közt az is, mit csinált a leánya oly későn a kertben?

- Nem holdkóros-e? Nem járkál-e a háztetőkön, ábrándozó macska módjára?

Kiment a konyhába, a borzas leányzót faggatni.

- Hol a leányom?

- A nagynénjénél. Nem is jön haza ma éjszakára.

A cseléd szemrehányó pillantást vetett rá. Gondolta magában, az urból a szokatlan ital - a tegnapi diópálinka beszél.

- Hát hol volna?

Dengel fogfájása elmúlt. Ahelyett csodálatos erővel működött a képzelete. Avval az erővel, amivel az üvegház langyos levegőjében a spárgának gyors és korai növést kieroszakolják.

Szeget ütött fejébe a tegnapi éjszaka.

Egy kicsit több elővigyázattal, mint az előbb Böskét vallatta.

- Szépen őrzöd a kisasszonyodat. Tőled ugyan el is lophatnák. Ugy aludtál tegnap is, hogy ágyuszóval sem lehetett volna fölébreszteni. Azalatt a leányom a kertben járt. Meghülhetett volna a hűvös, harmatos éjszakában...

Böske, egyéb testi és lelki fogyatkozásai között kancsal volt. Most is egyik szemével a gazdájára nézett, a másikkal a légyfogó tálat ügyelte, amelyben ázott szárnyu legyek vergődtek és fulladoztak.

- Nem lopják el a leányt, csak ha maga akarja. Ha meg maga akarja, hetvenhét lakattal sem lehet megőrizni...

Dengel rosszkedvű lett, maga sem tudta miért. Lement a kertbe, hátha a titoknak nyomára jön...

De a veteményágyak, a fák s a bokrok nem vallottak semmit, nem árulkodtak urnőjükre. A kőpad is hallgatag volt, s a hársfa, amely alatt tegnap a szerelmesek ültek, sőt hogy félrevezesse az apát, átható illatával kedveskedett neki.

Leült a kőpadra és szomorú gondolatokba mélyedt. Egyszer csak megrezzent. Ugy érezte, mintha egy nyitott szem állhatatosan reá nézne. A leánya szeme... Vagy egy férfi szeme, akivel Eliz titokban összejön...

A fű közül egy üvegfedelű, aranyos érem hunyorgott reá.

- Mi a manó ez?

Fölvette a pici, kacér holmit és kérges tenyerébe fektette. Valaki itt ejtette el a hársfa alatt. Valaki, aki éjszaka itt járt...

Kinyitotta a kettős fedelű érmet s mint az égő házban, egyszerre megvilágosodott agyában és szívében minden. A belső lapjára a Kornissné képe volt festve. Ennélfogva a fiatal Korniss a titokteljes éjjeli látogató. Az ő nyakáról vagy csuklójáról szakadt le valahogy az érem.

Mint akit hátulról föbe ütnek, füle zúgott, gondolatai összezavarodtak. Csak ült, ült mozdulatlanul, mintha eszmélete elhagyta volna.

Egyszer aztán felordított... Rekedt, vérfagyasztó kiáltás volt ez, egy vadállat hangja, aki áldozatára veti magát...

Vérbenforgó szemekkel ugrott fel a kőpadról, öklét szorongatta, fogai mint a hideglelésé, összeverődtek. Ha ebben a pillanatban Eliz a szeme elé kerül, megfojtja és végigvonszolja holttestét a gyepen.

Csakhogy Eliz távol volt, s nem jön haza holnap reggelig...

Dengel felvászorgott a szobájába s magára zárta az ajtót. Hiába dörömbözött Böske, a mesterlegényei, meg a városi szolga. Magának a polgármesternek sem nyitotta volna ki. Ebédre hívták, nem felelt. Rá akarták törni az ajtót, de avval fenyegetődött, hogy mindenkit lelő. Azt hitték, az esze megbomlott.

Odabent azután első düh elszállt. Nem volt már emberölő kedvében, gyilkoló haragja sirássá lágyult. Ugy sirt, mint a záporosó.

Végre, - már késő délutánra járt az idő, - lassanként összeszedte magát. Mit kell tenni, mi a kötelessége? ezt forgatta fejében.

Sok apró körülményt összevetve, megállapította a tényállást: leányát, egyetlen szemefényét elcsábították. Aki elcsábította, hibáját még jóvá sem teheti. Hogy kívánhatja egy magyar főúrtól, hogy elvegyen egy polgárleányt?

Mit tegyen? Megölje a leányt? Végre is, ő az apja. Ily büntett ellen a természet törvényei tiltakoznak. Törvény elé állítsa? Levágassa a szép selyem haját? Köttesse ki a szégyenfához? Vagy vesszőztesse meg nyilvánosan? Ezt a megszégyenítést Eliz túl nem éli.

Végre is olyan a leány, mint a nádszál, arra hajladozik, amerre a szellő hajtja. Anyai gondviselés, éber anyai őrizet nélkül nőtt fel szegény, senki sem vigyázott rá. Csoda-e, ha a fejét elforgatták? Csoda-e, ha törbe esett? Mért nem ügyelt rá jobban? De ő csak a cserzett bőreivel volt elfoglalva. S még biztatta Elizt, hogy a fiatal főúrhoz nyájasabb legyen...

Itt egy bűnös van; az idegen úrfi. Az férfi s így felelhet magáért. Őt kell megbüntetni, aki szép virágos kertjének kerítését bedöntötte.

Mi módon álljon rajta bosszút? szüntelenül azon törte a fejét. Ugy kell rajta bosszút állni, - azt az egyet jól tudta, - hogy ne tudjon meg semmit a világ. Ne sejtse senki, hogy becsületes házán megesett a szégyen.

Leányán kívül nincsen senkije. Öregségének egyetlen gyámola, reménye Eliz. Ő is hibás benne, ha kicsiny lába belebonyolódott a tiltott szerelem hálójába; ha őt bünteti, annyi, mintha magamagát büntetné meg.

Bármily nehezére esik, nem szabad elárulni, hogy leánya titkát, - titkát, vagy szégyenét, - tudja. Ha elárulja, köztük mindennek vége. Mint ahogy a mérgeket szokás, el kell zárni a föl-fedezett titkot, nehogy valaki valaha hozzájusson. Elhullt madár módjára el kell ásni mélyen a föld alá, hogy polgártársai ki ne szimatolják. Akkor talán még jóra fordul minden. Leányát egy tisztességes polgár elveszi, vagy nem megy férjhez, s öreg apjával él késő vénségéig.

A maga nyugalját, a maga megszokott életmódját forgatná fel, ha leányával szakítana.

Az úrfinak azonban meg kell halni. Csak hulló vérével fizetheti meg a házán ejtett gyalázatot.

Késő estig azon évődött, mi módon álljon bosszút Kornisson? Hogy tegye el láb alul nagyobb veszedelem és feltűnés nélkül? Hogy fizessen csábításáért az úrfi fiatal életével úgy, hogy reá és leányára a gyanunak még árnyéka se vetődjék?

Végre kinyitotta az ajtót. Nagyon sápadt volt s a homlokráncai mélyebbek lettek. A szeme vörös és nyugtalan, mint aki sokat sirt. Mikor Böskét megszólította, a ki frissen fejt tejjel jött ki az istállóból, beszéde tompán és rekedten hangzott, mintha beomlott pince alól jönne...

Este evett valamit. Azután meglátogatta legjobb barátját, Hofgräf szenátort. Hofgräf tizenöt évvel fiatalabb volt nála. Nyugodt, okos ember hírében állott, s barátjára nagy befolyása volt.

A két jó barát csaknem éjfélig elbeszélgetett a Hofgräf udvarán, egy korsó méhser mellett.

XIII.

- Apámmal valami történt, - villant meg Eliz lelkében, ahogy egy éjszaka Dengel megzavarta Kornissal való szerelmi találkozóját.

Az a mód, ahogy őket szétugratta, - épen az ütött szegett a leány fejébe.

Vacsoránál mogorva, rosszkedvű volt az öreg. A világ romlottságát emlegette; a gonosz csábítók kigyófajzatát; a leányok tapasztalatlanságát, akik fürjek módjára maguk futnak bele a hurokba.

Azután zavartan pislogott.

Mily szerencse, hogy Eliz okos. Anyjára ütött, aki nagyon eszes és nagyon erényes asszony volt. Bezzeg az ő leánya nem megy lépre. Miért is menne? Az elszédülés néhány percét egy hosszú élet szomorúságával kellene megfizetni. Melyik úrfi érdemelné meg ezt? Ő - Dengel - megvédi a házat sompolygó ember-farkasoktól.

A kenyérvágó kést a markába fogta, s úgy beszúrt vele az asztalba, hogy megállt rezegve benne.

- Még ölni is tudnék, - rikácsolta mérgesen, - a te javadért, s a te nyugalmad érdekében.

Eliz tisztában volt vele, hogy az apja nyomában van titkuknak. Vagy legalább is gyanakszik. Végét kell vetni a sűrű éjjeli találkozásnak, máskülönben nagy baj lesz belőle.

Vacsora után Dengel bement leánya szobájába. Kinyitotta az ablakot, s tekintetével a fiatal hársfa kiugró ágait mérgette: bejöhet-e rajtuk valami vakmerő kalandor?

Eliz leszedte az asztalt, utána nézett a cselédségnek, a pince, kamra, meg a fásfészker kulcsát az apja ágya fölé akasztotta, utána járt, a tüzet a konyhában eloltották-e, nem hagytak-e valahol égve gyertyát, a hol tűzveszély támadhat belőle?

Várta, hogy apja homlokon csókolja s jó éjszakát kívánva, magára hagyja.

De az öreg úr nem tágitott. Tücsköt-bogarat összehordott, csakhogy beszélgetés czime alatt minél tovább a leányával maradhasson.

Ez a szokatlan bőbeszédűség Elizt nem vezette félre. Jól látta ő, hogy amig apja látszólag közönyös dolgokról beszél, szeme nyugtalanul kóvályog ide-oda, s mint meglőtt szárnyú madár a bokor alján: jókedvű szavai megett kinzó, gyötrő gondolatok vergődnek...

Végre tizenegy órakor az öreg úr bucsut vett. Az ajtóból még visszaszólt:

- Feküdj le, szivecském... Ma már ne menj le a kertbe... Tele van békával...

Eliz nagyon félt a békától. De azért alig várta, hogy az atya lefeküdjék. Ahogy a timármester szobájában kialudt a mécsvilág, csendesen a kertajtónak vette az útját.

Sötét éjszaka volt. Az égbolt telidestele zivataros felhővel. Szél fujt, s a borgói havasok tájékán nagyokat villámlott.

Eliz úgy sietett, ahogy csak apró lábai birták. Meg akarta mondani Kornissnak, hogy apja gyanakodik, s ha még nem tud mindent, rövid idő múlva meg fogja tudni titkukat.

Az ifjú már várta. Két erős karjával magához ölelte a leányt, s a sötétben a szájacskáját kereste. Eliz nem sietett kibontakozni öleléséből. Fejét a szerelmese vállára hajtotta, s szenvedélyes csókjának odaengedte ajkait.

E pillanatban a kert ajtaja megcsikordult. Valaki bejött. Világosan hallatszott a homokos úton a lépése. Nehéz férfi lépések voltak.

- Az apám...

Eliz elvesztette fejét rémületében. Ahelyett, hogy Kornisst elbocsátotta volna, még szorosabban hozzásimult.

Dengel félútban megállott. Hangosan kiabálta a leánya nevét.

- Hol vagy, tubarózsám?... Jöjj ide hozzám... Itt állok a filagóriánál... Azért jöttem, hogy aludni vigyelek... Mindjárt szakadni fog az eső...

Eliznek elállott a szava ijedtében. Atyja mindent tud. De nem akarja rajtakapni őket. Egérutat enged, hogy meneküljenek... Kibontakozott az ifjú karjaiból, hogy apját a filagóriánál fölkeresse. Mikor odaért, megfogta az öreg kezét; hideg volt, mint a jég.

- Mi lelt apuskám?

Az öreg nehezen lélegzett. Keményen megszorította a leánya csuklóját.

- Mi lelt?... Még kérdezed?

Ki akart törni belőle az indulat, de erőszakosan elfojtotta. Csak a hangja remegett, mint ahogy a földre tett dobnak rezgése elárulja a közeledő földrengést.

- Nem lelt semmi, galambom. Mi bajom lenne? Egyetlen gyermekem vagy: féltelek. Féltelek - a zivatartól...

Kornisst nehezen bocsátották ki a kapun. Az őrtálló polgárok megmondták neki, hogy ez utolszor történik. Szigorú rendeletük van a tanácstól, hogy kapuzárás után senki fiát nem szabad a városból kiengedniük. Ha tehát ezentúl az úrfi itt reked, meg kell várni szépen a napkeltét, amíg a város kapuit ismét kinyitják és felnyitják a sorompókat.

Korniss kilovagolt az országútra, bár nagy kedve lett volna visszafordulni. Rossz előérzete támadt. Finom idegei megéreztek a bajt, mint a hogy a só megérzi az esőt.

Alig volt néhány száz lépésnyire a város falától, sötét, köpenyes alak állott az útjába.

- Ki vagy?

- Jó barát.

Az idegennél lámpa volt, a lovasra reávilágított.

- Maga az, Hofgräf?

A szenátor megfogta Korniss lovának zablóját, s komoly szeme összetalálkozott az ifjú gondtalan tekintetével.

- Fialat lovag, ön rossz fát tett a tüzre... Az életével játszik, tudja meg. A szász apák nem ismerik a tréfát s elteszik láb alól a merész szívtolvajokat.

Korniss kevélyen felemelte a fejét.

- Ezt nem bizom sem önre, sem másra. Megijeszteni pedig engem nem lehet...

Hofgräf szeme haragosan megvillant.

- Hogy nem ijed meg a maga árnyékától, azt jól tudom. De édesatyja nekünk régi jó barátunk. Nem szeretném, hogy magát itt érje baj Besztercén, s hogy ezáltal köztünk és ura-atyja között surlódások támadjanak... Vagy éppen harag.

- Micsoda baj érhetne engem?

A szenátor vállat vont.

- Nagyon sokféle. Pedig egy is elég belőle, hogy itt hagyja a fogát... Arra kérem, ne vegye ma útját a vörös malomnak. A dülő utakon kerülje ki.

Korniss hetykén mosolygott.

- Talán a szép molnárnét félti tőlem? Ejha szenátor úr, azért találkoztunk hát e szokatlan helyen... Egy kis éjjeli kaland, mi?

Hofgräf elengedte füle mellett a kötekedést. Nem válaszolt rá.

- A vörös malom környéke nagyon alkalmas rablótámadásra. A szoros útban, amely oda visz, a magányos lovagot könnyű szerrel kifosztják és megölik.

Korniss kötekedő, vidám arca elkomolyodott.

- Orgyilkosságtól félt? Mivel szolgáltam rá, szenátor úr?... Vannak-e legalább elegendő a gyilkos urak, mert én jól fel vagyok ám fegyverkezve?

Hofgräf hangja türelmetlenséget árult el.

- Ne tessék tréfálni. Amit mondok, az komoly figyelmeztetés, s átkozottul komoly dolog. Vagy jöjjön velem vissza a városba, vagy kerülje ki a vörös malmot.

- Hátha egyiket sem teszem?

- Az lehetetlen. Nem eresztem el a lovát, míg szavára meg nem igéri.

Korniss szeme szikrázott. Lovát megsarkantyuzta; a ló felágaskodott s kitepte magát a Hofgräf kezéből.

- Jó éjszakát, szenátor uram. Köszönöm a szíves figyelmeztetését, de tanácsát meg nem fogadhatom. Szemükbe szeretnék nézni azoknak az utonálló gazembereknek... Hadd lássam: kinek az emberei.

Elvágtatott. Ló és lovas eltűnt a homályban. A szenátor utána nézett.

- Ostobán jártam el. Figyelmeztetni őt a veszélyre annyi, mint belekergetni. Be kellett volna csálnom a városba szép szerével... Nagyon kedves fiú biz ő. Kevély, tüzes, vakmerő és lovagias. Arra született, hogy a leányok fejét elforgassa. Most mit tegyek? A ficzkók négyen vannak, ő egymaga... Az a szerencse, hogy rosszul lőnek... az éjszaka meg koromsötét... Uram istenem, mi lesz ebből? Csak a Dengel neve bele ne keveredjék...

Korniss sértetlenül érkezett haza. Az apja csak negyednapra tudta meg, hogy fiát a vörös malomnál meglövdözték. Bár közről lőttek rá, három golyó a feje felett sivitott el, a negyedik meg a lóva szűgyét horzsolta. Ő az egyik rablót hasba találta, a többi három elszaladt... A meglőtt orgyilkos holttestét azonban reggelre eltüntette valaki. Hirepora sem volt, mikorra a tanács kiküldöttje megérkezett.

Korniss Gáspár megijedt. Hát még mikor a Hofgräf levelét végigolvasta!

- Adta kölyke, becsületes polgárleányokra veti a szemét.

Rögtön leült és levelet irt a fejedelemnek. A fejedelem egy hét alatt válaszolt neki. Ez a levél véget vetett a beszterczei idillnek. Őnagysága ugyanis megkérte Korniss Gáspárt, küldje fel a fiát Gyulafehérvárra, mert az udvarnál maga körül szeretné látni.

A fiatal Korniss nehéz szívvel készült utnak, az Elizától való elválás gondolata kétségbeejtette.

De nem volt mit tenni. A fejedelmi parancsnak engedelmeskedni kellett. És fiatal fák sebe könnyen beforr... Két hónap múlva fülébe jutott a hír, hogy Dengel Elizt Hofgräf feleségül vette... Csendes, szomorú lakodalmuk lehetett. Ami nem csoda. Hofgräf sokkal idősebb a menyasszonyánál. Huszonöt esztendő kor-különbség van köztük.

XIV.

Nem hiába szomszédos a kertjük: Seivert Frida és Hofgräf Pali együtt nőttek fel. A fiu hét évvel volt idősebb a leánynál, annál természetesebb, hogy rakoncátlan fiúk és nagyobb lányokkal szemben nagylelkűen pártját fogta.

De megesett, hogy ő maga is megrikatta a kis Fridát.

Az istálló teteje biztos menedéke volt Palinak. Ha rossz fát tett a tüzre és anyja parancsára valamelyik mesterlegény vagy a kocsis üldözőbe vette, egyenesen oda menekült. A létrán fel-futott a meredek tetőre s a létrát maga után felhuzta. Innen, e bevehetetlennek tartott erődből nézett farkasszemet az ostromló hadakkal, gunyolódva, sőt fügét és számfület mutatva nekik. Azok alulról meghajigálták röggel s kézzel-lábbal fenyegették tehetetlen dühükben.

Ha pedig másik létrát támasztottak a tetőnek, a tűzfalról leugrott a kertbe, ott azután bottal üthették a nyomát. A ribizli és pöszméte bokrok között, a büröknek s a bodzafának sűrű erdejében kedvére elbujhatott.

Egyszer felvitte magával a kis Fridát. A leány erősen belekapaszkodott a kezébe és szédülő fejjel nézett le a meredek háztetőről a kertbe.

Azt hitte, égbe nyuló toronynak a tetején áll, pedig az istálló fedelének a kertre szolgáló része alig volt a földtől két ölnyire.

A fiu biztatta: ugorjának le. A kis Frida nem tette volna meg a kerek világért. Hiába csufolta Pali, hiába nevezte gyávának, anyámasszony katonájának, hiába fenyegette, hogy ott hagyja magát, Frida csak pityergett.

Nagysokára rávette mégis. Avval vette rá, hogy nem veszi feleségül, hogy más kis leányt választ barátjának.

Ennek a nagy fenyegetésnek Frida engedett. Remegett, mint a nyárfalevél, a szemét behuntya, s mint a háztetőről leguruló macska, lepottyant a kertbe és talpra esett. Sokáig nem tudott felállni. A bokacsontját kifecamította. Pali megijedt, otthagyta Fridát s a szőlőkben bujkált teljes huszonnégy óráig. Az éjszakát is kint töltötte szegény anyja rémületére. Mikor hazakerült, olyan szurtos és ágról szakadt volt, mint valami bujdosó zsivány. A kis Fridát azalatt lefektették, meleg vízbe áztatott korpával borogatták a dagadt lábát. Sikongott fájdalmában, mikor a borbély a bokáját egy roppanással helyrerángatta. De Palira még sem vallott.

Mikor meg valami nagy ünnepen kivonultak a fehérruhás kisleányok, köztük Frida, Pali előtte való délután tele szedte zsebét a bodzafa érett, granátszínű bogyójával. Levett kalappal, alázatosan mellettük kullogva, észrevétlenül meghajigálta bogyóval a leányokat. Otthon a szülők nagy zenebonát csaptak; a hófehér ruhácskákban két-három sötétvörös folt tarkállott. Halálra keresték a gaz nebulót, aki e gonosz csinyt elkövette. Frida tudta ki volt a bűnös, de bár az ő ruháján esett a legtöbb folt, s olyan lett tőle, mint valami piros pettyes katiczabogár, játszópajtását egy hanggal sem árulta el.

Ez a két eset, a kisleánynak két izben való elszánt hallgatása, a rakoncátlan fiu lelkében mély nyomot hagyott. Ugy nézett ezentúl a törékeny, porcellán babára, mint valami hősré.

- Derekbab vagy sok fiunál! - mondta Fridának, és elismerése jeléül megsimogatta a haját.

Ettől fogva barátságuk még bensőbbé vált.

Együtt jártak le a Besztercze vizéhez tarka kavicsot szedni, viczkádozó, csikos hátú halacs-kát fogni. Mikor ökrös szekéren, hordókban hordták fel a folyóvizet, a két gyermek egymás mellett ült egy keresztbe fektetett keskeny deszkán. Ha egyikük feláll, vagy vigyázatlanul megmozdul, a másik lebillen és a kerek közé esik.

Szánkázni is együtt jártak; együtt sinkóztak és estek nagyokat a befagyott Besztercze sima jegén.

Sok közös emléküik volt később is, mikor már fölcseperedtek.

Őszkor, kukoriczahántáskor, hol a Seivert, hol a Hofgräf ház portáján folyt a mulatsággal fűszerezett munka. Mint ahogy már ilyenkor szokás, összegyűlt az egész szomszédság. Énekeltek, nevetgéltek, sült vagy főtt burgonyát, őszibaraczkot ettek, s éjfélutánig hántották a tengerit. A fiatalság »halált« játszott. Akit halálnak kiválasztottak, lefektették a földre, s a kukoricza lehántott héjával fülig betakargatták.

Akkor azután a többi elkezdte karban énekelni:

- Kelj fel halál, kelj fel, egyet ütött az óra.

A halál mérgesen dünnyögte:

- Álmos vagyok, mint a kutya. Hagyjatok még aludni.

De azok nem hagytak neki békét.

- Kelj fel halál, lusta halál, kettőt ütött az óra.

A halál újra kérte őket, hagyják aludni tovább.

Csakhogynem hagyták. Mikor azután tizenkettedszer kiabálták a fülébe:

- Kelj fel halál, kelj fel, tizenkettőt ütött az óra, itt a kísértetjárás ideje, - akkor a fehér lepedőbe burkolt halál felugrott és a szétrebbent népség után iramodott. Akit elcsipett, arra a lepedőt ráterítették, s az lett a halál. A játékot pedig elülről kezdték.

Ebből állott a szászok hagyományos mulatsága kukoriczahántáskor.

Ha Pali volt a halál, örökké azon mesterkedett, hogy Fridát fogja el. A leány sikoltozva menekült előle, s mikor kifogyott a lélekezete, megállott egy helyben, és csendesen a kamaszra nézett. Mintha a ragyogó leányszem nézése kihozná sodrából, Pali hirtelen más felé fordult, s más valakit fogott meg, a ki nem volt rá elkészülve.

Az ujdonsült halál lefeküdt kukoricza góréból készült, puha ravatalára, Frida és Pali pedig szorosán egymás mellé ültek. A leány ruhája hozzáért a fiu térdéhez...

Szüretkor a város apraja-nagyja kiment a szőlőhegyre. A zord éghajlat miatt nem termett valami tüzes boruk a beszterczeieknek. A havasok világa nagyon is közel esett hozzájuk, s fehér jégkarjával körülölelte az egész völgyet. A borgói hegyekről hideg szelek fúttak és a hótakart ormokról dermedt légáramlatok rohantak alá. Így hát a szőlőnyitáshoz későn fogtak hozzá, s a termés minden harmadik esztendőben elfogyott.

A szőlőnek nem igen volt ideje megérni, savanykás bor lett belőle. De volt néhány déli-verőnek kitett szőlőhegy, amelyre késő estig odatüzött a nap, s ahol úgy megszükkült a völgy, hogy a meleg levegő benne megrekedt. Ezeken a szerencsés fekvésű, kiváltságos lejtőkön jobb bor termett, mint a többin. Tüzesebb is, édesebb, erősebb is. Ahogy Seivert Frida elevenebb volt a többi lenhaju, kékszemű, langyos kedvű besztercei leánynál.

Szüretkor mindenki beállott szedőnek. A legvénebb ember s a legkisebb gyermek is fehér kötőt kötött. Egymásután jöttek haza az ökrös szekerek, megrakva káddal és puttonnal. A kádban must volt, a puttonban az eltenni való szőlő, finom, de e hideg tájékon elkorcsosult rajnai fajok.

A beszterczeiek is úgy szüreteltek, mint más ember fia. A hegy tele volt dallal, vidám lármával, reménykedő örömmel. Este, kecskelábu faasztaloknál, fatányéron ették a szénen sült pecsenyét s a nevezetes szüreti káposztát. Vacsora után a fiatalság tánczra perdült. S amerre

csak szüreteltek, tüzeket raktak mindenfelé. Messziről úgy látszott, mintha a homályba borult szőlőhegyeken nagy, szenvedélyes asszonyszemek hunyorognának...

Mint házuk, a szőlőjük is egymás mellett volt Seivertnek és özvegy Hofgräfnének. Ez a tőszomszédság a fiatalokra nézve sok kedves szüretnek vált forrásává. Frida és Pali jártak a szedők élén. Pali szedte a csemegének való szőlőt a Frida kosarába, néha a kötőjébe. Egy-egy édes, túlérett fürtöt megcsipkedtek, jóllakott seregély módjára.

Rossz szüretnek hosszú volt a bőjtje. Egész télen szünetelt a jókedv és a mulatozás, vagy legalább is vontatva ment. Ellenben a bő szüretnek vidám farsang lépkedett a nyomában.

A hosszú téli esték csendes polgári örömök között teltek el. A fiatalok fonóba jártak, az öregek átballagtak egymáshoz, egy kis parázs-beszélgetésre.

Körülülték a nagy ó-német kemenczét. A gyertyával takarékosan bántak, s így csak a kemencze tüze világított. Elbeszélgettek a multakról, s a jelennek mindennapi gondjairól. A szász nép bújáról-bajáról, a politikáról, török-tatár sűrű becsapásáról, hajduk és német katonák istentelen rablásáról és égetéséről.

A háziasszony kalácsot hozott be, a gazda levette a zöld cserépkályha tetejéről a korsó bort; a hogy maguk közt tréfásan mondogatták, »leemelte a kemencze válláról a gondot«.

Karácsony előtt egyik disznótor a másikat érte. Minden beszterczei polgár segített a szomszédjának. Így könnyebben és jobb kedvvel folyt a munka: a kolbász és a mazsolás hurka megtöltése; az oldalas besózása; a zsirnak való szalonna megolvasztása; a vékony pénzü szalonnának füstre való akasztása; a gyönyörű sonkák bepáczolása.

Tamás napján, meg karácsony és husvét éjszakáján előjöttek a cigányok a cigányerdőből, a hol sárral tapasztott szellős gunyhókban éltek télen-nyáron. E túri-süvegformájú gunyhóknak kéménye nem volt, nehogy kiillanjon valahogy a könyfacsaró drága füst. A füst is becses része a melegnek: ezt tartotta a cigány életbölcse. Házrul-házra járva bekiabáltak az ablakon a toprongyos, fekete oláh-cigányok:

- Makarikum sekum soksere... Isten éltesse a becsületes Seivert mestert... Áldja meg a Jézus minden porczikáját...

Ezek a téli esték, a városi polgárság ez egyszerü mulatságai, megvillantak Hofgräf fejében, mikor most, idegen országból újra visszajött. S mindezen téli esték emléken, mint egy szál sodrott szkófiom-arany a szöveten, végighuzódott a Frida szőke szépsége. Egy ily emlék erősebb volt a többinél.

Karácsony éjszakáján történt. Éjféle misére készülődött a háznép. A nagy harang megszólalt, s Besztercze minden zege-zugába tisztán elhallatszott a csendes éjszakában.

Már a piacon mentek ő meg az anyja, lábuk alatt ropogott a keményre fagyott hó, mikor beérték Seiferteket. Pali mindjárt hozzászegődött Fridához. Sokáig lépkedtek egymás mellett, a nélkül, hogy egyetlen szót váltottak volna. A templomtorony tetejéről lehangzó kiáltásra ügyeltek: »puer natus est«. Aztán a tanító énekét hallgatták, a hogy a torony ablakában rágyujtott az ismeretes himnuszra: »Ő jön, ő jön, az erős hős«. A tanító hangja gyöngye volt, (harmincz éve áll már a város szolgálatában), de annál jobban betöltötte a piacot a zengő trombita és harangszó, a mely az öreg ur reszkető énekét kísérte.

A templomba belépve, Frida a lányok közé vegyült, Hofgräf pedig egyik oszlop mellől nézte végig a polgármester és a tanács bevonulását.

A polgármester nagy kísérettel lépett be a templomajtón. A villicus kísérte, a szolgálatban álló városi polgárok és a czéhek küldöttjei, meg a »legények apja«.

A czéhmasteren és a czéhjegyzőn kívül, minden iparos czéhből a három legfiatalabb mester vállalt testőri szolgálatot a polgármester körül. Mindenkinek égő fenyőfáklya volt a kezében. E fáklyákat a templom küszöbén eloltották, kint hagyták. A polgárság ellepte a templom hájóját. Égő gyertyájukon olyan gallér volt fából, mint a Stuart Mária, vagy a bécsi udvaroncok nyakán. Ez a merev fagallér azért volt, hogy ruhájokat s a templom vörös márvány padmalyát megoltalmazza a gyertyák csepegésétől.

Minden hivatalos személynek megvolt a maga ülőhelye. Minél előkelőbb polgár volt az illető, minél nagyobb volt hatalomban és tekintélyben, annál vastagabb viaszgyertya égett előtte.

Az iskolás gyermekeket négy énekkarba osztották be. Minden kar feje felett meggyújtották az ünnepi csillárt. Napfényben szikrázó jégcsapok módjára illogtak-villogtak a csillárok üvegfüggői.

A sok vékony gyermekhang olyan volt, mintha ezüst fuvolák hangzanának. A község versenyt énekelt az angyalok üzenetét, harsány énekük majd fölvette a torony boltozatát.

Pali szokatlanul jól érezte magát. Egész lelkéből énekelt a többivel, s szívét éjjeli harmat módjára lepte el az áhitat és a magábaszállás.

Jobbnak tartotta magát, mint egyébkor. Mintha szive megtisztult volna s mintha magasabb s így tisztább légkörbe emelkednének gondolatai.

Mindenki kedves volt neki, a ki körülötte élt és mozgott. Szinte hallotta az ezer meg ezer főből álló tömeg lélekzetvételét, sóhajtását, szivverését. E perczben az egész világot szeretete volna keblére ölelni. Érezte, hogy ezek az emberek körülötte: polgártársai, atyafiai, testvérei. Közös az érdekük, közös a céljuk, közös a sorsuk, közös a városuk, közös a templomuk, közös az érzésük és a gondolkozásuk.

Mintha ugyanazon tölgyfának száz meg száz ágát-bogát, levelét, hajtását, gubacsát látná maga körül, a hogy a templomot eltöltő népet nézte. Látszólag külön életet él mindenik, de törzsük, gyökerük ugyanegy; egy talaj táplálja őket és egy verőfény élteti...

S az a szőke fejecske, a mely eltűnik a széles posztókalap árnyékában, - a Frida feje még közelebb áll szívéhez a többinél. A felebaráti és keresztényi szeretetnél sokkal több az, a mit iránta érez.

Mikor hazamentek, s odakint a templom előtt a fenyőfáklyákat újra meggyújtották, sietett Fridához, hogy vele menjen haza.

Nagy szükségét érezte annak, hogy lássa a nyugodtan lépegető leány arczélét, egyenes kis orrát, erélyességre valló szép kerek állát.

A hogy egymás mellett mentek, a Frida száránczu suhogó selyem szoknyája hozzáért, s apró, fürge járását az ő hosszú, katonás lépteihez igazította.

Az égbolt tele volt csillaggal, a megfagyott hó ropogott léptük alatt.

A Seivert-ház közelében Amend utólérte őket. Ő is kamaszéveiben volt, mint Hofgräf, de az esze egészen máshol járt.

Mig Pál a leány fénylő szemét kereste, addig ő a polgármesterről beszélt. Mily nagy ur az, milyen kísérettel jött ma is a templomba. Égő fenyőfáklyákkal kísérték, mint valami fejedelmet, - mondá hideg, számító lelkesedéssel.

Hofgräf gunyosan vállat vont:

- Vagy mint egy koporsót...

Koporsóról beszélt s az életre gondolt. Az élet, szerelem, boldogság, kifürkészhetetlen törvényeire, s erős kezében ugyancsak szorongatta a Frida ezüstkapsos imádságos könyvét.

XV.

Most pedig, - három évi távollét után, - Pali a kertben járkált. A kert el volt hanyagolva. A veteményágyak úgy a hogy rendben voltak, a gyümölcsös is, no meg a főút. De a mellék-ösvényeket benőtte a fű, fölverte az ördög szekere. A Seiverték portájára nyíló ajtó tájéka pedig az ős vadonnak állapotában volt.

Legelőször a kedves fáit járta sorba. Egy kanadai nyárfát, a mely nem volt több tizenöt évesnél s majd kicsattant az egészségtől. Néhány körte- és barackfát, a melyeket virágzás idején, bálba készülő leányokhoz szokott hasonlítani a fehér és rózsaszín ruhájukért. Meg a sovány szilvafát; közülök kettő gondosan be volt kötözve. Úgy sütkéreztek a napon, mint két sebesült vitéz.

Még egy elvastagodott öreg bodzafát nézett meg Palkó. Gyerekkorában itt állította föl legszivesebben ravaszul készített czinegefogóját. A kis Fridával a közelben elbúva, lesték az eredményt. Bár a czinegék óvatosak voltak s jól tudták, hogy a vén, alamuszi fán sok társuk keserves fogságba esett, nagysokára mégis lépre ment közülök egy. A hófehér, édesbelű tökmag látásának nem tudott ellenállani. Szeme előtt megcsillant a »kisértés kelyhe«, meg azután fázott s éhezett is szegény. Hozzákapott a tökmaghoz, a mire a föltámasztott csapóajtó reá zuhant. A czinege fogoly volt, annak rendje és módja szerint. A két gyermek ujjongva rohant elő rejtekéből...

A filagoriánál is megállott Pali. A vadszőlő oly sűrűen benőtte, mióta idegen országokban járt, hogy a napsugár vékony, villogó arany-pengéje alig tudott behatolni a réseken.

Ugyanaz a faasztal volt benne, a mely mellett igen rossz verseket irt. Tanítója e nehezen gördülő költészetet sánta kutyához hasonlította. Ez a hasonlat akkor a zöld poétának a szívébe nyilallott. Tanulás örve alatt lopva itt olvasgatta Szalárdi »Siralmas krónikáját«, s még inkább Ovidius verseit. Még talán a könyv is meglesz valahol. A fedélnek egy ujjnyi hasadáka volt, oda dugta el, mikor Heidelbergába elindult.

Benyult a keménytáblájú, kék könyvért, de csak hült helyét találta. Ahelyett kizavart onnan egy denevért, a mely csipogva hullott lábai elé, míg apró, fekete szeme elszántan csillogott.

A kutat legutoljára hagyta. Ezt a kutat, - az ő legkedvesebb helyét, - csak a kert öntözésére használták.

Három öles, mély kút volt, az oldala terméskövel kirakva. Nem egyszer mászott le, kezével a kövekbe kapaszkodva, verébfészekért. A verebek szívesen ütöttek tanyát a kőburkolat rései között. Azt hitték véges madáreszükkel: vásott fiu itt meg nem rabolja puha, meleg fészüket.

A kút kávján ülve, sokat lopta itt Pali régente a napot. A kút volt a tükre s a Fridáé, a ki nem egyszer ült mellette. A mozdulatlan viztükör fölé hajolva, nézegették egymás fiatal arcát. De behullt a kútba egy bogár s a tükrük ezer darabra tört...

Bizony ezt a kutat Pali rossz bőrben találta. Kövei omladoztak, vize zavaros volt, felszínét zöldes békanyál lepte el. Úgy látszik, már öntözésre sem igen használják. Olyan volt, mint az a szem, a melyen lassanként szürke hályog képződik.

Föltette magában, hogy a kutat rendbehozza és vizét kitisztítja. Ujra villogó, ép szem válik belőle. Visszatükrözi ujjlag a felhőket s a csillagokat, a fölébe hajló emberek vidám vagy gondterhelt arcát.

Bár jókedvű volt és könnyelmű, a kút látása, maga sem tudta miért, elszomorította. Azt látta belőle, hogy szegény özvegy asszonynak nem jól folyik a dolga. Gyámoltalan keze között elolvad, elkallódik a vagyon. Béresei, cselédei sem úgy szolgálják, mint a hol gazda van a háznál; erélyes, keménymarku, parancsolni tudó gazda. Rászedik, megcsalják, a szemét is ki-

lopják. Jóságával visszaélnék. Szigorát semmibe sem veszik. A mihez hozzáfog, azon nincsen áldás. Törekvésének, szűkmarkuságának nincsen látszata. Szegény özvegy asszonyt még az ág is huzza.

Valóban ideje, hogy anyja gyöngé válláról levegye a gazdálkodás gondját. Ideje, hogy megfeleljen a reá váró nehéz köteleességeknek.

Pedig még szerette volna élvezni gondtalan ifjúságát. Még szeretett volna utazgatni idegen országokban. S nagyon vágyódott a fejedelmi udvar örömeire. Vérében volt a vándor madár ösztöne: el-elhagyni a honi tájakat, melegebb éghajlat alá vonulni időnként s csak nyíló tavasszal térni vissza.

Ilyen gondolatok forrtak benne, mikor Amend rátalált.

A diákruhát már levetette magáról, a szász polgárok egyszerű, hétköznapi viselete volt rajta.

- Mindenfelé kerestelek. Azért jöttem, hogy elhivjalak vacsorára.

Hofgräfen még az idegen ruha volt, selyem jáponika és kurta, bélelt dolmány.

- Elmegyek öregem. Lesz-e ott más is az atyafiakon kívül?

- Ott lesz a polgármester s a legidősebb négy szenátor. Nekem legalább megígérték.

- Hát már beszéltél velük?

Amend a fejével bólintott.

- Az volt a legelső dolgom. A mi urainknak jól esik ez a figyelem. Végre is, azért jöttünk haza, hogy, mint a többi becsületes szász polgár, résztvegyünk népünk közéletében.

Hofgräf gúnyosan mosolygott.

- A vacsora tehát egy fényes közpálya első állomása. Első karikája annak a polgármesteri vastag aranyláncznak, a mit néhány év múlva a polgárság bizalma a nyakadba fog akasztani... Nos, és hogy fogadtak? Nem lógott le a polgármester orra, hogy a trónkövetelő oly hamar megjelent?

Amend elnevette magát. Fanyar, öreges nevetése volt, amitől az orra megnyúlt s a homloka tele lett ráncczal.

- Trónkövetelő: nem rossz kifejezés. Valóban az vagyok. Kihajítom a podestát a nyeregből, ha nem ügyel magára...

- Ne búsulj, ügyelni fog. Az ily vén rókának tekervényes útjai vannak s a ravaszságnak és élelmességnek minden hájával meg van kenve.

Amend arczán valami titkos öröm fénylett. Olyan volt ez az örvendő arcz, mint mikor egy üszkös, rozsdás gabonatáblán a napfény végigsurran.

- Ahhoz én is értek, komám. Kora gyermekségem óta túljárok a más ember eszén... De ez dicsekvés... Te még nem látogattad meg a polgármestert?

- Minek? Én nem akarok az utóda lenni. Nem vállalom hivatalt.

- Lárifári. Azt senki sem kérdi tőled... A város kormányzata különben nem a legjobb... ifjú erők kellenek a gátra. Új idők, új emberek...

- És mindezt tegnap óta tudod?

- Huszonnégy óra nekem teljesen elég volt arra, hogy magamat tájékozzam... Szülővárosunkban rosszul gazdálkodnak, annyit mondhatok. Az ablakon szórják ki a pénzt, ahol sürgősen. Amiben pedig áldozni kellene, ott fukarkodnak és czigánykodnak... Emellett az adó

nagy. A magyar urak, főleg az udvari emberek kapzsisága nem ismer határt. A gyáva magisztrátus fizet nekik, mint a köles... De a város falai nem elég erősek. A tornyok, bástyák gyengék, ágyúnk nincs elég s ami van, nem a legjobb. Hja arra nem telik, mert az csak életkérdés.

Hofgräf gondolata máshol járt. Szórakozottan hallgatta a barátját.

- Már látom, nagy tüzeket fogsz gyújtani a polgárság lelkében. A jámbor tanács ugyancsak kéznél legyen az oltó vedrekkel... Ezekből a veszedelmes beszédekből még nagy kavarodás kerekedhetik. Sok az adó... a magyar urak fosztogatók... a város jóformán védtelen: ezek tehát a te jelszavaid?

Amend ravasz szeme úgy csillogott, mint a ragadozó madaré, ha rejtett, meleg fészkébe bele-nyúlnak.

- Eltaláltad. De van még egy negyedik is. Bolond fényűzés kapott lábra a polgárságban. Ebben is, mint minden rosszban, az asszonyok járnak elől... Vagyont érő ékszert aggatnak magukra, selyemben, bársonyban, rókamállban, finom, idegen posztóban járnak, még a parasztság is rangján és anyagi erején felül költ.

- Az esztelen fényűzést akarod korlátozni? Ez már okos beszéd. Szép, nemes gondolat. Ezzel már nagy szolgálatot tesesz a népnek...

Amend csendesen a fejét rázta.

- Nem, oly bolond nem vagyok. Ez népszerűtlen dolog. Ezt a rendeletet majd csak a mostani polgármesterrel fogom kiadatni. A polgárságnak nagy hasznára lesz, ebben igazad van. De őt magát ez a rendelet megbuktatja...

Hofgräf nagy szemeket meresztett.

- Micsoda ügyes diplomata vagy! Ez a Borgia szörnyű mérge, becsempészve egy polgármesteri rendeletbe! Márton, Márton, gratulálok...

- Még most ne; talán korán volna... És te? Mit csináltál te egy álló 24 óráig? Persze a viganók!...

- Még a viganók se, cimborám. Sok mindenféle bohó dolog jutott eszembe: elmosódott gyermekkorunk emlékei.

Amend félrehúzta a száját.

- Ami a hátunk megett van, arra én nem gondolok. Ki törődnék a part ama részével, - bármily virágos volt, - amelyet elvitt a folyó? Különben is, én sohasem voltam gyermek. Koravén voltam mindig, talán még a bölcsőben is... Hanem hát, elbeszélgettük az időt. Még néhány látogatást kell tennem. A céhek atyamesterénél még nem tisztelegtem. Pedig olyanok ők mint ruhafogas: sok köpenyegert rájuk lehet akasztani.

- Neked szavazat kell, nem köpenyeg.

- Szavazatot értek a köpenyeg alatt... Vacsorára számítok rád.

- Ott leszek.

Kezet fogtak. Hofgräf ki akarta kísérni barátját a kapuig, de az nem engedte...

- Majd ha villicus leszel. Pompás városi kapitány válnék belőled. Az éjjelezést úgyis szereted...

- Én villicus, te polgármester.

- Nos, igen. Reményilem nem vagy Julius Caesar s inkább akarsz második lenni Rómában, mint valami eldugott helyen első...

- Mi ketten majd csak megegyezünk, Márton... Szépen megámulunk egy gyékényen. Hanem mit szól hozzá az édesanyám? Mert ő szegény azt hiszi, nincs okosabb ember nálam a világon. S így nem vagy okosabb, többet érő - az anyám szemében - te se.

Amend mogorván nézett barátjára.

- Anyádnak igaza van: nagy eszed van, fényes képességek szunnyadoznak benned. De tulajdonképpen vékony, könnyű szövet vagy. Megjárja, aki bizik benned, és csikorgó hidegben magára ölt.

Amend már rég elment, s Pál még mindig a kút kávéján ült. Keresztben ült rajta, mintha lovagolna.

Ebben a furcsa helyzetben elmélkedett. Olyan-e az ő szíve is, mint ez a kút? Ihatik-e belőle minden járókelő, akit a szomszúság gyötör? Mint a kútban, visszatükröződik-e benne is minden szép leány arcza, aki fölébe hajol? A nő fejének, karcsú alakjának finoman odalehelt rajza szívében sokáig megmarad-e? Vagy eltűnik nyom nélkül, mint ahogy ez a kút a Frida képéből nem őrzött meg semmit? Végül, mint a kút vize, megromolhatnak-e az ő érzései? Meglehet-e mérgezni szívét, mint ahogy megmérgezik a kutakat? Ellepi-e őt is az unalom?... Vajjon ellepi-e?...

XVI.

Szombat este volt. Reászállott Beszterczére az ünneplés kedve. A polgárok kigyűltek a házak elé, de csak az öregje, meg a gyermekek. A legények és leányok a ház körül voltak elfoglalva. A legények a lovakat jártatták s fürödni belevitték a Besztercze vizébe. A leányok vasaltak, megfejték a tehenet, segítettek hamuban megsütni az ünnepi kalácsot.

A szász fiatalság kemény, szakadatlan munkában nőtt fel, még a leányok is. Nemcsak házi dologra voltak befogva, de még a legmódosabb polgár leánya is ásott a kertben, kapálta a szőlőt és munkába állott aratáskor.

A folytonos, rendszeres munka s az egyszerű, szinte spártai életmód kőpárnáján erős, erkölcsös, egészséges polgárság növekedett fel.

Ételben-italban mértéket tartottak, bár volt mit aprítani a tejbe.

Még jobbmódú beszterczei családnál is kétszer főztek hetenként. Megfőztek egy nagy fazék káposztát, abból éltek az egész héten. Ünne- és vasárnapon berbécs vagy disznóhúst sütöttek, savanyított uborkával szolgálták fel. Azonkívül palacsintát, vagy kalácsot ettek, ami már fényűzés számba ment. A levest nem ismerték.

A nők sohasem ittak bort, a férfiak is csak hébenkorban. Este, ha a szomszédok átjöttek, vagy névnapon, disznótor, kukoricza-hántás, szüret alkalmával, előkerültek a boros kupák, de még széles jókedvükben sem részegedtek meg.

Fakanállal és fatálból ettek; a sültet czintálból. Az ezüst evőszerszámot nagy alkalmakra tartogatták. A konyhaedény legnagyobb része agyagból való volt; italuk kőkorsókban állott.

A cselédség egy asztalnál evett a gazdával és ugyanazon egy időben. Ez a szép patriarchális szokás a polgárság családi életét bensővé tette.

Amend ezen a szép, holdvilágos szombat estén, házról-házra járt. Megállott minden kapu előtt, beszédbe elegyedett polgártársaival. Ragyogtatta előttük a tudományát és csodadolgokat mondott a nagy, idegen városok életéből. Közben tudakozván egyről-másról, részvétellel hall-

gatta panaszukat, sőt odavetett megjegyzéseivel erősebb bírálatra ingerelte őket. Szóval, az elégedetlenség lappangó tüzét igen ügyesen élesztette. Közben Hofgräfről is ejtett szót. Barát-ságos, meleg szavakat. Nagy ész, gavallér jellem, de még olyan, mint az új bor: pezseg és erjed. Értékes ember válhatik belőle, ha kiforrja magát... Egyben nagyon elüt a szász véralkattól, (másban is, de ebben leginkább): szoknyahős...

- Szóval könnyüvérű, mint az anyja... Zöld még, érnie kell... Sok galibát fog csinálni itthon... Ő lesz a falurossza...

Ilyen megjegyzések hallatszottak, de Amend védelmezte.

- Nono, nem kell ítéletet mondani róla. Majd megváltozik... Felséges nagy elme... Nekem a legjobb barátom... Az én kedvemért kimélnétek... Aki őt bántja, annyi, mint ha engem bántana.

- Mily jó fiú, - mondogatták egymásközött a polgárok. - Szép tőle, hogy azt a korhely életre-halálra védelmezi...

Mert ilyen az emberek jóindulata. Amend azt mondta vetélytársáról, »Könnyüvérű«. Ez a megjegyzés, mint a hegyről meginduló hógörgeteg, félelmesen megnőtt útjában. »Korhely« lett belőle, s mire leért a hegy lábához, maga alá temette egy jobbsorsra érdemes fiatal ember jóhírét.

Hofgräf erről mit sem tudott. Ha tudott volna is, akkor sem tudott volna egyebet, mint hogy Márton életrehalálra védelmezi.

Frida fülébe is eljutott e hírek egyrésze. Atyja az asztalnál hozta elő. Némi kárörömmel, mert gyermekkorában a rakoncátlan Pali sokszor megboszottotta s kihozta sodrából.

E csinyek közül leginkább megmaradt eszében a »dióhullás« esete. El is mondta azon melegiben, mint előre vetett árnyékát a Hofgräf Pali körmönfont gonoszságának.

- Egy délután Pali felmászott a diófákra. Diót akart lopni.

Frida, aki figyelmesen hallgatta az apja elbeszélését, közbeszólt.

- Lopni ez nagyon erős kifejezés, apuska. Mondja inkább: szedni.

Seivert fejét rázta.

- Azért se mondom. Úgy mondom, ahogy történt. Lopni akart a gazficzkó... Lop...ni - kiáltotta nyomatékosan... Vagy pedig, ami még nagyobb főbenjáró bűn, ki akarta kémlelni az udvaromat.

- Ugyan mit kémlelt volna ki, apuska?

- Mit kémlelt volna ki? Szép kérdés. Téged. A te ablakodba akart bekukkantani. A te rozmaringos ablakodba... S éppen akkor, mikor öltözködtél. Mikor fűzöt váltottál, vagy mikor az aranyos hajadat bontogattad.

Frida elveresedett.

- Hiszen akkor Pali nem volt több tizenhárom évesnél... Én meg olyan lehettem, mint a kis ujjam. Hol volt még akkor a fűző? S a hajam még a vállamat sem verdeste. Mindenekfelett pedig csunya veres volt. Nem olyan, mint most.

- Pali? Kikérem magamnak. Tessék csak vezetéknévén híni az úrfit... Hogy akkor még nem viseltél fűzöt, az meglehet... Azt is megengedem, hogy olyan színű volt a hajad, mint a Barbarossa császár szakála, s hogy nem volt hosszabb, mint egy drótos-tóté... De hogy te rád leskelődött, annyi szent igaz...

E kitérés után Seivert folytatta az elbeszélését.

- Pali csakugyan a Seiverték diófáján ült, a kalapját s a zsebeit teleszedte érett dióval. Egyszer csak kijött két markos béres s az árnyékos fa alá letettek egy hosszú, kecskelábú asztalt. Az asztalt betérítették piros és kézzel kirakott asztalfutóval. Nagy kőkorsókat raktak fel, ciztányérokat és evőszerszámot.

Nemsokára egy csapat éhes vendég ült körül az asztalt. Szenátorok, tekintélyes iparosok, czéhek atyamesterei gyűltek össze egy kis barátságos uzsonnára.

A visszavonulás útja el volt vágva. Pali kelepcebe került. Vagy lejön a fáról szépszerivel, de a lopott diót megtalálják nála, s az öreg Seivert, annyi ember szeme láttára végig hegedül rajta. Vagy kibőjtöli a társaságot. Fent kuczorog az ágak között, ami nem a legjobb multság, főképp ha a vendégeknek kedve kerekedik és elidőgálnak késő éjszakáig.

Egy darabig mulattatta ez az állapot. Szép őszi délután volt, vénasszonyok nyara. A templom körül galambok szállkostak, s a házak eresze alatt, mielőtt hosszú tengeri utjokra indulnának, csicseregve gyülekeztek a fecskék. A keskenyhomlokú, sötét polgár házak ablaka egytől egyig nyitva volt, hadd teljék meg a szoba érő gyümölcs szagával és őszi verőfényvel.

Órák teltek így el. Besötétedett. Valaki azt inditványozta, vonuljanak be a házba. De a polgármester a jó levegőt emlegette. Csakúgy éled tőle az ember. Meg aztán inni is többet lehet, ha az égő fejet jól kiszellőzik. Kint maradtak hát, de a háziasszony meleg köpenyeket és gyapjúkendőket küldött ki, meg néhány szál gyertyát.

Pali megsokalta a dolgot. A térde elzsibbadt a hosszú kuczorgásban, didergett, s a sötétség aggasztotta. Nem tudta, mit csináljon, hogy keveredjék ki a bajból?

A polgármester ragyogó kedvében felállott, hogy a háznép egészségére igyék. Bádogpoharát a kezében tartotta, úgy szónokolt. Pali szeme megcsillant. Kikereste kalapjából a legnagyobb diót, és a polgármesternek a kopasz fejbúbjára ejtette.

A polgármester a fejéhez kapott. Megállott a mondat közepén. Felnézett a homályba borult fára.

- Potyog az érett dió, Seivert.

Pali villámgyorsan leeresztette a másik diót. A polgármester behúzta a fejét a nyaka közé, mint a teknősbéka.

- Ez az öregfa halálos ellenségem. Miért hullatja épen reám az áldását? S miért épen a fejem tetejére?

Potty! A harmadik dió is megjött, kiszámított pontossággal... A negyedik, az ötödik, a hatodik követte.

A podsta dühbe gurult. Lecsapta a poharát és abbanhagyta a felköszöntőjét. Sőt még neki támadt a házigazdának.

- Okosabb embernek hittelek Matyi. Hogy a kénköves, sistergő pokolba jutott eszedbe itt teríteni, dióérés idején?

Seivert mentegetődzött.

- Nem tudom, mi lelte ezt a vén fát, hisz egész álló délután jól viselte magát. Egyetlen dió sem hullott le róla...

Nem volt mit tenni, betakarodtak. A cselédek behordták a kecskelábú asztalt, s eloltották a gyertyákat. Pali pedig egy kicsit dideregve észrevétlenül hazavitte zsákmányát. Seivert csak évek múlva tudta meg Hofgräfnétől az esetet. S nagyokat nevetett a polgármester rovására.

Palinak ezt a gyermekkori csinyjét beszélte el Seivert ebéd közben, de rossz helyen kopogtatott vele. Frida szeme fénylett az elbeszéléstől. Gyermekkora jutott eszébe, a boldog, az ártatlan. Mint a bárányszerű égbe, az életük olyan volt. Az elbeszélés hatása alatt felélevenedtek emlékei. Ha ez emlékeket, mint az összetört tükör darabjait, gondosan összerakta, a kis Hofgräfet látta mindenütt. Játsszótársát, oltalmazóját, nagylelkű pártfogóját, akiből azóta szép, érdekes ifjú vált s aki hazakerült évekig tartó külföldi útjából...

Frida elgondolkodott, s mikor atyjának bort töltött, a pohár mellé öntötte. A cselédek nevettek, az apja meg rákiáltott:

- Mi lelt hé? Miért vagy oly szórakozott? Hátrakötöm a sarkadat, felebarátom. Még szerencse, hogy nem a galléromat nézted boros pohárnak.

A leány felrezzent. Zavarba jött, amiből, mint a vadrózsa-kerítés galyaiból, nem volt könnyű kibontakozni. Végre is a legrosszabb módját választotta a kibontakozásnak. Felszedte a sátorfáját és kiment a konyhába. Oda is kihallatszott a fehérszínű kötekedő vihogása...

Este ő is kiült a ház elé. Az apja Amendhez ment át, mint mondá azért, hogy a fiatal Amendet átküldje hozzá.

Egyszer csak lépéseket hallott a homályban, egyenesen feléje tartó, erőteljes, mégis könnyed lépéseket. A látogató mind közelebb ért.

- Frida!

A Pali hangja volt. De milyen férfias, csengő hang! Szinte megrezzentette a szívét, édes csiklandozással. Felállott, de ő gyöngéden marasztalta.

- Maradjon veszteg, majd inkább melléje ülök.

Közel ült hozzá, úgy, hogy náluk összeért. Kíváncsian, hosszasan nézték egymást. Mind a ketten nagyon megváltoztak. Hofgräf oly szépnek találta a leányt, hogy önkénytelenül elhúzódott mellőle. Nem azért, mintha félt volna tőle, hanem azért, hogy messzebből kedvére megnézhesse.

A leány aranyos zománczú, finom arcza fénylett az örömtől. A hangja is elárulta felindulását.

- Maga az, Pali? Alig ismerek rá ebben az idegen ruhában.

- A diákköltözetem. Levetem már holnap, mert a beszterczeiek azt fogják mondani, nem viseltetem tisztelettel az ősi ruha iránt.

Frida mosolygott.

- Már is mondják... Sokat beszélnek magáról.

- Ugy-e, sok rosszat?

A leány a fejével bólintott.

- És maga elhitte?

- Nem hittem el mindent. S amit elhittem, azt is csak félig-meddig. Még eloszlathatja a kétségeimet, nem vertek mély gyökeret bennem.

- Ha elhitte, én bizony a kisujjamat se mozdítom meg, hogy eloszlassam. Nem gondolta meg, hogy kötve kell hinni a komának?

- Apám mondta. Ő pedig jó forrásból hallotta.

Hofgräf megfogta a leány kezét.

- Ej, - hagyjuk ezt... Gondolt-e rám sokat, míg oda voltam?

- Többször, mint ahogy megérdemelné... Végre is maga játszópajtásom volt.

Pali nevetett.

- Hát csak ezen a czimen? A játszópajtáság révén?

Frida elpirult. Most már rajta volt a sor, hogy messzebb húzódjék. A mellette ülő férfi olyan volt, mint valami nyitott tűzhely, szinte sütötte. Nem tudott mit válaszolni. Egy darabig mind a ketten hallgattak.

Hofgräf nagyon csendes lett, szinte félénk.

- Mondja...

- Mit mondjak?

- Na, nézzen rám... Maga nem a régi Frida többé...

- Miben változtam meg?

- Mindenben... Olyan a szeme, mint...

- Mint a Nettié?

Hofgräf elkomolyodott.

- Hát ez az? - Nem tagadom - csinos pincérlány volt. Fülbevalót ígértem neki, de nem fogadta el. Az utolsó este sétára hívtam. (Heidelbergában szép sétáló-helyek vannak.) De csipősen válaszolt. Azt mondta, nem romantikus macska, hogy holdvilágos estéken a háztetőkön mászkáljon velem. Ennyi az egész.

- Szóval, nem magán múlt a dolog? Hanem, Hofgräf úr, beszéljünk okosabb dologról.

- Hofgräf úr? Ez azt teszi, hogy haragszik. S ha haragszik... Ah, maga kis vigyázatlan, hisz ez nekem éppen elég... Ne árulja így el magát.

- Na ha elég, jóéjszakát!

Mielőtt Hofgräf visszatarthatta volna, felugrott és a ház felé indult.

- Frida!

A leány nem felelt. Szüzsies szemérme meg volt sértve. A fülbevaló és az estéli séta, meg a romantikus macska emlegetése kihozta sodrából. Az bántotta, hogy Hofgräf nem védekezett, hanem mindent bevallott... Oh, hogy elromlott a lelke kint, a messze idegenben.

Szobájába érve levetkezett s hamar az ágyba bujt. De sokáig, nagyon sokáig nem tudott elaludni. Nettire gondolt, s mindazon szép leányarczra, amely három hosszú év alatt a Hofgräf szeme előtt elvonult.

Igy vonúlnak el a nap előtt a felhők. Egyik sötét, másik rózsaszín. Egyikbe jég van, másikban villám rejlik. Szelet jelent az egyik, a másik csendes, meleg esőt. Némelyik hajnalban jön, a másik napszálltakor.

De e felhők jönnek-mennek s csak pillanatokra fogják el a napot. A napfény kisüt, mihelyt a felhők elvonúltak.

Miért nyugtalanítja hát őt ez a bolondos felhőjárás? Miért sirja tele patyolat párnáját?...

Pali szíve olyan, mint az áprilisi égbolt. De az április csak nem tarthat örökké?

XVII.

A Frida napja előtt újra elvonult egy rózsaszín felhő... Csakhogy annak története van.

A Bethlen fiú (az, akinek Mátyás főherceg Bécsben azt mondta: »na szép, hogy eljött«) hazaérkezett külföldi útjából. Hogy hogy nem, eszébe jutott a két beszterczei diák, különösen Hofgräf, akinek, mint barátainak mondá: jó képe van. Engedelmet kért atyjától, hogy őket kastélyukba meghívhassa. A Bethlenek jó lábon éltek mindig a szász atyafiakkal. Családi hagyomány volt ez náluk. A két beszterczei ifjú meghívásában az öreg úr annak a jelét látta, hogy fia is az ősök nyomdokán halad.

Lóháton indultak el, déltájban érkeztek meg Betlenfalvára a beszterczeiek. A kastély dombon épült. A nyitott kapu előtt két taraczk ágyú ásitott. Ebben a bolond világban, mikor hol török, hol német, hol hajdú csapatok ütöttek a falvakra, rabolva, égetve és pusztítva, gondoskodni kellett a rögtöni védelemről.

Az épület maga zárdához hasonlított. Keskeny, rostélyozott, mogorva ablakai voltak. Magas, svájci fedele tele volt tüzdelve kürtővel. Tág folyosója olyan, hogy négylovas kocsival végig lehetett volna hajtani rajta. Valamennyi szoba a barátságtalan folyosóra nyilott. Félemler magasságban kőfal zárta el a kilátást, e rideg ambituson. Onnan kezdve a tetőig, szürke kőoszlopok tartották az ereszt.

Az oszlopközökbe egy-egy cserép viola, vagy szegfű illett volna. De az életrevaló gazdasszony másra használta. Oda rakta ki a félig érett paradicsomot, a természetes cserépfazekakban savanyodó kovászos uborkáit, a piros paprika füzért, hadd süsse a nap. Nehogy beleessék a moly, oda aggatta ki a vadmacskával, cobolylyal, menyéttel, rókamállal bélelt sok bundát, mentét és süveget. S ha leszedték a birsalmát, szép sorjába az is odakerült. Mert nehéz átható szagával tele lett volna máskülönben minden szoba.

Amend még sohasem volt magyar nagy-úri házban. Olyan szeme volt, mint a hiúznak, figyelmesen, apróra megnézett mindent.

Süppedő, keleti szőnyeggel volt borítva a padló. A férfiszoba bútora kemény, faragott tölgyfából való. A székek s a fal mellett huzódó falóczák drága vadbőrrel vannak betérítve. Az ajtókon s az ablakok keretein értékes faragás. Hatszegletű ónba foglalt, színes üvegszemek néznek álmosan az ablakkeretekből. Kovácsolt vassal művészileg kivert magas ládák s kőrisfából készült, természetes almáriumok húzódnak meg a fal mentében. A falakon egész fegyvergyűjtemény. Drágaköves kard, ezüstfejű buzogány, ébenfaagyú stuccz, pánczéltörő, hetyke fókos. Meg néhány zászlócska, közepén az aranyos családi címerrel.

Egyszer csak belenyilalt a megeredt beszélgetésbe a konyhamester éleshangú, ebédrehívó csengettyűje. Elöl lépkedett a ház legöregebb szolgálja. Utána a férfiak. A férfiak nyomában a kisasszonyok, végül az asszonyok. Ebben a sorrendben indultak meg, inasok kettős sorfala között. A hosszú, négyszögletű asztal, (gömbölyű asztalnak hírét sem ismerték,) ezüst szállal kivarrott terítővel volt betakarva. Az asztal a falnál állott. A belső oldalán puhára bélelt padok futottak végig, a külső oldalát karosszékkel rakták körül.

A belső cselédek aranyozott szélű mosdótálat s kupát tartottak s bolyhos törülközőt kínálgattak.

- Mosdjék, uram, kegyelmetek, - mondá a háziúr, a vendégeihez fordulva.

Amend nem tudta mit tegyen? Otthon ez nem volt szokás. Se otthon, se Heidelbergában, se a párizsi diáknegyedben. Hofgräfet ügyelte, aki megmosta az ujjai hegyét s vidám, barna szeme a hölgyeket kereste.

Az asztalnok fölemelte a felső tálakat, ahogy a fedőket nevezték s a csatlósok kisiettek vele. Mindenki leült. Az egyik sorban a háziasszony foglalt helyet, a leányaival, a női vendégekkel meg a guvernánttal. A férfiak, ugyancsak egy sorban, a nőkkel szemközt telepedtek le. (Szembe rózsám, ha szeretsz.) Mindenki elővette az evőszerszámát, amit bőrtokban, a derekukon viseltek. A két száz ifjút az inasok késsel, villával megkinálták. Ugy szintén egyik-másik szórakozott vendéget, aki a fejét és evőkésztségét otthon felejtette.

Az első fogás az asztalon párolgott. Volt ott disznóláb tormával, tehénhús rizskásával, töltött káposzta pörkölt szalonnával s disznóbordával, berbécs hús spékelve, csuka murokkal. Királyoknak való étel egytől-egyig.

A pohárnok kivette az italt a hűtő medenczéből. A hölgyek jégbehűtött vizet ittak. Bort is töltöttek nekik ezüst pohárba, de mint a galambok, csak hozzá értették a rózsás csőrüket. Amig a konty alá való édes bort nem hozták, bizony nem illett volna, hogy iganak.

Annál többet ittak a férfiak. Nagy cserépkorsókban tették fel az inasok az asztalra a bort. A háziúr megfogta két fülénél és vendégeire köszöntve, jót húzott belőle, aztán tovább adta. A korsó kézzel-kézre járt. Egymásra köszöntve ittak, amig benne tartott.

A második fogás vadból és szárnyas sültekből állott. Őz, nyúl, fogoly, császármadár, tuzok, vadváza, galamb került az asztalra, mindenféle rozsdás lében, megtüzdelve gyömbérrel, mandulával, körülrakva rizskásával, fűgével és olasz gesztenyével.

Amend nézte e pazarlást. Csak foghegygyel evett, nehogy a gyomrát megterhelje. A sok csipős fűszer égette a nyelvét. Sáfrántól, gyömbértől, fahéjtól, borstól olyan volt a szája, mint az égő tűz.

Ellenben Pali elemében volt. Mindenből evett, nagyokat ivott rá, s fénylő szemét le nem vette Bethlen Piroskáról, aki épen szemközt ült vele.

Tűzről pattant magyar leány volt Piroska, fekete szemű, fekete hajú. Karcsú, nyúlánk alakjára nagyon illett a magyar viselet. Rózsaszín atlaszruhája három rend ezüst csipkével volt körülsevegve, virágos selyempruszlikja meg arany csipkével. Kötényke volt előtte, karmazsínpiros öv a derekán, a lábán magas sarku, szederszínű szattyánbőr csizma. Ámbár istentelenség csizmának nevezni azt a parányi semmiséget. Gyönyörű, szűzi párta tündöklött a fején. Ugy illett neki, mint királynőnek a korona. A fekete kontyába kigyóalakú hajtúk voltak tűzdelve. Két felől apró, göndör hunczutkák árnyékolták be a rózsás fülét, míg a feje tetején festett strucz-tollak hajladoztak.

Bár szemben ült Hofgräffel, Piroska rá nem nézett volna a félvilágért. De a csizmácskájára egyszer hozzáért az asztal alatt. Vissza is kapta hirtelen a lábát, mintha parázsba lépett volna.

A harmadik fogás csöröge volt, meg otthon készült édes tésztának százféle változata. Gyümölcs, méz és befőtt. Mindehhez Pali hozzá sem nyúlt, nem való az borivó embernek. Amend annál nagyobb pusztítást vitt benne véghez.

- Nem szeretném uramnak. (Piroska fejében, valahonnan a mélységekből hirtelen előtört ez a gondolat-buborék,) anyámasszonynak látszik a másik mellett.

Bethlen intésére nagy, vörös, mázatlan segesvári korsókat tettek fel az asztalra, színültig töltve csemegeborral. Háromféle csemege borral szolgáltak, a vendég kedvére válogathatott bennük. Konty alá való, édes ürmös volt az egyik, keserű, csipős ürmös a második, rózsamáli aszú a harmadik.

Magyar úri házak patriarchális szokása szerint csemege után a belső cselédek szép sorjában felállottak az urak háta mögé. Gazdájukra és a vendégekre köszöntve nagy, veres csuprokból itták a bort. Ország-világ lássa, hogy jól folyik a dolguk.

A háziasszony fölkel. Ez jeladás volt a többi nőknek, hogy hagyják magukra a férfiakat, mert itt az ideje. Kezd pirosodni a fülük hegye, s ez a pirosság szelet jelent. Megveszekedett, széles jókedvnek a forgószelet.

A magukra maradt férfiak belefogtak a tivornyába. Mind sűrűbben köszöntöttek egymásra, miközben mindenki ivott, csak az nem, akire a poharat reá köszöntötték.

Az inasok betettek az asztal mellé még egy ezüst borhűtőt, amely oly nagy volt, hogy ötéves gyermeket bátran megfüröszthettek volna ökelmében. De most vékonynyakú, hólyagos porumbáki cserépedények lubiczkoltak benne. Óvatosan úszkáltak, mintha leányok volnának, - nehogy kicsorduljon féltett tartalmuk, - a drágalátos medgyesi bor.

Az énekes inasok is előjöttek. Régi, szép magyar nótákba kezdtek és a bánatos dalok fekete szárnyú madarak módjára repkedtek körül a hosszú asztalt. A sirvavigadás az uraknak a szívébe nyilallott. Elbusúlták magukat nagyon, nekitámaszkodva az asztalnak, fejüket a tenyerükbe hajtva.

Amend keveset ivott, egyedül maradt, józanon, annyi becsípett úr között. Türelmetlenül feszengett székén. Azon csak gúnyosan mosolygott, hogy Hofgräf is szomorúfűzfá módjára lógatta le fejét a török sippal és dobszóval kísért nótákra, de hogy egyszer-másszor versenyt dalolt az énekes inasokkal, illetlennek és lealázónak találta. A magyar urak közül ugyanis nem énekelt senki.

- Muzsikát! - szólt hátra a háziúr a szobában lebzselő cseléd-falkához. Három inas is kiszaladt, hogy parancsát teljesítsék.

Minden magyar úri háznak voltak muzsikus cigányai. Ez hozzátartozott a házi felszereléshez. A cigányok bejöttek. Nemsokára szólt a hegedű, rikoltzott a klárinét, elbődült a duda és zengett-bongott a cimbalom. A fiatal úrfiak tánczra kerekedtek. Szépen, halkan járták, harmonikus mozdulatokkal, méltóságosan, alighogy hallatszott a sarkantyújuk csendes pendülése.

- Tudtok-e hozzá? - kérdezte Bethlen a két besztekercei ifjút gúnyos hangnyomattal.

- Tudok-e? Csak úgy eljáróm, mint bátyám.

Az öreg Bethlen híres tánczos volt. Kevélyen rávillant a szeme Hofgräfre.

- Azt be is kell bizonyítani, amice!

Mintha nyomtalanul elmúlt volna rajta hatvan esztendő, oly fiatalos tűzzel perdült ki a terem közepére. Hofgräf követte példáját, két kezét ringó csipőjére téve.

Akkor már az asszonyok visszaszállingóztak.

Bethlen megpödörte őszbe csavarodó bajuszát.

- A gyertyás tánczot.

A cigányok belekezdtek az ismert nótába. Az egyik inas meggyújtott két szál viaszgyertyát s azt ura meg Hofgräf kezébe nyomta.

- Nem ifjú legény már kigyelmed, - súgta Bethlenné a férje fülébe.- Majd kifárad lelke-
m u ram.

- Előbb kifárad ökelme, - válaszolta Bethlen, hüvelykujjával a fiatal szász felé bökve.

Elkezdtek táncolni. Egyik kezükben a gyertyát tartva, a másikkal elkapták az egymás derekát s megforgatták istenigazában. Ám eközben vigyázni kellett nagyon, nehogy leperzseljék egymás haját, szemöldökét, s nehogy becsepegtessék az egymás selyem dolmányát, meg a szoba földjét.

Az igazat megvallva, Bethlen nem bánta volna, ha a Pali szép, barna haját egy kicsit megperzselheti. Nem nagyon, csak egy keveset, példaadás kedvéért. A tánczot pedig oly kellemmel rugta, hogy az asszonyoknak gyönyörűsége telt benne.

- Hol tanultad ezt, canis mater? - csodálkozott Bethlen. Add oda a gyertyát Piroskának, én majd az anyókámnak adom.

A táncz hevétől kipirultan odajárultak a háziasszony és leánya elé és előttük térdre ereszkedve, felajánlották az égő gyertyát.

Hofgräf merész, barna szeme a leány szemét kereste. De sehogyse tudott rátalálni. Mint a csillag, elbújt a hosszú pillák fátyola mögé.

- Nem, most nem tánczolunk, - mondá Bethlenné. - Majd este.

De Bethlen közbevetette magát.

- Engedd anyjok, hadd járják el a süveget. Tudom - adta szása, - a leányom holtra kifárasztja.

A fiatal Bethlen odaadta Palinak a maga süvegét. Az szép lassan elkezdett táncolni. Hármát-négyet fordult, s a piruló leányt tánczra vitte. A süvegét magasan fenntartva, csalogatta vele a leányt maga után. Piroska a süveg után kapott, de Pali nagy ügyességgel tért ki előle egy-egy gyors mozdulattal. Azután újra hívogatta.

A Bethlen-lány hires süveg-tánczos volt. Nem egyszer megcsúfolta és kifárasztotta a férfiakat. Megcsúfolta, mert egy-kettőre kezében volt a féltett süveg, melyet aztán nagyon sokáig nem tudott tőle a tánczos visszavenni.

De Hofgräffel sokáig nem birt. A legény úgy kitért neki, mint a kigyó, s lángoló, barna szemét nem vette le róla. Ez a szem Piroskát kihozta sodrából. Nem tudott számot adni, mi megy végbe szívében. Valami titkos hatalma van rajta, úgy érezte.

- Jól tánczol biz ő kelme - mondá Bethlen, szavait egy magas, barna ifjúhoz intézve.

Korniss Miklós volt, akihez szólt. Sötét arcczal, összeránczolt homlokkal nézte a tánczot. Hofgräf ügyessége bosszantotta, Piroska zavara nem kerülte ki figyelmét.

Amend csaknem kövé vált csodálkozásában. Hol tanulta czimborája mindezt? Mindenütt feltűnést kelt, ahol megjelenik. Úgy érzi magát itt, az idegen levegőben, e fényűző nagy urak között, mintha köztük forgott volna világéletében. Benne van az uraság a vérében. S hogy tánczol! Gyönyörködve nézi minden ember. Még az inasok is szájtátva bámulják, mert egy beszterczei bugris fiától ennyit nem várt senki.

Végre Piroska elkapta a süveget. De ki volt fáradva, pihegett, mint az üldözött madár. Hofgräf meg se izzadt. Se pirosabb nem lett az arcza, se halaványabb. Mégis ő vallotta magát legyőzöttnek. Kiállott a tánczból, nehogy a leányt még jobban kifárasztja.

Ez a gavallér vonás a Korniss lelkébe nyillalott. Indulatosan harapdálta a száját, de azután kevélyen vállat vont, s visszaült az asztalhoz, ahol a férfiak egy része pogányul ivott.

- Ide egy ejtel ürmöst! - kiáltotta harsányan, kigombolva dolmánya smaragd gombját, úgy, hogy finom, himzett inge kilátszott.

Piroska pedig kaczerán fejére tette az elhódított süveget. Kornisst kereste, hogy szívéből reá mosolyogjon. Tetszik-e így neki? Végre megtalálta, ahogy könyökére támaszkodott, s oktan

keservét, fölébredt féltékenységet borba temette. Haragosan viszonzta a leány tekintetét. Piroska megrázkódott. A rejtély nyitja a kezében volt. Hofgräfnek szakasztott az a nézése volt, amilyen Kornissnak. Tánczközben azért volt a szemének olyan hatalma rajta. A szülők-től neki szánt vőlegény szemét látta benne.

Az egyik ifjúról a másikra nézett, azután az anyjához ment, s fáradt fejcskáját a keblére nyugtatta.

- Mily csodálatos hasonlóság, édes anyuskám... Mintha Miklós és Hofgräf ikrek volnának. Nézd e két egyforma arcot. Olyan, mint mikor két szem fekete cseresznye nő ugyanazon egy száron.

Bethlenné kinevette.

- Mily képzelődő vagy. Egy vonásuk sem hasonló. Szerelmes vagy, s égen-földön a Miklós arcát látod... Siess, galambom, öltözz át. Nehány délutáni látogatást kell tennünk, míg az urak mulatoznak...

II. KÖTET.

XVIII.

A hintó előállott. »Kétfelé eresztős« úri hintó, hat szürke ló volt elébe fogva. A bakon, amely bozontos medvebőrrel volt betérítve, inasok ültek. A kocsis nyeregből hajtotta a lovakat. Rókafark volt a süvegénél, úri kocsisok jelvénye.

A hat tüzes ló nyugtalanul hánya-vetette a fejét. Zöld szironynyal kivarrt, veres bagaria szerszám volt rajtuk, nagy, fehér óncsattokkal.

Bethlenné s a leánya felszálltak a hintóba. A hintó mindkét ablakában egy-egy leányasszony (akkor frájnak hívták), foglalt helyet, magukkal hordozván a hölgyek ezüst pipereszereit, s a varró eszközöket. (Az ördög nem alszik, útközben leperegghet egy-egy gomb a szoros, ingerlő selyem mellénykéről s azt nyomban fel kell varrni.)

Hátul két csatlós fogódzott meg a lefüggő bőrszijakban. Forgósan, kardosan, sarkantyúsan, panyókára vetett skarlátszin mentében kevélykedtek.

A hölgyeken diszruha volt. Csipkés, kezük fejéig leérő, patyolat ingujjuk kiszolgált a mellénykéből. Zárt, magas nyakú ingük volt. A magyar leány - se otthon, hétköznapi ruhában, se mikor mulatságra szépen kiöltözött, - nem mutogatta mellét és a meztelen hátát. Egy utazó erdélyi úr a prágai császári udvarban látott először mélyen kivágott ruhát. Majd elvette esztét a fiatal és kevésbbé fiatal vállak látása.

Bethlennén s a leányán kurta, kis bársony suba volt. Az arany himzéstől alig látszott valami a szövetből. Nyakukban hosszú fekete fátyol (a kimenő fátyol magyar asszonyoknál fekete volt mindig.) Ezt a fátyolt a mellükön előre húzgálták, amely hátul boglárrel volt a kontyhoz tűzve - s egy nagy égő, rubint gyűrűvel összefogták. Onnan kezdve szabadon folyt alá, le egész a ringó csipőjükig, sőt azon alul. Kurtaujjú, violaszin selyem nyári keztyűt viseltek, kezükben legyező. (A legyező kellős közepében kis tükör illogott-villogott.) Avval védekeztek a nap ellen, s a mögé rejtőztek férfiszemek elől.

Bethlennek, ha utazott, abban telt kedve, hogy a hat kocsiló közé egy ménlovat is befogatott. Valahány szekérrel útközben találkoztak, a ménlő, szerelmes kedvében valamennyire reányerített. Faluról-falura tartott ez a bolond nyihorázás, nyugtalan ficzánkolás. Majd összetörte a kocsit, úgy megbokrosodott, kényesen, tüzesen hánya a fejét, nagyokat nyerített, finom, vékony bőrén átütött a tajték. Ez volt az öreg Bethlen egyik legnagyobb úri mulatsága.

Mikor a lovakat befogták, Korniss odasúgott valamit az egyik belső cselédnek. Ez kiment az istállóba és a lovász-legénynyel a Markót nyergeltette meg, a legszilajabb ménlovat. Erdélyi szokás szerint az úri fogatok körül felszerszámozott paripákat vezettek kantárszáron a férfi kíséret számára.

Mikor Bethlenné és leánya a hintó kényelmes, török módra készült párnázsákján elhelyezkedett, Korniss kijött az ebédlőből és hajadonfővel megállott a tornácon. Fekete arcán, csalánkiütés módjára, piros foltokban jelentkezett a borivás hatása.

Elővezették Markót. Aranyos szerszám volt rajta, drágaköves csótár, s tarkapettyes, tigrisbőr takaró. A nyeregkapán ezüstfejű buzogány fityegett, a hatalom jelvénye. A ló farka berzsenynyel veresre volt festve, s gondosan felbodorítva, mint akármelyik asszonyi haj.

Kornisst szinte vőlegényszámba vették a Bethlen-házban. Mindenki azt hitte, ő maga ül fel a Markóra, hogy elkísérje Piroskát. Egy apród ki is hozta utána kerecsentollas, könnyű fővegét, de intett a kezével, hogy nem kell.

Korniss szeme gúnyosan rávillant Hofgräfre:

- Kisérd el a nénémasszonyt és a hugomat, felebarátom. Ha ugyan van bátorságod a Markóra ráülni. Amilyen szeszélyes, bolond mén, még letalál hányni magáról az úton.

Hofgräf mosolygott.

- Attól ne félj. Ha a csillagokat rúgja, akkor is megülöm.

Mielőtt Korniss felelhetett volna, Pali nyeregbe pattant s megsarkantyúzta az ideges, csiklandós lovat. Markó felágaskodott, tánczolt, s idegen embert érezvén a hátán, elővette ismeretes fogását: mint a kerge birka, jobbról balra villámgyorsan megfordult kétszer a saját tengelye körül. De Hofgräf úgy ült rajta, mintha ólom katona módjára a lovával ugyanazon anyagból volna öntve.

Korniss fitymálva utána nézett.

- Mégis lepedőben hozzák haza ökelmét.

Ezzel nyugodtan bement, s újra leült a dőzsölők közé. Odabent Amendhez húzódott, azt faggatta.

- Hol tanúlt a czimborád lovagolni?

- Ott, ahol én. Besztercze városában.

- De te lötyögsz a nyeregben, mint a majom. Az pedig magyarosan megüli.

Amend ravasz, hideg szeme szikrázott az elfojtott, magába dugaszolt haragjától.

- Az úrfi hasonlatai nem a legudvariasabbak. Mint igazi szász, talán gyöngé lovas vagyok. De értek sok egyébhez, amiben meg az urfi gyenge.

Korniss kevélyen nézte végig.

- Teszem azt...

- Tud-e az úrfi törökül?

- Tud a tatár...

- No lássa... Ért-e a vár erődítéshez?

- Ért a macska.

- Tanúlt-e csillagászatot?

- Tanúlt a vak apád...

Amend élesen fürkészte, mint aki a megégetett emberen a méreg hatását ügyeli.

- Hofgräf nemcsak tanulta, ért is hozzá. Bezzeg csillagászati távcső nélkül is rátalált a Piroska kisasszony szép szemére... Képzelem, mily örömet ficzánkoltatja most a Markót, egy nyájas pillantásáért...

Kornissal egyet fordult a világ. Türtöztetni kellett magát, hogy Amendnek neki ne rohanjon. Öklével rácsapott az asztalra, úgy hogy a porumbáki gólyanyakú boros korsók tánczra kerekedtek. Fojtott hangon beszélt Amendhez, nehogy a szomszédai meghallják.

- Vigyázz a nyelvedre, atyámfia, ha kivágom, füstre kerül... A Piroska nevét ajkadra ne vedd, mert féligmeddig már a menyasszonyom...

Amend úgy tetette magát, mintha az egyik csodálkozásból a másikba esnék.

- Bocsánatot kérek, úrfi, nem tudtam. Miből tudhattam volna? A szász leányok csak a vőlegényükkel tánczolnak úgy a lelkükből, ahogy a kisasszony Palival tánczolt. Igaz, hogy jó tánczos a gyerek. Gyönyörű egy pár volt, mindenki azt mondta... Most meg ő lovagol a hintó után, amíg mi itt iszunk... Csupa érthetetlen és felfoghatatlan dolog...

Korniss lánczra kötötte vad indulatát. Hisz ez a lenhajú pugris gúnyolódik vele. Ugratja. Azért sem ül fel neki. De a másikkal - a jó csillagászszal, - el fog bánni, mihelyt feltűnés nélkül teheti.

- Igyék kegyelmed, - mondá hangosabban, hogy a szomszédai is meghallják s markába nyomott Amendnak egy korsó bort.

A szász ifjú ivott egy keveset.

- Jobb volna egy fazék édes tej, úgy-e? - gúnyolódott Korniss, boszúterveken jártatva az esztét...

Piroska egy ideig azt hitte, Korniss lovagol a hintójuk megett. Hátra is szólt a félúton.

- Miklós!

Akkor ismerte meg, hogy Hofgräf, mikor szólítására a hintó ablakához lovagolt a besztercei ifjú, a hol a frájok ültek. A Bethlen leány szüzies fehér homlokán valami futó árnyék suhant végig.

- Fogadtam Kornissal, hogy megülöm a Markót, - mondá csendesen, lehangoltan, mert észrevette Piroskán a növekedő kedvetlenség jelét.

Piroska összecsukta a legyezőjét s az egyik szobaleánytól elkérte a kéznél tartott himzést. Az volt a szándéka, hogy a szomszéd kastélyig fel se néz a munkájáról, A hintó lépésben ment keresztül az erdőn. Rossz, göröngyös úton haladtak. Két mihaszna inas leugrált a bakról, s a vállát neki támasztotta a hintó karfájának, hogy kevésbbé döcögjön. De biz az döcögött. Rázós volt az út, mint a harmadnapos hideglelés. A himzést szépen félre kellett tenni.

Az erdőben favágók fejszéje csattogott. Épületfának való tölgyfát döntögettek a jobbágyok. Recsegve-ropogva dőlt ki s hanyatt feküdt az úton. A hintó megállott. Az inasok kiizzadva, homlokukat törülgetve szuszogtak a sárhányó mellett, de két csatlós rá támadt a favágókra, akik eszük nélkül rángatták el a fát az uraság útjából.

Csend volt. Még csak rigófütty sem szaladt át az erdőn. A szekerczék harsogó lármája elijesztette a madarakat, szinte elállította az erdő szivverését.

Az ideges Markó a fülét hegyezte. Valahol a közelben forrásvizek folydogáltak. Mint asszonyi beszélgetés, úgy szűrődött át a lombokon üde locsogásuk, fecsegésük.

Piroska megszomjazott. Az egyik fráj odaadta a legközelebb álló inasnak a színezüst kulacsot, hogy töltsen meg friss forrásvízzel.

- Meleged van? - kérdezte az anyja aggódó gondoskodással.

A leány arcza olyan volt, mint a pirosra sült kalács héja. Pedig árnyékban voltak, tölgyfák terjesztették ki feléjük lombosárukat. Piroska Kornissra gondolt, aki féltékeny s hirtelen mérgű. Rágondolt a haragos, sötét pillantására, amivel, a süveges táncz után, az ő szerelmes pillantását viszonzta.

- Hofgräf úr! (Pali hozzáugratott s kérdőleg nézett rá.) Megvinné-e Bethlenfalvára az üzenetemet?

- Ezer örömmel.

- Mondja meg Kornissnak, hogy a Veér portára jöjjön utánunk. Most vagyunk a feleútján, lóháton még utólérhet.

Hofgräf lovagias lelke megértette a Piroska helyzetét. Köszönt, lova fejét szó nélkül megfordította s veszett nyargalással tűnt el az országút porfelhőjében.

- Ugyancsak túladtál rajta, - mondá Bethlenné tréfás szemrehányással.

Az inas levett süvegét kezében tartva, felnyujtotta az ezüst kulacsot. Piroska jót húzott belőle. A szemközt ülő fráj kiöntötte a maradékot s a kulacsot, - amely a hideg víztől átizzadt, mint valami finom bőrü asszonyi arcz, - gondosan megtörülgette.

A kocsis ostorával pattantott, az inasok nekitámaszkodtak a hintó karfájának s a hat szürke megindult.

Szemközt ugyancsak hatlovas hintó jött. Lovas legények rajzották körül elül-hátul. Két inas gubbasztott ott is a bakon, de az ablakban, a frájok helyett hárfát pengető két szőke apród ült. A hintó törökmódi, puha párnaszákján pedig szundikáló úr terült végig. Kövér álla a mellére hanyatlott, a nyusztprémes süvege a szemébe csúszott. Nem lehetett az arcára ismerni. Bőséges, jó ebéd után, az igazak álmát aludta ő kegyelme...

XIX.

Két nap, két éjszaka folyt a Bethlen kastélyban a hejehuja. Korniss elől járt az ivásban, mintha borba akarná fojtani a bánatát. Azaz, hogy bánata nem volt semmi. Nem búslakodott, inkább a méreg ette, a miért Hofgräf emberül megülte Markót s amiért Piroska lelke, a süveges táncban, virágos ág módjára egy pillanatra a szász ifjú felé hajlott. Sokáig, nagyon sokáig fogja még látni képzeletben a fiatal gallyacskának ezt az akaratlan mozdulatát...

De hogy a szívét belül, a nyugodt magaviselet kérge alatt, titkos férgek rágcsigálják, nem árulta el. Sőt Hofgräfhez barátságosabb volt. Sűrűn koczintott s heidelbergi élményeiről beszélgetett vele.

Csak egy dolog tűnt fel az óvatos és mindig éber Amendnek. Korniss mindenáron egy úton akart haza menni velük.

Harmadnap hazafelé indultak. Az urak, Korniss, Hofgräf, Amend s Barcsay, lóháton. Előttük lovas szolgák jártak s azok őrizték a társzerket is, amelyen az eleség volt, pinczetok, néhány magas, réz-szeggel kivert bőrös láda, amiben az egyetmást tartották. A paripák mellett gyalogjáró inasok koczogtak.

Hofgräf szótalán volt. A sok ivás elbágyasztotta, meg keveset is aludt. Nem sokat ügyelt rá, a többiek mit beszéltek. S így fel se tűnt neki, hogy Korniss széles jó kedvében volt. Mint akinek valamely tervét siker koronázza.

Délelőtt tizenegy órára Szász-Péntek határába értek. Csinos szász község volt, cserépfedeles, kékre festett kőházakkal. A házak bejárása felvonóhíd-forma volt. Éjszakára felszedték a deszkáját, egy lélek se juthatott be a házba. A keskeny ablakokat kiugró vasrács védte, magát a portát másfél öl magas, veres téglafal.

Korniss megállította a csapatot egy terebélyes diófa alatt, a falutól egy kőhajításra.

A lovak nemsokára kedvükre ropogtatták a jó fűvet. Az inasok a köpönyegüket leterítették a földre, kirakták rá a fehér cipőt, hideg husokat, szalonnával és fokhagymával teletűzdelt berbécs-czombot, meg a hatalmas pinczetokot.

Az urak letelepedtek, s oly farkasétvágygal falatoztak, mintha sohasem ettek volna világ-életükben.

Korniss leghamarább bevégezte az evést. Az evőszerszámát visszadugta börtokjába, s a bort Hofgräfre köszöntötte. Azután hátraszólt egyik inasához:

- Micsoda falu ez?

- Szász-Péntek.

- Mindjárt gondoltam, hogy szász falu. Bár délebed ideje van, egy árva kémény se füstölög.

Pedig a mogorva kőházak kéményéből vidáman szállt fel a füst. Ha akarta Korniss, meglát-hatta.

- Hozzátok elém a falu biráját.

Két markos csatlós kivált a többi közül, s nagy sarkantyúpengéssel elindult. Fegyver nem volt náluk, csak vastag nádbotok.

Korniss - mintha szász ember nem is volna a társaságban - a szász parasztokról beszélt. Amendhez intézte szavait, de félszeggel Hofgräfet ügyelte.

- A füstölő kémény a vendégszeretnek jele, felebarátom. De ugy-e, ti nem szenvedhetitek a vendéget?

Amend nem felelt. Hallgatással akarta elejét venni a kellemetlen összekapásnak. Csakhogy Korniss kötekedő kedvében volt.

- Nem megrovásképp mondom. A keményszívű nép föléje kerekedik a jószívűnek. S a ti népe-tek köszívű. Az idegen utas a szász falvakban éhen halhat. Nem kap egy ital vizet senkitől, s ha ráesteledik, egyetlen szász paraszt sem ad neki éjszakára szállást. Ha pedig megbetegszik a szerencsétlen, ápolás nélkül hagyják elpusztulni.

Amend nevetett.

- A mi népünk közmondása azt tartja: Kaparj kurta, neked is lesz; de azért korántsem szivte-len. Azután, oka-foka van annak, ha zárkózott és bizalmatlan a szász paraszt.

- Micsoda oka van? Nincs jó dolgok?...

- Jobb is lehetne. Nem fekszünk mi rózságyon, higgye meg.

- S lehetne százszor rosszabb... Mégis kíváncsi volnék megtudni, valójában mi a panaszotok?

Amend óvatosan felelt.

- Panaszunk nincs. Ha volna panaszunk, férfiasan föllépnénk vele az országgyűlésen. Egyet mégis mondok, urfi: a nemesség, a vármegyék azt hiszik, hetvenhét bőrünk van, s mind a hetvenhetet egyszerre lenyúznák, ha engednénk.

Korniss büszkén hátraszegte a fejét.

- Ha engeditek? Ki kérdi azt? A téli állatnak mindnek a bőre a legértékesebb. Ezt Hofgräf tudhatja, mert ő vadászember.

Pali föltrezzent álmodozásából. Homlokát forró kezével végigsimította. (A háromnapos ivás egész szervezetét, annak minden falát átfűtötte.)

- Miről van szó? Nekem bizony, mint a héjja, úgy elkóválygott valahol a gondolatom.

Kinyújtott kezével egy magas jegenyefára mutatott, amely felett, mind szűkebb kört írva le, ragadozó madár szálldosott.

Korniss elsápadt. Ez ártatlan megjegyzésben célzást látott. Villogó szemét Hofgräfre emelte:

- Ne légy szórakozott, kis uram, népedet szapuljuk.

Hofgräf vállat vont.

- Azt jól teszitek. Egyben-másban megérdemli. Magam is korholom, sőt többet mondok, néha az én óvatos barátom is.

Amend védekezett.

- Én csak a besztercei tanácsot szidom, meg a polgármestert.

- A fiú türelmetlen. Szeretné, hogy mielőbb megnyíljk az örökség. Üres nyergeket kívánna már látni: ez az egész.

Hofgräf egykedvősége, s beszélgetésüknek ez a fordulata Korniss terveit hajótöréssel fenyegette. Szerencsére megjött a faluból a két csatlós, maga előtt hajtva a falu biráját.

A biró sovány, magas ember volt. Nagy szőrbotos volt a lábán, a fején báránybőr sapka, a nyakán háromszorosan körütekert fekete selyemkendő. Hervadó, sárgás színe volt, s örökösen didergett. Háromnapos hideglelés gyötörte tizenöt év óta az Istenadtát. Félénken állott meg az urak előtt, úgyis tudta, nem lesz jó dolog belőle.

Korniss összeránczolta homlokát, haragos arcot vágott.

- Te vagy a biró, tűzrevaló?

- Én vagyok.

- Az ördög szánkózzék a lelken, tudod-e, hogy haragszom, adta teremtette? Tudod-e, hogy nagyon haragszom?

A biró azt sem kérdezte, miért haragszik a nagy úr. Értette ő már ezt a virág-nyelvet. Az, hogy »haragszom«, ezt teszi: ide három hordó borral. Nagyon haragszom annyi, - hat hordó boron alul veletek ki nem békülök.

A fejét vakarta és bütykös, munkától feltört újjaival a süvege szőrét simogatta.

- Hat hordó bor sok egy kicsit. Nagy ára van most a bornak, igazán mondom. Méregdrága az ital. A falu meg szegény. Minduntalan keresztül utazik határunkon egy-egy haragos uraság, akit ki kell békíteni...

Korniss felpattant.

- Hat hordó bort guritass ide, tűz kinjára való. Jó torku legények vagyunk mindnyájan, s a szászok borát szivesebben megiszszuk mint a magunkét. Upré pupos. Kapjátok közre legények, s ha hat hordó bort elő nem terem, a lovam farkához köttetem a bustya vérét.

Hofgräf szeme elsötétült. A vér a fejébe tódult, a fülében zúgást, majd zakatolást érzett, mintha vizimalom tájékán ébredt volna fel.

- Ezt a községet szabad nép lakja. Besztercze város főnnhatósága alatt áll. Más urat nem ismer, - mondá csendes hangon, mintha szándékosan fékezne magát.

Korniss keményen a Hofgräf szeme közé nézett.

- Ne szólj bele... bakszász... mi közöd hozzá?

Hofgräf nyugodtan felállott s a biró mellé lépett.

- Mint besztercei polgárnak, több közöm van ez emberhez, mint neked. Nem jobbágyod, egy ujjal sem engedem érinteni.

- Nem engeded?

Korniss kardjához kapott. A csatlósok fenyegetőleg körülfogták a két beszterczei polgárt. A szászpénteki bíró reszketett mint a nyárfalevél.

Korniss visszaparancsolta az embereit.

- Csak nem megyünk heten egy nyúlra?

Hofgräf haragosan elbődült. Ő is kirántotta kardját.

- Nyúlra? Annál nagyobb szégyen, ha végig gázolok rajtad.

A vivók körül tágas kör képződött. Amend szeretett volna elillanni, mint a házak kéményén a füst, de otthon azt mondták volna, cserbenhagyta a czimboráját. A diófa mögé húzódott hát, onnét leste, merre dől el a koczka?

A két férfi összecsapott. Mind a kettő jó vivó volt, s nagy erővel estek egymásnak. Barcsay gyakorlott szeme észrevette, hogy Hofgräfnek a győzelemre több kilátása van. Nem támadott vakon, s villámgyorsan kihasználta a kínálkozó alkalmat. S ami fő, a vére hamar lehiggadt. Ellenfelének két cselvágását hideg számítással kifogta, egy egyenes döfését elhárította, s amellet egyetlen lépést sem hátrált.

Korniss szilaj támadása nem volt képes őt helyéből egy hüvelyknyire sem kimozdítani.

A fiatal magyar főurat ez a szívós ellenállás kihozta sodrából. A szeme szikrázott, a lábával nagyokat dobantott, dühös rikoltozással ijesztgetve ellenfelét. Hofgräf belátta, hogy a tusának véget kell vetni. Előre lépett, egy olasz oldalvágással Kornisst zavarba hozta, s a könyöke táján megvágta. A kard kiesett a fiatal főur kezéből. Barcsay hozzáugrott, s míg az inasok egy korsó vízzel és néhány darab gyolcscsal segítségére siettek, lehúzgálta a szűk dolmányujjat a sebesült karról, s a vérzést a zsebkendőjével úgy, ahogy elállította.

Mintha a kiömlő vér látása Kornisst észretéritette volna, gavallér természete felülkerekedett. Értésére akarta adni a beszterczei ifjaknak, hogy a szászpénteki bíró esete csak czime és ürügye, s nem oka volt összetűzésüknek.

- Állj elé bíró.

A bíró nem mozdult. Bujkáló, sunyi szeme tele volt őszinte, szivből fakadó csodálattal. Hofgräf - aki ép oly szász mint ő, - nagy hőssé vált az ő szemében.

Korniss, akinek a sebesült karját azalatt bepólyázták, elérgette, mi megy végbe a szász paraszt lelkében. Érdekes, barna arcán a jókedvnek, emberszeretetnek, szelid elnéző gúnynak sugarai villantak át. Türelmesen megvárta, míg a bíró kedvére kicsodálta magát.

Azután odalépett a szász paraszthoz, s épen maradt kezében megrángatta a hosszú, sarkát verdeső fekete mentéje ólompitykáját.

- Hallgass ide, fiam. Nem kell a hat hordó borotok. Három se kell. Sőt egy sem. Hanem erre az úrra (itt Hofgräfre mosolygott) úgy nézhetsz fel, mint a szebeni templomtoronyra. Ember a talpán, s mától fogva barátom...

Hofgräf meghatva szorított vele kezét. Amend is előlépett a diófa oltalmazó árnyékából.

Korniss és kísérete már régen eltűnt az országút porfelhőiben, mikor a két szász ifjú Besztercze felé fordította a lova fejét.

Amend rosszkedvű volt. Ha az esetnek a Királyföldön hire fut, Paliból nemzeti hős válik. Szép szerével el kell hinteni azt a föltevést, hogy asszony van a dologban. Mindjárt meg is kezdte ebbeli tevékenységét. Kötekedő mosollyal fordult barátjához.

- Úgy lépkedsz a női sziveken, Pali mint más a lehúllott falevélen... Ez a féleszü Korniss féltékenységből verekedett meg veled. Féltette tőled a menyasszonyát... Teringettét, micsoda kigyóbúvölést vittél véghez Bethlenfalván.

Hofgräf kurtán elbánt a barátja gonosz szándékával. Kezének egyetlen erélyes, fenyegető mozdulatával úgy lesöpörte e cselszövényt, mint valami lenge pókhálót.

- Ha ebbe a dologba belevegyited a Bethlen leány nevét, velem gyülik meg a bajod. Tudod, hogy ilyesmiben nem ismerek tréfát... Különben is megnyugtathatlak. Piroska fülig szerelmes Kornissba.

- Hát a süveg-táncz? Mi?

- Táncz ide, táncz oda: Miklósnál nincs boldogabb ember hetedhét országon. Az ő helyében én is boldog volnék.

Amend rá kancsalított a czimborája nyílt, becsületes arczára. Azután tiszteletlenül elröhögte magát.

- Ez az, barátom. Csak ezt akartam tudni.

- Mit?

- Hogy boldog volnál Bethlen Piroskával... Mikor boldog valaki egy fiatal leánynyal? Ha nagyon szereti... Ha az örülésig szereti... Ez oly világos, mint az egyszeregy... Hihhi... A te szived égboltján felhők jönnek, felhők mennek... Netti, grizettek,... Frida,... Piroska,... igazi áprilisi felhőjárás...

Hofgräf nem felelt. A Frida neve oly idegenül hangzott most az Amend szájában, mintha a viola bokor tövén kecskebékát pillantott volna meg.

XX.

A beszercei tanács esküdteket választott. Gondosan kiszemelt hatot a fiatal polgárok közül, meghányta-vetette minden jó és rossz tulajdonságukat. Nem csak úgy gondolomra húzták ki a hat nevet, mint a kanári madár a szerencseszámokat. Aggodalmasan lemérték a lelkiismeretük és belátásuk finom, érzékeny mérlegén: melyik mennyit nyom, melyik mennyit ér?

Hofgräf és Amend a hat között volt. Ha volt valami, ami a becsületes tanácsbéli urak ítéletét megvesztegette, úgy az leginkább az volt, ha a fiatal polgár külföldi egyeteméről került haza. Az ilyennek kedveztek.

A beszercei esküdt bizony nem volt oly nagy ur, mint a vármegyei.

A vármegye esküdtje olyan mint a lepke. Nincs más dolga, mint virágok körül röpkedni, alispánnak, főnotáriusnak, nemes uraknak a leányait táncoltatni.

A beszercei esküdtnek is volt himes pillangószárnya: a fiatalság; de a tanács úgy tett vele, mint a lepkefogó gyerek, - nehéz kezével hozzányult a himes szárnyaihoz.

Hiszen igaz, ahogy a vármegye esküdtjéből lett a szolgabíró és vicispán, a beszercei esküdtből meg lett a tanácsúr, polgármester, királybíró. A maguk szemétdombján egy cseppet sem kisebb urak a vicispánnál.

A beszercei esküdtre is reménykedve nézett a tanács. A jövő vetései ők voltak. Csakhogy ezt a reménykedést magukba fojtották, mint ahogy általában a pénzüket, a vagyonosságukat sem szerették fitogtatni a szász atyafiak.

Hát bizony ez vérmérséklet dolga. A beszercei polgár, mint az ezüst forintosit, a ládafiában rejtegette az esküdtek iránt érzett örömet és büszkeségét. A kényeztetés - úgy tartották - megrontja a fiatal lelket, mint ahogy erős napsütésben elromlanak a télire eltett befőtt üvegek.

A beszercei esküdt ennél fogva nehéz hivatalt viselt. Nemcsak nehezett, de még hozzá nem is valami rangosat. Egész nap a tanács ajtaja előtt ácsorgott; a beidézett polgárok házához elloholt; az ügyes-bajos embereket beszólította, kalapját-botját a kezéből kiszedte, hogy illendően jelenjék meg a tanács színe előtt; ménkű nyaláb írásokat cipelt a hóna alatt; átvonuló katonáknak szállást csinált; a városi kapitánynak segített a rend fentartásában; ha tűz ütött ki, felkiabálta a várost; a kutak vizét - mint az orvos a megrontott vért - sóval megjavította; templomba menet a polgármester előtt a fáklyát vitte. Hasznos foglalkozása csak egy volt: ha valakit vasárnap és ünnepnapon rajtacsipett, hogy imádkozás helyett dolgozik; a bűnösre ilyenkor joga volt három forint pénzbüntetést kiszabni, s azt azon melegében behajtani.

Ezek voltak az arany tollacsák (még csak nem is tollacsák, csak pihécskék), amiket a beszercei esküdt a hatalom és a hivatal tyúkjának a farkából hébekorba kihúzgálhatott.

A hat esküdt tiszteletdíja egy álló esztendőre, tizholdas városi kaszálónak a szénatermése volt. Ennek a haszna őket illette. De nem a haszon volt a fő. A kaszáló (a tanács azt nagy ügyesen jó előre kiókumlálta) a város legalacsonyabb fekvésű rétje volt. Közel feküdt a folyóhoz s így mindjárt a víz alatt állott, mihelyt megeredt az eső. A Szamos meg néha úgy rátelepedett az esküdtek rétére, hogy nem győzték kivárni, míg odább áll. Mint mikor egy nehéztű, lusta ember leül a székre, s eszéágában sincs felkelni róla.

A tizholdas kaszáló széna termésétől ugyancsak felkopott volna a szegény esküdtek álla. Másban rejlett annak az értéke. Egész más oka volt annak, hogy ők hatan ezt a kaszálót nehéz hivataloskodásuk édes jutalmának tekintették, s szénagyűjtés idején a vizek lefolyását szivszakadva várták. Ha a Szamos megemberelte magát, és becsülettudóan elhúzódott az esküdtek rétéjéről, pengő kaszával kigyúlt oda a városi polgárság színeje. Szenátorok és gazdag, tekintélyes polgárok állottak be a sorba, s a legelőkelőbb kisasszonyok gyűjtötték és rakták kalangyába az esküdtek szénáját.

Erre a nagy kitüntetésre a hat beszercei esküdt méltán büszke volt. Királyok rétének sem voltak ily szemenszedett kaszáaik.

Ahogy hat szépséges kisasszony (a hat esküdtnak kiszemelt menyasszonya) a szenátorok és más főemberek segítségével hat boglyát rakott, ott a lekaszált réten vig lakomához ült az egész társaság. Muzsikások vetődtek ki, legények, leányok táncra kerekedtek, a frissen lekaszált széna illata át meg átjárta ruhájukat és szívüket.

Vasárnap választották meg Hofgräfet, Amendet, meg négy társukat esküdteknek. Hétfőn, - ezt a napot esküdtek hétfőjének hívták - már be is ültették hivatalukba. »Hányja ki csontomat a föld, ha elárulom a tanács titkait.«

Kezüket a feszületre téve, ezt a rémes esküt mondták el egyszerre mind a hatan. Egyik-másikuk arca belesápadt. Csak Armend súgta gúnyosan a Hofgräf fülébe:

- Szamár eskü. Mikor csontjuk a föld méhében pihen, az emberek akkor már nem árulkodnak. Ha már oda jutottam, mit bánom én, csontjaimmal mit csinál a föld? Kihányja-e, megtartja-e: az ő dolga. Én már nem érzem...

Hofgräf vidáman mosolygott.

- Nagyobb büntetés volna így: vessen ki szívéből minden szép leány... A csontommal én sem törődöm... De, mint valami puha rózsafából készült ládácska fenékén, a leányok szívében édes pihenés esik...

Délbe, az esküdtek tiszteletére a város lakomát adott. Este meg ők hatan viszonozták a lakomát vacsorával, muzsikaszóval, éjfélig tartó táncolással. Mert éjfél után minden ember bújjék a tollas, meleg ágyába, így parancsolta a ráncolt szemöldökű városi tanács.

Ezen a vacsorán Frida szemközt ült Hofgräffel és állhatatosan másfelé nézett.

Hofgräf játszi, barna szeme egy ideig kereste a leány tekintetét, mint a hogy a sólyom üzi a galambot; de elfogni nem tudta. Végre is kijött a sodrából s Heister Katikával mulatott, nevetgél, míg a táncért asztalt nem bontottak.

Frida topánja megoldódott. Avval bajlódott egy másfél öles ablakmélyedésben, mikor Hofgräf hangja hallatszott a háta megett.

A Pali hangja izzó volt. Mióta haza jött, Frida viselkedése talány volt előtte. Ő pedig nem szerette a talányokat. Ha szerét tehette, megfejtette. Mint ahogy a diót bontogatják, egy ideig válogatott az okok között: mi baja a leánynak? A gondolkodás éles késpengéjével felnyitogatott már egy sereg diót. Egyik még éretlen volt, a másikba már beleesett a pondró, a harmadik penészt kapott, a legtöbbnek nem is volt bele. Üres volt, mint egyik-másik úrfi koponyája, a ki a szép Frida körül legyeskedett.

Végre ezt a mulatságot is megúnta. Micsoda bolondság, kemény diókat tördelni, mikor Fridától mindent megtudhat.

- Ne segítsek, Frida? Szívesen segítenék. Édes örömet elbabrálnék a topánja szalagjaival.

Ahogy lehajolt, a leánynak élesen meglátszott minden fejlődő idoma. A csípőjén, a mellén, a medici Vénuséhoz hasonló, hajlott nyakán Hofgräf szeme gyönyörűséggel legelt. Most látta csak, mily kíváncsú. Nem csak álmokat, de vágyakat kelt már benne a szépségével.

Frida fölegyenesedett s egy szót sem szólott. Hofgräf közelebb lépett hozzá. Oly közel, hogy a leány köténye csaknem hozzá ért.

- Jöjjön, táncoljunk. Ugy megpörgetem, mint az orsót.

- Orsó helyett úgy is mondhatná: mint Bethlen Piroskát.

Hofgräf felütötte a fejét.

- Hát ez a baja, lelkem?

- Ez is, más is.

- Más is? Nagyon szeretném megismerni a vétkeimet. Egy egész létánia, úgy-e? Na lássuk. Kártyás vagyok?

Frida a fejével bólintott. Pali hidegen számította az ujján:

- Ez egy... Korhely vagyok?

Frida újra bólintott.

- Ez kettő... Csélcsap vagyok?

A leány hevesen integetett a fejével.

- Ez három... Hát még mi vagyok?

- Megmondjam? Magának egy porcikája sem szász. Hűség, állhatatosság, kitartás, ezeket a jó német erényeket maga csak hirökből ismeri. Én pedig szász leány vagyok. Minden izem az. S ha maga meg nem javul, ha tovább is kártyás, korhely, verekedő, könnyelmű marad s ha mint az útszéli bokor, ezután is abban leli kedvét, hogy minden arra menő szép leánynak a viganóját meghasogassa: akkor köztünk mindennek vége szakad.

Frida csendesen beszélt, de nehezen lélekezett és szeme tele volt könnyel.

Pali ellágyult.

- Nem vagyok én olyan falurossza, aminőnek az ellenségeim híresztelnek. A fiatal fa galylya is csak akkor érzi meg, hogy mindenféle madár reátelepszik vagy hogy tovább száll, amíg meg nem erősödött. Mihelyt megvastagodik az ág, meg se rezdül tőle.

Frida, könnyei közül, mosolygott.

- Kivéve, ha valami nagyobbfajta madár ül reá, attól azután helyéből újra kimozdul... Nem barátom, ne beszéljünk hasonlatokban. Ha szeret, javuljon meg. A városban mindenki maga ellen van. Amend a kedvenc, őt hordozzák tenyerükön a beszterceiek. Tőle nagy dolgokat várnak. Magától csak léha csinyeket. Nekem ez fáj, mert maga külön ember nála minden tekintetben.

Hofgräf megfogta a Frida kezét.

- No ha maga külön embernek tart, megmutatom, hogy az vagyok. Isten neki, fölveszem a szász erényeket, bár az én koromban, az én vérmérsékletem mellett, egy kicsit nehéz és alkalmatlan téli öltözet. De mit ne tennék meg azért, hogy magának örömet okozzak. Béküljünk ki, drágám.

- Ily föltételekkel szívesen. Ám hallgasson meg. Pali, komolyan beszélek: férjhez megyek máshoz, a legelső jött-menthez, a ki megkér, s nem várom meg magát, ha nem tartja meg az ígéretét.

A táncoló párok közé elegyedtek. Amend gúnyosan és boszúsan nézte, ahogy kibékülve táncoltak...

Néhány nap múlva Amend és Hofgräf fapadon ültek, a tanácssterem ajtajánál. A posztóval bevont, hallgatag ajtó sokáig nem nyílt ki, pedig egész sereg ember lebzsel az előszobában, türelmesen várva, míg a sor reájuk kerül.

- Sokáig tart a tanácskozás, - mondá Hofgräf, tiszteletlenül ásitva.

Amend arca még ráncosabb volt, mint egyébkor. Olyan volt, mint valami régi bőrtáska, amelyben titkos okiratokat rejtegetnek.

- A kémek és ügynökök bizalmas jelentéseit olvassák fel. Érdekes foglalkozás, gyönyörű mesterség.

Hofgräf vállat vont.

- A kémkedés?

- A diplomácia. Azért, hogy nincs aranygombos frakkjuk, a mi ügynökeink is diplomaták. Finom orru, szemfüles fickók. Mindenütt van közülök egy. Egyik csaposlegény a bécsi Burg tájékán. Másik pecér a gyulafehérvári fejedelmi udvarban. A harmadik örmény házaló Konstantinápolyban. A negyedik tevehajcsár a tatár khán sátor-birodalmában. Az ötödik a lengyel király ételhordozója. Mindent megtud a tanács tőlük, amire szükségük van. A hatodik...

- A hatodik - vágta ketté Hofgräf egy ollónyikkantással a beszéd fonalát - cigányhóhér Bukarestben. A vajda áldozatait ő húzza karóba. Ő a Besztercze város titkos nagykövete.

Amend nyöszörgött, s bütykjével a bal orcacsontját keményen megnyomogatta.

- Meghültem valahol, szaggatásom van.

Egy darabig kenegette-nyomogatta az arcát, míg ki nem sajtolta belőle a fájdalmat.

- Hamar felmondom a szállást ökelmének. Az én csontomba ugyan le nem telepszik állandóan... Te talán nem vállalnál el titkos megbízatást?

- Nem bizony.

- Ha a tanács parancsolja?

- Akárki fia parancsolja.

- Szülővárosod, néped érdekében?

- Senki érdekében.

- Bolond vagy Pali és meggondolatlan. Anglia nagykövete mivel különb Besztercze bizalmas ügynökénél?

- Nem különb, de más... Politikai küldetést én is szívesen vállalnék, de hirhordó cigánynak, aki piros nadrágban jár, levelet hord és hirmorzsákat szed össze a nagy urak asztala alatt, nem szívesen vállalkoznám. Nevetséges a tanácsból, hogy bele üti az orrát a nagy politikába. Játszsa a velenceiek híres tizek-tanácsát. Sbirrjei, brávói és titkos ügynökei vannak, akiket arannyal fizet. S a fától nem látja az erdőt. A nagy politika kedvéért elhanyagolja a város apró-cseprő dolgait. Azokat, amik a polgárok mindennapi érdekeit érintik...

Amend arczába újra visszatért a fájdalom, vagy csak úgy tetette, hogy e veszedelmes beszélgetést abbahagyhassa. Ő ugyan szívesen szidja a tanácsot, de nem itt a tanács ajtaja előtt, s nem esküdti mivoltában. S ami fő, nem annyi ember füle hallatára.

Azalatt odabent sorban felolvasták a kémek és ügynökök jelentését. A polgármester a különböző jelentésekből az ország politikai helyzetének képét megrajzolta.

- A fejedelem olyan, mint a gyermek: behúnyt szemmel jár-kelel a tüzes örvények körül. Kolos-torban nevelték, s bizik az Istenben és az emberekben. Pedig bizni csak az Istenben lehet... A bukaresti farkas viselkedése gyanús. Seregeket gyűjt, gazdag bojárjait sorban lefejezteti, hogy pénze legyen. Minek neki a pénz és minek a sereg? Amellett Prágába küldte legravaszabb ügynökét, s a szultánt kápráztató ígéretekkel kecsegteti... Attól félek, Erdély fejedelmi székébe vágyik... Igaz, vágyik más is. A császár... Ő volna nekünk a legkedvesebb, de Bécs és Prága messze van... Még egy harmadik eset is történhetik: Zsigmond megújíja Oppelnt s visszaül a fejedelmi székbe, amely utána még ki sem hülhetett. Ebből láthatjátok, a mi helyzetünk nehéz. Ki mellett tartunk ki, vagy ki mellé állunk? Egy emberhez városunk sorsát nem köthetjük. Hátha épen az az egy marad alúl?

A szenátorok bólingattak rá. A polgármester nagyon okosan beszélt. A nagy helyeslő fej-bólingatásra felbátorodva folytatta:

- Mindent meg kell tennünk, hogy belássunk a függönyök mögött készülődő eseményekbe... Prágában sok jó barátunk van, a császár közvetlen környezetében. Mollart majd értesít, honnét fúj a szél. Viszont nekünk hirt kell adnunk Mihály vajda gyanús magatartásáról. Mért feszíti úgy meg minden izmát? Ugrásra készül... Ha erről Pécsben tudnak, ha vele akarják kikapartatni a tüzes gesztenyét, hogy mikor kikaparta, a körmére üssenek, - annál jobb... Sok függ Konstantinápolytól is. Ott folyik le a diplomáciai mérkőzés a fejedelem, a császár és a vajda között. Oda ügyes embereket kell küldenünk, az egyiket titkos megbízásban. A fejedelem követsége most készül a konstantinápolyi útra, a mi két emberünket velük kellene küldeni, mintha a fejedelem követségéhez tartoznának... Ki legyen e két ember ez a kérdések kérdése. Az egyiknek tündökölni kell, a másik legyen sima és okos mint a kigyó. Tanúlnak kell lenni mind a kettőnek. Több idegen nyelvet folyékonyan beszélniök, s jó módúaknak, hogy a magokéból is költhessenek, ne csak a szegény városéból.

A bölcs tanács összenézett. Végre az egyik szenátor kipattantotta a polgármester hátsó gondolatát.

- Küldjünk két esküdtet. Mondjuk ki, hogy Amend és Hofgräf három nap alatt a hosszú útra felkészüljön...

A polgármester kimondta a tanács határozatát. A két esküdtet behívták és tudtukra adták kényes megbízásukat.

A városban hire terjedt a nagy eseménynek. Az öreg Amend vigan megvakargatta a tarkóját s előszedegette a vasládából a rejtőző, kevély aranyait. A fia egykedvűen dugta zsebre.

- Visszahozom. Még ragad is hozzájuk egy-két idegen arany, nem hogy elkölteném. Mikor a birka sokféle kerítésen átugrál, ahelyett, hogy a maga gyapját fogyasztaná, még felszed az irthájára néhány marok bojtortját.

Az öreg Amend csak ümmögött. Az elragadtatás parazsa csillant meg a szemében.

- Fösvény kutya... (Ezt a fösvény kutyát örömtől ragyogó arczczal rebegte el az öreg, mint valami finom hizelkedést.) No de egyet fiam, szem előtt tarts, Konstantinápolyból kell hazahoznod a polgármesteri süveget.

- Ne féltsen engem, apámuram. Meg vagyok én kenve mindenféle hájjal... Micsoda ügyes kecskebukát fogok én ott vetni a pajtásomnak! Ott hagyja a héttoronyban a polgármesteri süveget, de a Seivert Frida menyasszonyi koszoruját is. Apámuram bizzék bennem.

Amend a reményteljes csemetéjét meg akarta ölelni. Ám fájának hideg bizalmatlansága az utolsó pillanatban felülkerekedett.

- Majd ha hazajössz, fiam - dohogta óvatosan. - Mert hátha téged marasztalnak ott a héttoronyban, és a te fejedről hull porba a polgármesteri süveg?

XXI.

Báthori Endre szívéhez nehezen érkezett a gyanú. Innen is, onnan is hírért vette Mihály vajda titkos katonai készülődésének, de nem sokat hederített rá. Nem hitte.

- Mint valami nehéz, kövér fürj, olyan a vajda. Nem szeret az már röpködni. Havasalfölddel jól lakott. Ha Erdélyországot mégis buzaasztagnak nézi s reászáll, két puskával lövök rá egyszerre: a magaméval és a császáréval... Tudja ő azt. Csakugy tudja, mint jómagam. Nem rohan az a maga veszedelmébe.

Hiába intették tanácsosai, szép, álmodozó fejét tagadólag rázta.

- Ravazdi György és Vitéz Miklós kitapogatták a vajda zsebeit. Azután meg a hűségesküt is letette bojárjaival együtt. Gyalázatos dolog volna, ha pap létemre feltenném róla, hogy hamisan esküdött...

A vajdától hát az erdélyi fejedelem nyugodtan aludt, de Konstantinápolyba követséget küldött. Gávait és Budait a fényes portára küldte nagy kísérettel. Hadd hozzák azok rendbe a szénáját a törökkel is ha lehet, de a pápával minden körülmények között. A Budai uram titkos utasítása úgy szólt, hogy egy nyomon járjon a portán Malespina pápai követtel.

Az erdélyi követség Havasalföldén összetalálkozott a hadból hazatérő szultán táborával. De azután, tisztelet okáért, elmaradt tőle.

Mert elől megy a hintó, s csak utána húzódik a felvert por. S ha jól felveszszük, nem is illet volna egy marék hitetlennek egy úton járni a »napkeleti és a napnyugati királyok királyá«-val, az »egeket verdeső várak urá«-val, - ahogy a szultánt az alattvalói hívták.

A beszerceiek még Gyulafehérvárt csatlakoztak a fejedelem követségéhez. Ugyan ők úgy mondták: hogy nagyobb legyen a pompa; de Budai uram kötve hitt a komának. Szentül meg volt győződve, hogy Konstantinápolyban külön tűzön akarják megsütni a pecsenyéjüket. Vigyázott is minden lépésükre. Csak azzal vétette el a dolgot, hogy mindjárt Hofgräfet tartotta szemmel, mert az követelőbbnek látszott s tudott parancsolni. A titkos megbízottat Budai uram ő benne sejtette. A sunyi, kopott külsejű, alázatos Amend fel se tűnt neki. Pedig lehetett volna annyi tapasztalása, hogy az óvatos tanács a legkopottabb dolmány zsebébe rejtette el a pénzes zacskót, ahol az ördög sem keresi. Az ünneplő dolmány zsebében nem volt egy veres garas ára államtitok...

Ahogy egy megáradt patakon átkeltek, az erdélyi követség szekerei közel jutottak a török császár szekéréhez. Persze a bosztandsik nyomban megállították őket, s így a követség végignézhette a szultán elvonulását.

A szultán tábori szekere egyszerű, négylovas hintó volt, vérpiros skarláttal beborítva. A négy ló izmos, de apró török ló, rézzel kihányt bőrszerszám rajtuk.

A hintó ablakában meglátszott a császár sovány, fekete arcza, aranyos turbánja. A főmufti ült mellette, akivel nagyon közönséges emberi dolgokról beszélgetett. Kólikáról panaszkodott tudniillik. Valahányszor a felséges padisah úton van, ez az ő állandó nyavalyája. Ez teszi mogorvává és rosszkedvűvé, hogy haragos arczától reszket a világ. S mert rossz kedve átragad a seregre is, ezért omlik porba útjában annyi város s jut kardélre annyi ártatlan emberélet...

A hintó tájékán roppant tágasság van, mint valami keresztény templom körül. Nehány száz lábnyi téren egy élő lelket sem tűr meg a szultán tábori csendőrsége.

Ez a csendőrség (szolakoknak hívják) több száz főből áll. Virágos selyem kaftánjuk van, hófehér gyolcsból való turbánjuk. Egyik kezükben kézivet, a másikban egy marék aranyos nyilat szorongatnak, úgy futkosnak a szultán szekere körül, kezük intésével távol tartva a tolongó sokaságot, a török katonák százezreit.

A szultán szekere után négy elefántot vittek. Ezek hordták széles hátukon az óriási rézdobokat, a szultán tábori dobjait. E dobok hangja mértföldekre elhallatszott, olyan volt, mint az oroszánordítás. Az iszonyú siserehadat ezeknek hangjával igazgatták. A megállásra, az indulásra velük adtak jelt, s a tüzes rohamra is. Most le voltak takarva teveszőr pokróccsal, nem hallatszott rekedt bömbölésük.

Este a sereg tábort ütött. Az erdélyi követség szekerei ide-oda bolyongtak a sötétségben, végre oly helyre vetődtek, ahol vakító volt a világosság. Ötven, kézben tartott vaslámpa fénye birkózott a leszálló sötétséggel a szultán sátora körül.

Fegyveres örök eltuszkolták onnét az erdélyiek szekereit, de Budai uram kérelmére a személyes szolgálattételre rendelt basa megengedte nekik, hogy egy éjszakára ott, ahol vannak, letelepedjenek. De szívükre kötötte, hogy csendesen legyenek, mint az egerek, ha már Allah megengedte nekik, hogy gyaur létükre oly közel jussanak a szultán sátorához.

Az oláh síkságon, mértföldnyi területen, köröskörül kigyulladtak a török sereg tábortüzei. S mint szelek zúgása, vagy tenger mormogása, úgy hallatszott az éjszakában százezer ember halk beszéde, óvatos mozgolódása, lélekezete és szuszogása.

Hofgräf kiült a sátor elé. Amend odahúzódott melléje s kezéből tölcsért csinálva, suttogva beszélt vele.

- Egy bátor ember most más mederbe terelhetné a világhistóriát. Mikor a tüzek kialusznak, s az öröket elnyomja a buzgóság, egy jól irányzott tördőféssel másvilágra küldhetné a paradíshat.

Hofgräf vállat vont rá.

- Hát azután? Jönne utána másik szultán. A rák leszakított ollója kinő... Nem az forog az én eszemben, hanem egyéb. Nem vagyok álmos, a magyar urakkal inni és kockázni szeretnék. Szívesen elnyerném a Budai uram aranyait.

- Vagy elveszítenéd a magadét.

Hofgräf belépett a Budai sátrába. Az urak marékszámba rakták az aranyat a piros szemű kockára. Egy perdülés, s egyik-másiknak elapadt a pénze, a szerencsésebb játékos, mint a homok az eső, mohón beitta.

A bankár piros fezü, bojár volt, Mihály vajda udvari embere. Egész halom arany csillogott már előtte, bujkáló, fürge gyikszeme élesen figyelte a kezek mozdulását, az eldobott kocka kiszámíthatatlan perdülését. Mintha szűrő, bizalmatlan nézésével megbabonázta volna a játékosokat, a szerencse állhatatosan hozzá szegődött.

Ekkor lépett be Hofgräf. Kétitczés ónpoharak jártak körül az urak között, színültig megtöltve erdélyi borral. A Budai uram legényei jókora általagokat görgettek a sátorba, azok - mint a megszuirt malacz - eresztették magukból a piros vért, a piros bort.

Hofgräf benyult a zsebébe és kivett két aranyat. Megtette és nyert. Hatszor egymásután. Két aranyával rakta a tételeket, s mindannyiszor nyert.

A bojár dühösen végigmérte.

- Ki ez az ember? kérdezte attól, aki hozzá legközelebb állott.

- Besztercze küldöttje.

- Mindjárt gondoltam. Nagyon óvatos a játéka, - mondá gorombán.

Pali eleresztette a füle mellett a kötekedést. Sohasem tett többet két aranyánál. Egyszer vesztett, másszor nyert, mégis inkább nyert. A szerencse istenasszonya, ahogy mellette elment, hozzáértette az aranyos szoknyáját.

Ez a játékmód a bojárt szemmeláthatólag ingerelte. Káromkodott, idegeskedett, goromba megjegyzéseket tett. Szóval kijött a sodrából.

Hofgräfet mulattatta ez az egyenlőtlen harcz. Láta, hogy megjött a lélektani pillanat, mikor az ellenfél akaratereje megernyed, s idegein urrá lesz a harag és félelem. Akkor azután megtette az egész bankot. Megrázta a kockát, tizenyolcz piros szemből nevetett feléje a győzelem. A bojár elsápadt. Mind a három kockán vakot dobott. Hofgräf kinyujtotta a kezét a kincs után, de a bojár éktelen zenebonát csapott, alig tudták lecsendesíteni.

Mikor üres zsebbel kifelé indult, megfenyegette Hofgräfet a szörös, izmos öklével.

- Megállj, te gézengúz. Majd meglátogatlak Beszterczén, tizezred magammal... Akkor majd megfizetsz. Addig csak gyűjtsd a pénzt s a kincseket - nekem. Majd lenyírom én az aranygyapjakat.

A játék izgalmába elmerült, jókedvű társaságban senkisémet ügyelt e bolond fenyegetésre, de Amend megjegyezte.

- Ez is egy nyom. Takaros egy nyomocská. Tehát Mihály vajda Erdélybe készül? Ez a részeg állat kifecsegte. Még ma megírom a tanácsnak, hogy legyen résen. Fegyverezzék fel, lássák el

eleséggel és lőszerez a szász városokat. S ami fő, a vajda barátságát vegyék meg. Vegyék meg pénzért és font számra, mint a berbécshust. De vegyék meg minden áron...

Egy pislákoló mécs fényénél, amely álmos szem módjára hunyorgott, nyomban megírta a jelentést.

Azalatt Hofgräfnék piros kedve támadt. Ivott és hangosan beszélt. Ugy, hogy a csauszok beszóltak.

- Csendesebben vigadjatok, hitetlenek. A padisah alszik. Kilenczvenkilencz húri legyezi pávatoll legyezővel a paradicsomba szabadult lelkét. S kilenczvenkilencz, Allah ágyékából fakadt kristálytisza patak folydogál végig a nyugvó testén, hogy álmában felfrissüljön.

Az urak hangos kedve alábbszállott. De Hofgräfben feltámadt az ördög, hiúságát hegyes aczélsarkantyukkal csiklandozta.

- No hát a padisah alszik, mi meg mulatunk. Ki parancsol nekünk a magunk sátorában? Az erdélyi követ sátora Erdély földje... Énekeljünk el egy szép nótát, fiúk. A szultán lehet, hogy felébred, de bizonyára gyönyörködni fog benne.

Budai uram elsápadt. Úgy érezte magát az ittas úrfiak társaságában, mintha puskaporos hordókkal volna körülvéve. A Hofgräf inditványa szikra módjára esett a társaság kedvének puskaporos hordói közé.

Elővette minden tekintélyét és keményen rárivalkodott Hofgräfre.

- A héttoronyba akarsz juttatni mindnyájunkat? Adta szásza, elhallgass a bolond ötleteiddel.

Csakhogy későn volt. A szikra tüzet fogott. A fiuk torkukszakadtából nótára gyújtottak:

»Gyűjtik a csordákat,
Csingi, lingi, láng.
Hajtsák a marhákat,
Csingi, lingi, láng.
Tinó-binó jószágocskák,
S nyakukon a harangocskák -
Csingi, lingi, láng,
Rinak az utcába...«

Tovább is énekelték volna az ismeretes székely népdalt, de a sátor egyszerre tele lett fegyveres néppel. Nagy szitkozódások között rohantak a bosztandsik a mulató társaságra, kezüket-lábukat lefogták, szájukat betömték, az ellenállókat legyűrték. Budai uram, a nemzetközi jogra való hivatkozással, alig tudta kiszabadítani az embereit a feldühödött népség kezei közül.

Az volt a szerencsájük, hogy a szultán későn aludt el. Nyugtalanul forgolódott patyolat ágyában, mintha parázson feküdnék. Mikor azután, nagy sokára elnyomta a buzgóság, azt álmodta, hogy Bécs városát ostromolja. Hadai megrohanják a falakat, bástyákat s a kevély császári palota ormára kitűzik a próféta zöld selyem lobogóját. S valamennyi ezred zenekara győzelmi indulót harsog...

Mert fülében száz meg száz zenekar kürtje, dobja, réztányérja harsogott, a gyaurok énekére azt kérdezte mikor fölébredt:

- Talán fülemüle szól a sátoromon?

A kedvencz rabnője tovább adta a szultán mondását. A heréltek elmondták a testőrök parancsnokának, az elfecsegte a főmuftinak, a főmufti megsúgta a kapudán basának, a kapudán basa huszonöt botot ígért a bosztandsik agájának, ha a padisáh »fülemüléit« nyomban szabadon nem eresztí.

Amend tele volt kárörömmel. Ott settenkedett Budai uram körül s fülébe csepegtette a mérget:

- Ez az én társam nagy bajba döntötte kegyelmedet. A selyem hurok közel járt a nyakunk körül. Szégyent hoz a szász népre a viselkedése. De reményem, kegyelmed nem írja fel Besztercze város rovására.

Az erdélyi követ zömök, ravasz szemü ember volt. A gömbölyü koponyájában, mint a motollán, egyre szövődtek az erős bordáju, meg színes, játszi gondolatok.

Csak megnézte oldalról az Amend epés, zöldszinü arczát s mindjárt belelátott a kártyájába.

- Nagy bátorság kellett hozzá s ragyogó jó kedv. Egész Erdélyország tele lesz a hírével, hogy mi módon szólaltatta meg ő kelme a szultán fülemüléit... Ügyes ember...

Amend elsompolygott, mintha leforrázták volna.

Másnap a követség elmaradt a török tábortól. A fejedelem utasításához hiven be kellett kukkantaniok Bukarestbe is, hogy mit csinál a vajda?

Mikor a vajda székvárosától már csak félnapi járóföldre voltak, kétszáz bojár nyargalt sok fegyveres szolgálával szemközt velük. Vágtatva jöttek, leugráltak lovaikról s a vajda nevében üdvözltek Budai uramat. Majd felültek újra és úgy kísérték be őket Bukarestbe.

A vajda, úgy látszik, fejedelmi pompát akart kifejteni. Alig hogy szállásukon a követség tagjai lemosták arcukról a port és alig hogy átöltöztek, a vajda udvarmestere meghívta őket ebédre.

Déli tizenkét órakor hintókon jöttek a bojárok az urakért. Minden hintóban két ember ült, egy vendég s egy bojár. Elöttük kétszáz testőr lovagolt, aranyos, ezüstös ruhában, hosszú veres fővegben, széles, görbe kardjukat villogtatva.

Mihály a palota lépcsőjének legfelső fokán állott. Nagy kíséret volt körülötte s az orthodox főpap, teljes egyházi diszben, a három ágú, hosszú apostoli kereszttel. A lépcsőkön végig cobolyprémbe, biborba öltözött udvarnokok állottak.

Budai uram rövid üdvözlő beszédére a vajda hosszú beszéddel felelt. Jó szónok volt, szenvedélyes taglejtéssel beszélt.

Azután szép sorjában bevonultak az ebédlőbe a vendégek. Kürtök és tárogatók szólaltak meg, hirdetve a lakoma kezdetét.

A hosszú ebéd alatt Budai uram semmivel se törődött, csak ivott-evett. Pedig furfangos, gömbölyü fejében nehéz gondolatok forrongtak. Egyszer, mikor már a vajda s kísérete ugyan-csak mélyen néztek a boros kancsó fenekére s nem nagyon figyeltek arra, ami körülöttük történik, Budai odasugta Gávainak.

- Ez a lompos, már is Erdély fejedelmének képzei magát.

Gávai intett a fejével, hogy megértette.

Nem is szólott többet a két követ egymáshoz egy kukkot sem. Hallgatták, ahogy a közeli erdőkből a nyitott ablakon behangzott a havasi kürt s a hadi tárogató.

Megtudták belőle, hogy a havasok világa csak úgy nyüzsög a vajda hadi népétől. Bizony a farkas ugrásra készül...

Ahogy az urak, pityókosan, ki lóháton, ki a vajda hintójában, szállásukra mentek, Hofgräf elmaradt tőlük. Az ódon palotának hátat fordítva, ott ödöngött Bukarest utczáin. Az utca tele volt árúsokkal. Örmények, görögök, törökök, oláhok egymást túlkiabálva kínálgatták portékájukat. Hofgräfnak megtetszett egy vég kamukabárony. Alkudás nélkül megvette a Frida számára.

Frida! Itt ezen az idegen helyen is eszébe jutott a leány. Mint ahogy az ember tél derekán is elő tudja varázsolni gondolatban a májust. Amikor tele van az egész falu, virágzó almafák és cseresznyefák illatával...

A vég bársonyt a mentéje alá rejtette. Éppen jókor. A tömegből hozzá sompolygott egy hosszú lábú dalmata s kését markolatig a mellébe döfte.

A gyilkos a népcsődületben elfutott. Hofgräf mosolyogva mutatta a népnek, hogy a szúrás a vég bársonyt hasította fel s alig karczolta fel a bőrét. Mily nagy kár - a bársonyért... Az mentette meg életét, hogy Fridára gondolt.

Egy dvornik került elő valahonnan. Felvette a corpus delictit, az eldobott kést s az »idegen úr«-nak nyújtotta.

Pali figyelmesen megnézte a pengéjét. Valami czirilbetűs írás volt rajta.

Otthon a szállásán kibetűzte.

»Waszilie bojár, üdvözetét küldi«, ez volt tüzzel beedzve a késen.

Akkor jutott eszébe a bojár, akivel a sátorban játszott s akinek a pénzét elnyerte. Feltette, hogy jobban fog magára vigyázni ebben a vad országban, ahol az emberek bosszúállók s ahol az emberélet annyi, mint mikor az erdőszélen egy szem illatos, érett szamóczát eltaposnak... Még csak meg se fordul utánna, aki eltaposta. Fridának hosszú gyöngéd levelet irt. Azt, hogy élete veszedelemben forgott, bölcsen elhallgatta. Megírta ellenben apróra, mi úton-módon lett ő a hatalmas szultán zengő fülemüléje...

XXII.

Budai uram sok borsot tört az úton az Amend orra alá. Nem szivelhette ezt a »penészes ezüst forintost« ahogy őt bizalmas körben elnevezte.

Ő levén az erdélyi követség vezetője, módjában állott annyi tűszúrást ejteni rajta, amennyi neki tetszett.

Azon kezdte, hogy az első rongyos bolgár faluban, ahol megszállottak, nem hívta meg ebédre az asztalához. Holott Hofgräfet igen nyájasan meginvitálta.

Hofgräf azt gondolta, társának a foga fájt, vagy - nedves idő lévén - megint az arczcsonkjában bujkál a köszvény, azért nem jön el. Még félretett neki néhány jó falatot s egy üveg vörös bort.

Mikor hazament, Amend haragtól szikrázva támadt rá.

- Megírom a tanácsnak.

Pali szeliden ránézett.

- Mit írsz meg?

- Azt, hogy szégyent hozol a városod fejére.

- Nem mondanád meg, mivel?

- Mivel!... A fülemüle históriáról nem is beszélek... Arról sem, hogy vigyázatlanságodért csaknem leszúrtak Bukarestben, mint egy hízott kappant. Azt sem hányom fel, hogy a magyar urakat minden este az asztal alá iszod. S hogy minden városban a sárga és piros főkötőjű bestiák után szaladgálsz... De hogy elmegy oda ebédre, ahová a követtársadat nem hívták meg: ez már Besztercze és az egész szászság lealacsonyítása...

Hofgräf arczán átszállott a komolyság fekete madara s a szárnya hegyével a lelkét is érintette.

- Megállj. Elmegyek Budai uramhoz és kérdőre vonom. Addig is törd az eszedet, hogy még micsoda kellemetlen dolgot tudsz kisütni a jó barátodról...

Amend feleletét meg sem várva, sarkon fordult és nagy dérrrel-dúrral elment a követ szállására.

Budai uram, - jó ebéd után lévén - kényelembe helyezkedett. Lehúzta a szűk sarkantyus csizmáját s a meggyötört lábafejét - more patrio - egy tál hideg vízben áztatgatta. Amit úton, porban, elviselhetetlen hőségben, a legnagyobb emberi élvezetek közé sorolt ő kegyelme.

Ahogy meglátta Hofgräfet, kiabált a szolgájának.

- Matyi, hozz hamar egy tál friss vizet az úrfinak is s rángasd le a csizmáját. Hadd jusson eszébe boldog gyermekkora, mikor mezitláb, harmatos füben futosgált s térdig beleállott a patakba.

Hofgräf megköszönte a nagy kegyelmet.

- Ne nehezteljen, urambátyám. Inkább hívta volna meg ebédre Amendet, mint engem.

Budai uram a lábait nézegette. Mint valami piros hátú pisztrángok, oly fürgén lubiczoltak a vízben a felfrissült lábujjai.

- Azt hívom meg asztalomhoz öcsém, akit akarok. Beszélj okosabb dologról. Még kancsóban és pohárban sem engedem feltenni az asztalomra azt, amelyik csorba vagy törött, amelyik a szememet bántja. Olyan zöld arcza van Amendnek, mint valami penészes lázsiásnak... Rossz legény, hidd meg... Máskülönben pedig te az erdélyi követség tagja vagy, a másik pedig Besztercze titkos, külön megbízottja. Ez a különbség köztetek... Hogy tartsam én el őt a fejedelem konyháján? Neked jussod van hozzá, de őt tartsa el a beszterczei tanács, aki küldte.

Hofgräf meghökkent.

- Mind a kettőnket azért küldtek, hogy a kegyelmed kíséretéhez csatlakozzunk. Nincs itt se külön, se titkos megbízatás egyikünknek sem.

Budai uram arcza ellágyult. Látszott rajta, hogy nagy gyönyörűséget okoz neki a hideg víz. Aztán ravasz, tatárvágású szemét hirtelen Palira villantotta.

- Hiszi a piszi. Minek küldött akkor az a nyámnyila a tanácsnak titkos írásjegyű jelentéseket? Ott van egy az asztalomon, ha kíváncsi vagy rá, kibetűzheted. Persze te semmit se tudtál róla, ártatlan lélek. A futárt, akivel az ipsze a jelentését elküldte, vasra verettem. Sok szabadságtok van nektek, szászoknak, de követküldői joga csak urunk önagyságának van... Se Beszterczének, se Brassónak, se Szebennek, se a szász népnek nincs, csak neki. Nem vagytok ti, fiacskám, status in statu. A beszterczei nagykövet úr jelentéseit tehát, ha szerét tehetem, nem ereszttem át az erdélyi határon... Ha mindazonáltal Besztercze azt hiszi, joga van követküldéshez, hát tartsa is el rangjához méltóan a maga pereputtyát.

Hofgräf megvitte a hirt Amendnek. Természetesen most neki állott feljebb. Jól leszidta társát azért is, hogy előtte titkolódzott, meg azért is, hogy oly ügyetlenül küldözgette el a bizalmas jelentéseket.

Budai uram pedig, mint a sündisznó, ezentúl is mindig a tövises oldalát fordította Amend felé. Amend elnyelte mérgét s közönyösen tűrte a folytonos ungorkodást. Balsikere azonban még óvatosabbá és zárkózottabbá tette. Igyekezett túljárni a Budai uram rókaeszen, s néhány fontos jelentését oly ügyesen küldte el a tanácsnak, hogy egy teremtet lélek sem tudott róla a polgármesteren kívül. Arról legkevésbé tudott, hogy kétezer arany volt bevarrva a köntöse bélésébe, megnyergelni vele egyik-másik török főember jóindulatát, mint valami öszvért.

Hofgräf végre is szász volt. Ahogy Budai a társával bánt, az egy időn túl neki is kellemetlenné vált. Ő is huzódzott tehát az erdélyi uraktól az Amend kedvéért. S ő is boszus volt, mikor a nagyvezírnél először tisztelegvén, az egész kíséret közül Amendnek juttatta Budai uram a legrosszabb kaftánt, s egy görhes szürke lovat.

Rossz kedvű volt, mint az esős idő, de otthon Amend megvigasztalta.

- Majd ad ránk holnap Szkender basa ragyogó kaftánt, ne félj. S majd ad Görcsi Mehemed, meg a többi. Mihelyt felfejtem a köntösöm bélését, s a tanács sárga csikóit előszedem,... lesz becsületünk elég... Fényes a beszterczei tanács orczája a porta előtt. S mint a legszebb leányé, hófehér. Itt az ideje, hogy komolyan beszéljek veled. Hát igenis, Budai uramnak jó orra van: bizalmas küldetésben járok itt. Te nekem - itt a tanács végzése, - engedelmességgel tartozol. S most már reménylem, nem fogsz Budai uram asztalánál ebédelgetni nélkülem...

Szeme fénylett a gögtől és kárörömtől. Hofgräf szíve egy pillanatra elfacsarodott. De azután okossága felülkerekedett.

- A tanács jól cselekedett. Hogy bizhatna reám ily kényes munkát? Hisz ehhez finom betörő szerszám kell, s egy kis kémkedő hajlam, ami bennem nincs. Nem vagyok én macska, hogy bármint vessen is fel a levegőbe Budai uram, vagy akárki más, mindig talpra essem...

Kiderülvén, hogy a tanács őt csak spanyolfalnak küldte, amely megett az ügyesebb és ravaszabb Amend zavartalanul elvégezhesse apró mesterkedéseit: újra a Budai uram asztalának örömeiben keresett szórakozást.

Amig társa a basák előszobáiban ácsorgott, hogy a kulcslyukon keresztül egyet-mást megláthasson, addig ő, nyitott szemmel, magát az életet nézte. Mert a politika holt dolog. Császárok, királyok, hadvezérek, nagy urak ez egymásközt való játékan az életnek vas törvényei uralkodnak. Egy élő madár szárnyarebbenése több, mint a politika kerekeinek mesterséges mozgásai... S a kizlár aga, meg a kapudán basa ajándék-kaftánjainak selyménél szebb is, puhább is, drágább is egy török vagy görög rabnőnek hamvas bőre...

A trónörökös eljegyzését világgraszoló ünnepek között ülte meg a szultán. Oly pompát fejtett ki, aminőre csak ő, két világrész ura, volt képes. Két hónapig minden nap dinomdánom járta. Erre a fényre, pompára, hejehujára állami szempontból szükség volt. Kellott, hogy valami elkápráztassa s elfeledtesse vele a birodalom belső hanyatlását. Olyan volt ez, mint mikor a nagy beteg selyem vánkosoakra fekszik, s úgy tele van virággal hintve a takarója, hogy a füle sem látszik ki belőle. Ő pedig az istenadta azt hiszi, hogy jól folyik a dolga. Hogy virággal meg lehet csalni a közelgő enyészetet...

Hofgräf ez ünnepek idején az utcán ücsörgött. Egy fővel magasabb lévén másoknál, jól látott mindent, s így jól látta a trónörökös bevonulását is.

Elöl csauszok mentek, aranyos ruhában, utánuk udvari emberek, papok, a hadsereg tisztjei. A menyegzői gyertyákat a janicsárok vitték. Szép szál gyertya volt mindenik. Husz öl hosszú s darabja egy-egy mázsa szúrt viaszból készült. Száznál több zenekar játszott a palota előtt, mikor a szultán fia a térre kilovagolt.

Karcsú, halvány ifjú volt. Piros atlasz kaftán volt rajta (a fiatalság színe) tenyéryi széles aranyvarrásokkal. Turbánján két szál fekete kócsagtoll hajladozott. Jobb fülében rubinból való fülbevalót viselt, a jobb keze mutatóujján smaragd gyűrű sziporkázott. Kardja csupa gyémánt és drágakő. Kezében ijjat tartott, agya aranyba foglalt, egyetlen darab kristályból volt művésziesen kifaragva.

A menet végén néhány perzsa fogoly támolygott, akik éles karddal szabdalták élő husukat, a lágyékukba, karjukba, lábukszárába nyilakat tüzeltek, patkót szegeztek fel a mellükre, úgy, hogy tiz-tizenkét sebből patakzott a vérük.

Kettő még útközben elvérzett, a többi szabadon bocsátották.

Esténként, - két hónapig mindennap, - ezer meg ezer tál rizst és kenyeret raktak ki a palota elé a népnek, s nagy tüzeknél ökröket sütöttek a számára.

Egyik nap a szultán a jancsár tiszteket vendégelte meg. Kétszáz asztal körül ültek a birodalom legvitézesebb katonái. Maga a nagyvezér s a jancsár aga szolgált ki őket.

Mig ők ettek, a szultán válogatott testőrsége nyíllal lövöldözött és a kelevész hajításban való ügyességét mutatta be.

Két favarat építettek fel szemközt egymással. Az egyik, a nagyobb és erősebb, török vár volt, piros és sárga zászlók lengtek rajta. A kisebb és gyöngébb, keresztény erőd.

A jancsártisztek mulattatására a két favár mozsarakból lövöldözött egymásra. A török ágyúk hamar elnémitették a keresztény ágyúkat. Spahik és jancsárok töltötték meg a futóárkokat, hogy a deszkabástyákat és fatornyokat diadalmasan megostromolják.

Nemsokára ott ragyogott a félhold az elfoglalt váron. Csak a négy alapfala állott még. Ahogy szapora csákányütéssel lerombolták, négy hizott disznó bujt elő belőle. A négy keresztény nagyhatalom.

A tömeg elérte a jelképes beszédet s vihogásban, örvendező ordításban tört ki. A jancsártisztek felugráltak s lelkesedve a kardjukat villogtatták.

A nagykövetek páholyból nézték végig ezt a jelenetet. A császár követe, - akit erre az alkalomra külön is meghívtak, ott akarta hagyni az ünnepélyt. De mégis megemberelte magát. A török elbizakodottság nem egyszer sértette vérig az idegen nemzetek önérzetét. Hanem el kellett nyelni. A hosszú és véres hadjáratban kifáradva, sokfelé elfoglalva, az erdélyi kérdés szönyegrehozását diplomáciailag előkészítve, csak nem fog a császár háborút indítani a szultán ellen egy rossz tréfiért?

Ám az erdélyi követség egy tüzesvérű tagja és Hofgräf nem hagyták annyiban a dolgot. A csöcseléket megfenyegették és szidták törökök a szipahikat és jancsárokat.

- Asszonyok szoknyájában pánt volt a kardotok - kiabálta rájuk Hofgräf haragos gunyolódással. Kutyafogantotta pogányai!

Néhány török katona feléjük rohant, ők pedig kardot rántottak.

Üvöltve zúdult nekik a tömeg, közáport eresztve rájuk. Ha Budai uram a maga meg a szolgálja lovára nem ülteti hamar őket, s ha lóhalálában el nem nyargalnak, még pórul járnak az istenadták. Így is elrepült néhány aczélshegyű nyíl a fülük mellett, s a Hofgräf bársony mentéjét felhasította egy kardvágás. Nem is mentek ki az utcára aznap este. Budai uram rájuk parancsolt, hogy az ürgelyukból - (így hívta a düledező »magyar ház«-at) - ki ne mozduljanak. Vacsoránál azonban megveregette a Hofgräf vállát és kedves uramöcsémnek nevezte.

Ezen az estén Amend nem tudott aludni. Kiment a magyar ház udvarára és letelepedett egy olajfa alá. Az olajfa éppen virágzott. Erős, átható illata átjárt mindent. Amend szerelmes kedvében volt. Az olajfa bolyhos, ezüstös leveléről Seivert Frida jutott az eszébe. Az ezüstös levélről a szóke leány...

Hofgräf nem volt álmos. Kikönyökölt az ablakon, s azt gondolva, hogy senkisem hallja, nagyokat sóhajtott. Úgy elmerült a gondolataiba, hogy se a társát nem látta, se a Konstantinápoly felett derengő rózsaszín világosságot, a Murád basa által rendezett, gyönyörűségecs tüzijáték fényét.

- Ő is Fridára gondol, - rezzent össze Amend a barátja sóhajására. - S elég bátorságom van bevallani, hogy a leány is huzódik hozzá.

Ahogy az ág huzódik a virága s a gyümölcse után... Erő, szépség, vakmerőség, vidámság, - mindaz, ami a nőknek tetszik, s ami ledönti akarataikat, ahogy földre fektet a szél egy tábla rozsort, - az ő részén van. Emberismeret, ravaszság, türelem ellenben az én fegyvereim. A polgármesteri süveg annyi, mintha már a homlokomat szorítaná... De azt szeretném, hogy a nyakamat meg a Frida fehér karja szorongatná... Mindent véghezvittem, amit a tanács rám bízott. Kitudtam sok titkot. Most már otthon bölcsen kieszkelhetik, melyik oldalára zuhan le a tövében elfűrészelt fejedelmi tölgy. Csak az a feladatuk, hogy amerre estében dől, arról az oldalról idejében félre ugorjanak... S mégis a másik szerencsésebb. Az ő színe egészséges, őt nem hívja Budai uram penészes tallérnak, mint jómagamat... Ez a szilágysági vadkan öhozzá udvarias, előzékeny, s mintha nádmézet szopogatna, olyan az arcza, ha vele beszélget... Miért szívelik őt, s miért gyűlölnék engem? Azokért a tulajdonságaimért, amelyekről nem tehetek. Amiket az anyám tejével szívtam magamba. Amik a fajjal járnak, mint a cserfával a kéréses héjja s a durva bütykei...

A magyar urak barátsága is valami. A Bethlenek kegyesen megveregetik a vállát, s Budai, aki őt kedves uramöcsémnek nevezi, módját fogja ejteni, hogy hiveket szerezzen neki a fejedelmi udvarban. S mindez miért van így? Mert nincs oly nehéz vére, mint nekem, s az urak rossz tulajdonságaiban testvériesen osztozik...

Hofgräf megmozdult, s a leveli békának a brekegését utánozta. Amend folytatta fanyar tépelődését. Mintha szándékosan arra ítélte volna magát, hogy éretlen somot rágcsigáljon.

- Egy csepp bolondságot mindenbe belekever, még az ábrándozásába is. Vagy észrevett engem itt az olajfa árnyékában, s velem ingerkedik? A brekegéssel azt akarja eszembe juttatni, hogy zöld vagyok, s ő piros?... In politicis nem félek tőle még sem. Legyűröm. A polgármester én leszek. De Frida, az más. Egy kis szerencsével a horgára kerülhet. Sajnálom pedig, mert mindenféleképpen jó falat... Ha innen hazajutunk, nehéz lesz tőle a leányt megőrizni. Pihent a fejem, valami ügyes sakkhúzást kellene kieszelni... Ni, most meg már fütyül. S mily szerelmes, ábrándos dalokat... Lássuk csak. Féltékenynyé kell tenni a kis Fridát. Pál úr azt ígérte neki, hű lesz hozzá, s mindeddig becsületesen megtartotta. Arra kell törekednem, hogy ne tartsa meg... Valami kalandba kell bonyolítanom, amely rosszul végződjék reá nézve... Gondoljunk ki valami okosat... No, édes eszem!...

Amig Amend fejében, - mint üstben a szennyes ruha, - főttek, forrtak a rossz gondolatok, Hofgräf lefeküdt. De társát nem találva bent a szobában, kiszólt hozzá a nyitott ablakon.

- Mit csinálsz odakint?

- Az olajfa alatt ülök... Mert virágzik...

- Annak van tehát olyan erős szaga... Mintha a Fridaék hársfájának illatát hozta volna el ide a szél száz meg száz mértföldön, folyókon, hegyeken, erdőkön keresztül...

Amend nem felelt... Gondolatokba mélyedt... Hajnal felé feküdt le... Azt álmodta, hogy ránczos pófájú majom képében fel akart mászni az olajfa ezüstös koronájára, de lezuhant s a csontjait kegyetlenül összetörte.

XXIII.

Másnap délután, - Amend egész délelőtt a városban kószált s ahogy később kiderült, görög és dalmát emberekkel érintkezett, - Hofgräf is nyakába vette a várost. A tegnapi eseten okúlva, legjobb kardját kötötte fel s kurtaagyú golyós fegyvert rejtegetett a köntöse újjában.

Néhány száz rabszolga söpörte és öntözte az utcákat, nagy porfelhőt támasztva.

Azért volt ez a nagy tisztogatás, mert ezen a napon kezdetét vette a czéhek felvonulása, a szultán fiának tiszteletére. Ahogy a török krónikások megírták, húsz álló napig tartott ez a felvonulás. Imákat és áldást mormolva lépkedtek el a szultán és a trónörökös páholya előtt a czéhek, mindenik letévén a szultán lábához a maga remekbe készült ajándékát.

Közben szemfényvesztők, bűvészek, akrobaták, tánczoló,. üvöltő, tüzet evő és késtnyelő dervisek mulattatták a népet hajmeresztő mutatványokkal.

Amerre a menet elvonult, asszonyok sirtak és nyögdécseltek a befüggönyözött ablak megett a sok veszedelmes mutatvány annyira felzaklatta őket.

Egy rózsás arcú, tizennégy éves fiú viperákkal megtöltött hordóba feküdt bele. Oly nyugodtan szendergett, mintha a szultán kertjében egy ágyás lilium közé feküdnék.

Hofgräf kedvére megnézett mindent. Különösen tetszett neki egy óriás szattyánbőr papucs, amelyet a lábbelikészítők rudakon hoztak. Piros ruhába öltözött suszterinas ült a papucsban. Mint valami tulipán kelyhébe esett darázs, negédesen ide-oda ringatódzott benne.

Utánuk zsidók jöttek, német és spanyol pribékeknek öltözve; mindjárt a sarkukban nagy, kerek paizsok alatt meghúzódva, teknősbékának öltözött egyiptomiak.

Mindezt azonban felülmúlta a pérai és galáthai görögök festői menete. Kék és fehér zászlócskák alatt lépkedtek. Száz fiatal fiu ment elől. (A szultán szerelmes pillantással végig simogatta őket.) Vérpiros zubbony volt rajtuk, kibuggyanó, patyolat ing és kék frigiai főveg. Kezükből meztelen kard.

Utánuk jött a görög lakodalom. Hofgräfnak - meleg is volt különben, mint a sütő kemenczében, - majd elcsordult a nyála, ahogy a lakodalmásokat nézte.

Harmicz gyönyörű görög leány járt elől, apródnak öltözve. A bő selyem bugyogó idomaikat elfedte, de fiatal ruganyos mellüket nem tudták az aranyos pánczéllal leszorítani. Kikivánczolt az itt-ott, mint ahogy a visszafelé hajlított, virágos ág túlugrik a kerítésen... Fejükön hetyke fekete bársony főveg ült.

A fiúnak öltözött leányokat ötven szép leány követte, nemzeti öltözetben. Egyik gyönyörűbb volt, mint a másik. Hofgräffel egyet fordult a világ. Mint ez a szűk, nyomoruságos utca most, - olyan lehet otthon az erdő májusban. Csak ne volna oly nehéz, ennyi fiatal, kedves fácska közül választani. Csak tudná Hofgräf, melyiket vágja ki és vigye haza madarastúl, verőfényestül.

Az volt a baja, hogy nem tudta. Végre szeme a menyasszonyon pihent meg. Magas baldakin alatt ült, körülötte száz alexandriai nő lengett-forgott. Valami tüzes, szenvedélyes ésbontó tánczot jártak. A saliáriai orgiák bűvös tánczát. E tánczolás titka és tudománya nemzedékről-

nemzedékre száll. De csak a beavatottakat tanítják meg rá. Azokat, akik a gyönyör papnőivé szegődtek s akiket e kéjes táncz ismerete fölfegyverez arra, hogy valamennyi férfi fejét elforgassák.

Hofgräfet ugyancsak elforgatták. A szilaj, mégis kecses mozdulatok magukkal ragadták erényének törékeny csónakát. Mire észrevette magát, a Fridának tett fogadalom ott úszott valahol a Bosporuson.

Nem álmodik-e? A görög tánczosnők sorából kilép egy karcsú, zergejárású leány s tekintetét - mintha valakit várna, - a téren körülhordozza. Nem álom-e: hogy éppen Palin akad meg a szeme? Nem álom-e, hogy végigcsiklandozza tetőtől talpig az izzó tekintetével s mintha egy marék harmatos rózsát dobna feléje, - reá mosolyog? De int is neki, - Hofgräf világosan látja, int is neki a csipkés zsebkendőjével.

Óh, ez kalandnak ígérkezik s Pali nem az az ember, aki kővé mered egy-egy szerelmi kaland Meduzafejétől. (Mert minden kaland feje körül ott vonaglanak a kigyócskák, utódai annak, amelyik a paradicsomban Évát a bűnre csábította.)

Körülnézett, - társai közül valamelyik nem látja-e - s néhány tigris-lépéssel a szép görög leány oldalán termett.

- Nekem intettél?

Törökül kérdezte s a leány törökül felelt, fekete, álmatag tekintetét, - mintha csak a selyem keszkenője volna, - lágyan reá ejtve...

- Neked, szép idegen.

- Miben lehetek szolgálatodra?

- Levelet hoztam.

- Levelet. Kitől?

- A bagdadi úton van egy virágzó rózsabokor. Egyik szirmát, szép idegen járókelő, a válladra hullatta le...

Hofgräf arczán csalódás látszott.

- Ohó, én azt hittem, a rózsabokor te vagy.

A görög leány a fejét rázta.

- Én csak szellő vagyok, a levelet a lábaidhoz görgetem. Nesze, vedd át.

Kikapcsolta mellénykékét s az inge alól kivett valami írást. Hofgräf szívet megcsapta a melege és illata annak a tündéri helynek, ahonnan a levél előkerült.

Nem volt kedve felbontani. Makacsúl a karcsú görög tánczosnőt nézte. Még előtte volt bűvös forgása, szép testének gyöngéd remegése, ahogy az előbb szenvedélyesen, képéből kikelve tánczolt. Meg akarta a kezét fogni.

- Édes! édes!... Csak ezt rebegte elhaló ajakkal. De a leány nevetett és odább perdült, mint az orsó.

- Nem, nem...

Az izzó, vakító napfény egyenesen a fejükre tűzött. Hofgräf még egyszer a leány keze után nyúlt. Hanem a görög leány erős és ügyes volt. Ujra kifordult a férfi ölelésre tárt karjaiból. Pali utána kapott, mint az az ember, akinek egy értékes gyémántgyűrűje, - mielőtt az újjára felhúzhatná, a vízbe hull.

Bizony a vízbe esett. Mire Pali feleszmélt, ki tudja hová vitte s hol tette partra az emberáradat?

Ahogy maga maradt, felbontotta a levelet. Olaszúl volt írva, apró, finom, szűnyoglábú betűkkel.

»A kapudán basa kedvencz rabnője vagyok. Siciliai. Este hét órakor átmegyek a téren, ahol e levelet neked átadták. Bár életemmel játszom, egy pillanatra felemelem a fátyolomat. Ha megtetszem neked, éjjel ugyanaz a görög leány, akit már ismersz, elvezet a bagdadi úton fekvő palota kőkerítéséig. A kőfal megett a paradicsom minden öröme vár rád, ha van bátorságod életeddel játszani. Ha a basa kezébe kerülsz, engem is, téged is zsákba varrnak s bedobnak a Bosporusba. Czeczilia.«

Háromszor is elolvasta a levelet. Minden kis szavára emlékezett még évek múlva is. A görög leányok táncza felforgatta a lelki egyensúlyát. A tarkójában apró szurásokat érzett, a szeme előtt zománczos szárnyú, kék legyek szállkostak: a felizgatott képzelete... S mintha mindez nem volna elég, az előtt, aki a levelet írta, a Hofgräf lelke, természete olyan volt, mint a nyitott könyv. »Ha van bátorságod«, evvel a három szóval át lehetne vele úsztatni a sárga tengert vagy bolond fővel neki lehetne hajtani a padisáh egész hadseregének.

»Ha van bátorságod«! Hát van, talán több is, mint kellene. Már hét óra előtt ott járkált fel és alá a téren. A tömeg másfelé huzódott. A ruméliai beglerbéget vendégelte meg a topsider tájékán a szultán, azt mentek megbámulni. Annál is inkább, mert a sorbet-készítők csapra ütötték a hordaikat és mindenféle színű sorbettel vendégelték meg a járókelőket. S e nagy bőkezűségnek hire ment.

Pali a helyén állott. Minden női alak megdobogtatta a szívét. De ez a néhány szál mohamedán asszony, aki sűrűn lefátyolozva, ellépkedett mellette, reá se nézett.

Már az is megfordult a fejében, hogy a szép görög leány felültette, vagy barátai üznek gonosz tréfát vele, mikor egy karcsú, gazellajárású nő egyenesen feléje tartott.

Egyszerű sötétszínű szoknya és felsőruha volt rajta. Patyolat fejkendője és fátyola felleg módjára vette körül arcát és fejét. Apró, sárga szattyán papucs volt a lábán s fehér selyem harisnyája egy pillanatra kivillant, ahogy átlépett egy útjában fekvő sátorponyván.

Testhez álló ruhája, harmonikus járása (nem is járás az, hanem picziny asszonyi lábaknak muzsikája), Hofgräf szívére hajtotta a vért.

A török asszony hozzányult a fátyolához s mintha a tengerről jövő hűs levegőt szívná be, lassan fölemelte.

Palinak úgy tetszett, mintha a görög tánczosnő homlokát, szemét, mosolyát pillantaná meg. De akárki volt is a szép ismeretlen, Hofgräfben felfakasztotta a szerelmes gondolatok meleg forrásait.

Nagy könnyelműség volt ez a fátyolfölemelés. Az életével játszott az is, aki a fátyolt föl-emelte, az is, aki a szép, kifestett arcot fátyol nélkül meglátta.

Hofgräfnek nem tűnt fel, hogy a kapudán basa kedvencz hölgye kíséret nélkül járkál; hogy szolgálónői nincsenek vele s hogy se bosztandsik, se heréltek nem követik minden lépését. Azt tudta, hogy a török asszony még akkor is felteszi a fátyolát, ha tyukjai közé, mikor őket eteti, véletlenül kakas téved.

Micsoda eszeveszett szenvedély lehet hát az, a mely az állítólagos olasz rabnőt így hatalmába kerítette?

Az is megvillant a fejében: hátha mindez kelepce? Hanem ezt a gondolatot hamar elverte magától. Azt sem engedte meg, hogy a fejében megmelegedjék. Ki volna itt neki halálos ellensége? Ki volna és miért volna, a szegény besztercei esküdtnék?

Éjjel pontosan megjelent a találka helyén. A tenger felől hűs szellő fujdogált, az utca tele volt olajfák és rózsák illatával. Egy élő lelket se látott, csak a kóbor kutyák dörgölődtek hozzá feltűnő előszeretettel. Egy meg is nyalta a kezét, mintha figyelmeztette volna valamire. De Pali nem értette meg ezt a kutya-beszédet, azért nem vette hasznát.

Az Aja Szófia tornyáról éjfélkor Allah ill Allahot kiabáltak a muezinek. Azután csend lett.

Egyszer csak, kipp-kopp, siető asszonyi lépések hangzanak. Valaki megfogta a kezét, izmos, kis női kéz s megindul vele a bagdadi uton.

Egy szót sem váltottak. Pali a csillagok fényénél megismerte a szép görög leányt. A homályban kivette keskeny homlokát, egyenes, finom orrát, berzsenynyel sárgára festett haját. De - meg mert volna esküdni rá - ugyanaz a járása volt, a mi a lefátyolozott török asszonynak. Feltűnt neki ez az ismerős járás, mint mikor valahol ismerős dalt hallunk.

De nem volt ideje elmélkedni A görög leány megállott s egy épületre mutatott. Csak a lapos, veres fedele látszott ki a magas kőfal mögül.

- Itt tartják fogva az epedő vadgerliczét, szép idegen. Szabadítsd ki, ha tudod. Sok szerencsét a vállalkozáshoz.

Halkan nevetett, mintha csiklandoznák. Azután eleresztette a Hofgräf kezét s magára hagyta az országuton.

Pali megtapogatta a pisztolya agyát s a serpenyőjét felporozta. Gondolkozás nélkül ment, mendegélt, - mint a cserebogár - egyenesen a kőfalnak.

Előbb körüljárta. Kikereste azt a helyet, a hol a vadszőlő lefüggő ágain felkapaszkodva a kőfalon átmászhatott.

Mihelyt lába alatt földet érzett, kezeügyébe vette a kardját.

A hárem kertje világos volt. A fákon színes papír lámpások himbálództak. Föleresztett rakéták nappali fényt árasztottak időnként mindenfelé. A tulipános ágyak között apró deszkakunyhókat építtetett a kapudán basa s azokban az asszonyok gyöngyöt árultak, klárist, selymet, harisnyát, czipőt, fátyolt és keztyűt, mindenféle pipereszert és csecsebecsét, a miben az asszonynépnek kedve telik.

- A tulipánünnepe! - motyogta Hofgräf és homlokán, minden bátorsága mellett is, kiütött a hideg veríték.

Tisztában volt vele, hogy gyalázatosan törbe csalták. Ha az olasz rabnő turbékolni vagy szökni akar vele csak nem választja a tulipánünnepet, mikor nappali világosság van a kert minden zugában s mikor minden bokor megett bosztandsik rejtőznek, hogy élve vagy halva hatalmukba kerítsék a lefelé néző férfiakat.

A menekülés ösztöne feltámadt benne. Kezével megfogta a vadszőlő ágát, hogy átvesse magát a kőfalon. Késő volt. Mielőtt védhetné magát, agyba-főbe verték, fegyverét elszedték, őt magát lefülelték és kezére-lábára nehéz lánczot tettek.

Mikor feleszmélt, hideg, nyirkos, földalatti üregben találta magát.

- Mindennek vége, - kiáltá keserűen, meglánczolt kezeit az égre emelve.

Mikor ezt mondta, mindennek vége, nem magára gondolt. Arra sem, hogy esetleg zsákba varrják s a Bosporusba vetik. Bánta is ő a halált. Fiatal életével egy szikrát sem törődött.

Fridára gondolt, a leánynak tett fogadalmára s arra, hogy mily könnyelműen s mily hamar megszegte neki tett ígéretét.

Mily buta história!

Senki sem fogja sajnálni, ha a basa bosszút áll rajta. Együgyű, bodzafából készült kelepccében fogták meg, mint télen az éhes, hidegtől elcsigázott czinegét.

XXIV.

Amend nyugtalankodott, mikor Pali éjszakára sem került vissza. Fütől-fától kérdezte, ki látta utoljára és hol látta? Nem látta senki az erdélyiek közül. Amendnek hát gonosz sejtelmek voltak.

Meg is mondta őszintén Budai uramnak. De Budai uram a füle bojtját sem mozgatta. Rava-szul mosolygott s a kezével legyintett. Minthogy pedig légy nem ült az orrán, hogy elhajtsa, ez a legyintés a kicsinylést jele volt.

- Nem vész az el, sohase emészsze magát követ ur (a követ szót kegyetlenül megnyomta) a hiába való félelemmel. Mert, képzelem, hogy félti szegényt! Nagyon szereti, ugy-e?

Amend megsértődött.

- Már hogyné szeretném, miért ne szeretném?

Budai uram hunyorgott.

- Persze, persze. Szépen megfér két dudás egy csárdában. Egyik se irigye a másiknak. Én magam láttam, hogy úgy élt tisztelt barátom Hofgräf öcsémmel, mint a galamb a párjával.

Amend ma nagyon érzékeny volt. Megszurta az orrát az ártatlan kötődés.

- Hát bizony elég jól éltünk együtt, nem mondhatja Budai uram. Sohse volt köztünk perpatvar. Miért is lett volna?...

Itt elmondta, mily gyöngéd viszony volt közte és Hofgräf között. Sohase bántották egymást, egyik se volt a másiknak utjában. Nem minden bokrban terem oly igazi barátság, a minő az övék. Ha valami baja esett a társának, haza se megy többet Beszterczére. Elbujdosik világ-talan világgá.

Budai uramnak kisebb gondja is nagyobb volt annál, hogy Amendre ügyeljen. Máshol járt az esze, a Mihály vajda praktikái körül. Mert máskülönben feltűnt volna neki Amendnek ez a nagy mosakodása.

Amend pedig - baráti buzgalommal, - egész álló nap talpon volt. Végre estefelé megjött, de nagyon el volt szontyolodva.

Vacsora után félrehívta Budai uramat s a dolmánya gombjánál fogva rángatni kezdte. Budai uram nagy hidegvérrel fricskát adott a kezére.

- Az az én gombom, domine spectabilis. Nem érett meggy az, hogy leszakítsa a fájáról, hanem rubin. Még az öregapám öregapjáié volt.

Amend elfelejtett bocsánatot kérni a dolmányrángatásért. A képe még zöldőbb volt mint máskor s az inai reszkettek a felindulástól.

- No nyögje már ki, domine spectabilis, - biztatta Budai uram nyájasan.

- Baj van.

- Baj-é?

- A Serailban azt beszélük, hogy a kapudán basa háremében tegnap tulipán-ünnep volt. Éjszakának idején egy idegen a kert köfalán kíváncsiságból belopódzott. A bosztandsik azonban észrevették, megrohanták és leverték lábáról. Sok okom van hinni, hogy szegény barátom ez a bolond idegen.

- Tyhű, kutyafékom...

Azzal se szó se beszéd, felkötötte a kardját, szedte-vette a mentéjét, fejébe vágta a kócsagtollas süvegét s a tiháját lóhalálban előre küldte, hogy jelentse be rögtön a kapudán basánál.

Amend a mente ujjába kapaszkodva, mindenütt a nyomában. Hálálkodott neki, hogy a társa dolgát így a szívére veszi.

Budai uram a lépcső alján szerencsésen lerázta őt magáról.

- Hogyne venném a szívemre, spectabilis!

Tudja-e, hogy a barátja az életével lakolhat a csinjéért? Betörni egy török főúr háremébe s még hozzá a tulipánünnepe; bizony ez nagyobb bolondság, mint mindjárt a tengerbe ugrani. Mert a ki szabad akaratjából ugrik a Bosporusba, kezelába szabadon van, úszással még megmentheti az életét. Ellenben a kit a hárem tájékán elcsipnek, azt összekötözve, zsákba varrva hajítják a tengerbe. A mi domine spectabilis, lényeges különbség.

Amend még az utcán is Budai uram oldalán koczogott, a mig meg nem unta, tele beszélve a fülét mindenféle tanácsal a jó urnak. Az Istenre és minden szentekre rimázkodott neki, mentse meg a barátját. A besztercei tanács is, ő is minden áldozatra kész. Akármilyen nagy összeget megfizetnek a kapudán basának, ha csak váltságdíjért szélnek ereszti.

Amend különben nem tetette az ijedtséget. Attól tartott, hogy tullótt a czélon. Az a gondolat, hogy Palinak komoly baja eshetik, megrémítette. A foga is vaczogott, mint a hideglelésnek. Budai uramban volt minden reménysége. Tudta, hogy nagyon fehér az orcája a kapudán basa előtt, a ki sok mindent megtesz az ő kedvéért.

Megnyugtatta magát, de dühös volt a gyöngeségéért. Ha valaki ráteszi kezét az eke szarvára, ne nézzen vissza.

- Nagy nyulszívűség tőlem, - dohogta elkeseredve, - de a halálát nem kívánom... S végre a tyuk is kikaparja az ilyesmit. A gyanu kigyózó erdei ösvény módjára, lassanként hozzám vezetne. Eleinte alig látszanék az ösvény, mint mikor valaki, - talán legelőször Frida, a könnyű lábaival, - a harmatos fűvön egyszer végiglépked... hanem mikor már a harmadik, a negyedik, a századik ember megy végig ugyanazon a nyomon: a gyanu kitaposott ösvényét mindenki látja...

Aggodalma és gyötrő kételye mellett is délelőtt még a tanács ügyeit intézte. Meglátogatta Görcsi Mehemed basát.

A basa mogorván fogadta. Pedig mikor legutóbb beszélt vele, kedves volt hozzá, sőt tréfálkozott. Szidta a tanácsot: ravasz és szűk marku. Pedig mit ér el a cigánykodással? Azt, hogy a tatárok ezentul sűrűbben fogják megtisztelni látogatásukkal a jómódu szász városokat. Meg is sarczolják, föl is gyujtják, ki is rabolják, föl is dulják.

Amend óvatosan közbeszólt.

- Nagyon erősek a mi falaink és bástyáink.

Görcsi Mehemed basa mérgesen földhöz vágta turbánját.

- Mit akarsz ezzel mondani, te ebhitű? Hátha lánczokon az égboltról függne Besztercze, nem bevinné-e vitéz Khán?... Ne bizzátok el magatokat a kőfalaitokban. Minden kőfalnál erősebb az ember... S minden kerekas ágyunál többet ér a Görcsi basa barátsága.

Amend sóhajtott.

- Kevés az ezer piaszter, oh nagyhatalmu basa?

Görcsi megvetőleg végig köpött a drága szmirnai szőnyegen.

- Hitványság. Nem érdemes róla beszélni. Ily potom áron a Khán vitéz karját nem tudom megkötni.

- Hát legyen kétezer.

Görcsi basa szeme olyan volt, mint a pohárka, a melyet tüzes, csillogó borral hirtelen tele töltenek. Ugy tele töltenek, hogy kicsordul... Szeliden kapacitálta Amendet.

- Háromezer, édes fiam, háromezer, - kilenczvenkilencz szebbnél-szebb, meztelen huri kergetődzék árnyékkal a paradicsomban...

Amend sokalta. Nem a hurit, hanem a borraivalót.

- Olyan az a mi jó módunk, nagyhatalmu basa, mint a szentek feje körül a glória: csak az emberek képzeletében él... Szegények vagyunk, hidd el, mint a templom egere. Egész életünk adózás. Adózunk a fejedelemnek, a német generálisoknak, az udvari méltóságoknak, a bécsi tanácsosoknak, a tatár Khánnak, s valamennyi magyar urnak, a kinek eszébe jut, hogy bennünket megsarczoljon. A mink van, elfizetjük ajándékban. Csak ránk irnak kedves levelekben: küldjete ennyi bort az udvarnak. Vadat, halat, ürüt, hizott pulykát, mindent, a mit szemük-szájuk megkíván. Küldjete négy hámos lovat, hat lóra való aranyos szerszámot, ékszer, drága bőrt, küldjete ezt, küldjete azt - írják szüntelen a tanácsnak. Ha ács kell vagy építőmester, cserzővarga vagy ügyes lakatos, - mind ezzel szolgáljanak a szász városok. »Majd adótokból defakáltatjuk« - minden követelő fedelmi levél így végződik. Sovány vigasztalás, mert e tömérdek ajándék fejében még sem huznak le az adóból soha egy élő garast se. Megfizetjük, hidd el, az utolsó oszporáig...

Mindezt siránczó hangon mondta el. A basa türelmesen végighallgatta.

- A melyik pávának sok a tolla, sokat elhullat... Ugyan a felét se hiszem el annak, a mit mondtál, de jól van. - Ötszáz piasztert elengedek...

Amend megfogta a basa kezét, elkezdte csókolni.

- Még ötszázat engedj el, nagyhatalmu basa... Kétezer piaszter is sok, nem tudom, hogy izzadjuk ki, de annyit megigérek...

A basa, a ki elérte célját, egy darabig még ellenkezett. Nagy huzavona után mégis ráállott az alkura.

Amenddel madarat lehetett volna fogatni, olyan jó kedve volt, mikor a basa palotáját elhagyta. Félt is Besztercze a tatároktól, a kiknek nyíl a fegyverük! De meg volt a czime és ürügye annak, hogy a legbefolyásosabb basát maguknak megnyerjék.

- Mint a hegedűn, úgy tudok játszani a török főemberek lelkén, - áradozott magában Amend, a homlokát hüvelykujjával büszkén megkoczogtatva... Hanem azután újra elkomolyodott. Budai uram nem jött vissza ebédre s nem is üzent meg, hogy mikor jön haza. A bizonytalanság érzése, - hogy él-e Hofgräf vagy meghalt, - az alkudozás sikerén érzett örömét megzavarta...

Végre este felé megjött Budai uram. Dolmányán három gomb ki volt gombolva, a zsinóros kardkötője megeresztve, a kalpagja félrevágva; megannyi bizonyítéka, hogy nem régen kelt fel az asztaltól. Még pedig bőséges és jó asztaltól.

- A kapudán basa megvendégelt. Még bort is ivott a kedvemért, nagy dolog török főembernél. Győzi az ivást, annyit mondhatok. Mintha nagy gyakorlata volna benne. Az a gyanum, hogy titokban mindennap tulteszi magát a próféta parancsán...

Amend vigyázatlanul közbevágott.

- Hát a követtársam? - Mit tudott meg kegyelmed a követtársamról?

Budai uram levágta magát egy székre, csakugy ripegett-ropogott alatta. A két lábát egymás tetejébe rakva kinyújtotta s a sarkantyujával felkaristálta a szőnyeget. Amend idegesen összerázkódott tőle.

- A basának ügyes szakácsa van, meg kell neki adni. S kutyafékom, erdélyi ize van a konyhájának... Fatányéros is volt, meg savanyu berbécs tokány... Nehéz, szinarany tálakon szolgáltak fel. A mi urunknak, fejedelmünknek sincsenek szebb és drágább tálai. Pedig hiresek a Báthoriak családi kincsei. De a basa rizst evett, azt is az ujjával...

Amend tűkön ült, alig tudta türtőztetni a kíváncsiságát. Annyit már sejtett, hogy Hofgräfnék nem lehet valami nagy baja. Mert akkor nem volna ily jókedvében Budai uram, s nem beszélne el oly körülményesen a kapudán basa ebédjét. Várt, a mig szóhoz juthat.

Budai uram nagy kerülővel közeledett tárgyához. Végre kipattant belőle gondosan rejtegetett titka.

- Láttam az öcsémet is... Még pedig élve... Nem dobták a tengerbe, de nem is fogják...

Amend egy nagyot lélekzett, mint a ki sokáig víz alatt uszott, s most felüti a fejét.

- Egy kicsit megvasalták; de csontja nem törött el, ne féltse domine spectabilis. Mert ugy-e félti? - folytatta Budai uram.

- Most már nem félttem. A kegyelmed erős kezének oltalma van rajta.

Budai uram összeránczolta a homlokát.

- Kutyafékom... Nem sokat ért volna az én oltalmam, de a kapudán basa maga is belátta, hogy a fiatal ur ártatlan... Bátorságára hivatkoztak és törbe csalták... Megtalálta a levelet nála... Valami görög szotyka levelét.

Amend majd elárulta magát.

- Honnét tudják, hogy görög?

Budai uram elnézett az Amend feje felett. Sarkantyujával csak keristálta a szőnyeget, mintha a levél írójának a haját tépázná.

- A mit a kapudán basa meg akar tudni, azt meg is tudja... A levél tehát enyhítő körülmény, de azért az urfi nem viszi el szárazon... Egy kis időre - néhány hétre - okulás kedvéért berekesztik a héttoronyba... Azután szabadon bocsátják, addig pedig emberségesen bánnak vele, mint az erdélyi követség tagjával...

Amend alig tudta eltitkolni örömét. Terve mesterileg sikerült. Az a néhány hét, vagy az a néhány hónap, a mit vetélytársa a hét toronyban tölt el, épen elég arra, hogy Fridát magához hajlítsa... Gyöngé a leány és hajlik, mint a fűzfavessző, csak vigyázattal kell hajlítani, nehogy eltörjék...

Budai uram még nem fejezte be a mondókáját.

- A kapudán basa megigérte, föltettem magamban én is, hogy a föld alól is kikutatom azt az ügyes embert, a ki Hofgräf öcsémet így megréfálta... Közületek tette valaki, kutyafékom... No, valljátok be, gyerekek... Valljátok be két okból. Egyszer azért, mert szeretek nyilván-tartani Erdélyben minden ügyes embert. Másodszor azért, hogy az illetőt ne válaszszam - barátomnak.

Amend elsápadt. Most már látta, hogy Budai uram reá gyanakszik.

- Senki sem vallja be?... Nagyon szerények vagytok, pedig volna mivel dicsekednetek... Lelketek rajta... Nagyobb baj az, hogy engem a fejedelem haza hívott s holnapután utra kelek.

- Kegyelmeddel megyek én is - mondá Amend nagy sebbel-lobbal.

- Minek az a nagy sietség, szerelmes öcsém?... Ugy illenék, hogy te szabadítsd ki a barátodat. Máskülönben üsse kő, Gávai uram itt marad, ő majd a nyakára jár szorgalmasan a kapudán basának, mert nehéz dolog valakit kivájni a héttoronyból...

A beszterczei tanács Amendet tárt karokkal fogadta. A mig oda járt, egyik tanács ur meghalt. A helyét neki szánták, de előbb meg kellett házasodni. A beszterczeiek úgy tartották, hogy a házas ember komoly ember. Meg is ülepedett, meg is keményedett. Olyan, mint a kihült láva, a mely rég elfelejtette, hogy izzott, lángolt, égetett, sistergett valamikor, - most már lehet rá építeni.

A házassághoz sem sok kellett. Válogathatott a legszebb és legvagyonosabb polgárleányokban. Hozzáadták volna valamennyit, oly nagy hire-becsülete volt konstantinápolyi utjának. Hogy Hofgräf a héttoronyban ül, annak is hamar hire futott. Eleinte elszörnyűködtek az emberek, hogy a török fogva tart egy beszterczei polgárt. Ágaskodott az atyafiak kevély önérzete. De Amendnek volt gondja rá, hogy a barátja sorsát ne vegyék valami tragikusan.

- Nincs annak nagy baja. Világos szobában lakik. Etetik, itatják. Egész nap kint hagyják kóriczálni a kertben, csak estére teszik lakat alá. Könyvet is adnak neki olvasni s be-beküldik hozzá a fő muftit, hogy megtérítse...

E vigasztalás mellett is a tanács sokáig nem tudott belenyugodni, hogy egyik esküdtje török rabságban sinlődjék. Kérte a fejedelmet, hogy járjon közbe a fényes portánál és szabadítsa ki. A ki a követséghez tartozik, annak személyes szabadsága szent és sérthetetlen. Ez a nemzetközi jog sarkalatos tétele. Hűbérese az erdélyi fejedelem a szultánnak, hogy követeit egyszerűen elcsukatja? A tanács úgy véli, hogy a héttoronyban nem is egy fiatal esküdt van bezárva, hanem maga Erdélyország. Mert a kit a héttoronyba elzártak, oly követség tagja volt, a melyik a fejedelem személyét és az ország méltóságát képviselte.

Amendnek nem volt inyére ez a fordulat. De egyrészt a fejedelem biztató levelet irt, hogy Hofgräfet minél előbb kiszabadítja; másrészt Amend finom és óvatos kézzel lehántotta lassanként eme fogság történetéről a drámai színezetet.

- Ne csináljatok komoly politikát a Pali esetéből, - mondogatta jobbra-balra. - Olyan, mint Boccacio valamelyik bájos novellája. Vidám kis szerelmi történet! Mosolyogni kell rajta, nem összeveszni érte a törökkel, jóbarátunkkal.

Szerelmi történet! Ez a szó végigcsiklandozta az embereket, de még inkább az asszonyokat. Mi lehet az? Találgatták ide-oda. A női kíváncsiság a maga valóságában szerette volna tudni az esetet. Mint mikor egy szép asszony levetkőzik: tudni, látni akartak mindent. Még csak a csalánszövetü ingecskéjét sem hagyták volna meg rajta...

Amend ügyesen csinálta ezt a vetköztetést. Sok mindent elmondott az esetről, a mit tudott, de a legutolsó átlátszó leplet rajta hagyta. Így ingerlőbb volt a dolog és csábítóbb. S ha az emberek kíváncsisága lázas kézzel végre letépi azt is, - elmondhatta magáról, hogy ő nem akart ily messzire menni.

Ezekből az elbeszélésekből kiderült az egész valóság, sőt sokkal több derült ki annál.

Hogy Hofgräf cselszövény áldozata, hogy bátorságára való hivatkozással törbe csalták, hogy hiszékenysége nagyobb volt hibájánál: ezt Amend okosan elhallgatta. Annál jobban mentette a barátja eljárását. Csakhogy nem volt benne köszönet.

- Jó fiu, pompás fiu, higyjétek el. (Mintha kételkedett volna valaki benne.) Eszes, bátor, gavallér. Egy kicsit nagyon is gavallér. Azt mondjátok, könnyelmű? (Pedig senki sem mondta.) Nem nemzeti tulajdonságunk, igaz, azért ítélitek el oly szigoruan. (Egy lélek se ítélte el.) Nagyon fejlett esztétikai érzéke van, ez az ő egyetlen baja. Nem tud az asszonyi szépségnek ellenállani. De tartsa föl az ujját, jelentkezék közülünk, a ki el meri mondani magáról, hogy ő ellenáll. Abban igazatok van, hogy egy nőnek meghódolni erény, mert abból az egy nőtől válik a feleség. Ez az én elvem. Valamennyi nőnek meghódolni pedig állhatatlanság. Hanem ő, szegény, nem tehet róla. Az eperevés jó dolog. S én mégis láttam olyan embert, a kinek az epertől piros foltok támadtak az arcán, úgy, hogy alig lehetett megkülönböztetni a csaláncsipéstől. Nos, Pali ilyen eperevő. Nem is kell, hogy leszakítsa és megegye az epret (annyi a szépasszony, mint az eper), ha csak látja, már apró tüzrózsák ütik át magukat a vékony bőrén... Mintha csalánba esett volna... Nem mentetem. Megjárta az istenteremtette. Egyetlen szép nő mellett sem tud elmenni, hogy utána vissza ne fordulna. Hogy kívánjátok, hogy fagyos szent módjára ment volna el a hárem mellett, a mely valóságos kiállítás a szebbnél-szebb női szépségeknek? Nagy volt a kísértés, valljátok be őszintén. Kemény, szigorú százsz lélek kell ahhoz, hogy a hol oly nagy a kísértés, ott az ember erőt vegyen magán. Ő nem kemény, annyi az egész. A fenyőfa puhább fa a többinél és télen-nyáron zöldék S így ez a fa az asszonyok fája. Nem lehet belőle családi asztalt faragni, mint a diófából. Nem ad oly egyforma, állandó meleget, mint a bükk. A héjának nem vesszük úgy hasznát, mint a cserfa kérgének. Örök időkre szóló várkaput nem csinálhatunk belőle, mint a tölgyből. Sőt arra sem alkalmas, a mire a rózsafa: nem faraghatunk belőle nők számára ékszerszekrényt... De azért ki mondaná a fenyőt teljesen értéktelen fának? Nem megkönnyebbíti-e a lélegzetet?... S nem jó-e arra, hogy karácsony estéjén gyertyákat gyujtsunk meg rajta s tele aggassuk aranyozott dióval meg cukros mogyoróval?... A fenyőfa a gyermekek kedves fája...

Ilyen és ehhez hasonló beszédekben, hetekig szellőztették a Beszterczeiek a Hofgräf dolgát. E beszédben, mint a hegyipatak hullámaiban görgetett kavics, lassanként kemény és súlyos ítélet képződött Paliról. Sokkal keményebb és súlyosabb, mint ahogy megérdemelte.

Egyik este, mikor a teheneket már megfejték és a lovakat a Besztercze vizébe behajtották, kiült a ház elé Hofgräfné. Sokat sirt a fiáért, sokat aggódott, bánattal feküdt és bánattal ébredt. Ahová csak ment, a szomszédok mindenütt a fiáról beszéltek. Ugy beszéltek róla, mint valami pernahajder szoknyahósról. Eleinte szembe szállt a közvéleménynyel, de végre belefáradt. Ha ma hét fejét vágta le az anyai szeretet kardjával, hetvenhét nőtt helyébe másnap. S ha még csak hetvenhét nőtt volna, de vele együtt hetvenhét kigyónyelv, amely mérges, sziszegő fulánkját egytőlegyig a fiára öltögette.

Elzárkozott hát a világtól. Sehová sem ment s egy időn túl őt se nagyon látogatták. Hogy ma este kiült a padkára a ház elé, holott a kertben jobban elrejtőzhetett volna bánatával, azon ő maga is csodálkozott. Mi hozta ki, micsoda titkos erő, anyai szívének minő sejtése - ki tudná azt megmondani?

Holdvilágos volt az utca. Élesen kivált a házak keskeny, mogorva kőhomloka. A nyitott ablakok csillogtak. Az az oldal, ahol Hofgräfné ült, árnyékban volt. De ez az árnyék nem volt szélesebb egy fekete pántlikánál. Ha kimozdult volna belőle két lépésnyire, az áruló holdfény reá esett volna. Ahogy reáesett arra a fiatal, karcsú leányra, aki elgondolkozva lépkedett feléje.

Hofgräfné szive elszorult. Megismerte a holdfényben mozgó alakot, Seivert Fridát. Hetek óta nem járt már nála, holott azelőtt mindennapos volt. Bár Pali sohasem beszélt róla, tudta mi van köztük. Már beleélte magát, hogy menyé lesz ez a szép lilium.

Frida kezét csókolt Hofgräfnének s jó estét kívánt. A csókján megérezte az asszony, hogy a kis leány szájacskája remeg. A hangján is, az édes, muzsika-hangján, ahogy e pár közönyös szót kiejtette: »jó estét« - végigrezdült a fájdalom. A harangszó is úgy-e, mennyire kifejezi az újjongó örömet, a közönyös jókedvet s a szivhasogató bánatot? Aki hallja, mindjárt tisztában van vele: most misére, most lakodalomra, most meg temetésre harangoznak. Hát még az emberi hang s legfőképpen a szerelmes leány hangja! Mennyi finom árnyalata van annak!

- Ülj le, szivecském.

Frida leült. Egy darabig mind a ketten hallgattak. Hofgräfné azt szeretne volna mondani, hogy »régén nem láttalak«, de nem merte. Félt, hogy magyarázatra kerül köztük a dolog.

Végre a leány törte meg a nyomasztó csendet.

- Hallott-e valamit a fiáról?

- Irtam neki, de még nem válaszolt. Lehet, nem is kapta kézhez a levelem. Vagy talán nem is szabad neki írni. Messze van ő, leányom, nagyon messze, nehéz vas van kezén-lábán.

Sirt, mint mindig, ha a fia fogsága szóba került. Frida nem vigasztalta. A sirás-rivás ilyenkor megkönnyebbülés.

- Akkor én többet tudok róla. Többet is, újabbat is.

Hofgräfné megragadta a kezét. Hideg volt mint a jég.

- Beszélj, szivecském, beszélj!

Frida sóhajtott. Mintha ezzel akarna könnyíteni a lelkén, de a kezét szépen benne hagyta a Hofgräfné puha, meleg kezében.

- Apám mondta el délben, mikor a konyhára kifordultam. Csakhogy az ajtó nyitva maradt és apámnak megvan az a rossz szokása, hogy hangosan beszél.

Az özvegy asszony türelmetlen mozdulatot tett. Mindez őt nem érdekelte. Siettetten Fridát, mint az elkényeztetett színházi közönség a dráma végét.

- A polgármester levelet kapott Gávai uramtól. Azt írja, hogy Pali könnyű rab s jó dolga van. Nincs meglánczolva, ne féljen. Maga a kapudán basa küld neki pompás ebédet. Könyveket olvas és szabadon járhat a héttorony hársfái alatt. S ami a fő: néhány hét múlva megszabadul.

Hofgräfné, kitörő örömeiben megölelte és megcsókolta Fridát a jó hírért. (Mikor Amend mondta ugyanezt, annak nem hitte el.) A leány fejét szeliden a Hofgräfné keblére hajtotta. Ott feküdt sokáig csendesen, mozdulatlanul, mintha jól esnék neki a pihenés, s egyszer csak eltört a mécses. Keservesen sirni kezdett.

- Mi bajod, én szépséges virágszálam? Nehéz a kis szived úgy-e, mint mikor a házeresről nehéz jégcsapok függnék?... Ne sirj, lelkecském, egyetlen férfi sem érdemli meg. Az a rossz fiú a legkevésbé.

Frida megtörülte a szemét s bár jól esett volna még az anyai szív dajkálása, ringatása, ki-egyeneseedett.

- Amíg azt hittem, hogy nehéz sorsa van a fiának, sirattam és féltettem én is, mint néném-asszony. Most, hogy tudom: nem esett baja a drágalátos csontjainak, itt az ideje, hogy elmondjam nénémnek az elhatározásomat. Férjhez megyek.

Hofgräfné lehajtotta a fejét.

- Ne hallgass az indulatodra, galambom... Amit ellened vétett, még jóvá teheti a fiam. Fiatalok vagytok mind a ketten. Fiatal fák sebe hamar beforr...

Frida a fejét rázta.

- Megmondtam neki, mikor elment. Tudta mi vár reá, ha visszaesik régi hibájába... Jól tudta, hogy a szivemet kockáztatja. Megtette mégis... Eldobott magától, nem is oly nőért, akit ismert, hanem olyanért, akit először látott életében. Igéretet tettünk egymásnak kölcsönösen. Legalább egyikünknek be kell váltani, amit ígért. Én beváltom.

A Pali anyja gyöngéden végigsimította a szőke fejecskét.

- Nincs jogom, hogy szándékozlól lebeszéljelek. De mint olyan asszony, aki az életben sokon átment, s titokban sokat szenvedett: arra kérlek, ne hirtelenkedd el a dolgot. Aludj rá egyet tubiczám.

Frida hangjában nyoma se volt az előbbi ellágyulásnak. Hangosan beszélt, mintha magát bátorítaná.

- A koczka el van dobva. Sietni kell a férjhezmenéssel, hogy mire hazajön, olyan mély árok válaszszon el bennünket egymástól, hogy se én át ne ugorhassam hozzá, se ő hozzám.

- Nincs olyan árok, - mondá az özvegy melankólikusan. - Akik szeretik egymást, azok ledöntik a kőfalakat s betörik az ajtókat... Vigyázz, szivecském, nehogy szerencsétlenek legyetek egész életen keresztül, mind a ketten...

A lány büszkén fölemelte a fejét. Hofgräfné elnézte a holdfénytől megvilágított szép arcot. Nem rózsás babaarc volt az többé, hanem a szenvedés tüzén átment, erős akaratú nőnek érett arcza. Szőke, aranyos kontya ragyogott a holdfényben, erélyes homloka, mozdulatlan tekintete, összeszorított szájacskája olyan hatással volt Hofgräfnéra, mintha ez a szép fej egyetlen darab fehér márványból volna kifaragva.

- Ő akarta így. Én igyekszem őt elfelejteni...

- Megírdam neki? - kérdezte Hofgräfné szorongó szívvél.

- Irja meg még holnap...

- S kihez mégysz férjhez? Szeretném tudni ki lesz az a szerencsés ember, aki elvesz.

Frida bánatosan mosolygott.

- Talán Amend. Vagy talán más. Mit tudom én s mit bánom én? Szeretni csak őt szerettem...

Szeliden kezét csókolt Hofgräfnének s ahogy jött, nyugodt, harmonikus, egy kicsit hosszú léptekkel megindult a Seivert-ház felé.

Hofgräfné utána nézett, míg csak karcsú alakja el nem tűnt a sötét kapuboltozatban. Azt várta, hogy egyszer legalább megfordul. De bizony az nem fordult meg.

XXV.

Az idő szekere olykor lassan jár. Meg-megáll pihenni, etetni, néha mintha egy helyben maradna s kicsapná a fűre a vasderes paripát. Ilyenkor türelmetlenek vagyunk s azt szeretnénk, hogy jobban haladjon a szekér, amely pedig minden embert a sirjához visz el, azután - a sirnál - minden keréknyom véget ér. A néhány lábnyi gödrön túl kerékvágás nem látszik sehol...

Máskor meg hegyről lefelé rohan az idő szekere. Nagy utat tesz meg pár pillanat alatt. Sebesen maradozik el mellette sok szép tájék, ami szívünknek kedves. Kék hegyek, mosolygó völgyek, gyümölcsfák között rejtőző faluk, szürke leányszemek módjára csillogó forrásvizek. Szeretnénk megállni egyik vagy másik helyen; de a vén mogorva szekeres még sebesebb vágatásra zaklatja lovait.

Amig Hofgräf a héttoronyban sinlődött, e néhány hónap alatt, ugyancsak sebesen rohant az idő szekere Erdély felett. Szegény jó hiszékeny Báthory Endre, a gyermeklelkű bíbornok-fejedelem, arcczal kibukott a kocsiból. Aranyos sisakja messzire elgurult, a vasas kerekek a szenterzsébeti csatában keresztül mentek a halandó porhüvelyén. Mihály vajdát ellenben a gyors szekér elvitte Gyulafehérvárra és letette a fejedelmi palota márvány lépcsőjénél...

Mihály vajda bocskora alatt nyögött Erdélyország. Básta, az osztrák császár titkos megbízásával zsebében, már gyűjtötte ellene Huszt körül a hadakat. Zsigmondnak pedig újra kedve támadt a fejedelmi székre, amelyet már kétszer megúnt s két ízben odahagyott. A nemesség nagy része hozzá szitott, az erős szász városok is, Szeben kivételével. De legjobban Besztercze. Talán azért is, mert a Moldvában táborzó Zsigmond hadainak nagyon a kezeügyébe esett.

Ám a nagy politika kérdései nem állíthatják meg az életet. Egyetlen dűlön sem akadályozzák meg, hogy a búza ki ne zsendüljön, egyetlen fát sem tartóztatnak vissza virágzásában, s egyetlen keresztelés, temetés és lakodalom sem marad el miattuk.

Az Amend Márton házassága is haladt a maga útján. Az apja, miután gondosan lemérte e házasság minden anyagi és társadalmi előnyét, beleegyezett. Sőt ő maga ment át Seiverthez, hogy egy korsó méhser mellett tisztába hozza vele a hozomány csiklandós kérdését. De nem hozta tisztába, - ahogy mindez később szépen kiderül.

Seivert meg se kérdezte a leányától, hogy a kérőt szereti-e? Az a fő, hogy a vőlegény komoly és jó módú, hogy van mit a tejbe aprítani. A vonzalom majd megjön később a házasságban. Ha pedig nem jön meg, akkor már úgyis mindegy, mert nem lehet rajta változtatni.

Frida nem ellenkezett. Nem is várt tőle senki egyebet, csak azt, hogy engedelmeskedjék. A leányszív mély kút. Ki törődnék vele, hogy mi minden van a fenekén eltemetve?... Amikor a vize zavarodni kezd, a kút okos tulajdonosa a megromlott vizet kiszivattyúzza... Egy idő múlva azután a kút újra megtelik friss tiszta vízzel. S kristály pohárban a megelégedett gazda asztalára kerül.

Hofgräfné sokáig tépelődött: a fiának a menyegző hírét megírja-e? Nem írta meg még sem. Ha csakugyan jól folyik a dolga, ez az egy csepp méreg minden örömét elrontaná. Ha pedig szenved és gyötrődik, miért hengeritse a szerelmi bánat mázsányi köveit a szívére s az éjjeli vánkósára?

Utolsó beszélgetésük után Frida nem jött át többet hozzá, de a ragyás Seivert foghegyről átszólt a kerítésen:

- Bolond fiad van, Eliz. Kieresztette a kalitkából az arany szárnyú madarat.

Amire Hofgräfné nem tudott mit felelni.

A vőlegény és a menyasszony viszonya hideg; illedelmes volt. Mártonnak, ha magukra maradtak a lugasban, vagy a Frida szobájában, eleinte fejébe ment a menyasszonya fiatalsága és szépsége. Magához akarta ölelni, hogy szájacskáját megcsókolja. De Frida ellenkezett.

- Majd az esküvő után... Mit gondol?

Márton megütődve nézett rá.

- Mit gondolnék? Két hét múlva úgyis megesküszünk...

Hanem azontúl csendesen ült a menyasszonya mellett. Józan, ravasz ember volt, aki be tudja várni, míg a gyümölcs megéri, s a fájáról lehull. Bár a fáról szakítva, - talán mégis jobban esnék.

Nyugodtan elbeszélgettek egymással, mint két testvér. A kelengye, ami nem fért bele négy tulipános ládába, a nászajándék, s általában a házassággal összefüggő anyagi kérdések rendezése, - mindez kedves beszédtárgyuk volt. A leány e mögé menekedett, nehogy érzelmeiről kelljen számot adni. A vőlegény pedig elemében érezte magát, ha e fontos dolgokat minél teljesebben tisztába hozhatta.

Mert az öreg Seivert e kényes kérdésekben igen furcsán viselkedett. A faggatások előtt ügyesen kitért, az ígéretei óvatosak és ruganyosak voltak; nyilásokat hagyott rajtok, amelyeken kötelezettségei alól kibújhasson; ha tegnap valamiben nehezen megállapodtak, azt ma visszaszívta, módosította, vagy kereken eltagadta. Pénzkérdésben nem ismert tréfát az öreg. Nehezen lehetett őt felnyitni, mint a hét lakatra járó vasládáját, amelyben a tallérait őrizte, s amelyben, mint családi sirboltban, a feltámadás minden reménye nélkül, sárgán és sápadtan feküdtek aranyai.

Bármily szivós és türelmes volt is Amend, ez alkudozásokon néha kijött a sodrából. Napokig tartott közte és leendő apósa között az ádáz birkózás, s egyik sem tudta a másikat a földhöz teremteni. El is panaszkolt atyjának. Szemrehányást tett neki, hogy nem hozta rendbe apátársával e kényes kérdéseket. Az öreg mérsáros csittította.

- Azt mondják okos és ravasz vagy, de én nem látom rajtad. Mi bajod neked az öreg ripacsossal? Csak hadd csipdessen le a leánya hozományából amennyit akar, s hadd éljen abban a boldog hitben, hogy még a vejét is sikerült becsapnia. Utoljára is te csapod be őt a fiatalsággal. A természet törvényei szerint túléled őt, és Frida az egyetlen örököse. Minden vagyona tirátok marad. Minél fukarab, annál több jut nektek. Mit árt az, ha egyidőre még rajta ül a kincsén? Hadd üljön ha jól esik neki; a másvilágra úgy sem viheti el magával...

Márton belátta, hogy apjának igaza van. Abban hagyta az öreg takács szorongatását, aki, mikor e váratlan fordulatot észrevette, a vacsoránál jókedvűen kötekedett a leányával.

- Kapzsi urad lesz Frida, nagyon erősen ostromolta a pénzesládámat. Azért hogy külföldi iskolákon tanult, az én eszemem nem jár túl... Vadgalamb bűgása és holdvilágos éjszaka kell nektek, nem aranypénznek a csengése. Ez már csak a magamforma öreg ember muzsikája...

Az esküvő napját végleg megállapították. Egész Besztercze e lakodalom előkészületével volt elfoglalva. Mindenki készült reá, mert mint a dinnye indája, oly szétágazó rokonsága volt mind a két családnak. A félváros atyafiságban élt velük.

A lakodalom nyolcz napig tartott. Az első napon (pénteken) Seivert is, Amend is fölvette az ünneplő ruháját. Czéhmaster volt mind a kettő, s így czoboly kalapot viseltek. Selyem sujtással, rókamállal volt diszitve a sarkukat verő fekete mente, szkófiummal volt kivarrva az övük. Amellett számtalan apró ezüst gomb fénylett, reszketett a napfényben a dolmányukon.

A két öreg megindult együtt és nyakába vette a várost. Minden ismerős házánál bekopogtattak s bejelentették, hogy fiuk és leányok a jövő szerdán egybekel.

Szombaton ennek a nagy járkálásnak a fáradsalmait pihenték ki. A menyasszony a kelengyéje rendezgetésével vesződött, a vőlegény meg búcsúzott a legényéletétől. Ezen a napon a lakodalom egy lépést se haladt előre. Szerencsére Frida nyugodt és jókedvű menyasszony volt. Nem számlálta dobogó szívvvel az órákat és perczeket, amik őt az álmodott boldogságtól elválasztják. Az az érzése volt, ami a vizsgán: egy kicsit szepegett, de vigasztalta magát, hogy át kell rajta esni.

Vasárnap Seiverteknél családi tanács volt. A két kérő, a menyasszony, a vőlegény és az anyja, a meghívottak névsorát állították össze.

Nehéz dolog volt ez. Ebből támadnak a legnagyobb neheztelések. Egy kis vigyázatlansággal sok halálos ellenséget szerezhet vele magának az ember. Nem is bizott magában a szűkebb családi tanács, hogy e kényes kérdés minden szálát úgy legombolyítja, hogy sehol egy szál selyem el ne szakadjon. Tapasztalt férfiakkhoz, a szászok szabad társadalmi testületeink, a czéheknek, »Bruderschaftok«-nak, meg a »szomszédságok«-nak véneihez folyamodott tehát, akik a két család közeli és távoli atyafiságát hatodiziglen ismerik.

A névsort így is sok fontolgatás, törülgetés, megalkuvás, tépelődés után állapították meg. S még akkor jött a java. A tanács, hogy a veszedelmesen elharapódzó fényűzést korlátozza, nemcsak azt írta elő, hogy ki milyen ruhát viselhet s milyent nem szabad viselnie, de azt is, hogy lakodalomra hány vendéget szabad meghívni s hány tál ételből állhat a lakoma.

Seiverték is, Amendék is, a beszterczei társadalom legfelsőbb s legvagyonosabb köreihez tartoztak. S így tizennégy-tizennégy vendéget volt szabad meghívniok a legközelebbi vérrokonokon kívül. A lakoma pedig legfeljebb nyolcz fogásból állhatott. Ez alkalmatlan, a polgárok szabadságába mélyen belevágó rendeletét a tanács komolyan vette s szigorúan végre is hajtotta.

Aki ellene vétett s több vendéget és tánczost hívott, vagy nyolcz tál ételnél többet készítettett, az ugyancsak kinyithatta a bugyellárisát. Minden vendég után három s minden tál étel után egy magyar forint büntetéspénzt kellett fizetnie. Amitől minden beszterczei polgár irtózott.

Amend apja, a szűkmarkú Seivert nagy álmélkodására, igen egyszerű módon - mondhatnánk - gavallérosan oldotta meg a kérdést. Talán a hiúság ördöge ütötte vékonyába az ezüst sarkantyúit, hogy a hozomány dolgában annyira fukar apatársára fényesen rápiritsen. Akármiért tette, elejét vette a meghívásból eredhető minden bonyodalomnak.

- Meghivunk mindenkit, aki csak épkéz-láb ember. A fiam polgármester akar lenni, csak nem csinálhatunk neki egy sereg ellenséget a választások előtt? Nem tizennégy vendégünk lesz, se nem húsz, hanem háromszáz... Ami pénzbüntetés értük jár, azt majd a magam zsebéből fizetem.

Hogy beszédének nagyobb nyomatéka legyen, azon melegében leszúrta e szép summácskát a fia kezéhez, aki féllábbal már tanácsos úr.

A tanács rossz néven vette a dolgot, de szemet húnyt rá, a vőlegény kedvéért. Konstantinápolyi útja óta tekintélye napról-napra nőtt és szerencsésen megmászta a népszerűség legmagasabb ormait. Ezek a hideg, havas, nyaktörő csúcsok, amelyeket reggel legelőbb világít meg a nap s ahonnan este legkésőbbben távozik, - nem egyébért vonzották őt, mint a maga elé tűzött nagyravágyó, de igen életrevaló célokért. Polgármester akart lenni.

Hofgräfné, mikor meghívták, egyenesen megkérdezte az öreg Amendtől, hogy azok között van-e, akiket a tanácsi tilalom ellenére hívtak meg?

- Miért kérdezi? - tudakolta tőle Seivert, aki az apatársa eljárását hetykének és kihívónak találta, de aki tulajdonképpen azon mérgelődött, hogy takarékos ember létére, ily sok drága pénzt kidob Amend az ablakon.

- Miért kérdezem? Csak azért, mert az értem járó négy arany forintot majd csak a magam emberségéből fizetem ki.

- Fizeti a kutykuruty! - dohogta a takács s úgy neki dőlt a deszkakerítésnek, hogy majd bedőlt vele.

- Vagy én fizetem, vagy el se megyek - mondá az özvegy asszony daczosan s az öreg, kevély takácsot a faképnél hagyta.

Hétfőn, alig pitymallott, már talpon volt mindenki a menyasszonyos házban. Megjöttek a kérők, velük a vőfély. Borlevest szolgáltak fel, hogy legyen erejük és kitartásuk végigjárni s egyenként meghívni háromszáz embert.

A kérők kezében nászbot volt, a mentéjük gomblikában nászbokréta. A virágok lefelé voltak fordítva, mert haj, egy szép virág, vékony szárú hófehér lilium, derékban kettétörik a nászéjszakán... Annak a jelképe volt a lefelé fordított bokréta.

A menyasszony anyját egyik nagynénje képviselte. Régi szász szokás szerint a kérőkkel együtt indult hívogatni s ugyanazon házakhoz ment, de nem egy időben léptek be a házba. Előbb a két kérő ment be, mert a férfiaké az elsőség. Ha kijöttek, akkor ment be utánuk az asszony. A nyoszolóleány a menyasszony nevében, a hajadonokat hívta meg. Egyedül járt, mint a hajnali csillag, senkinek sem volt szabad kísérni útjában a menyasszony követét.

Délután nagy ostor-pattogás között, négy lovas fogattal állítottak be a Seivert portájára a ház barátai. A lakodalmi fát hozták. Frida az ablakban állott. Halvány arcát odaszoritotta az ónkarikás, hideg ablaküveghez s a szemét behúnyta. Vajon mire gondolt? Arra-e, hogy a házasság olyan, mint az ablak: mogorva, hideg és sötét, amíg rá nem süt a nap... A szerelmi házasság: napsütött ablak...

Az apja gyöngéden a vállára ütött, még attól se rezzent fel álmodozásából.

- Meghozták a lakodalmi fát, - kiáltotta az öreg ragyogó arccal. - Holnapután már megesküdtek.

Frida összerázkódott. Úgy érezte magát, mint aki meleg szobában ül s hirtelen rányitják az ajtót.

- Már holnapután?

Homlokát kezével elgondolkozva végigsimította. Egy szavát sem lehetett többé venni. Arcát újra az ablak üveghez szoritotta és részvétlenül nézte, nézte a lakodalmi fa körül sürgő-forgó embereket.

Seivert nem ért rá a leánya érzését elemezni, nem is értett hozzá. De meg nem is sokat adott az ilyesmire. Olyan a leányok szomorúsága, mint a jégvirág, elolvad, ha rálehelnek.

Kedden már gyors tempóban haladt előre a lakodalom. A kérők kocsira ültek, hogy a háromszáz vendégnek szükséges asztalt, széket, padokat az ismerősöknél összeszerezzék. A Seivert barátai is megjöttek. Csákány, balta volt a kezükben, amivel a lakodalmi konyhát akarták megcsinálni.

A ház előtt három ily tűzhelyet tákoltak össze. Az épület alapja egy-egy szánka volt. Hasáb-fákat fektettek keresztül rajta szép sorjában s jól meghordták földdel, hogy ki ne gyúlladjon. Széltől és esőtől is óvták, durva, gabonás lepedőket szegeztek föléje.

Délután három órakor, - mind ez a szászoknál oly pontosan és apróra elő volt írva, mint a merev spanyol etikett szertartásai a Habsburg házbeli királyok és vérbeli főherczgek nászá-nál, - beállított a Seivert két legöregebb barátja, akik a konyhamester fárasztó tisztét elvállalták. Mindjárt elő is vették Fridát, hogy adja elő a lakodalmi korsókat s a száz meg száz ón- és fatányért, amire holnap szükségük lesz. Ők vették át a konyha részére érkező ajándékot

is. Minden vendég, aki meg volt híva, kenyeret, két tyúkot, egy kappant s egy verő malaczt küldött. Amiből gyönyörűségesen kitelik a holnap lakoma.

Az élő állatokat a lakodalmasszonyok vették pártfogásukba. Fehér kötényben sürögtek-forogtak az udvaron, elvágva a tyúkok és kappanok nyakát, szíven szúrva a malaczkokat, kalácsot dagasztva, mazsolát, diót válogatva, mákot törve, a flandriai káposzta összeboruló leveleit szétbontogatva, mozsarakkal kattogva, habverővel hadonászva. Az ólak megett az Amend uram mészároslegényei vágtak le három tehenet s néhány kövér borjút. A pinczéből pedig, köteleken húzgálták fel a hatakos boros hordókat s rábízták a két konyhamester gondviselésére.

A vőfélyek a muzsikusokat fogadták fel, ahogy illet, mindjárt három napra és három éjszakra. Ennyi idő alatt még az öreg polgárok berozsdásodott csontja is ki fog engedni a táncztól.

Igy virradt fel szerda, az esküvő napja. Éjszaka Frida nem tudott aludni. Este sokáig kint járt a kertben, bucsúzott a leánykora kedves helyeitől, talán az ártott meg neki.

Megnézett mindent, ami ő reá emlékeztette. A hűtelenre és a könnyelműre, aki szívének első és egyetlen szerelme volt.

Végigment a kerten s szomorúan megállott a Hofgräfek kerítésénél. A holdfényben szemébe villant a piros, cserepes háztető, a hová a kis Pali felvitte s egy ölnyi magasságból leugratta.

Minden eszébe jutott, gyermekkoruk sok harmatos emléke. Sirt is, nevetett is, a hogy ezekre visszagondolt. Mikor hófehér ruháját Pali érett bodzafa bogyóval meghajigálta, s úgy került haza, mint valami katiczabogár: piros pettyekkel tele volt a háta.

Hát mikor egymás mellett ültek a vízfordó szekér keskeny deszkáján? Ha valamelyikük vigyázatlan mozdulatot tesz, mind a ketten az ökrök közé esnek, vagy a kerék alá kerülnek. Sohasem történt hajuk, úgy vigyázott rá Pali. Jobban, mint most felnőtt korában. A szerelem deszkája, a melyen oly jó volt egymás mellett ülni, bizony felbillent alattuk. Hofgräf a kerekek alá jutott, ő meg, - tisztelettel legyen mondva, - az ökrök közé... Az öreg mészáros családjába.

Eszébe jutott a karácsony éjszaka is s nem is megy ki soha többet az eszéből. Ezen az éjszakán, a templomba lépve, ő a leányok közé vegyült, Pali meg az oszlop mellül nézte.

Azután fáklyafénynél kettecskén haza indultak. Egymás mellett lépkedtek, s a Frida százc-ránczu selyemszoknyája Palihoz hozzáért. Az égbolt tele volt csillaggal, s léptük alatt ropogott a keményre fagyott hó... Ennyi volt az egész...

Később Pali elment idegen országba. De akárhol járt, szép, szelid galamb módjára utána röpkedett a Frida gondolata... Azután hazakerült. Egy szombat este, mikor az éjszaka már fekete posztóval beteregette a mezőt, a hegyeket, az országutat és a várost, megzendült férfias, szívhezszóló hangja a sötétben. És leült melléje, szorosan melléje. Oly közel ült le, hogy fiatal válluk összeért. Kiváncsian, hosszasan, égő szemmel nézték egymást!... És mégis - óh mily tüzes a vérük! - összepereltek mindjárt a viszontlátás első pillanatában...

Ezek az emlékek nagyon meghatották a menyasszonyt, a ki életét holnap más férfi életével köti össze. Nem azéval, a kit szeret...

Reggel korán fölkelt. Letérdelt az ágya elé, mint kisleány korában, és összekulcsolt kezekkel sokáig ájtatosan imádkozott.

- Te látod, én édes Istenem, hogy nem cselekedhettem másként... Adj erőt, hogy férjemhez hü legyek és odaadó... S hogy mély, tátongó árok válaszszon el engem a férfitől, a kit szerettem, de a ki oly méltatlan volt hozzám...

Az imádság megnyugtatta. Engedte, hogy a nyoszolyó leányok öltöztessék.

A Seivert porta olyan volt, mint a felbolygatott méhkas. A konyha tájékán lázas munka folyt. A kapun ki- és behullámozott az ünneplő tömeg. A félváros talpon állott.

Tizenegy órakor megjött a vőlegény a férfi rokonaival. Jókedvű volt s egy szikrát sem volt elfogult. Nem jutott eszébe Hofgräf. Ez a héttoronyba zárt árnyék nem állhat fenyegetve a boldogsága és a szíve közé. Mire visszakerül, a levert korsócskának még a drága cserepeit se tudja már összeszedni... Megvárta, míg Frida fejére feltűzik a menyasszonyi fátyolt, azután kíséretével megindul előre, hogy a templomban első legyen.

Azalatt Frida sirva bucsuzott el a leánytársaitól. Végig kellett csókolni valamennyit, de még a néniket is. Utoljára az apját, a kinek himlőhelyes arcza ma simára volt borotválva, s a ki jóízűen vigasztalta.

- Ne sirj no. Anyád is így ment férjhez, s így fog férjhez menni a leányod is. A világ folyása már csak ilyen... A leányságotok olyan, mint a fán a virág. Szép, szép, de el kell hullnia, hogy helyet adjon - a mi nélkül annak, hogy fák legyenek, nincs értelme: a gyümölcsnek... Hehehe!...

A vőlegény és kíséretének utját a lakodalmas ház kapujából halk muzsikaszó kísérte... Dobpergés és trombita harsogás hirdette, hogy már át is lépte a templom küszöbét.

A nehéz pillanat tehát elérkezett. A menyasszonyt körülvették a nyoszolóleányok és a nyoszoló-asszonyok, hogy a templomba kísérjék őt is. Frida megindult. Sietség nélkül, csendesen ment az udvar közepéig. De ott megállott, mintha gyökeret vert volna a lába. Mi az? A templom harangjait félreverték. A kongatás megrémítette a násznépet, a mely esze nélkül rebtent szét, a hogy meghallotta az utczákról behallatszó ordítást.

- Tűz van, tűz van! Ég a város! Tűz van! S a menyasszony magára maradt az elhagyott lakodalmas házban.

XXVI.

Hofgräf más ember lett. A héttorony alkalmas hely a magába szállásra és a lelki tépelődésre.

Hetek, hónapok teltek el, ez idő alatt folyton biztatták, hogy kiszabadul. Maga a kapudán basa is megüzente ezt Gávai urammal, a ki követ voltára hivatkozva, egyszer nagy nehezen be tudott hozzá jutni. Többször nem bocsátották be hozzá őt se, a leveleket, a melyeket czimére beküldöztek, felbontatlanul félrerakták. Ugy, hogy nem tudott semmit a külső világról. Otthonról meg éppen semmit.

A mit a beszterczei polgármesternek a rabságáról irtak: hogy a kapudán basa pompás ebédjét eszi, estig szabadon jár kint, mint a madár, s hogy könyveket olvashat: mindebből egy szó sem volt igaz.

Rab volt bizony ő, mint a többi, s a hársfák nem azért illatoztak a héttorony udvarán, hogy ő alattuk sétálgasson, mint a hogy Frida elgondolta.

Abból a hírből, hogy tejbe-vajba fürdetik fogságában, - akárki terjesztette el, - sok gonosz dolog támadt. Itt van mindjárt a Frida eljegyzése. Amig azt hitte, hogy Pali meg van lánczolva, hogy penészes kenyeret eszik és egy-két korty poshadt vizet iszik rá, szóval, hogy gyötrődik és szenved: a sajnálkozása nem engedte nagyra nőni a neheztelését.

Fogsága első napjaiban Palit vad harag emésztette. Dühös volt, hogy oly egyszerű eszközökkel lépre csalták. Szégyenlette, hogy a hiszékenysége még a csapodárságánál is nagyobb.

Eleinte nem kutatta: kinek a keze van benne a játékban? Talán senkié. De akár kié, ő most azzal nem törődik. Még elég korán megtudja, ha kiszabadul. S akkor leszámol vele.

Hogy kiszabadul-e s mikor: ez a kérdés foglalkoztatta leginkább.

Gávai - mikor egyszer bent járt, - két hetet sem adott neki, hogy szabadon bocsátják. De a bég, a ki a rabokra felügyelt, a szemébe kaczagott, mikor ebbeli reményét vele közölte.

- Hogy is ne! Miért reszketne minden hitetlen kutya a héttoronynak csak a hallatára, ha oly könnyű szerrel ki lehetne belőle jutni?... Ugy vagy itt felebarátom, mintha koporsóba nyugtózna. Feküdj csak benne nyugodtan, mint a ki el van temetve... A héttorony nem ereszt el oly hamar a kedves gyermekeit... Vendégszerető hely ez nagyon. Nem teszik ki innen a szűrődet addig, a míg a szép barna hajad meg nem fehéredik...

Hofgräf eleinte azt hitte, hogy a bég csak ijesztgeti. De a mit a rabtársaitól itt-ott hallott, az nagyon összevágott a felügyelő beszédével. Sok fiatalon ide került ember élete folyt itt le a hasztalan várakozásban. S a kit sima homlokkal hoztak ide, mint őt, öreg, ráncosan bocsátották el.

Ez az eshetőség nyugtalanította. Meggondolatlan csinjéért egész életével fizetni - ez egy kicsit nagy ár volna mégis.

Minden körülményt gondosan összevetve, nem tartotta valószínűnek ezt a fordulatot. Mint követsége tagját, nem hagyja el az erdélyi fejedelem. Nem hagyja Besztercze sem. Nem a személyéért, hanem azért, mert esküdt, a tekintélyére féltékeny tanács tagja. Hát Amend, meg Budai uram s a kit legelőször kellett volna említeni: az anyja? Ők is megtesznek mindent, a mi tőlük telik. Gávai is itt van, a ki esztergályos módjára nagy türelemmel és kitartással furja, faragja, vési a dolgot. Csak azután el ne törjék a kezében. Valami vékonyra ne gyalulja.

Mikor két hónap eltelt, gondolkodóba esett. Hátha itt felejtik? Mert a héttorony az ittfelejtettek sirboltja. Nem rosszakaratból, se nem kegyetlenségből hagyják itt sinlődni az embereket, hanem feledékenységéből, keleti tunyaságból. Az a tollvonás, a mely szabadságukat visszaadná, munka és fáradtság. A munkát pedig halogatni kell s ha már tovább halogatni nem lehet, el kell hagyni. De elvégezni! melyik török teszi meg ezt a bolondságot?

A harmadik hónap is lepergett apránként. Mindennap egy-egy szem fekete gyöngy. Ha selyem zsinórra felfüzné, szép nyakéket vihetne haza a szíve kedvesének.

Ez a harmadik hónap a Frida hónapja volt. Szüntelenül róla gondolkozott. Séta idején a hársfákról ő jutott eszébe. Ha meg az örök mogorva, szűk czellájába behajtották, egy köteg zsuppon végigheveredve, behunya szemét s folyton reá gondolt.

Most tudta csak meg, hogy nincs nagyobb istenáldás a képzeletnél. Meg kellene örülnie, ha százféle alakban nem tudná lelke elé varázsolni Fridát.

Végigment közös emlékeik egész tartományán. De mily kevés volt ez. Egy marék ibolya.

Gyermekkorukat együtt éltek át, de életük e szakával keveset foglalkozott. A szerelem tüze emlékekből is táplálkozhatik, de nem a gyermek-emlékekből. Fával rakják, élesztik a tüzet, nem a karácsonyfa vézna ágacskáival.

A kút, az már valami. Akkor már Frida nagyocska leány volt, ő meg az Ovidius Naso verseit olvasgatta. A kút kávján órákig elüldögéltek egymás mellett. Nézegették arcukat a vizekörben, oly közel volt egymáshoz! Mig azután egy lehulló vízcsepp, vagy egy öngyilkos szunyog a tükörket összetörte.

Hát karácsony éjszakája? Ma is hallja még a kántor énekét: »Ő jön, ő jön, az erős hős.« Pedig csak egy gyöngy leány jött, piros csizmacskája alatt ropogott a hó...

Mily különösen érezte magát, a hogy Frida a templomba belépett? Hátra se nézett, mégis megtudta, mikor a leányok közé vegyült.

A templom hajójában, a félváros népe szorongott, csak egy leánynyal volt több. Ugy érezte mégis, hogy benne, körülötte ez egy leány beléptével minden megváltozott.

Örvendező lélekkel énekelt a többivel s buzgón imádkozott.

Ma is látja a hatalmas csillárt, a melynek üveg függői, szikrázó jégcsapok módjára villognak. S látja a szőke fejcskét, a hogy eltűnik a széles posztókalap árnyékában...

Emlékei közül a legédesebb s a legfájdalmasabb, az esküdtek hétfője volt.

Itt vallottak szerelmet egymásnak, de itt fenyegette meg a leány, hogy máshoz megy férjhez, ha nem győzi le rossz szenvedélyét.

Ő ezt akkor csak annyiba vette, mintha Frida a rózsás ujjával fenyegette volna meg. Egy kinyújtott rózsás ujjacska s hozzá egy nevető leányarcz: ki ijedne meg az ilyen fenyegetéstől?

Fogságában azonban komolyabbnak látta a dolgot. Nem is merte bolygatni ezt a kérdést. Meg se próbálta, hogy szemébe nézzen annak a lehetőségnek, hogy Frida beváltja fenyegetését.

Meg tudná-e tenni, vagy nem, s volna-e lelke hozzá: azzal a gondolattal nem mert foglalkozni. Ösztönszerűen félt tőle. Csak félre kellene hajtani az ágat, hogy meggyőződjék róla: vannak-e mérges viperák a bokorban. De ő se nem akarta, se nem merte félrehajtani. Hátha a bizonyosság kigyói reárohannak, s megmarják szívét és agyát? Ellenben a bizonytalanság kelyhében reménység ringatódzott.

Ez elmélkedések által mintha megtisztult volna lélekben. Eddig sohasem nézett hátra. Sohasem bánt meg semmit, a mit pillanatnyi felhevülésében elkövetett. Most megmozdult a lelkiismerete. Megbánás vett rajta erőt. E megbánás hevesen és hirtelen lépett fel, mint valami lázas betegség. Nehány napig gyötrődött s nem hitte, hogy akadjon ember, a ki a megvetés oly magas csucsáról nézné le őt, mint a hogy ő magát lenézte.

Levertsége, szomorúsága a saját léhaságától és gyöngeségétől való undorodás, - mulatságos félreértésre adott alkalmat.

Bár úgy tettek, mintha hitetlen létére mit sem törődnének vele: a bég és emberei élesen figyelték a Pali lelki állapotát.

Az öngyötrődés és önkínzás e napjaiban egyszer csak váratlanul a bég elé vezették. A derék effendi keresztbetett lábakkal, a fa alá leterített bolyhos szőnyegen ült, s szokatlanul barátságosan fogadta.

- Rossz színben vagy, felebarátom, - mondá szeliden. Féltelek.

Hofgräf nem felelt, csak nézett a bégre, mint a ki valamit nem ért.

- Bár az állásommal játszom, szívesen könnyitenék a sorsodon.

- Nincs szükségem semmire, - válaszolta Hofgräf mélabusan. Azután meg, - bár az anyám vagyonos, - nincs egy megveszekedett piaszterem sem. Nem tudnám mivel viszonzni barátságodat.

A bég nem volt megsértődve. A baksis, az ajándék, meg a vesztegetés nyíltan folyt a padisáh birodalmában. Mindenkit meg lehetett ott venni, s még szégyen sem volt idegenektől pénzt elfogadni.

- Nem pénzért tenném, felebarátom, csak azért, mert fehér előtttem a te orczád... Tudod mit, holnap lesz a napja, hogy egy bosztandsi kíséretében sétálni küldelek. A Bosporusnál olyan friss, éltető és illatos a levegő, mint Allah lehelete... Oda vitetlek egy órácskára... Attól piros lesz az arcod, akárcsak az én leányom köntöse.

- Leányod van, hatalmas bég?

A bég szeme ragyogott.

- De még milyen leányom... Hanem - tette hozzá tréfásan, ejtsük el ezt a beszéd tárgyat. Mert reád a leányok szerencsétlenségét hoznak...

A fogházör elvezette Hofgräfet...

Másnap reggel csakugyan eljött érte egyik bosztandsi. Ütött-kopott kaftánt adott rá.

- Nem szeretné a bég, ha megismernék rajtad, hogy nálunk vagy szálláson...

A bosztandsinál nem volt fegyver, még egy vékony pálcza se. Eszébe se jutott a becsületes töröknek, hogy foglya visszaélhet a kínálkozó alkalommal és valamelyik utcasarkon megugorhatik.

A kikötő felé vették útjokat. Oda, a hol a kaszárnyákból kint rekedt janicsárok sátrak alatt tanyáztak.

A bosztandsi szóba elegyedett a janicsárokkal. Szép, szálas legények voltak, vörös posztó ruhában, mert selyemnek nem szabad testüket érinteni. Turbánjuk vége hátul a nyakukba lógott, a homlokrészen ezüst paizsocskával volt díszítve. Tevéiket és teherhordó szamaraikat etették. Az öregek a lőfegyver használatában, vivásban, gránáthajításban, árkok átugrásában és falmászásban gyakorolták a fiatalokat. Némelyek főztek közülük, mások ácsorogtak. Ez utóbbiak kíváncsi tekinteteket vetettek Hofgräfre és sokáig és szívesen elbeszélgettek a bosztandsival.

Mikor tovább mentek, a bosztandsi öklével meggyömösölte a Hofgráf hátát. A mi nála rokonszenv jele volt.

- Te tetszel nekem. Kár érted, hogy fiatalon bekerültél a mi nagy sirboltunkba... Olyan a héttorony, mint a medve barlangja, a nyomok oda csak befelé vezetnek... Kifelé vajmi ritkán...

Azután, mintha valami jó dolog jutna az eszébe, hangosan elnevette magát.

- Mit nevensz?

- A mit a janicsárok beszéltek... Tegnap itt ment el mellettük - mint ahogy mi ma elmentünk, - a lengyel követ. Megbámulták az aranycsótáros hófehér lovát s a smaragddal kirakott buzogányát. Hát egyszer csak a kíséretéből, az oldala mellől elfut a leghivebb embere, a titkára. Mint a kilőtt nyíl, egyenesen belefuródik a legvénebb janicsárok kellős közepébe. Heves kézmozdulatokkal, kiabálva beszél hozzájuk valamit. A kucsmáját a földre dobja s mérgesen rátapos. Dolmányát leszaggatja a testéről s beledobja a tengerbe. Két jancsár gondolkodás nélkül beugrik utána a vízbe, mert értékes arany gombokat láttak rajta. Mig ők a dolmányát kihalászták, addig ő letépte a nyakkendőjét s mellén az ingét széttépte. A lengyel követ és kísérete majd sóbálványynyá vált a meglepetéstől. Szentül azt hitték, elment az esze. Pedig ahogy ment, ahogy ment, abban a percben jött meg neki. A jancsárok megértették a töredezett beszédéből, hogy át akar térni. Örömrivalgásban törtek ki. Turbánt nyomtak a fejébe s fegyvereikkel hadonászva körülvették és vitték be a városba, a muftihoz... Hosszú orral lovagolt tovább az ebhitű lengyel követ...

Ez a történet a bosztandsit egészen felvillanyozta. Hofgráf nem tudott rá mit felelni.

A nap melegen sütt. Megizzadt az üstökük, bár lassan, tempósan lépkedtek.

- Fürdjünk meg, - indítványozta a bosztandsi...

Hofgräf gyámolatlanul nézett rá.

- Szabad-e?

Kísérője a kezével legyintett.

- Ne legyen arra gondod. Csak gyere szépen utánam.

Elvezette a legközelebbi fürdőhöz. Ez a fürdő Hofgräfet a híres budai fürdőkre emlékeztette. Ő maga ugyan nem látta, sohasem járt Budán, de öreg szenátorok otthon, a kik valaha fürödtek benne, csodadolgokat beszéltek róla.

A kupolás épület körül széles, nyitott tornác futott végig. E tornáczon fapadok állottak, itt vetkezett le a vendég, itt őrizték meg ruháját egy oszporáért a fürdőszolgák.

A bosztandsi intett Hofgräfnek, hogy vetkezzék le, azután levezette a föld alá épített, negyven láb átmérőjű márvány medenczébe.

Olyan volt e földalatti medence, mint valami kápolna. Sárga és kék eres csiszolt márvány falai enyhén fénylettek. Hofgräf belement a vízbe. Forró volt, alig állhatta. A medenczéből kilencz kerek kamra nyilott, a hol rézcsapokon langyos és jéghideg víz bugyogott a falból. A bosztandsi értette a fürdés művészetét. Szőrös hátát odatartotta a langyos csap alá, a mig csak minden porcikája le nem hült. Közben folyton beszélt. Dicsőítette a török fürdők berendezését és nagy tisztaságát s általában magát a török életet. Elmondta, hogy a császári fürdők felügyelőjét ezer botütésre ítélte a kádibasa, mert valaki, - bizonyára az ellensége, - döglött macskát dobott be a nagy medenczébe s ő három napig nem vette észre.

Hofgräf sokalta az ezer botütést. Nem állja ki azt élő ember.

A bosztandsi erősködött, hogy de bizony kiállja. Nem egy helyre kapja. Egy-egy talpára két-kétszázat. Néhány százat a hátára, más százat a hasára, a legtöbbet a fundusára... Megdagadt szegény mindenütt, kék-zöld lett a teste, még se halt bele, kiheverte.

A fürdés jól esett az elcsigázott Hofgräfnek, de nagyon elbágyasztotta. Jóleső fáradság fogta el minden tagját. A pillája elnehezedett s mikor hazafelé mentek, csaknem elaludt járás közben.

A bosztandsi örökös fecsegése sem volt képes elüzni pillájáról a jótékony álmot.

Egy utcaszegletnél kísérője keményen megrázta.

- Ne aludj, galambom. Nyisd ki a szemed, mert olyant látsz, hogy megemlegeted.

Hofgräf felpillantott. Mint valami látomány, hosszú és lármás menet vonult el a szeme előtt.

Elöl háromszáz janicsár lépdelt, kiabálva és hosszú puskájukból a levegőbe lövöldözve. Utánuk török zászlók alatt, szipahik lovagoltak. Majd zenészek jöttek, sippal, dobbal, trombitával és hárfával. Azután, két előkelő török ur között, a hitehagyott lengyel poroszkált egy befont sörényű, gyönyörű almásderesen. Rókamállal bélelt selyemvirágos kaftán lógott le a sovány testéről. Ugyanaz a turbán volt rajta, a mit janicsárok tegnapelőtt a fejébe nyomtak. Kezében nyilvesszőt tartott. (Mint a biztos kézzel ellőtt nyíl, oly sebesen szállott az ő hitetlen lelke Allah lába zsámolyához.) Jobb keze ujját magasan fentartotta, hogy hitvallást tegyen.

A menetet császári testőrök zárták be és mindenütt ujjongó tömegek követték diadalutjában.

Egyszer csak megállott a menet s egetrázó ordításban tört ki. A bosztandsi is kiabált torkaszkadtából, Hofgräf bal füle majd megsiketült belé.

»Egy az Isten, és Mohamed az ő prófétája.«...

A mily beszédes volt eddig a bosztandsi, úgy elcsöndesedett, a hogy a menet elvonult. Némán lépkedett a foglya oldalánál, mintha alkalmat akarna adni, hogy elgondolkozzék a látottakon. S hogy szálljon le lelkének mélységeibe.

Másnap reggel a bég újra maga elé hívatta Palit. Most már fiamnak szólította, annyira ment barátságában. Nem nevezte többé hitetlen kutyanak.

- Hogy aludtál, fiam? Mintha ma jobb színben volnál?

Hofgräf azt se tudta, hogy melyik lábára álljon, úgy meglepte ez a rohamosan növekedő gyöngédség.

- Jól aludtam, köszönöm.

- Voltak-e szép álmaid?

- Fájdalom, nem voltak. Ugy aludtam, mint a kit agyonütöttek.

A bég nevetett.

- A meleg fürdő tette, felebarátom. Okos a török, hogy annyit fürdik. Tiszta, derék nemzet, s a legvitézesebb az egész világon. Jó töröknek lenni, hidd el fiacskám. Különösen olyan tüzesvérű embernek, mint te. Amiért ide kerültél a héttoronyba, válogathatnál a szebbnél-szebb leányokban. Itt a földön a hárem, a paradicsomban a hurik: a török élete csupa gyönyör és csupa rózsza, egyik szerelem öléből a másikba való szédülés. Ha neked volnék, fiam, áttérnék töröknek, már csak a hárem kedvéért is.

Hofgräf fejében hirtelen világosság támadt. Török hitre szeretnék téríteni. Azért beszélte el a bosztandsi a hitehagyott lengyel történetét. Azért vezette el a jancsár tábor mellett. Azért ültette be a meleg fürdőbe nyakig. Azért vitte - mintha véletlenül vetődtek volna oda - az ujjongó menet útjába, hogy lássa a megtért lengyelt rókamálos selyem kaftánban, lóháton s hogy állapotát megirigyelje. S mert egyik fáklya a másik fáklya tüzésénél gyullad meg: kapjon ő is kedvet az áttérésre. A ravasz bég azért emlegette tegnap a leányát, azért oly nyájas hozzá, mintha merinói juh értetné hozzá puha gyapját. S végül azért kecsegteti háremmel és hurikkal, hogy érzéki természetének paraszát felpiszkálja s elhatárolását megkönnyítse.

Hofgräf nem állhatta meg, hogy el ne mosolyodjék.

- Mit gondolnál felőlem, óh hatalmas bég, ha keresztény hitre akarnálak téríteni?

- Azt gondolnám, hogy elment az eszed s száz botot veretnék a talpadra emlékezetnek okáért. Csak nem hiszed, hogy igazi hitű muzulmán otthagya Allahot a te ebhitedért?

- Nos, én sem cserélem el a hitemet senki hitéért. Mondd effendim, hogy jöttél erre a furcsa gondolatra?

A fogházfelügyelő méregbe jött, de türtőztette magát.

- Szomorú voltál és örökösen tépelődtél. Azt hittem, a Próféta lehellete zavarta fel úgy a lelkedet. De mit is keresne olyan disznó, mint te, az Allah árnyékában?

A jó napoknak vége szakadt. Este lánczot tettek a Hofgräf kezére és rajta hagyták éjszakára is. Koplaltatták, rossz, undorító ételeket adtak neki. S ha szomszárától gyötörve fölvetette a mázatlan cserépkorsót, állott, langyos víz érintette ajkait.

Egy álló hétig az udvarra sem eresztették ki. S a mogorva, szemtelen bosztandsi, a kivel a meleg fürdő márvány medencéjében oly vigan lubiczkolt, most válogatott túsúrással kizsákmálta. Ezer meg ezer módot talált ki, hogy vérig zaklassa áldozatát.

Védtelenül ki volt szolgáltatva az emberek dühének. De a szenvedés most jól esett neki. Mint a tüzes vas égetése annak, a ki csak ily uton szabadulhat meg fekélyeitől.

Hanem nem tartott sokáig. Gávai uram erélyesen lépett föl, minden követ megmozgatott az érdekében. Végre maga a nagyvezir is beleavatkozott a dologba s egy szép őszi délután, hét hónapi fogság után, Hofgräfet szabadon bocsátották.

Gávai uram kint várta a héttorony kapuja előtt. Karonfogta, beültette egy kocsiba, úgy vitte az erdélyi házba. Ellátta ruhával és útravalóval s bizalmasan megmondta neki, hogy a török rendőrség kisütötte, ki volt a görög leány levelének értelmi szerzője: Amend. Hogy mi célja volt vele, miért tette, azzal Gávai uram nem szolgálhat. Azt Hofgräf jobban tudhatja.

Pali elsápadt. A homlokán apró gyöngyökben kiütött a veriték.

- Bizonyos benne kegyelmed?

Gávai uram szánakozva nézett rá.

- Oly bizonyos vagyok, mint a halálban...

- Akkor tudom, miért tette. Mindent tudok. Még ma indulok haza lóhalálban. Teremtő Isten, csak el ne késsem... Mert akkor két ember meghal: ő meg én... Oh, a gaz cselszövő, alattomos viperafajzat! Sohasem ártottam neki, barátom volt, megosztottam vele mindenemet. S az ő átkozott keze mérte rám e csapást.

Gávai megbánta, hogy eljárt a szája.

- Ne vedd annyira szivedre, öcsém, a dolgot. Barátod nem gonosz szándékból tette, amit tett. Ő maga ijedt meg legjobban a csinje sikerétől. Ugyancsak könyörgött nekem meg Budai uramnak, hogy szabadítsunk ki minden áron. A beszterczei tanács is sokat fáradozott az érdekében.

Palinak nem volt maradása. Égett talpa alatt a föld. Éjjel-nappal utazott, mindig lóhalálban. Sok baj érte útközben; veszedelmeken gázolt keresztül; éhezett, fázott, nélkülözött; rablók kezébe esett; forró láz ágyba döntötte; karavánszerájokban hált, kemény, hideg kőpadkán, emberek és állatok bűzében, fojtó párájában.

Ám voltak jobb napjai is. Akadt egy-egy jószivű bolgár és szerb paraszt, akinek a házába betért és tollas ágyban hált. Egy-egy becsületes csausz is került, aki levelekkel Budára sietett, s akivel napokon át együtt utazhatott. Vagy valami tefterdár, aki pénzt vitt a katonák fizetésére, nagy, vas ládákban, s aki Pali fáradt gebéjét, csekély ráfizetéssel erős, fiatal, hegymászó erdélyi lóval cserélte el.

Szófiában a beglerbég megvendégelte és üzenetet küldött Budai uramnak, akivel jó ismeretségben volt.

Igy ért mindközelebb hazájához. Végre, egy derült, de szeles délelőtt megpillantotta Besztercze templomtornyát és kőfalait. A kapukat már kinyitották. Falusi paraszt szekerek egymásután gördültek be rajta. A falakon felbukkant egy-egy gömbölyű sisak. A várost, mint mindig, gondosan őrizték... Szeretett volna leborulni, hogy megcsókolja a drága honi földet.

Lova megállott, ő maga mindkét karját kitárta, mintha szívére akarná ölelni az egész vidéket, a várost, valamennyi lakóját. Talán még Amendet is, ha Fridát el nem vette.

Megsoványodott, férfias arczán az öröm és boldogság könnye pergett végig.

- Szeretném-e akkor is e helyet, ha Frida nem volna itt?... Frida, Frida! - kiáltá, széles karimájú, tollas kalapját lengetve.

A szél erősen fújt. Elkapta hangját, de nem vitte messzire. Letette a közelében s felriasztott vele egy vércsét, amely vijjongva repült odább az útszéli topolyafáról.

Rossz előjelek.

XXVII.

A tűz a külső városrészben támadt, a cigányok és oláhok negyedében. A torony ablakán kitűzött piros zászló, legalább ezt mutatta. Egyik-másik polgár, amelyik egyenesen a lakodalmas házból szaladt a tűzhöz, még szidta is a toronyőrt, mint a bokrot. Mert régi városi szokás szerint a harangot nem verték félre, ha a cigánysor vagy az oláhnegyed égett. Ily kis dologért miért kellene olimpusi nyugodalmából felijeszteni a derék polgárságot?

A belátóbbak tisztában voltak vele, hogy a toronyőr ezuttal nagyon okosan cselekedett, mikor túltéve magát a régi szokáson, a harangokat a cigánysor kedvéért is félreverte... Nagy szél volt, égni fog csakhamar a belső város is, a polgárok, szenátorok köházai. Talán a templom s az iskolák.

A tűz sütőkemenczéből keletkezett. Nehány szikra átszállott egy oláh viskó szalmatetejére, attól meg már három-négy faház gyúladt meg egyszerre.

A szász városok közigazgatása ebben az időben igen jó volt. Rendszeret, pontosság, gyorsaság, lelkiismeretesség, megbízhatóság volt a jellemző tulajdonságuk. Oly tulajdonságok, amelyek egyik-másik vármegye és magyar város közigazgatásában még ma is hiányoznak.

Annak a régi jó közigazgatásnak megvolt a nagy ereje és előnye, hogy önkormányzat volt a szó legnemesebb értelmében. A polgárok szabadságából keletkezett, mint ahogy sastoll csak a sas szárnyából nő ki.

A tüzet, árvizet különösen ügyelték a szászok. Bár a Besztercze mellett laktak, oly helyen építkeztek, ahova az árviz el nem ért. A tűzre pedig éjjel-nappal vigyáztak.

Minden utczában összeállott tizenöt-húsz polgár. Minden ily polgári testületnek a neve »szomszédság« volt. A szászok fejlett önkormányzatának e szomszédságok voltak az alapkövei.

A szomszédság egy-egy polgárt küldött ki a maga kebeléből, aki a tűzre a maga kerületében felügyeljen. Az ily nobile officiumot, bármily terhes volt, minden polgár elfogadta. Egyik sem bújt, de nem is bújhatott ki alóla.

A tűzre ügyelő polgár, minden hónapban kétszer megvizsgálta a hozzátartozó tizenöt-húsz ház tűzhelyét. Ahol valami rendetlenséget talált, pénzbüntetést rótt ki a ház gazdjára, s be is hajtotta nyomban.

A városi tanács rendelete értelmében, minden szomszédság a maga pénzén szerezte be a tűzoltó szerszámokat. Három csákányt, három létrát, és tíz bőr vedret kellett minden szomszédságnak kéznél tartani. Ezenkívül minden polgár egy-egy bőrvedret s kisebbfajta kézi csákányt s egy jó lámpát volt köteles a házában tartani. A veder állandóan tele volt vízzel.

Tűzveszélyes épületet a tanács nem tűrt meg a belső városban. A külvárosokban szemet hunyt, sok mindent elnézett. Ezért kellett szegény Beszterczének oly keservesen lakolnia. A szénát, szalmát, kendert tűzmentes helyen tartották a polgárok. Aki égő világgal járt az istállóban, kocsiszinben, minden egyes alkalommal öt forint pénzbüntetést fizetett, ha rajta csipték.

A tűzveszélytől való félelem miatt, éjjel minden szomszédságban egy-egy polgár virrasztott. Éjféltorony felváltották. A toronyban állandó őrt tartott a város s minden nap két polgár volt melléje beosztva, hogy a tüzet kémleljék ők is.

S mindezen nagy elővigyázat mellett ez a tűzvész fényes nappal támadt. A cigánysor leégett, az oláh házak fele elhamvadt, a tűzcsóvákat hatalmas kezével a belső város házfedeleire is áthajigálta a szélvihar.

Mikor a belső város tüzet fogott, akkor már teljes számban együtt volt a polgárság. A legtöbb ünneplő ruhában, nagyszélű posztókalapjukon rozsmaringbokrétaival, úgy, ahogy a lakodalmas házból elszabadultak.

Bár az égő házak körül csákánynyal leverték a házfedeleket s bár a bőrvedrekből zuhogott a víz mindenfelé, - nem tudták a tüzet elszigetelni. Mint valami megvadult tigris, úgy ugrált a láng egyik házról a másikra. Néha nyolcz-tíz házat átugrott. Ott ütötte fel fejét, ahol nem is várták, onnét rémitgette az embereket vérbenforgó, tüzes szemével.

S ez végzetessé vált. Nem lehetett egyesült erővel folytatni az oltást. A legfegyelmesebb polgár is elvesztette a fejét és szétszaladt a szélrózsa minden irányában. Mindenki haza sietett. Mindenki a maga házát akarta védelmezni, mikor látták, hogy tiz helyen gyulad ki az utca egyszerre, s hogy a vad orkán a legfélreesebb házakra is elhordja a szikraesőt.

A szenátorok és a czéhmesterek a legnagyobb erőfeszítéssel igyekeztek a rendet fentartani. Városi drabantok állottak a polgárság útjába, hogy a menekülőket visszatartóztassák.

A polgármester minden egyes embernek külön-külön megfogta a kezét, vagy a kabátja szárnyát és úgy rimánkodott nekik:

- Ne veszítsétek el a fejetekeket az Isten szerelmére! Együtt kell maradnotok, mert csak egyesült erővel birkózhatunk meg a veszedelemmel. Hol volnánk ma, ha atyáink nem vállvetve munkálkodtak volna a közjóért s a maguk javáért? Mindenki egyért, egy mindenkiért, - ez az alapja a szászok társadalmi nagyságának...

Beszélhetett volna ő kegyelme, ha egyenesen a templom felé nem veszi útját a tűz. Még nagyapáik, szépapáik építették. Vigasztalása és menedéke volt oly sok, egymás nyomába lépő nemzedéknek. Városuk disze. Mértföldrekre ellátszik szép derült időben a beszterczei torony; s az egész völgyön végighallani tiszta hangú harangjait s bent a templom falában legnagyobb polgárok, leghíresebb emberek csontjai nyugszanak...

Ami a hajónak az árboc, az városuknak a karcsú, sugár templomtorony. Meg kell menteni mindenáron. Ez becsületbeli kötelességük.

Ez a körülmény megszázsorozta a polgárok erejét és elszántságát. Bár ruhájuk, hajuk megpörzsölődött, s a hőségtől arcuk s kezök bőre, - mint a cserfa kérge - felpattogzott, csákánynyal leverték az égő gerendákat s szüntelenül oltották, locsolták a lángtengert, bőrvedreikkel.

Nők és gyermekek sikoltoztak az utcákon; segélykiáltás hallatszott mindenfelé; megrémült emberek szaladoztak, hogy megmentsek a pusztá életüket; némelyik ingben volt, ahogy az ágyból kiugrott; másik téli bekecsét akasztotta a nyakába, de alatta szűzanya meztelen volt; volt, aki az ékszereit meg a pénzes ládáját benfelejtette az égő házban, s az ünneplő csizmáját szorongatta a kezében.

Az utca tele volt holmival. Egymásra dobáltak mindent, széket, asztalt, almáriumot, üstöket, ágyneműt, lisztes ládát, mindenféle lim-lomot. Torlaszok keletkeztek az utcán a kihajigált butorból.

Ebben a pillanatban egy magányos lovas csörtetett végig az utcán. Lováról szakadt a tajték, a paripa oldala kivérzett, ahogy kegyetlenül sarkantyúzta. Szélben, gőzben, fekete füstfelhőben, égő gerendák ropogásának zajában, a kiabáló, siró-rivó emberek pokoli lármájában, meg se hallották, ahogy megérkezett.

Mikor leugrott halálra fáradt lováról, nyugodt lett a lelke, veszedelemben fődolog a hidegvér. Az ijedség, a kapkodás, a lélekjelenlét elvesztése nem használ semmit. Csak tetézi a hajt.

Oly sok fejet vesztett ember között az ő feje helyén maradt. Tisztán látta, rögtön átértette a helyzetet. Azt a hosszú utcát, amelybe a tűz már belekapott s a melynek fele már leégett, egészen fel kell áldozni.

A szomszéd utcákat kell megmenteni. Le kell szedni a háztetőket, be kell dönteni a kerítéseket, vizes ponyvával és gabonás zsákokkal kell leteríteni minden tenyérnyi helyet. Minthogy azon túl már a széles piactér következik, a tűz hatalma megtörik ezen a semleges övön.

Ami így eszében megfordult, azt sietett végrehajtani. Az emberekbe beleöntötte a maga erélyét és határozottságát. A cserzővargák, - mert e hosszú utca az övék volt, - zúgolódtak és követelték, hogy az ő házaikat ne hagyják a lángok martalékául. De a polgárság többsége egyszerűnek, világosnak és kivihetőnek tartotta e tervet. Olyannak, amely a várost, annak legértékesebb utcáit, a templomot és a városházát megmenteni.

Hofgräf mindenütt előljárt a munkában. Sietette a fedelek leszedését. A csatornában nemso-kára ezer meg ezer lepedő, gabonás zsák, lópokrócz, sátorponyva ázott s azokat azon vizesen ráteregették a ház gyúlékonyabb részeire.

Az ijedség úgy megzavarta az embereket, hogy gépiesen, ellenállás nélkül engedelmeskedtek a Hofgräf erősebb akaratának. Szóltak hozzá, szemébe néztek, hangját is hallották, anélkül, hogy egy is észre venné közülök, hogy kivel beszél.

Azonban a szél is megfordult. Az égő házak lángját visszavitte oda, ahonnan a tűz kiindult: a város külső negyedeire. A polgárok föllélegzettek. Pedig csak a piactér volt megmentve. A külső városrészekre annál ádagabb haraggal vette rá magát a tüzvész.

Egyszer csak lángoszlopok törtek ki a földből, óriási menydörgés rezzentette meg az ablakokat s az emberek szívét és megmozdult a föld. A polgároknak úgy tetszett, mintha körülöttük a házak, sőt maga a magasztos, komoly és szentéletű templomtorony is, becsipett emberek módjára tántorognának. Felrobbant egy puskaporostorony, az csinálta a nagy felfordulást. A kifelé igyekvő tüzvész valahogy hozzáférközött a belsejéhez.

Látványosságnak megrázó, mégis csodaszép volt a külső városnegyedek végső pusztulása.

A várfalakon túl fekvő majorok tüze messze világított. A gyümölcsfák is égtek a kertben. A kint fekvő szénaboglyák, a roppant szalmakazalok, temetési fáklyák módjára lobogtak a szélben. S lángolt maga a mező.

- Meggyúladnak az erdőink is, - jajveszékeltek a polgárok. - Húszezer hold drága, őserdő. A Krózus vagyona!

- Nem éghet el, a folyó van köztünk, - mondá a polgármester csakhogy valamit mondjon.

- A Besztercze vizén átviheti a szél a szikrát; - mondá egy nyugodt, férfias hang. - Az ugyan meg nem menti az erdőt. De ne féljete, megmenti az Isten.

Csak most ismerték meg, ahogy a hang felé néztek, hogy ki az, aki úgy kivette részét a város mentéséből.

- Hofgräf! - hangzott száz meg száz ajkról; de valami nagy öröm nem látszott az arczokon.

Hofgräf nem is várta. S főképen nem várta e pillanatban, mikor szülővárosára úgy ránehezedett a végzet keze. Nehéz kéz, amelytől emberi szívek összetörnek, hegyek, városok elpusztulnak, folyamok kiapadnak, népek, országok a földig hajolnak...

Frida még mindig magában volt. Az ijedtségtől csaknem elájult. Fehér menyasszonyi ruhájában, földig érő fátyolában odaomlott az egyik borszékre. Se mozdulni, se kiáltani nem tudott. Ha feje fölött meggyulad a tető, okvetlenül odaég. A menekülés vágya, az életnek ösztöne mégcsak meg sem mozdul benne.

Jó darabig, - egy teljes óráig, - maga volt az egész házban. Egy óra múlva megjött az egyik cselédlny. A kezeit tördelte, úgy jajveszékelt.

- Végünk van Frida, (a polgár leányokat abban az időben az öregebb cselédek még nem kisasszonyozták.) Lángban áll a város. Ég a templom is, meg a városháza. A harangok leolvadtak a toronyból (pedig akkor is kongtak keservesen). A czéhek vasládái úgy összekunkorodtak, mint valami falevél. Az apácza klastrom apáczái és növendékei egy szálíg elpusztultak. A tűzhalálban gyönyörű szeráf hangon az »Ave Máriá«-t énekelték.

Mindezeket a rémséges dolgokat Mari az ujjából szopta. Vagy azoktól szedegette össze, akik a tűznek még a tájékán sem jártak.

De beszélhetett Fridának, amit akart. Abba még akkor sem költözött belé a lélek. Szép kék szeme fel volt akadva, az arcza verejtékben fürdött, a keze jéghideg.

- Nincs eszméleténél, - sóhajtotta Mari megnyugodva. - De jobb így. Úgyis elég korán megtudja szegényke, mily szomorú és emlékezetes esemény szakította félbe az esküvője napját. Egy kicsit elájult, így hát nem kell mellette maradnom. Amig magához tér, megnézem közről az égést. Ki tudja, lesz-e még ily nagy tűzvészben részem Beszterczen?

Annyit mégis megtett, hogy néhány csepp vizet freccscentett a homlokára. De a fűzőjét már nem merte megtágítani. A Frida szeme nyomban felnyílott volna e kipróbált csodaszertől... Mari pedig ezt nem akarta. A tűzvész látásában kereste fájó gyönyörűségét. Ami - meg kell vallani - amellet bizonyít, hogy Marika, bár csak egyszerű cseléd volt, tudta élvezni az életet. Mert úgy-e bár nem utolsó élvezet a mások égő házában gyönyörködni?...

Frida különben félig-meddig eszméleténél volt. Agya működött. De mint a szélütött ember még a kisujját sem volt képes megmozdítani.

Órák teltek így el. Nem jött hozzá egy lélek sem. Sem az anyja, sem a vőlegénye, sem a lakodalmas népből valaki. Az orkán, amely hatalmas fákat csavart ki tövestül, leverte egy kis, meleg madárfészket. Ki törödnék a madárfészek sorsával, mikor a nagy kárvallást felbecsülik?

De meg a fészek nem is volt oly meleg. Fészek se volt... Nem is ült volna bele szívesen szegény kis madár. Talán jobb is, hogy leverték...

Késő délutánra járt az idő. A vihar már elült, a tüzet apránként eloltották. Pedig nem akart sehogy kialudni, szívosan kétségbeesetten küzdött az életért. Hol itt, hol ott csillámlott fel lángoló üszke. S ha már másként nem árthatott, fojtó füstjével elszorította az emberek lélekzetét...

A polgárság talpon volt. A polgármester s a tanács a kárt becsülték föl. Elhatározták, hogy a leégett házakat és majorokat közös erővel építik föl, a cigány és oláh putrik kivételével. Azokat, - mint parti fecskék - sárból tapasztják maguk a kárvallottak.

Még délután irtak a szebeni, brassói, segesvári tanácsnak, hogy küldjék el sürgősen kőműveiket és ácsaikat. Az univerzitástól kölcsönt kértek, hogy a kisiparosok számára a város maga megvehesse az építőanyagot.

A czéhek is tanácskoztak, mit tehetnek azon tagok érdekében, akik koldusbotra jutottak.

Szóval a közszellem, a testvériség érzése, amely a szászságot hétszáz éven át fentartotta, városait megépítette és fölvirágoztatta, teljes mértékben felébredt és munkált, a szerencsétlenségnek úgyszólván legelső órájában.

A fa egy pontján megsérült. De már is megindult nedvének körforgása, hogy kipótolja a veszteséget. A benne rejlő természeti erők mind egyetlen célra hatnak közre, arra a célra, hogy a megsérült rész minél előbb meggyógyuljon...

A Seivert ház sötét volt, mikor Hofgräf egyenesen a tűztől jöve, oda megérkezett. Egy alak surrant be mellette s nemsokára az udvaron járkált egy kézi lámpással.

- Itthon vannak-e? - fordult Marihoz, aki az istállóba készült, hogy a teheneket megfejjje.

- Egy lélek sincs itthon!

- A kisasszony sincs?

- Az igen. De az nem lélek. Nem tudom magához téríteni. Megijedt a nagy kongatástól.

Hofgräf elvette a lámpást a cselédtől.

- Keress magadnak másikat. S azzal se szó, se beszél, megindult a ház felé.

A lámpafénynél különös dolgok villantak el a szeme előtt. Azt gondolta álmodik. Az udvaron három nagy lombsátor, alattuk hosszú, terített asztalok. A nyitott tűzhelyek már kialudtak, de az üstök és óriási kondérok még úgy maradtak, ahogy reggel oda tették... Bennük volt a félig megfőzött étel.

- Valami lakomára készültek, de mire? - Micsoda czéczó volt itt?

Benyitott a pitvarba. Tele volt tulipános ládával. A tornyos menyasszonyi nyoszolya is ott kevélykedett. Volt mire kevélykedni. Olyan dagadó párnákkal volt tele, aminőben királyok alusznak... A fogason suhogó selyem szoknyák és szoros mellénykék lógtak. Egy szoknya százánczubb, mint a másik; egyik mellényke ingerlőbb és kíváncsibb a másiknál... A szive megdobbant, ahogy nézte. Mindez a holmi - s a falhoz támasztott négy pár piros csizmácska, - Fridát varázsolta a szeme elé. Amikor mindezt a szép szoknyát magára veszi s odatartja Pali-nak a mellénykéjét, hogy a középső két gombot gombolja be...

Megtántorodott, de a keserüségtől. Mit jelent mindez? Itt lakodalomra készültek. Vagy talán már meg is volt.

Sebesen Frida szobájának tartott. Arcza lázban égett, nehezen lélegzett, a szívét balsejtelem gyötörte.

Belökte az ajtót s kézi lámpással rávilágított Fridára. Hófehér menyasszonyi ruha volt rajta. Csipke és fátolyfelleget vette körül szép, szomorú arcját. Mert arcza sovány volt és szomorú.

Ahogy a lámpafény reáesett, felriadt kábultságából, de helyéből meg sem mozdult. Csak a szeme elevenedett meg, előbb a nagy örömtől, azután a rémülettől.

- Pali!

- Én vagyok, - mondá Hofgräf bánatosan. - Úgy látom, későn jöttem... Hát te... hát maga menyasszony?... S éppen ma van az esküvője napja? Lássá, engem nem lehet bolonddá tenni! Eljöttem nászára a héttoronyból, bár nem hívott meg.

Frida nem szólt semmit. Mintha abban az egy szóban, - Hofgräf kereszt nevében, - minden beszélő képessége kimerült volna. Csak nézett rá szerelmesen, bánatosan, haragosan, kétségbeesetten, kevélyen, s mindezt ugyanazon pillanatban. Ártatlan, szüzsies kék szemével az előtte álló fiatal férfit majd megette.

Hofgräf letette a lámpát az asztalra, s közelebb ment a fehér menyasszonyhoz.

- Megesküdött már?

- Miért kérdezi? Még nem.

Pali úgy érezte, hogy egy lépcsőfokkal feljebb jött a bánat sötét, alvilági birodalmából, Frida, - valami gonosz sugallatra hallgatva, - vissza akarta őt taszítani a reménynek erről az egyetlen lépcsőfokáról is.

- Holnap esküszöm...

Hofgräf szája vonaglott a gúnyos fájdalomtól.

- Holnap... Tehát még nem asszony... A szép lilium még nincs letörve... S a vőlegénye? Hogy hívják a boldog halandót, a kinek kedvéért kidobott a szívéből engem?...

- Én dobtam ki, én?

Frida hangja ingerült volt, fejét most már büszkén fölemelte... Keserű vád, siró panasz tolult ajkára, de még idejekorán erőt vett magán...

- Jobb lesz, ha erről ma nem beszélünk... Nem is illenék hozzám, a más ember menyasszonyához... Gondoljon rólam amit akar. De nincs a világon ember, akinek kevesebb joga volna ahhoz, hogy nekem szemrehányást tegyen...

Elhallgatott. Hofgräf lehajtotta fejét. Bűnének tudata félénkké és alázatossá tette őt a döntő pillanatban.

- Nincs jogom elítélni eljárását, elismerem... Csak azt mondja meg kérem, ki a vőlegénye?...

Frida oly halkán mondta ki az Amend nevét, hogy Hofgräf inkább kitalálta, mintsem hallotta.

- Oh a gazember!

Oly mély meggyőződéssel, oly indulatosan mondta ezt, hogy Frida összerezzen. Védelmezni akarta a vőlegényét, de mikor látta ez összeránczolt, büszke homlokot, a vonagló száját, a villámló szemeket, kezének szilaj mozdulatát, amelylyel ellenfelét e pillanatban összetörte volna: ijedten csittította.

- Ne beszéljen oly hangosan... Minden perczen beléphet valaki. Az atyám, vagy ő. Nem akarom hogy itt, az én szobámban találkozzanak... Csak semmi túlzás... barátom... Fékezze meg indulatát, ahogy én legyőztem érzelmeimet... Súlyos szót mondott arról akinek a kezemet akarom nyújtani. Oly súlyos szót, amelyet egy becsületes férfi sem hagy magán száradni... Magyarázza ki magát, mert a barátja becsületéről van szó. Magának barátja, nekem jegyesem: mind a két minőségben számot tarthat arra, hogy megtudjam, van-e oka és értelme az ön szörnyű sértésének... Igérem, hogy meghallgatom... De nem itt, s nem ma... Tudja, mily szigorú a mi társadalmunk a menyasszonynyal szemben... Nem, nem akarom, hogy itt találják... Kérem, menjen... Menjen...

- Megyek... De beszélnem kell magával mielőtt esküvőre menne...

Frida arcza mély lelki vivódást árult el...

- Legyen. Hisz nekem is érdekem, hogy tisztába hozzunk bizonyos homályos dolgokat... Jöjjön reggel ötkor a kertjük végébe, ott, a hol a mi kertünkkel összeér. A kerítésen keresztül elmondhatja...

- A védelmemet?

- Azt nem. Az már későn volna... Hanem a bizonyítékait, a vőlegényem ellen... De csak úgy megyek ki, ha megígéri, hogy a kerítést nem lépi át... Hiába, nekünk már másképpen nem lehet...

A kapunál zaj támadt. Több ember lépése hallatszott. Hofgräfnék alig volt annyi ideje, hogy kisurranjon az udvarba, s az ólak mögött meghúzódják, mielőtt azok a Frida szobájába belépnének.

Odakint mély lélekzetet vett. S mint mindig, mikor szíve nehéz volt, a csillagos égre nézett...

Mikorra holnap, ugyanezen helyről, ugyanazokat a csillagokat nézi... megváltozik-e szívében s körülötte a világ?... Boldogabb lesz-e, vagy boldogtalanabb?

Hiába kérdezte, a csillagok nem mondták meg. Hidegen, kimérten, részvétlenül haladtak tovább égi pályájukon...

XXVIII.

Kora reggel volt. Az októberi dér ellepte a fákat. Fehérek voltak, szinte ezüstösek, mintha menyasszonyok volnának.

Mikor Frida, a Hofgräffel való hajnali találkozás után, gondolataiba mélyedve, lassú, rithmikus léptekkel végigjött alattuk, csodálkozva néztek utána. Mert mire a nap kisüt s a vékony ezüst kérget róluk leolvasztja, akkora már Frida is leveti magáról menyasszonyi ruháját s bedobja egy elhagyott ládába, mintha sohasem viselte volna...

Az előbb, mikor nehéz szívvél, kíváncsiságtól gyötörve, a találkozóra ment, megsajnálta a gyümölcsfák, úgy ki volt kelve képéből. S most, ugyanazon az úton, kisirt szemmel, de megnyugtatta jön vissza. Mintha szebb volna s nyulánk alakja magasabb, teltebb, mint az előbb. A fejét egyenesen föntartja, nem néz a lába alá. Meg is botlik egy kiálló, vastag fagyökérben s csaknem neki megy a méhes falának. Nagyon el lehet gondolkozva. A boldog álmodozás biztos jele...

Hát még az arcza! Ez nem ugyanaz az arcz többé. Valami nagy változáson ment át néhány óra alatt. Azon a változáson, amin az erdő, ha rá süt a nap. Színe, illata, fénye, dala, kedve egyszerre megjön.

Az udvaron Mari valamit vitt a hóna alatt. Frida utólérte és vállára tette a kezét.

- Mari, te úgy-e láttad?

- Kit?

- A másikat.

A cselédleány megállott. Zavarában hóna alól elengedte a hizó libát, bár most vitte volna tömni. A liba tipegve odábbállott. Ő meg egy darabig gyámoltalanul nézett utána.

- Azt bizony szépen eleresztetted... De felelj a kérdésemre. Találkoztál vele tegnap, mikor este a szobámba bejött?

Mari a fejét rázta.

- Hát ma reggel? Mintha ott láttalak volna settenkedni a filagoria körül. Ugy-e meglestél bennünket, ahogy a kerítésen át beszélgettünk?

- Én nem láttam semmit... Nem mondhatok egyebet, minthogy Frida érett csipkét szedett a kertben. Lekvárt főz belőle.

- Hát hol a csipke, amit szedtem?

Mari szétnyitotta a kötőjét. Tele volt hosszukás, vérpiros bogyóval. (Istenben boldogult Báthori Endrének, ki még kardinális korában Beszterczén átutazott, éppen ilyen pirosak voltak aprószemű reverenda gombjai.) Gyors mozdulattal beleöntötte a Frida kötényébe.

Frida megsimogatta az arcát.

- Olyan jó leány vagy, de olyan kedves jó leány, hogy szeretnék megölelni...

Mari sóhajtott.

- Nagy baj lesz még ebből. Vagy korán jött haza a fiatal úr, vagy későn... A lakodalomnak a fele már megvolt s a másik fele...

Frida nem hagyta bevégezni. Odahajolt Marihoz és a fülébe súgta:

- Bizd csak reám, a lakodalom második fele elmarad örökre.

A bizalmas régi cseléd, kérges, kemény kezével gyöngéden befogta a kisasszonya száját.

- Csitt... Ilyent ne mondjon... Sohasem történt még ilyesmi Beszterczén... De ott jön a nemzeti úr meg a vőlegénye... Egyenesen erre tartanak... Na lesz mindjárt hadd el hadd... Ne felejtse el, lelkem, hogy az édes apja hirtelen mérgű... mindenre képes, ha előnti az epe... A vőlegényét, azt nem bánom, ha egy kicsit megtánczoltatja... Bár fiatal, sok barázda van a homlokán. Arcát a gonoszság ekéje korán felszántotta...

Frida elébe ment az apjának. A vőlegénye meg akarta fogni a kezét.

- Ne bántsa, kérem... A drága gyümölcsöt kifordítja a kötényemből. Kora hajnal óta szedem...

Amend félrehúzta az összefogott köténykét.

- Csipke... Ezért kár volt hajnalban felkelnie. Mutassa a topánja talpát, nagyon átázott-e? Mert olyan bő harmat van, mintha eső esett volna...

- Honnan tudja?

Amend élesen a menyasszonyára nézett.

- Én is a kertben jártam...

Azután áttért a tegnapi tűzre. A legöregebb emberek sem emlékeznek hasonló tűzvészre. Nyolczvan ház elpusztult. Egy csomó major porrá lett. A gyümölcsfák égtek a kertben. Mintha égő menyasszonyok volnának, tette hozzá csipősen.

Frida úgy tett, mintha nem vette volna észre a sima oldalvágást. Egyik kezével a kötényt fogta, a másikkal belekapaszkodott az apja karjába.

Seivert rosszkedvű volt. Az is bántotta, hogy a félbeszakadt esküvőt néhány napra el kellett halasztani, de az is, hogy Amendtől megtudta a Hofgräf fiú váratlan hazaérkezését.

- Kellemetlen dolog - mondá leendő vejének. - A kapudán basa az úrfit néhány hónapig még bátran ott tarthatta volna...

Amend zárkózottsága még nagyobb volt, mint egyébkor. Mari szólásával élve, a gonoszság ekéje a szokottnál is mélyebb barázdákat szántott a homlokára. S be is vetette mindjárt alattomos gondolatokkal. Az ő esze már azon járt, mit tud Hofgräf? Nyomára jött-e a levél históriának? Mire határozta el magát vele szemben? S mi módon tehetné ártalmatlanná?...

A legelső dolog - avval tisztában volt, - a házasság siettetése. Azért jött oly korán Seivert apóhoz, hogy megértesse vele: periculum in mora... A harcz köztük Fridáért folyt. Őt nem volt szabad kockáztatni semmi áron.

Ahogy a szép, nyulánk leány az apja karján előtte lépdelt, élesen figyelte minden mozdulatát. Találkozott-e már Hofgräffel: ezt akarta a járásából, a feje tartásából, a mosolyából, a szeméből kiolvasni.

Az arcját, mosolyát nem látta, de a járása gyanút keltett benne. Könnyű, jókedvű, kicsit negédes, ringó járása volt, mint aki ledobott a válláról egy zsák bánatot.

Ebédnél Frida nagyon az apja kedvében járt. Az öreg úrnak a legkedvesebb ételei kerültek az asztalra. Főtt hús czéklával, káposzta disznó-oldalassal. Meg egy kupa bor a javából. S fekete rettek vajjal.

Tréfásan megfogta a leánya fülét. Oly formás, rózsaszínű, szép kis füle volt, mint a leg-tökéletesebb tengeri kagyló.

- Valamiben sántikálsz.

- Miben sántikálnék?

- Mit tudom én? Könnyebb megfogni száz bolhát, mint a leányok gondolatát. Mert azok csak száz felé ugornak, de a ti gondolataitok ezerfelé...

- Szebb hasonlattal is élhetett volna apuskám...

- Az a vőlegényed dolga.

Frida félrehúzta a szájacskáját.

- Azé? Mondja, apuskám, hogy is választhattuk mi ezt a Mártont?

Seivert a vállát rángatta.

- Magad választottad. Én nem elegyedem az ilyesmibe...

Frida fölkel, odakönyökölt az asztalra az apja mellé, úgy, hogy az arcza az öreg úr tüskés állát érintette. (Pedig tegnap borotválkozott.)

- Ne is elegyedjék. Nem az az apák hivatása, hogy szerencsétlenné tegyék a leányukat.

Seivertnek nem tetszett a beszélgetésnek ez a komoly fordulata.

- Te pöhöly, te cseppség, tudod is te, mi az a szerencsétlenség? Olyan vagy a szőke hajaddal, mint valami aranyos pihe. Ha a tenyeremre tennélek, elfújnlak...

Frida hangja csendessé, búsongóvá vált.

- Ne fújjon el sehová, apuskám. Oly jó nekem itthon, a tenyerén...

Seivert fölnézett.

- Elég a tréfából... Nem mondhatod, hogy messze elfújlak... Itt lesz belőled fiatal asszony a szomszédunkban... Akár csak itthon lagnál... Hogy a tűzvész miatt néhány napig késik az esküvőd, azért nem érdemes így neki keseredni... Törj meg egypár diót s adj hozzá lépes mézet... Az idén még nem ettem.

Frida kiment a kamrába. Odakint megtört néhány diót s egészséges, édes belit gondosan lehántotta. Azután egy virágos medgyesi cserép tányérban mézet tett melléje.

Bevitte s szónélkül lerakta az apja elébe. Ő maga leült a helyére, fejét szomorúan a két kezére támasztotta.

Seivert gyönyörűséggel ropogtatta a diót. Dicsérte a mézet, azután a méhekről beszélt.

- Hány kasunk is volt az idén?

- Huszonnégy.

- Bolondos állatkák. Mily szorgalmasan gyűjtenek és takarékoskodnak nekünk...

A beszéd elakadt. Frida egyetlen szóval felelt, azután hallgatott. Végre Seivertnek, - aki bevégezte a dió evést, - feltűnt ez a nagy szűkszavúság. A fejét csóválta, mint aki nem érti a dolgot.

- No, ne légy szomorú. Amend siettetni a házasságot. Én is siettetem, hisz baj, baj, hogy nóta közben szakadt le a hegedütökről a húr. De másikat teszünk helyébe, ne félj... Öreg tapasztalt ember vagyok, ismerem a világot, nem engedem, hogy akár nálad, akár nála, elszálljon a nóta hangulata...

Frida összerezzen.

- A nóta hangulata? Vallja be, apuskám, hogy ezt tőle tanulta. Nem hiába járt külföldi egyetemeken, szépen tudja kifejezni magát... A hegedüt s az elszakadt húrt, gondolom, azt is tőle hallotta... Nos hát én nem beszélek ily válogatott nyelven. Hanem az új húrból nem kérek... Nálam már elszállott, hogy is mondta csak?... a nótára való kedv.

Seivert öklével az asztalra csapott, úgy, hogy a vékonynyakú brassói korsók s a virágos tányérok tánczra kerekedtek.

- Kutya meg a mája! ne beszélj apáddal találós mesékben. Tudni akarom, mi lett?

Frida meg se mozdult, ahogy halkán átszólt az apjához.

- Nem megyek Amendhez feleségül, apuskám...

Seivert fel akart ugrani. Első gondolata az volt, hogy mindenestül felborítja az asztalt. De azután mégis ülve maradt, mint akit szélütés ért és se a nyelvét, se a kezét nem tudja megmozdítani. Csak a szeme forgott haragosan. Végre nagy nehezen szóhoz jutott.

- Elment az eszed?... Hogy nem mégy hozzá?... Majd megmutatom, hogy hozzá mégy. Összetörlek diribre-darabra s összeragasztalak újra, mégis hozzá mégy... Bezárlak, megverlek, éhen-szomjan veszitelek, de megtöröm a makacsságodat...

Frida, két kezébe rejtette az arcát. Oly csöndesen beszélt, hogy az apja alig hallotta.

- Mindezt apuskám megteheti. Hatalma van felettem. Csak egyet nem tehet meg: az én összetört bizalmamat nem tudja összeragasztani többé. Hogy legyek a felesége, mikor becstelen úton jutott ahhoz, hogy a kezemet ő kapja meg?...

- Becstelen úton?...

Frida fölegyenesedett. A szeme szikrákat hányt, lángolt, a hangja indulatossá vált méltatlankodásában.

- Hofgräfet szerettem. Bosszúból, amiért apró kalandokért a héttoronyba jutott, elhatároztam, hogy kivetem őt a szivemből. Csak én tudom, mibe került ez az elhatározás. De megtettem mégis. S nehogy ki legyek téve annak a veszedelemnek, hogy mikor visszajön, mindent elfelejtek és megbocsátok neki: annak nyújtottam a kezemet, aki éppen kapóra jött. El akartam égetni a hátam megett minden hidat.

Seivert mérgesen közbeszólt.

- Szépen elégetted. Alighogy haza hozta az úrfit a szél, szégyent akarsz hozni ősz fejemre. Azt forgatod fejedben, amit nem tenne meg egyetlen más becsületes szász leány: az elkezdett lakzit félbe akarod hagyni. Hát én ezt nem engedem...

Frida összetette a két kezét. Könnyörgésre fogta a dolgot.

- Előbb hallgasson meg... Hofgräfet női kézzel irt levél csalta törbe. Bátorságára hivatkozott ez a levél, gonosz számítással... Ezt a levelet egy görög leány írta, akit Amend bérelt fel erre a célra. Így akarta eltenni barátját az útból, számítva az én balgataq hiszékenységemre. S itthon mégis ő hiesztelte el mindenfelé a Hofgräf ballépését, hogy ellene felereljen. És elérte célját, mert siettetve vele az én végzetes elhatározásomat. Ha ez becsületes eljárás, akkor nincs becstelenség a földön.

Seivert zavarban volt. Mint egyeneslelkű szókimondó polgár, nem helyeselhette Amend cselekvését, szászsza, polgártársával, barátjával szemben.

Ám a botránytól fázott. Ha Hofgräf áldozata lett a vetélytársa ravaszságának, az baj, de az ő baja. No meg egy kicsit a leánya baja. Ám az elkezdett lakodalom abbanmaradása még nagyobb baj volna. Nincs példa rá a szászság évkönyvében. Kinos feltűnéssel, sok szóbeszéd-del, keserves magyarázgatással járna.

Nemcsak a lánya menyasszonyi fátyolát szaggatná szét, de világ szájára adná az ő becsületes házát.

Mindezt egy pillanat alatt átgondolta, érezte, hogy hajthatatlannak és kőszívűnek kell lenni.

- A levél, amelylyel a rigót lépre csalták, enyhítő körülmény. De azon, hogy a Hofgräf fiú szoknyabolond, aki boldogtalanná tette téged is előbb-utóbb, semmit sem változtat... Amend komoly, tisztességes ember. Hogy a te szép szemedért egy kis selmaságra adta a fejét, az csak azt bizonyítja, hogy nagyon szeret... Nem szép dolog, amit tett, de, édes istenem, szebb volt az, hogy egy rőzsaszin levélért megfedekezett ígérétérol, neked tett esküjéről a másik úrfi, az a szélkakas?

Frida fölkel, úgy állott szemben az apjával.

- Én Hofgräfet nem mentegetem... S nem is mennék hozzá egyhamar. Előbb be kellene bizonyítani, hogy, - mint szász polgáremberhez illik - az asszonyok ellen elkövetett hűtlenséget is tisztességtelen dolognak tartja... De ha nem leszek ma még az ő felesége, még úgy sem lehetek a másiké... Gyűlölöm, semmire se becsülöm, utálom. Hogy kősem le magam hozzá egész életemre?

Seivert meg volt indulva, de erőszakosan leküzdötte meghatottságát. A keblére vonta leányát, s szőke, aranyos fejét szeliden simogatta...

- Át kell rajta esnünk kis pőhőly. Neked is, nekem is... Ne nehezítsd meg a dolgunkat... Végre is, fiatal vagy. Fiatal ág hajlik, hajlik, de nem törik... Egyszerű, szerény polgárember voltam világéletemben... Sokat adtam mindig a mások véleményére... A feltűnést pedig kerültem. Hogy egyezzem én bele olyasmibe, ami a világ szájára adna bennünket?... Vénységemre én taposam-e lábbal az ősök megszentelt szokásait?

Frida kibontakozott az apja öleléséből. Nagyon halavány volt, a szavát alig lehetett érteni.

- Óh apám, hát el akar veszíteni? A pap előtt, az oltárnál fogom szemébe mondani Amendnek, hogy nem szeretem. - Megteszem, ha reá kényszerítenek.

- Elég volt a nyelvelésből... Menj a szobádba, s ma ne kerülj többé a szemem elé. Az ablakodon vasrostély van, az ajtót kulccsal rád csukom, fogolylyá teszek, senkinek, még a

vőlegényednek sem engedem meg, hogy meglátogasson az esküvőd napjáig. A másik pedig, ha a portámra teszi a lábát, ráusztom a kutyámat... Elforgatta a fejedet, pedig csak tegnap óta van itthon. Hanem én megoltalmazlak a csábításától. Az én fejemre nem hozol...

Frida rémülten elkiáltotta magát.

- Ki ne mondja azt a súlyos szót, apám. - Ma még a szívem s a gondolkozásom oly tiszta, mint a lilium kelyhe. Hogy mi a gyalázat, nem tudom... Mindig engedelmes, jó leány voltam. Soha sem lázadtam fel akarata ellen, pedig megesett, hogy nehéz volt gyöngye vállamnak az ön akarata. Hanem most az egyszer nem engedhetek. Két ember boldogságáról van szó. S ha jogom van eldobni magamtól a saját boldogságomat, nincs jogom megsemmisíteni az övét... Csukjon be hát, de jól csukjon be. Álltasson öröket az ajtó elé s ablakom alá, mert ha ő értem jön és kiszabadít: tudja meg apám, a világ végére is vele megyek... Ha úgy állította volna fel a kérdést, hogy válaszsak közte és apám közt, talán apámat választom. De mikor őt és Amendet állítja elé, hogy válaszsak közülök, akkor Hofgräfet választom gondolkozás nélkül.

Seivert dühbe gurult. Fölugrott az asztaltól, keményen megfogta a leánya csuklóját és betuszkolta szobájába. Rázárta az ajtót, a kulcsot zsebébe dugta.

Félóra múlva mérge elpárolgott. Visszajött lábújjhegyen, ott hallgatódzott a Frida ajtajánál. A fülét a kulcslyukra tette, hogy jobban halljon.

Odabent csend volt. Se sirás-rívás, se sóhajlás nem hallatszott. Megzörgette az ajtót.

- Frida...

A leány nem felelt.

- Frida, ne bolondozz. Kieresztelek, ha okos, engedelmes kis leányom leszel újra.

A fojtó, siri csönd tovább tartott.

- Pöhöly... Aranyos pöhöly... A tenyeremre teszek és elfújlok...

- Attól félek messzire, nagyon messzire fog elfújni. Olyan messzire, hogy rám sem akad többé...

A Frida kedves hangja volt, de valami szokatlan keménység volt benne.

... Mari az ablak alatt állott. Az ablak rostélya be volt futtatva vadrózsával, de most már se levél, se rózsza nem volt rajta. Aminek a hűséges Mari örült: legalább jól láthatta a Frida halvány arczocskáját.

Már régóta folyt közöttük suttogva a beszéd. Frida szemrehányást tett neki, hogy nem meri elcsenni apja feje alól börtöne kulcsát.

- Hogy merném én azt megtenni? Szörnyet halnék ijedtemben, ha a nemzetes úr fölébredne.

- De hisz tudod, hogy apám mélyen alszik? Ágyúlövessel sem lehet felköltetni, nem hogy a te óvatos macskajárásoddal.

- Igen, mikor nyugodt a lelkiismerete. Ám ha valami bántja, nyitott szemmel alszik, mint a nyúl.

Frida elcsüggedt.

- Jól van, te leszel oka a halálomnak. Mert meghalok, tudd meg, ha Amendhez kényszerítenek...

- A vadrózsza bokor is azt hiszi őszkor, levélhullás idején, hogy meghal... S tavaszkor mégis újra tele lesz bimbóval.

- Menj, te rosszszívű, aki jobb vagy az apámhoz, mint hozzám... Pedig nekem senkim sincsen. Anyám, néném lehetnél és hóhérom vagy...

Sirt. Mari a kezét tördelte kétségbeesésében. Úgy szaladgált az ablak alatt, mint valami félbolond.

- Na ne sirjon lelkem. Tudja, hogy a sirását ki nem állom. A szakadó zápor lefut rólam, mint a kacsza tolláról. Magának egy csepp könnyétől bőrig ázom... A nénje lehetnék, azt mondja... Hát nem szeretem úgy, mint a lelkem üdvösségét?

Frida még mindig sirt.

- Bizony nem... Apámnak jársz kedvében, pedig ő az erősebb... Ha szegény anyám fölkelne sirjából!

Mari ellágyult.

- Igaz, hogy a nemzeti asszony megfogadtatta velem a halálos ágyon, hogy el nem hagyom...

- S mégis elhagysz...

Az öreg cseléd a szemét törülgette.

- Ne mondjon ilyeneket... Azután azt sem tudom, hova akar menni...

- Hova repül a madár, ha kinyitják a kalitkát?

- Óh, istenem, hogy ártsam én bele magam ilyesmibe? A nemzeti úr lelő első haragjában...

- Jöjj velem te is... Anyámnak úgyis megígérted, hogy el nem hagysz... Nálunk jó dolgod lesz holtig... Te leszel az első személy a háznál.

Mari akarata, mint a tövében levágott fa, ingadozott, sőt már dülőfélben volt.

- Tudja-e a Hofgräf anyja?

- Velünk jön ő is... Kolozsvárt vagy Enyeden fogunk letelepedni... Ott összeesketnek... Majd visszajövünk mire az apám megbékül.

A jólelkű véncsont sirva fakadt.

- Hogy menjek én el idegen országba? Nem tudnék élni sehol, csak itthon érzem jól magam. Nagyon megszoktam már Besztercén. Meg azután felesleges is vagyok, ha a nemzeti asszony úgyis velük megy. Minek két madárijesztő egy tábla rozsbán?

Frida türelmetlen lett. A kakukkos óra hármat ütött.

Egy óra múlva atyja fölébred, mert négy órakor kel télen-nyáron. Akkor mindennek vége.

- Hozd el a kulcsot s te maradj Besztercén, ha tetszik.

- Dehogyan hozom, dehogyan hozom... Mindenki engem fogna gyanú alá... Hanem van az almárium tetején, a nagy eczetes üvegek alatt egy rozsdás kulcs... Megtalálta?

- Meg. Miért nem mondtad már előbb?

- Azzal belülről kinyithatja az ajtót... Én nem láttam semmit, nem tudok semmit. Süket vagyok, mint a föld... vak vagyok, mint az éjszaka. Megyek, lefekszem... Bár sohase kelnék fel... Halnék meg reggelig... Ne érném meg a nemzeti úr keservét és haragját. Végigfut a hideg a hátamon a pusztá gondolatától.

Frida, a fiatal szív önzésével, föl se vette Mari félelmét, sópánkodását. Köpönyeget vett magára s próbálta kinyitni az ajtót. A rozsdás kulcs, nagynehezen kettőt fordult a zárban. Megnyílt előtte a menekülés útja...

A kertkapunál Hofgräf már várta...

- Adja ide a kezét. (Nem merte tegezni e válságos pillanatban.) Itt van az anyám is.

Frida a Hofgräfné anyai keblén rejtette el piruló arczát.

- Mit gondol rólam, néni?

Hofgräfné megölelte és megcsókolta.

- Mit gondolnék?... Én is voltam fiatal és szerencsétlen.

Ahogy fiától és leendő menyétől kisérve, a fák alatt lépdelt, azon az úton, amelyen annyiszor sietett kedveséhez: a régi bűbáj megfogta újra...

Pedig késő ősz volt. Ősz volt a természetben és ősz volt a szívében... Mintha a fáknak, amelyek tanúi voltak a Dengel Eliz szerelmének és rövid életű boldogságának, még ma is, oly sok idő múlva, valami varázs élne, titok, sejtelem, csoda: a két fiatal lélek közelebb húzódott egymáshoz, álmodozó szemük összevillant, járásuk meglassúdott...

A világ minden pontján, ahol valaha szerelmesek jártak, mély megindulás fogja el a szerelmeseiket. Ők maguk sem tudják, mi lelte őket, miért oly meghatottak, mi megy végbe szívében és agyukban?

Egész valójukat át meg át járja egy különös érzés. Elmúlt, régi szerelmek illata csiklandozza őket. Mindama boldog, magáról megfeledkezett szenvedély, csók, ölelés, szerelmi eskü emléke, amelyeknek a természet tanúja, részese, oka, bűntársa volt. S amelyekből a füvek, fák, a hallgatag gyalogösvények megőrzöttek valamit... Épen annyit, hogy az erre járó szerelmes párok meghatva menjenek tovább.

III. KÖTET.

XXIX.

Hofgräfné kézen fogta Fridát és bevezette a házába. Pali, aki hosszú, kámzsás köpenyegben volt, az ajtónál búcsút vett tőlük.

- Hová? - kérdezte a leány kissé meglepődve.

- Felülvizsgálni az őrségeket. Rákóczy Lajos - a mi jó barátunk - a város falain kívül tanyázik a vallonjaival és szabad hajdúival. Mi azonban be nem eresztjük a beste népét. A kapukat bezártuk és megraktuk a falakat fegyveres néppel. Most végigjáróm a bástyákat, nem nyomta-e el az öröket a buzgóság? Én vagyok a soros esküdt.

Meghajolt Frida előtt, anyjának kezét csókolt s elment.

Hofgräfné szép, világos szobába vezette Fridát. Igazi leányszobába. Fehér volt benne minden, a didergő falak, a bútorok, a függöny, az elefántcsont feszület, az ágya előtt nyújtózkodó szőnyeg, amely jeges medve bőréből való volt. Nagy ritkaság és nagy fényűzés abban az időben polgári házban. Korniss ajándéka.

- Ez lesz a szobád, galambom.

Frida ott állott a szoba közepén, lehajtott fejjel, lecsüggesztett karokkal.

- Nagyon közel vagyok apámhoz. Csak ki kell nyújtani utánam a kezét, hogy haza vigyen újra.

Hofgräfné sóhajtott.

- Pali azt akarta, hogy meneküljek el veled valamelyik magyar városba. De ez a terv esztelen-ség. Máskor is nehezen nyitják ki a kapukat, hát még akkor, mikor kint leselkednek a hajdúk és vallonok? Ilyen lépés után soha többet nem jöhettünk volna ide vissza, e kedves, szép városba, ahol oly jó élni... A fiam nagyon szereti a kalandos terveket. Pedig a legegyszerűbb megoldás mindig a legjobb. Sohasem jó túllőni a célon. Mi a célotok? Hogy Amend ne vegyen feleségül. Azok után, ami történt, elvehet-e?

Frida fényes szeme kerekre nyílt.

- Hiszen nem történt semmi.

Hofgräfné elnevette magát.

- Kis bolondom, már hogy ne történt volna? Elhagytad az apád házáat, csak hogy ne kelljen a vőlegényedhez hozzá menned. Ez csak elég világos beszéd. Érthet belőle az egész világ s így Amend is.

- Vastag bőre van. Ha megtudja, hogy Pali egy pillanatig sem maradt velem, kimagyarázza a dolgot. Azt mondja, hogy korai látogatást tettem a szomszédban. S apám szépen haza visz.

- A leány jó híre törékeny. Elég a kisujjunkkal megérinteni, hogy a földre hűljanak cserepei. Egy pillanatig se légy csalódásban: nagy dologra határoztad el magad. A világon a legnagyobbra. Előtted egyszerűnek látszik, hogy megtettél néhány száz lépést s most itt vagy egy fehér, világos leányszobában. De cselekedetedet apád, vőlegényed és a világ másképpen fogja fel. A felháborodás fog végigzúgni a városon. S mert ily dolgokban szigorú a felfogásunk és szigorúak a törvényeink: megtörténhetik, hogy igen nagy bajt zúditunk a fejünkre, te, én, meg a fiam. Leginkább a fiam.

Frida odament Hofgräfnéhez és kezét tiszteletteljesen megcsókolta.

- Megbánta már néném, amit értünk tett?

- Nem bántam meg, de nyitott szemmel nézem a következményeit. Végre is egy leány boldogságáról volt szó. Boldogságáról, tehát életéről. Ki haboznék ilyenkor? Ha égő házból kell

kihozni valami drága holmit s az ajtót szigorú kéz beretteselte, hát kitörjük az ablakot. Ki sopánkodnék azért, hogy az ablak kitört?... Most már leányom benne vagyunk. Nincs helye a hátrálásnak. Talán meg is ijesztettelek, kis világító bogaram. Kötelességem volt. Nem az, hogy megijeszszelek, hanem hogy előkészítselek minden megpróbáltatásra és szenvedésre, amit a sors reátok mérhet... Pihenj le, ha szükségét érzed. Én egy kicsit a dolgom után látok.

Frida arcán tünődés látszott. Végre is félénken, szemeit lesütve, megkérdezte.

- Pali nem jön haza soha, amíg itt leszek?

- Minek jönne? Aludjék kint a bástyákon, vagy az őrtoronyban. Ugy is sok vezekelni valója van. Sok a bűne, úgy-e, szivecském?

Frida olyan lett mint a cseppentett vér. A konstantinápolyi kalandra először gondolt neheztelés és féltékenység nélkül. Először vesztette el szemében jelentőséget, mint ahogy elveszti súlyát a vízbe dobott kő... Ez az eset, amely oly sok keserőséget okozott szívének s amely sok álmatlan éjszaka után arra a végzetes elhatározása bírta, hogy kezét Amendnek odaigérje: mint annyi más, behullott immár a feledés mély folyójába. Ott elrakták a habok, egy kicsit megforgatták, játszottak vele, hogy azután lemerüljön a fenékre s ne jusson az emlékezet felszínére soha...

Mikor másnap reggel Seivert mester benyitott a leánya szobájába, üresen találta. Megijedt nagyon. Eszébe jutott a Frida fenyegetése. Hogy is tudott kijutni a tömlöczéből, mikor a kulcs egész éjjel a feje alatt volt? Nehogy kilophassa valaki, a lepedő alá tette s reggel ott találta meg.

- Talán nem jól csuktam rá az ajtót. A zár nincs lefeszítve. Éjszakának idején lakatost csak nem hívtak. Hogy jött hát ki?

Fellármázta a házat, Mari került elő legelőször, egy sajtár tejet tartva a kezében. A haragos mester majd bekapta.

- Hol van a leányom?

Mari a legmélyebb meggyőződés hangján mondta:

- A szobájában.

- Van az istennyilába.

- Oda zárta be a nemzeti úr.

- De nem jól zártam be. Vagy te nyitottad ki az ajtaját, tűz kínjára való!

- Ha nem jól zárta be, arról én nem tehetek. Ki pedig nem bocsáthattam. A kulcs a nemzeti úr feje alatt volt, hogy nyithattam volna hát ki az ajtót boszorkányság nélkül?

- Ne feleselgess. Kerítsd meg a leányomat a föld alul is.

Mariból, félelme daczára, kitört a káröröm.

- Kereshetjük már azt. Nemzeti uram kitepte tegnap egy-két fényes tollát, a madár tehát elrepült. Azóta messze járhat.

Seivert mester arcza sötétkékké lett, mint a ványolt brassói posztó. Úgy megszorította a Mari csuklóját, hogy az elkiáltotta magát fájdalmában.

- Elejtem a sajtár tejet. Az is nemzeti uram kára lesz.

Igaz bizony, az ő kára lenne! Seivert magához tért erre a józan beszédre. Eleresztette a Mari csuklóját s tehetetlenül bámult maga elé.

- Ki gondolta volna, hogy megteszi? Nem szerette Amendet, - jól van. Engem sem szeretett a feleségem, mikor elvettem. Mégis megelégedetten éltünk. Mi az a szerelem? Pipacs a búzában. Szép, szép, ha piros foltokkal tarkítja a vetést. De a gabona nem lesz tőle se jobb, se rosszabb. Talán még inkább rosszabb. Ki volna olyan esztelen, hogy csupa pipacsot kívánna a buzában?...

Mari, örülve hogy szép szerével megszabadulhat, sietve odább állott. Seivert pedig, nehéz gondoktól gyötörve, Amendhez indult.

Nem messze kellett fáradni. A városháza előtt szemközt jött vele a pórul járt vőlegény. Szinte kénysárga volt az arca a rejtegetett, gonosz indulattól.

Seivert már messziről kiabálta:

- Baj van.

Amend mérgesen nevetett.

- Tudom.

- Tudod a menkőt. Honnan tudnád?

- Reggel Hofgräf beállított hozzám. Nem tudtam elgondolni, minek köszönhetem ezt a nagy szerencsét. Azt mondta (le se akart ülni, csakúgy álltában lepott meg kedves hireivel) hogy Frida engem nem szeret; hogy nem akar hozzám jönni feleségül; hogy hajnalban elhagyta az apja házát; hogy e pillanatban az anyja szárnya alá menekült.

- Egy fedél alatt van avval a gézenguzzal? - riadt fel Seivert.

- Nem, az urfi ennél sokkal óvatosabb. Mióta Konstantinápolyban buta fürj módjára futott bele a hálómbe, jobban vigyáz magára. Hanem azért most se csinálta elég okosan a dolgát. Megint alul marad...

Seivert mestert mód nélkül felizgatta ez az újság.

- Megyek, hazahozom a fruskát. A hajánál fogva hozom haza. Holnap megtartjuk az esküvőt.

Amend megfogta a Seivert mentéje szárnyát. Szeme, mosolya, hangja tele volt epés gúnynyal.

- Minek az a nagy sietség? Ráér összeszedni a Frida jó hírének összetört cserepeit.

- Összetört cserepeit? Válogasd meg a szavaidat, szerelmes öcsém, más különben velem gyűlik meg a bajod.

Amend arcán ideges rángás futott végig. Mint mikor a pillangót elevenen gombostűre tűzik.

- Azok után, amik történtek, Fridát nem kényszeríthetjük.

- Nem veszed el? Azt akarod mondani?

- Az egész város gonosz lelkűnek tartana, ha megtenném. Eltekintve attól, hogy Fridát Beszterczén csak egyetlen ember veheti el erkölcsi megaláztatás nélkül: a csábitója, Hofgräf Pali.

- Annak pedig nem adom. Ha ég és föld összeszakad is... Neked nem kell a leányom. Így is jól van. Olyan vőlegényt, aminő te vagy, minden útszéli bokorban találunk.

Kevélységében megsértve, haragosan hátat fordított Amendnek, de az gúnyos nyájassággal tartóztatta.

- Egy kérdésemre feleljen, mielőtt elmenne. Mivel akarja megbüntetni a házán ejtett gyalázatot?

- Mondtam már, hajánál fogva rángatom haza a leányomat. S Hofgräfhez nem adom férjhez. Mindenki máshoz, csak hozzá nem.

- Így az apa beszél. A lány szívű apa. Nem is beszélhetne másképp, elismerem. Más az én kötelességem. Rajtam halálos sérelem esett, becsületes nevemet pellengérre állították. Én megboszulom magamat a szász nép törvényei szerint. Még ma bejelentem a tanácsnak az esetet. Itélkezzenek a város bölcsei a két bűnösön.

Seivert megrémült. A botrányt kerülve, ime, neve még nagyobb botrányba keveredett.

Ha az esetet a tanácsnak hivatalosan bejelentik, a szégyen, ami házán megesett, nyilvánvalóvá lesz. A leányát is, Hofgräfet is megbüntetik, becsületes neve, gyalázattal borítva kerül bele a tanács jegyzőkönyveibe, s ezen az úton a szászság krónikáiba.

Büszkesége megtört. Úgy könyörgött Amendhez, hogy a köveket is megindította volna. De a fiatal esküdt hajthatlan maradt. Ahhoz gyáva volt, hogy vetélytársa vérével hűtse le lángoló boszúvágyát. A kényelmesebb és kevésbé veszedelmesebb utat választá, - a mindenható tanács beavatkozását...

... A tanács együtt ült. A piros köpönyeges szenátorok egymásután érkeztek meg, s komoly arccal, méltóságosan helyet foglaltak a fekete posztóval beterített asztalnál. Az asztalon tizenkét vastag viaszgyertya füstölgött, minden szenátor előtt egy-egy. Középen, szemközt a polgármesterrel, fekete fából való feszület sötétlett. Annak a jele, hogy a tanács ítéletmondásra gyűlt össze.

- Vezessék elő a vádlottat.

Alig, hogy e rövid, szigorú parancs elhangzott, két fülig fölfegyverezett városi drabant között feltűnt a Hofgräf magas, férfias alakja.

A szenátorok közül egyik sem nézett rá. Összefont karokkal, bórszékükben hátradőlve, mozdulatlanul gubbasztottak helyükön. Némelyikük úgy behúzódott lángveres köpönyegébe, hogy csak az orra hegye látszott ki belőle.

De Amend rá nézett. Mint mikor hideghátú gyík oson át a fűben, úgy futott végig a szeme délczeg vetélytársán.

Hofgräf könnyű selyemzubbonyban volt. Kardját leoldották, sarkantyuit levették, hosszú barna hajában, a mely csigákban verdeste vállát, napok óta nem volt fésű.

A polgármester megszólította.

- Nagy bűnnel vádolnak Hofgräf Pál. Avval, hogy egy ártatlan polgárleányt elcsábítottál. Bűnödöt tetézi, hogy a hajadon mást szeretett s másnak volt a menyasszonya. Valami bűbajos szerekkel forgathattad úgy el a fejét, hogy Seivert Frida, a lakodalom ötödik napján, átvillant a portátokra. A mihez hasonló nagy botrány városunk életében még nem történt.

A vádolt fölemelte szép, nyílt arcát.

- Seivert Frida a más menyasszonya volt, de a vőlegényét nem szerette.

Amend az ajkába harapott, de meg se moczczant. Olyan faarccal ült helyén, mintha vértézve volna minden sértés, minden gorombaság, az elkeseredett vádlott minden szenvedélyes kitörése ellen.

Hofgräf emelt hangon folytatta.

- Csak nézzék meg jól, mélyen tisztelt szenátorok, ezt a vőlegényt. Van-e benne egy vonás, a mibe fiatal leány beleszerethetne?

A polgármester ridegen véget vetett ezeknek a túsúrásoknak.

- Ne térj el a tárgytól. Arra felelj, igaz-e, hogy valami titkos szert kevertél a szóban forgó hajadon italába, attól vesztette el a fejét?

Hofgräf gondolkozott, ha a balga vádra azt mondja, hogy igaz: megkönnyíti-e avval a Frida helyzetét? Minden felelősséget magára véve tisztán fog-e állani a leány ártatlansága? Vagy legalább megmenekül-e az ellene emelt vád minden súlyos következménye alól?

Már a száján lebegett a vallomás, mikor a polgármester, a ki leolvasta arczárói, hogy e pillanatban mire gondol, egy odavetett megjegyzéssel útját vágta a könnyelmű beismerésnek.

- A bűvös ital kétségtelenül befolyásolta a hajadon gyöngye akaratát; de azért, a szégyenfához való kikötést el nem kerüli. Mert állítólag a maga lábán, tehát szabad elhatározásából ment a kertetek aljáig... S még az a mentsége sem lehet, hogy holdkóros állapotban tette. Egyrészt, mert a hajadon nem holdkóros; másrészt, mert holdvilág azon az éjszakán nem volt.

Amendet fitogtatott hideg vére cserben hagyta. A polgármester e megjegyzését útbaigazításnak vette. Az a gyanuja támadt, hogy Hofgräfet ravaszul ki akarja tanítani, mi módon menthesse meg a maga feláldozásával a leányt. Már pedig az ő boszúja nem teljes, ha csak Hofgräfnek esik baja, s hűtlen menyasszonya menekül a bajból.

Felugrott, beszélni akart, de a polgármester kezén-lábán megkötözte komoly, szemrehányó tekintetével.

Hofgräf sápadt volt, mint a halál. A szégyenfa említése egész nagyságában feltárta előtte a veszélyt, a melybe Fridát döntötte. A besztercei piacon állott a szégyenfa. Nem is fa, hanem embermagasságú kőoszlop. Vasgyűrűk vannak rajta, a melyekhez az elítéltet szorosan oda-kötözik. Meztláb, egy szál ingben, szétbontott hajjal kötik ki a rossz személyeket. A nap feketére süti arcukat, legyek és szúnyogok a felismerhetlenségig összemarják. S a mi a fő, bámész, kíváncsi férfi szemek sütögetik egész álló nap tüzes vas módjára.

Közel volt a megőrüléshez, ha arra gondolt, hogy Frida ily sorsra juthat. Csak egy mód volt a leányt megmenteni, ha minden felelősséget magára vállal. Minden szavát megfontolva lassan beszélni kezdett.

- A tanács sokkal felvilágosodottabb, hogysem varázslatokban, bűvös italokban, boszorkányságban hinne... Ezek dajkamesék, egyedül én vagyok a bűnös, bevallom töredelmesen. Két barátommal, a kiknek a nevét nem mondom meg, még akkor se, ha kínpadra vonnak, erőszakkal raboltam el a leányt. Álmában leptük meg, selyemkendővel én magam tömtem be a száját, nehogy felkiabálhassa a háznépet. Szegényke úgy reszketett, mint a nyárfalevél, a hogy meghorantuk. Sőt a nagy ijedtségtől elájult s csak anyám szobájában eszmélt fel. A kerten át az ölemben vittem, mint valami szép halottat. Mert esküszöm, hogy halott volt abban a pillanatban.

A komoly szenátorok, a kik közül eddig egyik sem emelte Hofgräfre a szemét most valamennyien rápillantottak. Valami nyájas, szelid fény csillogott a tekintetükben. S a fejükkal csöndesen, helyeslőleg bólintottak. Nagy kő esett le a szívükről e vallomásra. Szigorú törvények, régi puritán hagyományok nehéz malomköve készült végig gázolni egy szép, fiatal szász leány testén, a kinek az apját tisztelték, becsülték mindannyian, a kinek az erényességéről meg voltak győződve. S ime, Hofgräf lovagiassága kínos helyzetből menti ki őket.

Amend közbe kiáltott. Hangja rekedt volt s remegett a méregtől.

- Tessék megidéztetni a leányt. De tessék megértetni vele, hogy az a lovagias hazugság, a mit itt a vádlott elmondott, főbenjáró dolog. Őt ugyan megmenti, - ha megmenti, - de Hofgräf keservesen meglakol mindkettőjükért.

A polgármester egy szót sem szólt, végignézett a szenátorokon. Valóban, csak a szemek szavaztak. Ezt az egyhangú határozatot a polgármester kurtán, minden indokolás nélkül kihirdette.

- A tanács nem tartja szükségesnek a leány kihallgatását.

Hofgräf felvidult. Amend felugrott és sebesen kiment a tanácskozó teremből, A nehéz tölgyfaajtót tiszteletlenül bevágta maga után. Az egyik szenátor oda is súgta a szomszédjának.

- Kár volt az úrfinak a szárnyát annyira megnöveszteni. Még nem is polgármester, már is kutyába veszi a tanács méltóságát... Nagy hiba, hogy ez a Hofgräf egyik esztelenségből a másikba rohan. Sok férfiaság van benne. Nekem tetszik...

A vádlottat elvezették. Odakint az előszobában állottak meg vele őrei, ahol mint esküdt, sok vádlottat látott szomorúan bemenni a magas, szárnyas ajtón, de vígan nem látott kijönni soha senkit.

A tanács szigorú. Szereti játszani a velencei tizek tanácsának szerepét; de az olasz nobilik hideg kegyetlensége, s olthatatlan vérszomja nélkül...

A nap bevilágított a színes, góthikus ablakon. A falakon régi fegyverek, fekete, kezdetleges pánczélok függtek. Nem az olasz és magyar mesterek finom munkája, s nem tűzben edzett, zománczott aczélvértek. Itthon készült bádogsisakok, idomtalan mellvasak, cigány-szegből készült sarkantyúk. De azért ebben a kezdetleges, fekete vasruhában is kiáll csatára a beszterczi polgár, tisztos távolban tartja vára falaitól az ellenséget, hosszú, szakállas alabárdjával.

Maga sem tudta, miért ötlötték szemébe most a régi fegyverek s miért jutott eszébe az ősapák állhatatossága és elszántsága.

Odabent rövid ideig tanácskoztak. A polgármester háromszor megkopogtatta az asztalt. Ez jel volt az öröknek, hogy a vádlott hallgassa meg az ítéletet.

A szenátorok mind fölállottak. Piros köpenyegüket szorosabban összehúzták, mintha fáznának. Nem is lehet belső didergés nélkül megsemmisíteni egy szép reményekre jogosító pályát. Mert mielőtt az ítéletet Hofgräfen végre hajtanák, nevét örökre kitörlik az esküdtek sorából. Megmarad egyszerű beszterczi polgárnak, de nem viselhet semmi hivatalt, semmi méltóságot. Még czéhmester se lehet belőle...

A tanácsjegyző, aki oldalt, külön asztalnál ült, egy vastag disznóbőr kötésű könyvből felolvasta az ítéletet.

Hofgräf bűne - egy polgárleánynak erőszakos elrablása - halált érdemelne. De tekintve az enyhítő körülményeket: a vádlottnak fiatalságát, esküdtvoltát s azt, hogy a leány felemelt fővel és teljesen úgy tér vissza a szülői házba, ahogy onnét távozott: Hofgräf János Pált arra ítéljük, hogy a faszamáron lovagoljon. Az ítélet végrehajtásának napját annak idején közhírré teszik.

Hofgräf úgy állott ott, mintha menyköcsapás érte volna. A halál gondolatával megbarátkozott: de e megbecsztelenítésre nem volt elkészülve.

A faszamár, a kisebb bűnösök büntetése volt. Ez is a piacon állott, mint a szégyenfa. Az elítéltet ráültették, lábaira nehéz vasgolyókat kötöttek, ott hagyták kínlódni órákig a napon. Nem halt bele az áldozat, csak néhány hétig nem tudja utána a lábát megmozdítani. S időváltozáskor a lábai késő vénségig előre megérzik a fagyot az esőt, s főleg az északi szelet. Ennyi az egész.

Ő fölláldozta magát Fridáért, s a tanács ez áldozatot elfogadta. A fölolvastott ítélettel, Frida újra elfoglalja helyét a kifogástalan szász leányok sorában. Ártatlanságának egyetlen szirma se hullott le. Mert hisz úgy tér vissza a szülői házba, ahogy onnét távozott.

Mindenki köteles ezt elhinni Besztercze városában, mindenki, még Amend is. Mert hiszen - a tanács mondta.

XXX.

A két nő, aki a maga módja szerint, Hofgräfet annyira szerette, az anyja és Frida, kétségbeestek a tanács ítéletének hallatára. Sírtak, mint a záporosó, anélkül, hogy egymást vigasztalni tudták volna.

A leány magát okolta. A kevélységnek s a sértett hiúságnak micsoda gonosz szelleme szállotta meg, hogy Amendnek nyújtotta kezét? Ez volt a forrása minden szerencsétlenségüknek. A női szívnek sokat kell szenvednie, ha igazán szeret. A könny és a fájdalom nem is árt meg a szerelemnek, ahogy nem árt meg a fának a harmat, bár ellepi minden hűvösebb éjszakán.

A Frida bánata hevesebb volt, de rövidebb ideig tartott mint Hofgräfnée. Zivatar módjára tombolt benne. Villámlással és szélvészszel járt. Hofgräfné bánata csendesebb volt, de mélyebb.

Frida, ahogy jól kisírta magát, poétikus terveken törte a fejét.

- Azt mondják, a tanács meggyalázó büntetést mért Palira, - annál jobb. Fölveszem a menyasszonyi ruhámat, földig érő mátkafátyolt tűzők a fejemre s két, fehérbe öltözött nyoszolyó leánynyal elmegyek a piacra, ha rajta az ítéletet végrehajtják. A tömeg, a kíváncsi csöcselék nézi és gúnyolja őt, pribékek örködnek mellette; én odamegyek hozzá és megcsókolom a kezét. Felesége leszek az úr színe előtt. A fehér nász, mint a frissen esett márciusi hó a fekete barázdákat, befödi gyalázatát...

Ez a terv igénybe vette minden gondolatát. Hofgräfné homlokon csókolta érte, de fia természetét ismerve jól tudta, hogy Pali a meggyaláztatásnál szivesebben fogadná a halált.

Épen azért, mint az élettől megszűrt, komoly gondolkozása nő, belátott a helyzet fenekére. A Frida terve szép volt és megkapó. Bizonyára megindulva nézte volna végig a regényes kézfogót mindenki, akinek szíve van. Ám a fia állapotán nem változtatott volna semmit. Csak elfeledte volna, de nem szüntette volna meg a gyaláztatot.

Arra kellett törekedni, hogy Palin az ítéletet végre ne hajtsák.

Seivert öröme nagy volt. A Hofgräf sorsával nem sokat törődött, de a leánya iránt érzett önző szeretete ujjongott az ítélet hallatára.

Mily bölcs a tanács. Polgártársai között, a szomszédságok összejövetelein és a czéhek lakomáin nem szidja ezentúl mint a bokrot. Salamoni ítéletével teljes mértékben helyreállította a leánya jóhírét. Óh, bölcs és mindenható a tanács! Még talán a napfogyatkozást is meg tudná csinálni a magas rendeletével. Sőt - ha neki tetszik - azt is megparancsolhatja, hogy az almafa ne májusban virágozzék, hanem novemberben. Ilyen mindenható és mindentudó a magisztrátus!

A Fridával való kemény összetűzését már rég megbánta. Hogy éljen ő viszályban és haragban az egyetlen gyermekével? Hogy makacs mint ő, - titokban ez tetszett neki. Mint egyik rügy a másikhoz, úgy hasonlít egymáshoz a természetük.

Minden teketória nélkül átment Hofgräfnéhez. S hogy lássa a világ, hogy erőszakkal fogságba ejtett leányát megy kiszabadítani, a csendes, tisztán tartott portára négy fölfegyverzett takács-legénnyel állított be.

A leányának is, Hofgräfnének is ki volt sírva a szeme, ez a dolog egy kicsit zavarba hozta. Ha Frida csak egymaga sirdogál, mindjárt neki áll feljebb.

- Látjátok, hogy sír szegény. Majd megszakad a szíve. Rajta, fiaim, szabadítsuk ki a börtönéből.

Csakhoggy mind a két nő sírt, egymás keblére borulva. S Frida, mintha édes leánya volna, a Hofgräfné kezét csókolgatta.

Az erőszakról szóló legenda szertefoszlik, ha - legényei révén - ennek a jelenetnek híre megy.

Kurtán véget akart tehát vetni az érzékeny búcsúzásnak.

Frida csodálkozva nézett a fölfegyverezett takácshadra.

- Ennyi emberrel jön értem? Haza megyek én magamtól is. Akár egy selyemszálon is haza vezethet.

- Tyhű, az áldóját, mindjárt baj lesz! Gyorsan hátrafordul a legényeihez.

- Haza mehettek. Hofgräfnének megjött az esze. Ellenállás nélkül ide adja a leányomat.

- A magam akaratából jöttem ide, s a magam akaratából távozom. Senki se hívott, senki se marasztalt, mondá Frida nagy hangosan.

De már akkor Seivert mester kitaszigálta az ajtón a legényeit. Hanyatthomlok rohantak az udvarba, ott az egyik orra esett, a többi szerencsésen keresztülbukdácsolt rajta. Meg sem állottak hazáig. Otthon, a míg szorgalmasan szőtték-fonták a tartós, erős szász vásznat, suttogva beszéltek arról, hogy Frida sírva a Hofgräfné nyakán csüngött, mint valami zomán-czos velencei nyakláncz.

Seivertnek volt magához való esze. Bármennyire föl akarta tartani a leánya erőszakos elrablásának hitét a világ előtt, mihelyt magukra maradtak, úgy viselkedett mint okos és tapintatos apához illik, a kinek a leányáért áldozatot hoztak.

Szépen kezét csókolt Hofgräfnének és megköszönte Fridához való jóságát. Azután, mint a kinek sietős az útja, búcsúzott.

Haza érve, Mari és a többi háznép előtt hangosan mondogatta:

- Kiszabadítottam szegényt. Úgy vigyázzatok rá ezentúl, mint a szemetek fényére. Igaz, hogy leány, de azért ő az egyetlen örökösöm. Mindnyájatokat elkergetlek a szolgálatomból, ha még egyszer megesik rajtunk az a szégyen, hogy erőszakkal elrabolják őt tőlem.

Nehogy Frida valamit szólhasson, betuszkolta szobájába. Ott maguk után becsukta az ajtót, s félig tréfásan, félig komolyan megfenyegette.

- Adta haszontalan portékája!... Mondhat a tanács, a mit tetszik, az ördögnek sem jutott eszébe, hogy téged elszóktessen. Magadtól illantál el, jól tudom... De most szent a béke köztünk. Amendnek kiadtam az útját... S tartozom bevallani, hogy Hofgräf különb legény, mint a hogy gondoltam. Bár hivatalos titok, Guncsek szenátor megsúgta, hogy a tárgyaláson szépen viselkedett...

- Nekem mondja, apám? Régen tudom, hogy egy kicsit szeles, hebehurgya, de nincs neme-sebb lélek nála.

Ujra sírva fakadt. Seivert mester, a hogy tudta, vigasztalta...

Hofgräfné fölvette fekete ünneplő ruháját. Elindult a polgármesterhez. Oly délczeg, sugár asszony nép volt még most is, hogy az utcán megfordult utána minden ember. Van úgy néha, mikor a többi már lehall, vagy leszedték a fáról, még marad rajta egyetlen szép őszi barack. A legszebb, a legédesebb a legutolsó. Az ember nem tudja, hogy maradhatott ott, mikor ideje elmúlt, meg olyan sok a rigó és a darázs?

Nem sokáig várakozott az előszobában, hamar bebocsátották. A polgármester elibe jött az ajtóig s egy széles bőrdíványra leültette.

- A fia érdekében jött, úgy-e? Mindnyájunknak fáj a szívünk, hogy el kellett ítélni. De fölmenteni nem lehetett... A szász nép erkölce: a szász nép fennmaradása. Nem vagyok elfogult. Tudom, hogy a fia nem sértette meg az erkölcsöket. Vagy mondjuk így: nem valami nagyon sértette meg. Ám a világ mást gondol. S mert az esetet feljelentették, nem volt szabad büntetlenül hagynunk oly cselekedetet, a melyről a népben az a felfogás terjedt el, hogy a szász nép családi értékeit megsértették.

Hofgräfné búsán rázta a fejét.

- Nem azért van a tanács, hogy a tömegek homályos ösztöneihez szabja a maga ítéletét. Ez a Pilátusok igazságszeretete. Nincs remény, hogy fiamon az ítéletet végre ne hajtsák?

A polgármester gondolkozott.

- Nincs, csak egy. A szökés... De ahogy Palit ismerem, ezt az egérutat ő soha sem fogja választani. Eltekintve attól, - tette hozzá nyomatékosan, - hogy foglyaink szigorú és éber őrizet alatt vannak.

Hofgräfné nem csüggedt el. A polgármestertől egyenesen a porkolábhöz ment. Nem a börtönhöz, hanem a házába. Csinos kis házban lakott a löporos torony közelében. Hofgräfné a feleségét jól ismerte, valamikor az ő cselédje volt. Ő adta férjhez s ő adott neki kelengyét s néhány száz forint hozományt. Azóta is sok jót tett vele. Az urát is ő segítette be mostani hivatalába.

- Mikor jön haza az urad, Rézi?

- Ebédre megjön.

- Beszélni szeretnék vele.

Rézi, a ki mindent tudott, könybe lábadt szemmel nézte a szép öreg asszonyt, a kinek az egyetlen fia tömlőczbe került.

- Úgy sajnálja az uram az úrfit, majd megszakad a szíve. Mondta nekem még tegnap: ki szabadítja, ha mindjárt a kenyérébe kerül is.

- Adok én nektek kenyeret. Jobb ízű lesz a tanácsnál, mondá Hofgräfné reménykedve...

- Nem is azon múlik, folytatta a porkolábné síró hangon.

- Hát min? Félt a büntetéstől?

- Nem félt attól sem. Legfőlebb bezárják: de egy idő múlva ki is eresztik... Kikötik a szégyenfához, vagy felültetik a faszamárra az úrfi helyett: ő kiállja. Szegény embernek kemény a bőre. Az a baj, hogy az úrfinak már meg is tette az ajánlatot.

- És a fiam?

- Kereken visszautasította. De az uramat szeretettel megölelte az ajánlataért. Egy senki-semmi embert, egy porkolábot. Kérem, nem lehet azt az uramnak soha elfelejteni... A legutolsó hálátlan kutya különb volna nála, ha elfelejtené... Mind a ketten elpityeredtünk, mikor este itthon

elbeszélte. A hat csemeténk ezt meglátta, rágyújtottak ők is a sírásra... Volt itt olyan visítás, mintha valaki meghalt volna.

- Meghalt valaki, - mondá Hofgräfné a lelke mélyében megrendülve. - S ez a valaki, a fiam... A polgármester jobban ismeri őt nálam. Előre megmondta, hogy egérutat nem fog venni... Óh, én drága, egyetlen, jó fiam. Mily kicsinyek a hibáid s mily nagyok az erényeid. És mégis, erényeidet nem méltányolják, mert ember vagy és ennél fogva emberi gyarlóságok vannak benned.

Rézi szemeit törülgette ez anyai fájdalom láttára.

- Nem üzem be valamit a nemzeti asszony?

- Mit üzennék?... Várj csak, Rézi, van mégis egy üzenetem. Mondja meg az urad neki, az én szómmal, hogy a mikor rajta a büntetést végrehajtják, odajárul hozzá fehér ruhában a menyasszonya... S ez a csillogó, fehér hó ráhull az ő gyalázatára... Ne így mondja meg az urad, Rézi, az istenért, ne így! Van is az én fiamnak gyalázata...

A hogy reményét veszítve, kétségbeesetten járt-kelt az utczákon, Hofgräfnének feltűnt az emberek izgatottsága. A polgárok, csoportosan vagy egyenként, a bástyákhoz és falakhoz siettek. Oda igyekeztek a czéhek, polgári őrseg s a város zsoldosai, mindannyian fegyveresen. Néhány tanácsos ment el mellette, kard volt az oldalukon, de teljes díszben voltak, a nyakukban vastag aranyláncz függött. A városház kapuja kinyílt, zászlójuk alatt, fejükön vassisakkal, lándzsával és muskétával fölfegyverkezve, zárt sorokban jöttek a híres zöld drabantok.

Nagysokára megfogott egy futó alakot.

- Mi az? Mi történik?

- A fejedelem hadai nyomják a Rákóczy vallonjait és hajduit... Nem hallja a lövéseket?

Csakugyan hallatszott egy-egy tölcseeres muskétának éles pukkanása. S hosszú időközökben a Székely Mózes rekedt tarackjai bődültek el.

A tornyok s a falak tele voltak kíváncsi néppel. A lörések mögül nézték végig a csata folyását, mert a golyónak nincs esze, oda száll, a hol nem várják.

Bár az ágyúk meg voltak töltve s a haubiczok csöve farkasszemet nézett a harczoló felekkel, városi tisztviselők ügyeltek mindenütt, nehogy valahogy egy ágyú vagy puska elsüljön.

- Ha egyetlen lövés esik a falakról, s a fejedelem hadait Rákóczy uram elveri, ránk bocsátja a hajduit és vallonjait... Kő kövön nem marad Beszterczéből.

Dél felé a falakon nagy riadalom támadt. Örömiriadalom. A városi dobos kidobolta a piaczon, hogy az otthon maradt asszonynépség is megtudja:

- A fejedelem hadai győztek. Székely Mózes egy óra múlva bevonul a városba. Minden ablak tele legyen szép asszony- és leányfejjel. Az iskolás gyermekek sorfalat álljanak. Tüzoltóság, czéhek, szomszédságok kivonuljanak. A városi zenekar muzsikáljon... Minden boltajtó zárva legyen, nyitva legyen minden szív a kedves vendégek tiszteletére...

Hofgräfné nem volt kíváncsi. S ha kíváncsi volna, mint minden asszony, akkor is elnémítja benne ezt az érzést egy erősebb és nagyobb úr: a bánat. De csodálatosképen, a bánat nehéz kövei alúl üdén és csillogva buggyant ki ma, vékony vízszugár módjára, a kíváncsiság.

Nem tudta maga sem, mi lelte. Ott szorongott a tömegben, a mely az utczákon a fejedelmi hadak bevonulását leste. Rákóczy Lajos hadi népe vad futásban menekült Deés felé. Básta, a ki talán ebben a pillanatban áll tovább Kolozsvárról ökrös szekéren, s a ki a kocsiban felállva öklével megfenyegeti a várost, oda lesz mérgében, ha hírét veszi. S még dühösebb boszúra

ingerli Besztercze ellen, hogy a szász város a Zsigmond hadainak kaput nyitott, a Rákóczy németjeit pedig a falakon kívül telepítette le, szíves vendégszeretettel.

Egyelőre még Básta boszúja messze jár. Eltelik néhány hét, a míg ez a sötét viharfelhő ide elérkezik. Az elmaradozó hajdukat és vallonokat pedig kaszával, kapával és cséphadaróval verik agyon a magyar és szász falukon...

Hofgräfné nézte, nézte a bevonuló hadakat. Néhány száz székely gyalogos jött elől, utánuk a lovasság. Lovukról szakadt a tajték, maguk porosak, fáradtak voltak. Ágyúk is érkeztek s rázós ökrös szekéren hozták a sebesülteket. Fogoly nem volt velük. Ezt a fényűzést az elkeseredett felek nem ismerték.

Egyszer csak - Hofgräfné azt hitte, a szeme káprázik, - violaszínű díszmagyarban az ő fia lovagolt egy lovas csapat élén. Lehet, hogy máshoz még jobban hasonlított, de az a más valaki már régen elhalványult emlékezetében. A szíve, a képzelete most a fiával van tele.

Nem Pali az, ő a tanács börtönében sínlik. S a tanács börtönének vastag falai vannak. Hanem a hasonlatosság meglepő.

- Ki az a fiatal lovag? - kérdezte a körülállóktól.

Senki sem ismerte.

- Talán a Korniss fia, - nyilalt át szívéen egy sejtélem. - Akkor a hasonlóságot értem...

És most, bánata daczára, eszébe jutott egy másik bevonulás. Az, amit a cigányasszony megjósolt s amely oly édessé és végzetessé vált az ő életében...

Nem volt kedve tovább nézdegélni. A fogadtatás, a polgármester beszéde, a katonák megvendégelése, a tanácsnak a győzők tiszteletére adott fényes lakomája, a csapra ütött sörös hordók, a kerékkel forgatott, nyársan piruló ökör, amelynek oldalából sült malaczok és hízott kappanok feje kandikált elő: mindez nem érdekelte.

Otthon imádkozott és tépelődött. Még a cselédeknek is feltűnt nagy lelki vívódása. Mintha könnye elapadt volna, száraz szemmel, kezeit hátratéve járt-kelt szobájában. Olykor kiment a konyhába, de nem nézett semmi után. A földi dolgok közül most csak egyen csüngött minden gondolata és érzése: a fia megszabadításán.

Este hat órákor újra felöltözött. Egy sor piros granátot tett a nyakába. Családi ékszer volt, boldog szerelmi órák emléke. Az arany kapcsón, amely a villogó szemeket összefogta, két helyen is rajta volt a Korniss-czímer.

A főparancsnok szállásán megtudta, hogy a magyar vezérek között csakugyan van Korniss, és hogy (az atyja beszterczei házát régen megvette a tanács) Sebastião mézeskalácsosnál van szálláson.

Egyenesen arra vette útját. Kornisst nem találta otthon.

- Még a lakomán van, - mondá a mézeskalácsos és ajánlkozott, hogy haza hívja.

- Van hozzá bátorságod, Hanz?

A mézeskalácsos meghökkent.

- Kell is oda bátorság. Csak egy kis ravaszság kell. Azt üzenem be, hogy szép fiatal leány akar beszélni vele. Úgy itt terem, mint a gondolat. Mert nincs az a lakoma, nincs az a tüzes bor, a mit a fiatal magyar urak egy leány kedvéért cserben ne hagynának.

Utközben a mézeskalácsos meggondolkozott. Még se jó nagy urakkal egy tálból cseresnyét enni.

Mikor azután ellökdösött valakit a tanácsterem ablakából s végigpillantott a mulató urakon, még jobban elment a kedve Kornisst szép leánynyal hitegetni.

Az uraknak jó kedve kerekedett. A bor, a híres nehéz kőmáli kezdett a fejükbe szállani. A mézeskalácsosnak éles szeme volt, bár az ő mesterségéhez nem éppen szükséges. Száz közül is egyszerre felismerte Kornisst. Hallgatagon ült helyén, érdekes cigány arcját a kezére támasztotta. Nem látszott meg, csak a füle pirosságán, s az ok nélkül való szomorúságán, hogy a kelleténél többet ivott.

A mézeskalácsos megvakarta a fejbúbját. Hogy csalja ő most haza ezt a sírva-vigadó urat? Nem hiába kérdezte Hofgräfné, van-e hozzá bátorsága?

Körülnézett. A városháza körül lézengő drabantok közül kikereste, amelyiknek a legostobább képe volt. Oda intette magához.

- Ugy-e gyerekeid szeretik a mézeskalácsot? Még ma este küldök nekik... Hanem tégy meg egy kis szivességet. Látod azt a magyar urat? Menj be hozzá és súgd a fülébe hogy a nagyságos asszony megérkezett.

A drabant megtette, a mit tőle kívántak. S Korniss, a ki azt hitte, a fiatal felesége (mert már elvette Bethlen Piroskát) vagy az anyósa érkezett meg, a székét kirágta maga alól és lóhalálában sietett a szállására.

Nagyot bámult, mikor ismeretlen szász matrónát pillantott meg a szobájában.

- Hofgräfné vagyok.

Korniss arcza felderült.

- A Pali nővére?

- Ne legyen oly udvarias. Az anyja.

A fiatal magyar főúr nem találta helyét Hofgräfnének. Leültette, ő maga állva maradt. Figyelmesen nézett rá, várva hogy mit kíván?

Hofgräfné sóhajtáson kezdte.

- A fiam érdekében jöttem.

- Mit tehetek érte? Nénémasszony jó helyen jár, úgy szeretem Palit, mintha édes testvérem volna...

Az özvegy asszony apróra elmondott mindent. Korniss egyet sem szólt közbe, nagy figyelemmel végighallgatta. De az arcza mindjobban elkomolyodott.

- Szegény Pali. Mennyire sajnálom. Az önök tanácsa messzire viszi a tiszta erkölcsök védelmét. Maholnap még a napsugarat is vád alá fogják s elítélik, amiért megvilágította valamelyik szép szász leány ablakát... A beavatkozás azonban nehéz, nagyon nehéz. Már csak azért is, mert Besztercze bizalommal fogadott bennünket falai közé. Vendégei és védői vagyunk. Aligha tehetek ígéretet, nénémasszony. Mert ha én egyszer megígérem, hogy a fiát kiszabadítom, akkor kiszabadítom még azon az áron is, hogy katonáimmal megrohanom és felgyújtom a városházát; mint egy csapat csirkét, összefogatom a tanácsot, elrontva és keresztülhúzva e lépésemmel a fejedelem politikájának minden magasabb számítását... Ha ezek után mégis kívánja nénémasszony: megteszem.

Hofgräfné nehezen lélegzett. Életének egyik legkeservesebb órája ütött. Azt kellett rábíznia egy féligmeddig idegen emberre, a mi életének leggondosabban rejtegetett titka volt. Virágos sírokat kellett felbontani. Köztisztelőben eltöltött asszonykorának föl kellett tárnai a napfoltjait.

- Nem ok nélkül fordultam önhöz. Ismeri ez ékszer?

Leakasztotta nyakáról a villogó granátokat s odaadta Kornissnak.

- Ismerem. Korniss ékszer... Valamelyik szépanyámé volt.

- Az ön apja adta nekem.

Korniss tiszteletteljesen meghajtotta a fejét.

(Nagy kujon volt az öreg, gondolta magában.)

- Apám emléke szent előtttem... Rendelkezzék velem nénémasszony.

- Nem az apja emlékére kérem... De önnek a fiamat meg kell szabadítani. Értse meg, meg kell minden áron. A testvérét nem engedheti elpusztulni.

- A testvéremet... Most már mindent értek... Bethlen Piroska, a feleségem, menyasszony korában azért húzódtott úgy Palihoz. Féltékeny voltam, pedig benne is csak az én arczvónásomat szerette... Azt, a mi bennünk oly hasonló... S én - rövid, de heves ellenszenv után, - azért bolondultam úgy bele a Pali nemes lovagiasságába... Fogadja legmélyebb hálámat, asszonyom, hogy e titkot nem vitte magával a sírba s hogy ily kedves testvérrel megismertetett. Megmentem őt, ne búsuljon... Ha a tanácsnak van józan esze, akkor szépszerével. Ha makacskodik és nem enged: akkor tűzzel, vassal, veszedelmek felidézésével. De megmentem...

Gyöngéden megcsókolta Hofgräfné kezét. Az özvegy meg volt hatva nagyon. Bánat és remény viaskodtak a szívében. Mintha a remény most erősebb volna fekete testvérénél, a bánatnál.

- Pali nem tudja a dolgot. S nem is szabad megtudnia soha... Ha azt akarja, hogy fiam ne legyen szerencsétlen egész életére, hallgasson mint a sír...

Korniss vonzó, fiatal arcza elborult.

- Hát csak az üvegen át engedi szeretni a testvéremet?... Mindez különben hangulat és érzés dolga. Most cselekedni kell... Pedig, ha másért nem, már csak azért is sajnálom, hogy e családi titkot hármaskoporsóba kell eltemetnem, mert ha nyilvánosságra hozhatnám, a Pali anyját én is anyámnak nevezhetném... Az én anyám ugyanis régen meghalt.

Vitéz Miklós, a fejedelmi hadak vezére, még az nap este közbenjárt a tanácsnál Hofgräf érdekében. Nyomatékosan járt közbe s maga a tanács kapott az alkalmon, hogy az ítéletet, barátságos külső befolyások és kényszerítő körülmények czíme és ürügye alatt, tisztelettel félretehesse.

Hofgräfet éjszakának idején szabadon bocsátották.

Vitéz Miklós uram pedig így vigasztalta a mágisztrátust:

- Ki tudja, mikor jön reánk az ellenség? Básta, mint a villám, minden perczben itt teremhet. Ilyenkor a fegyverfogható embernek bástyákon a helye. Ha bűnt követett el Hofgräf, lakoljon érte ő kigyelme. De ne malaczpóráz czigány módjára, hanem úgy mint férfi, mint szász polgár, mint szabad ember. Állítsák kegyelmetek a legveszedelmesebb pontra, oda, ahol, mint az aranyfejű bánati búzából, ki se látszik a feje a dicsőségből és a halálos veszedelemből.

XXXI.

- A hal bejutott a tóba, - mondá Amend Márton keserű haraggal, mikor meghallotta a nagy fordulatot: a Hofgräf kiszabadulását.

A dolgok további fejlődését világosan látta.

Beszterczét Básta ostromolni fogja. Hofgräf elemében lesz: harcolni fog s győzni. Visszanyeri polgártársai becsületét. Népszerűsége és befolyása növekedni fog. Mert úgy van alkotva, hogy veszedelem idején, mikor az emberek összebújnak és erős kéz után áhitoznak, magához ragadja a vezetést. Seivert ki fog békülni vele, ha ugyan már eddig ki nem békült s Frida hozzá megy feleségül. Szerelem, dicsőség, a hatalom élvezete, mindaz, a mi a férfit boldoggá teszi, érett gyümölcs gyanánt az ölébe hull. Az ölébe hull, abban a pillanatban, mikor már legyőzve a földön feküdt s úgy látszott, hogy sorsa, a tanács megbélyegző ítéletével, meg van pecsételve.

Egy darabig az is megfordult a fejében, ne béküljön-e ki vetélytársával? Bismarck ugyan még sok száz év múlva állította fel a diplomáciai tételt, hogy az ellenségünkkel karonfogva kell járnunk, mert akkor a karjait mi ellenünk nem használhatja; de 1601-ben is jól ismerték már és gyakorolták ezt a politikát.

Mégis ezt a gondolatot elvetette. Büszke volt ő is. Igaz, a léleknek ez a finom érzékenysége, mint a teknősbéka rózsaszínű húsa, ő nála csont keménységű héjjakban rejtőzött; de a csapás, a mi érte, erős volt, áttörte közönyének és ravasz okosságának páncélját.

Két napig nem evett, nem ivott semmit, s a szemét se hunyta be. Mikor apja harmadnap meglátta, megrémült és orvoshoz akarta szalajtani az inast. Beszterczének abban az időben már városi orvosa és városi gyógyszertára volt. El is kellett küldeni, nem egyszer, - a tanács költségén, - magyar urak kastélyába, sőt néha a fejedelmi udvarba is. A szász orvosnak ez a kölcsönkérése és kölcsönadása nagy divat volt akkoriban. Mint a hogy manapság egy-egy jó könyv kézzől kézre jár, mert olvasni olvassák, de megvenni nem szeretik.

- Mi bajod, fiam?

- Az epe kínozott. Most már elmúlt. Mert elmúlik minden a világon, még ez a Zsigmonddal való nagy barátkozás is...

Az apja nem is ügyelt e megjegyzésre, pedig ez Amend jól átgondolt, okos sakkhuzásának a bejelentése volt.

Kitünt mindjárt másnap, a tanácsnak ama bizalmas ülésén, a melyen a politikai helyzetet beszéltek meg és a jelentéseket olvasták fel. S a melyre a felelősségteljes, nehéz időkre való tekintettel a czéhmastereket is meghívták.

A fejedelmi hadak számára a piacon szalmával fedett viskókat állíttatott fel a tanács. Amend legelőször is ezt az intézkedést támadta meg.

- Nem rég égett porrá-hamuvá a város egyrésze. S ime, a tanács szalmavárost épített Besztercze kellős közepén. Ily tűzfészket hogy tűrjön meg a polgárság? Főleg, hogy tűrjön meg most, a mikor Básta tüzes bombái nemsokára repdesni fognak?

Ez józan beszéd volt. A szenátorok nem zárkózhattak el annak igazsága elől.

- Meghordatjuk földdel a zsúptetőket. Ez megnyugtatta öcsénket is, - mondá a polgármester, az »öcsénk« szót keményen megnyomva.

- Nem nyugtat meg. Én teljes lebontásukat követelem.

- Hol férnek el akkor a Vitéz uram hadai?

- Ott, a hol a Rákóczy Lajos vallonjai: a falakon kívül, felelte Amend élesen... A tanács általában merész és veszedelmes politikát folytat. Zsigmondhoz állott, ehhez a szeszélyes, ingó nádszálhoz. S még hozzá, hogy állott mellé? Őseink dicséretes hagyományaival szakítva, idegen fegyveres népnek kinyitotta a város kapuit. Holott kiváltsága a szász népnek, hogy még fejedelmét sem köteles befogadni falai közé, s még a fejedelem sem építhet házat, csak a bástyákon kívül... Én a tanács politikáját kárhoztatom, annak ellentmondok. Nincs módomban megakadályozni. Én csak egy okos és természetes szász politikát ismerek: a császárra támaszkodni. S mert e politikáért küldték Erdélybe Bástat, én az ő hadaihoz csatlakozom... Merjetez azért elítélni hazaárulásért! Ha mindenki ittas a reménységtől, én magam józan vagyok. Besztercze sorsát nem lehet egyetlen kockavetéstől függővé tenni. Háttha Básta, mint Goroszlónál, újra legyőzi Zsigmondot? Háttha ez a változékony ember, mint az Olt folyó, kitakarodik az országból, s titeket magatokra hágy? Lám, Szeben okosabb Beszterczénél. Az öreg Süveg Albert, a kiben igazi német lélek lakik, - ágyúkkal tartja távol a várostól a Zsigmond fejedelem barátságát...

Mindenkinek csodálatára, a fia politikája ellen leginkább az apja tüzelt. Az öreg mészáros pirospozsgás arcza, egyenes, nyílt beszéde a polgárság valódi érzését képviselte.

- Zsigmond nekünk törvényes fejedelmünk... A császár maradjon otthon, mert Bécs messze van, de a török és tatár hadak kéznél vannak; azoktól ő bennünket meg nem oltalmaz. Mit akar ő Erdélylyel? A szabadságából akarja kiforgatni? A templomainkat akarja bezárni? A protestáns hitűnket akarja elkobozni? Básta, a podgyászszekereiben, mindenüvé magával hordja a jezsuitákat... S hogy az egyedül üdvezítő vallást köztünk is hathatósan terjeszthesse, egy szekér kínzó-eszközzel sem feledkezett meg... Takaros kis spanyol csizmák akadnak köztük, a prédikátoraink s a jó hazafiak számára. Kérem, olvassák fel kémeinknek erről szóló jelentését.

A jelentéseket felolvasták. A szenátoroknak a hátán végigszaladt a hideg, a hogy ezeket a szörnyű híreket meghallgatták.

A Básta vallonjai és hajdui rabolnak, pusztítanak, égetnek. A magyar és szász falvakban egyképpen garázdálkodnak. A védtelen, fegyvertelen lakosságot halálra kínozzák. Tűzzel égetik a talpukat; a nyakukat, mint a galambét, kicsavarják, úgy hogy a szemük kiomlik; tüzes vassal a hasukat sütögetik; szíjat metszenek a hátukból; hajuknál fogva fákra akasztják fel; az asszonyokat előbb megbecstelenítik, azután mellüket levagdossák. Fehérváron a fejedelmek sírjait felhányják, a drága csontokat szétszórják, a testen levő ékszert és halotti köntöst elkótyavetyélik. A székesegyház tornyát felgyújtják, cserépfödelt leszedik, úgy hogy beesik rajta a hó és az eső. A Hunyadiak márvány sírjához, mint valami jászolhoz, a lovakat hozzákötik... A történelmi levéltár kincseit a szemétdombra kiszórják. Nemesek és előkelő urak, polgárok és zselléremberek egyszerűen eltűnnek. Éjszakának idején házukban meglepik, meglánczolva a Básta táborába viszik, elföldelik őket. Senki sem tudja, hova lettek...

Ezeknek a szörnyűségeknek a felolvasása eldöntötte az Amend által merészen fölvetett kérdést. Elhatározták mindhalálig védelmezni a várost a vérszopó Básta ellen.

Amend gúnyosan mosolygott.

- Önök veszedelembé döntik Beszterczét, én majd megmentem... A viszontlátásra, urak.

Még az apjától sem búcsúzott el. Lement a városháza kölépcsőjén, felült egy készen tartott ökrös szekérre; de nem állott fel, megfenyegetni a várost, mint Básta Kolozsvárt. Végigfeküdt a zsúpon, köpenyét a homlokáig magára húzta, mintha aludnék...

Azon a kapun ment ki, a melynél Hofgräf örködött. Pali kijött a szekérszöregésre. A kocsi mellett városi drabant ült. Az most lekászolódt a szekérről s jelentette a fiatal parancsnoknak:

- A tanács rendeletéből.

Pali megbicczentette a fejét.

- Nyissátok ki a kaput... Mehet...

A szekér kifordult. Utána a kaput nehéz lakatokkal és tölgyfa gerendákkal elreteszelték.

Hofgräf a drabantot magával vitte az őrsozába. Útközben kérdezte tőle:

- Valamelyik kémünket vitte az a szekér?

- Nem, kérem. A fiatal Amend ül benne. Elindult, hogy Básta táborát fölkeresse. Vele akar visszajönni.

- Most már értem... avval ugyan visszajöhet. Ide az az ezreddobos* be nem teszi a lábát...

Január végén negyvenezer emberrel útbán volt Básta, Besztercze elfoglalására és megfenyítésére.

Január 30-án vásár volt Beszterczen. Öt óra elmúlt, alkonyodott. A falusi nép, ki gyalog, ki szekéren, ki az ökreit, lovait maga előtt hajszolva, bátran mendegélt haza felé. Igaz, hogy bizonytalanok az utak, vallonok és hajduk nyargalásznak mindenfelé, de a város falai alá talán még sem merészkednek. A falakon nehéz ágyúk ásítognak, únják magukat, szívesen látnának egy kis csetepatét. A piacon fölnyergelt paripák mellett egy kis kirohanásra vár a Vitéz Miklós népe.

A vásárosok legalább így gondolták. S bár köd hömpölygött a síkságon, úgy hogy a templomok tornya is elmerült benne, s az ember nem látott tovább az orránál, minden félelem nélkül bandukoltak, nevetgéltek, civódtak, lármáztak az országúton.

Egyszer csak a ködben, egészen közélről, száz meg száz lónak a dobogása hallatszott. A kik elől mentek, hányták magukra a keresztet s szegény, megrémült lelküket az Istennek ajánlották. A hátúlmenők pedig visszafordultak és egymást tiporva menekültek a város felé.

Talán meg is menekül jó részük, ha egy bessenyői paraszt harsány hangon el nem kiáltja magát.

- A fejedelem hadai. Ne fussatok! Ezek a szabadítóink. A Székely Mózes felmentő serege.

Szívesen elhitték, a mit mondott. Haj, pedig vesztükre! Míg ők jámbor bizalommal a szabadítóikat várták, előbukkant a ködből a Básta előhada, megveszekedett, vértől csepegő hajduság.

Egyetlen puskalövés nem esett, nehogy az őrseget felriasszák. Karddal, csákánnyal, lándzsával dolgoztak. Lekaszaboltak mindenkit, még a csecsszóó gyermekeknek sem kegyelmeztek. Jajgatás, dulakodás, sivalkodás, haldoklók hörgése hallatszott ki a ködből, S a hajduk pogány káromkodása. Egy öreg magyar paraszt könyörgött az életéért. Az Isten nevét emlegette.

- Ne emlegesd az Istent. Túl hagyjuk a Tiszán, - kiabáltak rá öten-hatan gúnyos hahotával, s levágták irgalmatlanul.

Fél óráig tartott ez a vérfürdő. A zsákmányt maguk között felosztották és a székely lovasság üldözésétől félve, sietve visszatakarodtak.

* Básta ezreddobosból lett császári tábornokká.

A nagy vásáros népből kevesen jutottak el Besztercze falai alá. Hamar kinyitották a kaput előttük s a polgármester riadót fúvatott. Nemsokára talpon volt az egész város. Fegyveres nép lepte el a falakat. A székely huszárok is felültek.

Nagy Albert a szörnyű mészárlás hírére utána akart eredni az »ebhajdúk«-nak, hogy »levágna bennök«, - a hogy akkor mondták, - néhány százat; ám Vitéz Miklós ellene volt.

- Hátha kelepczébe csal bennünket Básta uram ebben a ködben?... S még mi a hajdúit üldözzük, Beszterczét a hátunk megett beveszi.

Másnap reggel a szomszéd falvakat ellepte a Básta előhada. Dél felé megjött ő maga is. A völgyben nyomult előre s Budaknak tartott. Hofgräf, a kire a déli kapu őrizete volt bízva, reá lövetett a német gyalogosokra. Az ezred dobosát ez a baráti fogadtatás éktelen dühbe hozta. Azt hitte, jöttére feladják a várost egyetlen puskalövés nélkül. Hofgräf maga irányozta az ágyúkat, A harmadik lövés belehullott a vallonok tömött soraiba, véres utcát vágva a mozgó, eleven emberfalban.

Hofgräf azt javasolta a tanácsnak, hordassa el a külső majorokat s gyujtassa fel a külső várost, máskülönben az ellenség oda fészkel be magát. A tanács azt elrendelte. Mikor besötétedett, Hofgräf ötven válogatott fegyveres polgár élén kirohant a külső városba. Kezükben égő fáklyával, egyik majortól a másikhoz futottak, lángba borítva minden házfedelet, minden szénaboglyát, minden melléképületet. A falakról és tornyokról ezalatt hevesen lövöldöztek, hogy az ellenséget távol tartsák.

Básta tehetetlenül nézte, hogy repül ki az éjszakában a város kapuján ötven tüzes szárnyú pillangó; miként száll házról házra, fedélről fedélre; s mikor köröskörül már minden égett, megvilágítva a komor bástyákat, s a tömör magas falakat, hogy szállingóznak vissza egyenként, mint a kik jól végezték munkájukat.

- Megint elkéstem, - dohogta bosszúsan. - Hajnalban akartam megszállani és földhányásokkal megerősíteni a majorokat. Nagyon el lehetnek szánva, hogy ily gyújtogatásra adták a fejüket.

Ez éjszaka, a fölperzselt majorok égésén kívül, más meglepő dolog történt. Üstökös csillag jelent meg az égbolton.

Mind a két táborból megilletődve nézték sziporkázó, lángoló sörényét. Az volt a közhit, hogy az üstökös háborút jelent, Ezt a háborút nem jelentheti, mert ez már javában folyik. Más háborút jelent hát, minden eddiginél véresebbet. Tűzben és lángban fog elmúlni a világ.

Az ostromolt város falain belül komoly, józan protestáns lélek lakott. A polgárok és a Vitéz Miklós katonái is álmélkodva nézték a szép égi tűneményt; se ijedelem, se rémület nem fogta el őket. Ám a Básta babonás, gyülevész népe hányta magára a keresztet, sokan térdre estek, mások elrejtőztek sátorukba, sírva egymás nyakába borultak; köztük a riasztó hír, hogy közeledik, talán itt is van már a világ vége.

Pedig a világ tovább forgott. Az üstökös aranyos sörénye félóra múlva eltűnt, s Hofgräf, a ki éjjel-nappal talpon volt, sorba járta az őrségeket.

A hogy az egyik törésen kikémlelt a sötétbe, az ellenség hadállásai felé, hat-hét alakot látott ólálkodni a kőfal alján. Maga mellé vett néhány muskétást és rájuk lövetett. Azok, elkezdtek kiabálni.

- Jóbarátok vagyunk.

A vezetőjük meg is mondta a tábori jelszót.

A tévedés hamar kiderült. Korniss, a ki azon az éjszakán szintén szolgálatban volt, egy kis rejtek ajtón kibocsátotta az embereit, s megparancsolta, hogy kívülről kerüljék meg a kőfal alját.

- Azért küldtem ki őket, hogy szedjék össze Básta kémeit, a kiknek az a feladata, hogy kecsegtető és fenyegető leveleket csempésznek be a városba. Nem is rossz számítás. Rávall az olasz dobosra, a ki mindig az emberek alacsony indulataira építi terveit...

A két jóbarát, - Hofgräf nem tudta, hogy a barátságnál erősebb kötelék van köztük, - sokáig beszélgetett a falon. Leültek egymás mellé, lábukat a mélységbe lógatva.

Halkan, bizalmasan beszélgettek, alattuk a síkság sötét és csendes volt. Básta nem gyújtotta meg a tábori tüzeket, nehogy elfoglalt hadállásait elárulja. A fölégetett majorok tüze kialudt. A kirabolt és elpusztított szász falvakra pedig a temetők csendje és sötétsége borult... Csak az őrtornyok lámpái csillogtak. S néha, valami gyanúsabb neszre, fenyőfáklyákkal világítottak le a mélységbe az óvatos polgárok; de csak egy pillanatra, nehogy Básta közéjük lövessen.

- Meddig tarthatja magát a város? kérdezte Korniss, a tejútat nézve, a csillagok országútját.

- Amíg Básta az ostromot meg nem únja...

- Nem hiszem, Pali. Ez a nép jóra való, sok ügyes takács, asztalos, szíjgyártó, fazekas, gombkötő, kötélverő, aranyműves van közte; de verekedni nem szeret...

- Belészokik, Miklós, hidd el. Lásd a szebeniek harcziasak, mert többször kell védelmezni ostromok ellen a városukat... A mi polgárainkat is harcziasakká és vérszomjasakká nevelik a Básták... A bal kezünk is erőssé és ügyessé válik, ha sokat kell használnunk.

- Hiszen ha bele tudnád önteni polgártársaidba a magad lelkét... A rajongó hitedet, a semmitől vissza nem riadó bátorságodat... Hagyjuk különben a háborút... Csupa láng és vér az egész világ... A madarak és szerelmesek mégis fészket raknak... Nem kell egyéb hozzá csak egy bokor, meg egy kis moha, a mivel a fészket puhára kibéleli...

Hofgräf sóhajtott.

- Boldog vagy, Miklós, neked van már puha fészked. S mint a kiesett verébfiókon, még megérzik rajtad, - a beszédeden, a mosolyodon, az érzéseden, a gondolkodásodon, - a fészkek melegsége...

Korniss szeretettel átfogta a Pali nyakát.

- Csak ki ne hüljek. Egy ostoba golyó mindent elronthat... Nagyon édes asszonyom van, Pali... Azt szeretném, hogy mint ez a bársony majcz, a fehér karja mindig körülfogjon...

Hofgräf mosolygott.

- Csakhogy a majczodat leteszed este... És épen este...

- Kivéve, ha - mint most, - őrségen vagyok... Igazad van különben... Fiatal házasok életében világosabbak az éjszakák a nappaloknál...

Pali már nem hallgatott oda. Előrehajolva, a fal tövébe nézett. Egy vadkörtefa állott a vízárók szélén. Mintha a törzse az előbb vékonyabb lett volna. Valaki a fa mellé húzódott.

- Hahó!

Korniss a pisztolya serpenyőjét felporozta. Hofgräf megfogta a kezét.

- Ki vagy?

- Jöjjön ki valaki közületek a falra.

- Nyisd ki a szemed jobban, barátom. Itt gubbasztunk ketten is, s egy füttyszóra száz jó puskás kövezi ki halállal a visszafelé vivő utadat...

- Barátságos szándékkal jövök. Maga Básta küldött. Hívjátok ide valamelyik magas állásu embereteket. De főember legyen. Mert a császár nevében nem állhatunk szóba minden csiribiri legénnyel.

Hofgräf még mindig a Korniss kezét fogta, a kinek nagy kedve lett volna rálőni a jómadárra.

- Tiszteljük Básta urat, mondd meg neki, de nincs vele semmi dolgunk... Ha akar valamit, írjon levelet. Felelni fogunk rá, a hogy illik.

- Itt a levele. Olvassátok el és a tartalmát az őrség között terjeszszétek. Én a Básta kürtöse vagyok.

- S ő a te dobosod, úgy-e? Kösd rá azt az irkafirkát egy darab köre, dobd be a falon. Azután, köd előttem köd mögöttem, tisztulj el innét minél előbb.

A hátuk megett nagyot koppant valami. Fölkeltek a fal tetejéről. Hofgräf leoldotta a levelet, s az őrizetére bízott kapu lámpájánál elolvasta. Az aláírásra nézett. Megismerte az ezreddobosból lett tábornok ákumbákum írását. A levél tele volt ígérettel és fenyegetéssel. Eget, földet ígért a polgároknak, ha feladják a várost. Követ kövön nem hagy, mindenkit kardra hány, s a hol Besztercze volt, azt a helyet felszántatja s beveti kutyatejjel, ha ellenállanak.

Hofgräf meggyújtott egy vékony viasztekercset, a mit mindig magánál hordott, s lángjánál Básta levelét elégette.

- Az emberek gyöngék. Könnyen megijednek a fenyegetéstől, s könnyen felülnek az ígéretnek.

Korniss nézte, mit csinál. Gúnyosan rászólt.

- Hát csak ennyire bízol a polgártársaidban?...

Reggel hat órakor esett be a városba az első ágyugolyó. Az asszonyok és a gyermekek sivalkodtak, de egyikük sem futott el. Még csak félre se ugrottak. A kötényükkal befedték a szemüket, a fülüket pedig befogták. Úgy gondolták, hogy ez a bölcs elővigyázat megmenti őket.

A polgárság is kővé meredve nézte a »tüzes, szikrázó állatot«, a hogy egyikük a bombát hirtelenében elnevezte.

Hofgräf sietett kitanítani őket.

- Feküdjetek hasra, ha ez a nagy tüzes madár a fejetek felett elrepül. Ha valahol fáradtan leül, hengergessétek vasvillával a vízbe vagy áztatott, vizes bőröket borítsatok rá, hogy meg ne hűtse magát.

Mikor a másik golyó jött, s lehullott az őrtorony tövében, már akkor minden polgár hasra feküdt a süvöltésére. Mielőtt ideje lett volna szétpukkanni, Hofgräf pusztá kézzel fülön fogta, belehajította egy vizes cseberbe. Ott azután sistergett, füstölgött, zsörtölődött, elaludt.

E pillanattól fogva hidegvérrel túrték a polgárok a Básta heves ágyuzását. A városból egyszer sem lőttek vissza. Pedig a saját ágyuik zúgása nagyon felbátorította volna a védőket. Hofgräf megmagyarázta nekik a dolgot:

- Had jöjjön csak Básta uram közelebb. Ki lőtt már közületek őzet vagy nyulat?

Tízen, húszan emelték fel kezüket, hogy ők már lőttek.

- No hát. Puskavégre kell bevárni minden vadat, testvéreim, ha nem akarjuk elhibázni...

XXXII.

Hanz, a börtönőr, a város falain kívül porottyázva, egy eleven vallont fogott. Hogy mi módon fogta meg a nyavalyást, örök titok marad. Ő maga regényes lovagtörténetet talált fel a hallgatóinak. Sejtette velük, hogy a vallonok talán százan is voltak. Egy részüket lelőtte, más részüket levágta, a többi elszaladt. Csak ezt az egyet hozta haza mutatóba.

Az ellenségei azonban elhíresztelték, hogy a vallon aludt. Félig meg volt dermedve a csikorgó hidegben, mikor Hanz az erdő szélén rátalált. Úgy hozta haza, hogy a vallon nem is tudott róla. Sőt otthon sokáig kellett dörzsölni és melengetni, a míg életre kelt.

Hanz katonai dicsőségének ez élő és egyetlen tanuját tömte mint a libát s úgy vigyázott rá mint a két szeme világára. Csak a hosszú, kosaras markolatú kardját és a muskétáját vette el. Minden egyebet meghagyott rajta. Sőt a gömbölyű ércsisakját maga tisztogatta, hogy ragyogó legyen. Mind a mellett szokott óvatossága nem hagyta cserben. Magát és háza népét, megfélemletések ellen megoltalmazandó, titokban mákot töltött az elfogott vallon lőpor szarujába.

Közte és a fogoly között lassanként baráti viszony fejlődött ki. Míg Hanz őrszolgálatban volt, a vallon otthon a ház körül való dolgokat végezte. Segített az asszonynak, felügyelt a gyermekekre, a legkisebbiket a térdén lovagoltatta s faragott nekik apró fakatonát, faágyút és fatornyot. Beszterce ostromát eljátszhatták rajta. Kifaragta a német tábor is. Egy sereg apró sátrat, őrt álló csipetnyi vallonokat, magát Bástat, ahogy egy nagy tábori dobon ül. De legtöbb szeretettel a káplárját faragta ki. Majom arcot csinált neki és karika lábakat. Ló helyett disznóra ültette.

- Sokat megvert és sokat kikötetett, - magyarázta a Hanz feleségének, a ki a tűztől kipirúlva, csípőre tett kezekkel gyönyörködött a művészetében.

Este, mikor Hanz haza került, nagy korsó sernél éjfélig elbeszélgettek.

Hofgräf figyelmét semmi sem kerülte el. Egy szép napon azt parancsolta Hanznak, hogy a foglyát édesgesse a város szolgálatába.

Hanz ettől fogva szorgalmasan töltögette a bódító mérget a vallon italába.

- Rossz mesterség a tied... Azt mondják: gyöngy élet a katona élet. Én azt mondom, kutyának való.

A vallon, a ki már elhízott és elrestült kellemes fogságában, csillogó szemmel erősítette.

- Bizony jól mondod.

- Elismerem, van víg napotok is, ha kiraboltok egy postakocsit vagy elfoglaltok egy várost... Csakhogy ezek pirosbetűs ünnepnapok... Annál több a szürke hétköznapi, mikor fáztok, éheztek, szabad ég alatt háltok, deresen feksztök s vásárra viszitek a bőrötöket. S ha még a zsoldot pontosan fizetnék! Csakhogy nem fizetik.

- Az ám. Most is másfél havi zsoldunkkal adósunk a császár...

- Dehogy a császár. Básta, mert fősvény, a zsoldotok nagy részét zsebre vágja.

A vallon dühösen forgatta a szemét.

- Ha biztosan tudnám...

Azután sóhajtott.

- Érzem, hogy nyugalmasabb életre születtem. (Itt félénken pillantott Hanzra.) Nem maradhatnék én itt köztetek? Valami nyugalmas hivatalt szívesen elvállalnék. Ágrul szakadt vagyok, senkim sincsen... Ez a ti városotok kedves... Csinosak a házai, tiszták az utcái, szépek, kék

szeműek az asszonyai s a sörötök! jobb sört nem ittam világ életemben. Olyan mint a tej, minden vadságot kiöl az ember véréből...

Hanz úgy tett, mint aki mélyen elgondolkozik.

- Talán találok valamit a számodra. Majd meglátjuk... Nem mondom, hogy nem...

S olyan paradicsomnak rajzolta a beszterczei életet, hogy a vallon egész belebetegedett az utána való epekedésbe.

- Az én állásom kényelmes. Nem cserélnék még Bástával sem. Mert mi a Básta szerencséje? A török szultán beküldi seregét a fejedelem védelmére s a tambúr majornak kiporolják a köpenyegét... Beszterczére száz év óta nem tette be ellenség a lábát... A tenger fenekén sem élhetnék biztosabban. Az állásom megüresedik... A tanács jóvoltából még ennél is jobb és nyugalmasabb hivatalba ülök bele...

A vallonnak kiszáradt a torka az izgatottságtól. Jót húzott a hideg méhsörből.

- Ha én az üresen hagyott nyeregbe ülhetnék...

Hanz ravaszul mosolygott.

- Miért ne ülhetnél?

A vallon elkiáltotta magát. Felugrott az asztaltól s a háziasszonyát derékon kapva, végig tánczolt vele a szobán. Azután vigyázva letette, mint a hímes tojást. Térdére ültette a gyerekeket, lovagoltatta őket s tréfás katonadalokat dúdolt. Kiment a konyhába, felkapta a vedret és telehozta friss vízzel. Apró tüzelő fát hasogatott, forgácsot szedett, lehozta a szénás padlásról azon melegen a friss tojást. Csak mikor mindezt véghezvitte, akkor ült le újra szemközt Hanzzal s remegő hangon kérdezte:

- Nem tréfálsz? Megkaphatom az állásodat?

Hanz egyetlen szóval felelt:

- Meg.

- Meg-e? Hej, a rézangyalát!

- Hofgräf úr megígérte, hogy belesegít. A városi tanács pedig, - főképpen ezt ajánlom figyelmedbe, - a hátralékos zsoldot hírből sem ismeri. Oly pontos fizető, mint a halál.

A vallon megragadta a Hanz kezét:

- Mit kell tennem?

- Be kell bizonyítani a hűségedet és megbízhatóságodat...

- Bebizonyítom. Kívánjatok tőlem akármit. Nincs az a nehézség és az a veszedelem, a mitől visszariadnék.

Hanz kikiáltott az ajtón.

- Hozzatok sört, Rézi... Elmondom Hofgräfnak, hogy készen vagy a tűzpróbára.

A vallon örömtől kipirúlt arczczal az asztalra ütött.

- Készen vagyok. Csak siessetek, ha jót akartok velem... Az ilyen pompás állás után, a mely, mint a kinyíllott bazsarózsa, most felém hajladozik, sok ember törheti magát... Nem szeretném, ha az orrom elől más kaparintaná el...

... Hofgräf Fridánál volt. Fárasztó munka után itt pihent meg, a világos, fehérfüggönyös leányszobában.

A hogy a küszöböt átlépte, lefoszladozott róla minden harciasság. A tornyok és bástyák, a megerősített falak, az ellenség fedett hadállása és alattomos tervei, - mindez a gond - kiszállott a fejéből. Dicsőségre, halálra nem gondolt. Arra se: őrzik-e jól a kapukat. S a kemény ostromot a polgárság únja-e már?

Frida tépést csinált a sebesültek számára, a háborúról még sem beszélgettek.

Ma kivételesen Hofgräf olyasmiről beszélt, a mi a háborúval összeköttetésben állott.

- Mit üzen Amendnek? kérdezte kötekedő hangon.

Frida felnézett a munkájáról, a nézése olyan volt mint a templomtorony ablaka, mikor egy csapat szelid, hófehér galamb kiröppen rajta...

- Úgy-e csodálkozik? Holnap látni fogom az én tiszteletreméltó barátomat. S így átadhatom, ha valamit üzen.

- Haza jön?

- Nem, én készülök hozzá...

- A Bástá táborába?...

Megijedt. Előre hajolva, figyelmesen nézte Palit: micsoda vakmerőségen töri a fejét?

Hofgräf csillapította.

- Ne féljen szivecském... Ez a háború az én tisztító tüzem: tisztán kerül ki belőle a becsületem. Másoknak, meglehet, szomorúság és aggodalom forrása az ostrom; nekem újjászületésem... Ebben a harczban kell magát, - mint a lovagnak az első pár arany sarkantyut, - kiérdemelnem...

Frida mosolygott.

- Ne mondd azt, hogy ki kell érdemelned. Te hős vagy, büszkesége és reménysége a polgárságnak. Most már apám is bevallja. Én pedig csak leány... Egy szál virág, millió szál virág között... Kell is engem kiérdemelned... Leszakítasz, azzal vége.

Jól ismerte már a vőlegénye természetét. Nem igyekezett kicsalni titkát... Hogy minek megy Bástá táborába, mi módon jut oda, s hogy jön vissza: mindezt nem kérdezte meg. A szívét azonban aggodalom gyötörte, könye csendesen folyt le arczán...

Korniss a főkapunál állott őrségen. Ezt a kaput a Vitéz Miklós népe őrizte. Hideg téli éjszaka volt. Reggel felé az idő megenyhült, esett a hó. Ellepte a házfedelet, az utczákat, a várfalakat, az ágyúkat, a járó-kelő embereket. De tele lett vele az egész síkság. Ragyogó fehéren terült el a völgy, a város és Bástá között, megnehezítve az ostromló sereg minden mozdulatát. Még a kiállított őrszemek is tisztán meglátszottak a bástyák ablakából mint mikor fekete legyek mászkálnak a fehér falon. Hát még a nagyobb tömegek mozdulata!

Korniss unatkozott. Az ostrom is, a védelem is óvatos volt, szinte félénk. Vakmerő hadi kalandra nem nyílt alkalom, hanem teltek a napok s egyik olyan volt mint a másik. Nagy távolságból egymásra lövöldöztek. Egymáshoz átkiabáltak. A kiküldött őrzáratok itt-ott összetűztek; három-négy ember meghalt vagy fogságba esett. Néha a székelő lovasok lesbe állottak és fürgén meglepték és elvették a Bástá ökörszállítmányát. Azután napokig csendes volt minden. A vallonok éheztek, a városbeliek vigan voltak... Az is megtörtént, hogy a sötétség oltalma alatt a császáriaknak sikerült egy ágyút közelebb csempészni, sánczczal és földhányással megerősíteni. Mikor azután kivilágosodott, a harmadik vagy a negyedik lövésük az utczára esett, lyukat ütött valamelyik polgárház falában. Egy kis ijedelem, óbégatás, egy kis füst, megrémült emberek szaladgálása: ez volt minden. Néhány jól irányzott ágyúlövés

leszerelte vagy visszavonulásra kényszerítette a Básta »ugató kutyáját«, ahogy az ágyúját elnevezték...

Ezt az életet Korniss únta; nagyon únta. Ebben a lelki állapotban tette Hofgräf a vállára a kezét.

- Jó reggelt, Miklós... Látom az arczodról, hogy a legjobb pillanatban teszek neked ajánlatot.

- Ajánlatot?... Inkább én teszek neked... Kössük meg a békét vagy a fegyverszünetet s menjünk haza. Vessünk véget a háborúnak. Talán a békében kevesebbet unatkozunk mint ebben a béka-egérhadviselésben. Most értem csak, mily unalmas lehetett Trója ostroma, a mely tíz évig tartott. Nem csodálom, ha a »szőrös mellű« achájok a feleségeikhez haza kívánczoltak...

Hofgräf karon fogta barátját, fel és alá járt vele a hóesésben. A miről beszélgettek, Kornisst az a dolog érdekelte. Valami kaland volt bizonyára, esztelen, vakmerő, tele veszedelemmel, mert szeme fénylett és örömeiben Palit megölelte.

Egy óra múlva tizenkét vallon botorkált a hóban, két összekötözött hadi foglyot kísérve. A vallonokon gömbölyű vas-sisak volt, széles, lehajlott gallérú, kurta bőrkabát, újjatlan téli felső. Bő bugyogójukon négy sor paszománt, a lábukon magas szárú bivalybőr csizma. Hosszú, egyenes német kard lógott a derekukon, jobb oldalukon a löporszarú fityegett, meg a golyótartó bőrzacskó. Az övükön másfél öl hosszú gyújtó-zsinór volt áthúzva. Muskétájukat a bal vállukon hordták. Jobb kezükben kétágú villa volt, ha löni kellett, először e villát a földbe szúrták, azután a puskájuk csövét ráfektették, úgy sütötték el.

A vallonok vezetője régi ismerősünk, a Hanz foglya. A legényei egytől-egyig szőke, hosszú szászok, köztük van maga Hanz is, a ki ugyan bízik az ujdonsült barátjában, de azért a szemét le nem veszi róla. Feltette magában, hogy golyót röpít az agyába abban a perczen, a mikor árulásra gondol. A két fogoly Hofgräf és Korniss volt, csakhogy öltözetet cseréltek. Korniss bújt bele a Hofgräf ruhájába.

Egy óra hosszat kutagoltak a hóban, a míg elérték az előőrsöket. Básta kiállított őrszemei nem is kérdezték tőlük a jelszót. Szó nélkül bebocsátották őket, mikor látták, hogy vallonok, és hogy foglyokat hoznak.

Básta tábor a völgyben feküdt, csak az ágyúi voltak elsánczolva a dombokon. Mintha a havat tele rakták volna czukorsüveggel, a katonák hegyes, alacsony sátraitól nyüzsgött a síkság. E sátrakon ki- és bejártak a katonák, legtöbben fegyvertelenül, s bár dermesztő hideg volt, nyitott kabáttal, némelyek ingújjban.

Egy helyen, kecskelábú asztalnál, a napizsoldot fizették. Alabárdos altisztek állottak a kapitány háta megett, a ki szalmából font tábori széken ült. Az asztal görnyedezett a sok ezüst és rézpénz súlyától. Egy káplár gyűrődött, zsíros papírlapról olvasta a neveket. A névsort még a háború kitörésekor állították össze. Soha se húzták ki belőle a halottakat és az eltűnteket. Az intendáns mindenik részére kiutalta a zsoldot, még ha mindig borra, kártyára és leányra kellene nekik. Pedig szegények, hol négy szál deszka közé szorítva, hol meszes gödörbe belehajítva, hol meg temetetlenül rohadva a gabonatóblákon, csendes emberekké váltak régtől fogva. A halottak és eltűntek zsoldját a kapitány úr dugta zsebre. Ily módon évenként milliókkal károsodott a kincstár, de szemet húnnytak rá, mint sok más visszaélésre. A szoldateszka volt az úr. Minden csak érte és neki virágozott. Vagyon, jólét, a polgárok munkája, a földművelő verejtéke, az állam intézményei, a törvény ereje és oltalma, sőt talán maga a király... Mindez a katonák kedvéért volt, s nem megfordítva.

Zsoldosztogatáshoz a csapatok századonként vonultak ki. Elöl feszítettek a tisztek, oldalt kullogtak a dobosok, középen repkedett a kibontott hadizászló. Négy sor muskétás után négy sor lándzsás gyalogos következett. Hosszú dárdájukkal ők fogták föl az ellenséges lovasság rohamát, hogy időt engedjenek a muskétásoknak, újra megtölteni a fegyverüket.

A kis vallon-csapat akadály nélkül ment a maga útján. A vezetőjét, Hanzot, sokan megismerték. Köszöntek neki és barátságosan reá kiabáltak. Egy arczizma sem mozdult meg. Nem köszönt vissza s nem állott szóba senkivel. Azt akarta tudtúl adni az ismerőseinek e méltóság-teljes és kifürkészhetetlen magaviseletével, hogy magasabb szolgálatban áll; hogy ragyogó érczsisakja alatt, együgyű kobakjában, fontos katonai és állami titkok rejlenek.

Korniss és Hofgräf figyelmesen megnéztek mindent. Egy nagy fánál mentek el. Borzadva tekintettek föl rá mindannyian. Három nagy ága tele volt akasztott emberrel. A legtöbb hulla mezitláb volt, mert nekik mindegy, az élőknek pedig jól esik a meleg csizma. Ezért húzgálták le róluk a lábbelit, a kabátot, némelyikről a pusztá inget is.

A vallonoknak öltözött beszercei polgárok hátán végig futott a rémület. Bástának vas keze van és most a körme közé kerültek. Csak a két fogoly maradt nyugodt, sőt vidám. A veszély Kornissnak csak szórakozás volt, Hofgräfnek küszöb, a melyet át kell lépni, hogy behatoljon Básta gonosz és véres terveibe. Hanz volt köztük a legizgatottabb. A gyújtó zsinórja mind a két végén égett, a muskétája föl volt porozva. El volt szánva az első gyanus jelre boszút állani az áruló vallonon.

Attól a szörnyű fától száz lépésre, a melyen az akasztott emberek a szélben tánczra kerekedtek hat öl magas faczölöp volt beásva a földbe. Olyan volt, mint az akasztófa, de felül horog helyett csigára járt. A csigán kötélt futott végig. Az egyik végét két katona húzta, a másik végén hátrakötött kezénél egy hajdú lógott.

Lógott, mert a földet csak lábújjhegygyel érintette. Addig húzták fölfelé, míg feje a csigába be nem ütődött. Akkor újra leeresztették. Ezt az eljárást ötször-hatszor ismételték. Az elítélt hajdú ordított fájdalomában. A kenderkötél mélyen belevágódott az eleven húsba. Ha kificza-modott karokkal, kifordult kulcscsonttal lekerül a csigáról, élete végéig megemlegeti a Básta kegyetlen igazságszolgáltatását.

A furcsa faalkotmányt katonák fogták körül. Muskétások vállra tett fegyverrel; egy csapat lándzsás, hosszúnyelű lándzsájának nekitámaszkodva, tisztek lóháton, kíváncsi asszonyok, azután az elítélt bajtársai, feketére sült, marczone, fegyvertelen hajduság. S még valaki, a ki nek láttára Hofgräf összereszt. Amend volt, sápadt, Cassius arcának temetési pompájában. Ott állott a dobos és kürtös oldalán. Sárga, epés arcát el nem fordította volna az elítéltről.

- Ő miatta büntetik meg a katonát. Mint az elvágott nyakú csirkének, nézd, mily vadúl forognak a szemei. S az a sok pogány hajdú egytől-egyig Amendet nézi. Még meggyűlik velük a baja... Illanjunk el innen, ha észre vesz bennünket, a játékot elvesztettük.

Bármily halkan súgta Pali e megjegyzést a társának, Hanz meghallotta. Szorosabban megmarkolta a puskája agyát. De Amend nem látta őket. Mintha meg volna ígézve, nem tudta levenni szemét jajgató áldozatáról.

A hajdúk zúgtak, tekintetük haragtól szikrázott. Amend mintha megérezné gyűlöletüket, megvetően, hidegen végigpillantott rajtuk. Azután szeme újra összekapcsolódott a megkínzott elhomályosodó tekintetével. Mintha e szemgolyóból balvégzete meredne reá...

XXXIII.

Zsigmond, mint a nádszál, újra hajladozott. Féltette Beszterczét, a mely nehéz időkben is megmarad iránta hűségben. Bogátit, a korlátnokát, elküldte a Básta táborába alkudozni. Arra akarta rávenni a felingerelt ezreddobost, hogy vonuljon el az ostromolt város alól. Ennek fejében ő a császárral, régi szövetségesével méltányos békét köt.

Básta hitegette Bogátit. Az volt a szándéka, hogy alkudozik vele s az alatt egy merész és váratlan támadással Beszterczét elfoglalja. Mert el akarta foglalni a szász várost minden áron. Nemcsak azért, hogy lehűtse olasz vérenek lángoló boszúszomját; de azért is, mert kincsekről álmodozott, a melyekkel a jómódú városban megtölthetné feneketlen zsebeit.

A Bogáti titkos alkudozásának hire Hofgräfet megriasztotta. Attól tartott, hogy a ravasz olasz túljár a becsületes Bogáti Menyhért eszén, s Besztercze sorsáról - Besztercze tudta és beleegyezése nélkül - határoznak.

Ez volt az oka, hogy élete kockáztatásával be akart hatolni a bizalmas tárgyalás rejtelseibe. Figyelmeztetni akarta Bogátit, hogy ne higgyen Bástának, mert az ezreddobosból lett tábornok kincsszomja olyan mint a Zahara homokja, - negyven nap és negyven éjjel szakadó aranyzár sem tudná eloltani.

A vallonok elérték a tábor azon részét, a hol Básta szállása volt. Deszkából összerótt, deszkával fedett épületekben voltak a katonai börtönök, az ivók, és a katonai irodák. Itt állottak a fedeles, nehéz társzekerek is, a melyeken a sereg után a podgyászt czipelték. Lobogó tűznél vas bográcsban főzték az ételt. Feltűrt ingujjú katonák pohos sörös hordókat ütöttek csapra. A lovak, béklyóba kötött lábbal, ellepték a havas mezőt. Szalmát és hitvány töreket szórtak elébük, azt rágicsálták szomoruan. Bizonyára harmatos mezőkön kaszált szénáról álmodoztak...

Korniss jól emlékbe véste a helyet. Menekülő tervükben a lovakra is számítottak.

A főparancsnok sátorában hadi tanácsot tartottak éppen. Az alabárdos örök megállították a furcsa menetet, de a Hanz foglya könyökével félre ütötte az elébe meredező alabárdot.

- Félre az utamból, pupák.

- Nem lehet bemenni.

- Nekem nem lehet? Na nézd, alig kelt ki a tojásból, máris neki áll feljebb. A magasabb szolgálat nevében, tágítsatok.

Befurakodott a sátor előrésszébe, a hol a hadsegéd bóbiskolt. Egész éjjel ittak, kártyáztak a tisztek, el volt lágyulva nagyon. Rajta kívül még egy irnok volt a sátor előrésszében, medgyesi szász. A hogy belépett, egy szempillantásra megismerte Hofgräfet. A császár szolgálatában állott, de azért a szászok hőisére csodálattal tekintett.

Inkább százszor meghalt volna, mintsem elmulasztson egyetlen kedvező alkalmat, a mikor szorongatott vérein - a maga veszedelme nélkül, - segíthetett.

Hofgräf belátott az irnok lelkébe. Nyomban kizsákmányolta a kedvező helyzetet. Oda lépett hozzá, - az ál-vallonok engedték, - s szász nyelven halkan néhány szót váltott vele.

- Fogságba estél, Besztercze vitéze? - kérdezte tőle medgyesi honfitársa részvétellel. - Szívemből sajnállak. Mondd, mit tehetnék érted?

Hofgräf szeme körülfutott a sátoron. Beosztását fürkészte.

- Amendet láttam útközben, egy katonai exekúciót nézett végig. Bizonyára ide jön. Nem szeretnék vele találkozni... Ha rab vagyok is, - ezeknek a becsületes vallonoknak a rabja, - mégsem szívesen állanék szemtől szemben a beszterczei Korjollánnal.

A medgyesi szász elpirult.

- Nagyon szigorúnak ítéled meg a helyzetünket... Az embernek élni kell...

Hofgräf szelíden mosolygott.

- A te állapotod más. Medgyest nem ostromolják... Ha ostromolnák, nem ülnél itt a Básta sátorában...

Az irnok hálás volt ezért a megkülömböztetésért. Odafordult a csapat vezetőjéhez.

- Olyan helyre viszem, a honnét el nem menekülhet.

Megfogta a Hofgräf kezét s a sátor oldalrekeszébe vezette.

Hofgräf hangokat hallott. Több ember beszélgetésének zaját. Mihelyt kísérője magára hagyta, gyorsan közelebb lépett a vászonfalhoz, fejét előre hajtva, élesen figyelt. Básta szólott. Rosszul, olaszosan beszélt németül. Kereste és nehezen találta meg a kifejezéseket. Mint a barát fapapucsának kopogása, a nagyúri palota márványpadozatán, - oly idegenül hangzottak szájában a finom, válogatott kifejezések. A dobosból lett tábornok akkor volt legékesszólóbb, ha kedvére kikáromkodhatta magát.

Most is azt tette. Szidta a beszterczeieket. Kaczagva beszélt Bogáti uram küldetéséről, a kit bolonddá tart. Hitegeti, hogy bizonyos föltételek mellett Besztercze alól elvonúl. A föltételekben megegyezni nem tudnak. Mindig valami kis dologban akadnak meg, mint a tüskében a szép leány szoknyája. Bogáti mindig azt hiszi, másnap sikerülni fog kiakasztani az alkudozás selyem viganóját, a nélkül hogy végighasadna. Azalatt ő megrohanja és beveszi a várost. Mert megesküdött, hogy megboszúlja a fejedelemhez való átállását... Holnap, mikor még alig pitymallik, kezdődik a táncz.

Ez a terv a tiszteket föllelkesítette. Be akartak jutni a szász városba mindnyájan. A szászok jó boráért, szőke asszonyáért, rejtett kincséért sóvárogtak. A hadak meg rabolni szerettek volna. Huszonnégy órai prédálás ily régi és gazdag városban, kárpótolta volna a toprongyos vitézeket a táborozás minden szenvedéséért.

Hofgräf megtudott mindent, a miért ide jött. Beszterczét senki sem mentheti meg, még a császár akarata, még a Zsigmonddal kötött béke sem, csak polgárainak halálra elszánt bátorsága.

Mikor a titkár bejött, Pali a Básta drága nyergére hajtotta le a fejét. Aludt. Úgy kellett felrázni alvásából. Sokáig dörzsölte a szemét, mint a ki nem tudja hol van.

- A tanácskozásnak mindjárt vége lesz. Az őreitek türelmetlenkednek. A vezetőjük, a ki tejen hízott kappanhoz hasonlít, oly nagy lármát csap, hogy Bástát nyakunkra hozza a kiabálásával. Azt mondja, tüstént látni akar. Gyanakszik, hogy elszöktettek. Mert egyik szász nem hagyja a másikat... Holló a hollónak nem vájja ki a szemét...

Hofgräf kisietett. Ez a láрма nem illett bele a tervébe... Nem az volt már a célja, hogy Básta, a míg Bogáti urammal titokban valahogy érintkezésbe léphet, őt itt tartsa. Hanem az, hogy vágtsaon mint a szélvész, s a német hadak barátságos fogadtatására tegyen meg minden előkészületet.

A Hanz foglya csakugyan lármázott. Kiabálásával felköltötte a hadsegédet. Annak megmagyarázta, hogy ő és társai beszterczei főembereket fogtak el, s hogy ő még ma Básta színe elé akar jutni velük.

A hadsegéd, a ki mérges volt, a miért felköltötték, kurtán és gorombán felelt. A vallon sem hagyta magát. Daczosan követelte, hogy a fővezér elé vezessék. Ő öreg katona. Harmincz csatában volt. Tizenhárom sebe beszél hangosan a császár iránt táplált hűségéről. Holmi

fényes tollú csíz (így csúfolták a hadsegédet) a világon sem volt, mikor ő már a császár kabátját hordta...

Végre a hadsegéd kilökdöste a sátorból a nekibőszült katonát. Még odakint is folytatta volna a veszekedést, ha Hanz reá nem mordul:

- Fogd be a szádat, számár.

Az öreg katona nevetett.

- Meglátszik rajtad a finom városi nevelés... Nem tudsz a katonák nyelvén beszélni. A te helyedben én így mondtam volna:

- »Fogd be a bagólesődet, te ökör!« »Fogd be a szádat.« - Így csak a filiszterek és finnyás hercegek gorombáskodnak.

A táborban, abban az időben, még nem volt oly szigorú rend mint manapság. Nagy volt a katonák egyéni szabadsága. Senki sem ütközött tehát meg azon, hogy a vallonok egy deszkasátorba vitték foglyaikat s ott őrizték a maguk szakállára.

Este felé újra hó esett. Sötét, borús éjszaka köszöntött be. Száz meg száz tábortűzet gyújtottak a vallonok a völgyben s a hegyszakadékokban. Bátran tehették, mert kívül voltak a besztercei ágyuk lőtávólán.

A táborban gyanús sürgés-forgás támadt. Mintha a seregek alvás helyett előrenyomulásra készülnének. Ki volt adva a parancs, hogy a legénység fegyverben álljon. A lovasok nyergeljenek. Az ágyuk elé ökröket fogjanak.

Minderről Hanz, a ki vallon ruhájában a táborban kószált, hűségesen leszámolt Hofgräfnek.

Hofgräf szokatlanul türelmetlen lett. Égett a föld a talpa alatt.

- Menekülésünk gyerekjáték lesz... Fel se fog tűnni ebben az általános zürzavarban... Csak el ne késsünk... A leendő besztercei várnagy sokáig oda jár. Úgy látszik, nem könnyű dolog lovakat szerezni...

Korniss aludt. A pusztta földre feküdt le, csak a feje alatt volt egy kis szalma. Arcza nyugodt volt, az álma mély. Hofgräf sóhajtott, a hogy nézte.

- Mi neki Besztercze? Vakondoktúrás. Ő nyugodtan alhatik. De én, de én!...

Hosszú félóra telt el így, kínos várakozásban. Hanz újra éledni érezte gyanúját. Házához vette a farkast, tejjel itatta vér helyett, ki akarta irtani szívéből a vadságot, a vérszomjat. Régi, bozontos szőrét elvesztette a megszelídített ragadozó. Simább, fénylőbb a bundája, s nyugalmas háj váltotta fel éktelen soványságát... De ez a soványság szabadságot jelent. A hizása - rabság... Melyiket választja most, a mikor annyi ember sorsát tartja a kezében?...

Úgy látszik, a vallon mégis a rabságot választotta. A besztercei várnagyság nyugalmas révén akart kikötni. A katonai élet viharos tengerjárását alaposan megutálta.

Be se jött, csak elkiáltotta magát a sátor előtt.

- Lóra, fiúk.

Mindenki lovához sietett. Kornisst Pali felköltötte.

Néhány pillanat múlva a kis lovas csapat lóhalálban vágatott a Beszterczéhez vivő országúton.

Már elérték az utolsó órallást. Nagy tűz körül német muskétások ültek. Köztük volt Amend is, polgári ruhában, de német lovassági kard volt az oldalán. Kerülte a tábor azon részét, a hol a hajduk tanyáztak, a fekete muskétások körében nagyobb biztonságban érezte magát.

Hanz vigyázatlanságot követett el. Mikor mellettük elvágattak, hangosan oda köszönt a muskétásoknak.

Ez a hang! Amend felütötte a fejét. Hol hallotta ő ezt a hangot? A vallonok gömbölyű sisakja alatt nem ismerte meg a Hanz hosszú, sovány arcját, rőt haját, de, - nem álmodik, - az ott Hofgräf...

A leghátul lovagló két vallon lappangó gyanúját bizonyosságra változtatta. Rosszul ültek a lovon, hosszú, sovány legények voltak s a vörös, szeplős tarkó elárulta eredetüket. Vallonoknak öltözött szászok ezek, nem a Básta németjei.

Felugrott és rákiabált a muskétásokra.

- Lőjjetek! Lőjjetek! Nem vallonok azok, beszterczeiek... Mindenki arra a magas alakra löjjön! Az a vezérük. Egy aranyat minden puskáért, a melyik ő reá irányul...

Húsz lövés esett. A legtöbb golyó a földbe fúródott, egy a Hanz czombját súrolta. Korniss kiejtette kezéből a kantárt. Megingott s előre bukott. Ráborult a lova nyakára. Hofgräf rákiáltott az ál-vallonaira.

- Álljatok meg és lőjjetek vissza rájuk. A míg én fölveszem az úrfit a magam lovára, addig mulattassátok őket.

Nem nagy kedvvel teljesítették parancsát. A lovat megállítani, visszafordítani, a muskétát lekapni a vállukról, az ellenségre ráfogni, a gyújtó zsinórt hozzáértetni, - mindehhez idő kellett. Nekik meg, menekülőknél, idejük volt a legkevesebb. Mégis, hárman-négyen visszalőttek. Hofgräf azalatt az ájult Kornisst maga elé ültette a nyeregbe s megsarkantyúzta lovát...

- Előre! nem sokára a beszterczei ágyúk oltalma alatt leszünk...

Amend szívét vad öröm szállotta meg, mikor Hofgräfet nyergében ingadozni látta... A másik lovas, akit ő Kornissnak nézett, maga elébe ültette a nehéz sebesültet. Azután tovább nyargaltak.

Bánta is ő már. Tőle mehettek, a merre tetszik. Vihetik magukkal az ellensége holttestét...

Bár fősvény volt s élt-halt a pénzért, erszényét, a mely tele volt arannyal, odaadta a katonáknak. Azután köpenyegébe húzódva lassan tovább ment... Mintha egy kicsit mégis jobban fáznék a szokottnál. Az enyhe, havas fehér éjszakát hidegebbé tette az a fiatal holttest, a melyet vallonoknak öltözött beszterczeiek vágatva visznek az ostromolt városba. Sejtje-e Frida, hogy Hectort, a nagy, erős hőst, a ragyogó lovagot, - temetni fogják?

Amend legalább úgy gondolta.

XXXIV.

Kornisst a lövés hátba érte. Sebe nehéz volt, mert a golyó a tüdejét is megsértette. De fiatal életereje megküzdött a sebbel. Néhány napig láza volt, félrebeszél, nyugtalanul hánykolódott ágyán, azután jobban lett. Megismerte Hofgräfet és testvérének nevezte.

Hofgräf nem értette meg a testvér szó jelentőségét. Kedveskedő szólásformát látott benne, semmi mást.

Apránként Korniss fölvette az események fonalát ott, a hol azt, elájulása pillanatában, elvesztette.

- Megmentetted az életemet, mondá, a Pali kezét szorongatva.

- Te mentetted meg az enyémet, válaszolta Hofgräf s arcza elkomolyodott. A ruhádra lóttek, nem reád. Azt hitték, engem tesznek el láb alól...

Korniss mosolygott.

- Jól van, hát kölcsönösen megmentettük egymást. De te még egyebet is megmentettél: Beszterczét... Tudok mindent. Apróra elmondták nekem hősi tetteidet. Ha te nem vagy, ma e városban Básta az úr... Sajnálom, hogy nem lehettem az oldaladnál, mikor mindenki elvesztette a szívét és a fejét rajtad kívül. A merre csak szászok laknak, mindenütt a te dicsőségedről beszélnek. S a kis Frida, úgy-e boldog? Elhiszem azt. Megmenteni szülővárosodat, mikor már mindenki azt hiszi, hogy elveszett; megmenteni a nélkül, hogy becses bőrödön csak egy karczolást is kaptál volna: szép és szerencsés dolog. Ennél nagyobb szerencsét nem ismerek.

Hofgräf komoly maradt.

- Fáradtak vagyunk a nagy erőfeszítés után... Az elért eredmény nem arra serkent, hogy a mit elkezdünk, bevégezzük dicsőségesen; hanem arra: hogy győzelmünkre támaszkodva, mi módon köthetnénk mielőbb rothadt békét? Béke, béke, béke, - ma ez a jelszó járja. Nem nyíltan, óh nem. Adjuk a vitét és elszántat... Ám titokban, a szívünk mélyén mindenféle békére készen vagyunk, még lealázó békére is, csak valahogy kiengesztelhesük a császárt.

- Hát innét fúj a szél? Nem értem ezt a hirtelen fordulatot.

Hofgräf kétszer végig ment az alacsony, boltozott szobán, azután megállott a barátja ágyánál.

- Zsigmond az oka mindennek. Bár Básta rabol, éget, pusztít és gyilkol az országban, városokat ostromol, kastélyokat vesz be, a császár nevében: Báthory mégis a császári kegy köntösét szeretné magára és Erdélyre ráaggatni. Szövetsége volt valamikor, ma szívesen lesz cseléde. Csoda-e, ha ily körülmények között a mi polgáraink józansága és óvatossága felülkerekedik? Hogy kössenek ők ki a fejedelem barátjával? Kinek a nevében folytassanak háborút ellene? A fejedelem nevében? De hisz a fejedelem a császárral békét akar... Úgy a kedvében jár, mintha a vizslája volna...

Német világ lesz Erdélyben, mi még megéljük, Miklós... A kard lesz az úr. De nem a becsületes magyar kard, hanem a zsoldosok kardja. A Básták és a hozzá hasonló zord katonáké. A dobosokból fölcseperedett ezredesek kardja. A fejedelmi szék játékszer lesz, bábót ültetnek beléje. Ha több akar lenni nagy gyermekek játékszerénél, Básta úr felrúgja a csizma orrával. A mi, katonai fogalmak szerint, nagy megtiszteltetés a - fejedelmi székre nézve. A gyulafehérvári palotából kaszánya lesz, vagy kolostor; a fejedelem hálókamarájában a tejes köcsögöket tartják...; leveles tárukban egerek gazdálkodnak. Vége lesz az emberek egyszerű erkölcsének... Udvari besúgókká válnak a polgárok. Pártok, felekezetek, népek és egyes emberek árulkodni járnak Bécsbe egymás ellen... A rang- és címekorság finom pókhálóiiban fogják meg a zümmögő legyeket. A ki ennek dacára sem hagy fel a zümmögéssel, mert hiszen légynek született, annak neve felségsértő!... Ország voltunk, tartomány leszünk. Önálló tényező gyanánt szerepeltünk a külső politika számvetésében. Ezentúl ki venne számba bennünket, a császári politika számjegyének érték nélkül való zérusait?...

Korniss, a ki még gyenge volt, egykedvűen hallgatta a barátja keserű kifakadását. Őt csak a közelebb fekvő dolgok érdekelték.

- Feladjuk a várost?

- Miért kérdezed?

- Szeretnék a feleségemhez haza menni...

- Vagy úgy... Nem hiszem, hogy a várost feladjuk, de megkötjük a békét, a mi annyi, mintha feladnánk. Békében csak nem zárhatjuk be a kapukat Básta előtt, aki barátunk. Úgy fogadjuk,

mint a kik szánjuk-bánjuk vétkeinket. A vége pedig az lesz, hogy az egér a macska körme közé kerül... Azt teszi vele a macska, a mi neki tetszik... Minden békebiztosításnál jobb a magas kőfal, a min a nagy bajuszú olasz kandúr keresztül ne ugorhasson...

* * *

Valóban Hofgräf mentette meg a várost. Nyergében a sebesült Kornissal, azon az ismeretes téli éjszakán belovagolt a város kapuján. A betegét jól elhelyezte, orvost hivatott hozzá, maga pedig elment a polgármesterhez és a magyar vezérekhez, elmondva, a mit megtudott.

Félóra múlva az egész őrség talpon volt. Az ágyúkat megtöltötték, a tornyokat, bástyákat megrakták fegyveres néppel, mindenki elfoglalta a maga helyét: így várták, csendben, de elszántan a Bástá támadását.

Hajnali három órakor a Schieferbergen megszólaltak a Bástá György ágyúi. Ez a hegy magasabban feküdt a városnál. Onnan, - Bástá úgy remélte, - kiperzseli odujokból a polgárokat.

Egész álló nap lövette a várost. A huszonnégy fontos golyók kevés kárt tettek a vastag, erős falakban. Az őrség bátorságát pedig éppen nem lohasztották.

Éjjel levitette az ágyúkat a hegyről. Harmincz-negyven vallon kapaszkodott egy-egy ágyú kerekébe, úgy vonszolták le a meredek hegyélen, pedig az ökör bizonyára kevesebb zajjal vitte volna le. A beszélgetés ugyan tiltva volt; de az apró kövek megindultak a lábuk alatt, egyik-másik rosszul lépett és lezuhant a mélységbe, hangosan elkiáltva magát ijedtében.

Hofgräf észrevette, hogy a Schieferbergen történik valami. Azt gondolta, még több ágyút vontatnak fel a hegyre, pedig akkor már az ágyúkat átvitték a befagyott Beszterczén, s a város falához közel földhányással és sánczkosarakkal fogták körül.

A gyanús nyüzsgést észrevették az örök. Hofgräf néhány ágyúlövessel megzavarhatta volna munkájokat, feldobott világító golyókkal nappali fényt árasztthatott volna a settenkedő vallokra; de mást gondolt. A százsz ágyúk nagy részét úgy állította fel, hogy reggel, mikor az ellenség a lövöldözést elkezdi, a helyett hogy a védőket meglepné, ő maga legyen meglepve keservesen.

Még sötét volt, mikor a Bástá előretolt ágyúi megszólaltak... Ahogy mukkanni mertek, valószínű tűzzápor szakadt a nyakukba a beszterczeiek ágyújából. Félóra alatt a kosársáncz beomlott, a tüzeik egy része elesett s az ágyúfedezetre kirendelt gyalogság állása tarthatatlanná vált. Bástá, bár fogcsikorgatva, kénytelen volt az ostromágyúit visszavonni.

Az alatt a gyalogság átment a Besztercze jegén. Muskétájukat kilőtték s rohantak a falak ellen. A hajduk pedig a falak körül kóvályogtak, hogy a menekülő várbelieket levágják.

A beszterczeiek ágyúi és puskái nagy pusztítást vittek véghez a támadó vallonokban. Még csak meg se tudták közelíteni a falakat.

Bástá nem tágitott. Új századokat küldött tűzbe. A beszterczeiek egész közeire engedték s akkor gyilkos tüzeléssel fogadták őket. Egyik-másik század a fal közelébe férközött mégis. A kereken járó ostromlétrákat kezdték megtámasztani. Ám a székelyek pallosa és szapora csákányütése fogadta őket. A vassal bélelt vallon fejek behorpadtak, Hofgräf pedig, a kiugró torony ablakából, ágyúból hátba lövöldözte őket.

A második roham is megtört a polgárok vitéz ellenállásán.

Hanem az éjjeli virrasztás, a hajnal óta tartó küzdelem a polgárokat is kifárasztotta. Bástá oly súlyos veszteségeket szenvedett, hogy - a polgárok úgy gondolták, - ma már békét hagy a városnak.

Néhány szál őrseget hagytak hátra a tornyokon és bástyákon, maguk haza mentek, hogy fegyverüket letéve, kipihenjék a nap halálos fáradságát.

Levetkőzve puha, tollas ágyba feküdtek. A legtöbbje mélyen aludt, a mikor Básta, - délutáni két óra volt, - egy harmadik, utolsó támadásra serkentette hadait.

A besztérczei torony órája kettőt ütött, szép harangszava ma is úgy járta be a várost mint egyébkor. Minden házban meghallották, a hol ébren voltak. A míg hallják ütni az órát, addig a város az övék. Addig élnek ők s élnek gyermekeik.

A kik félig alva, félig ébren hallották ütni a toronyórát, nem vettek észre a hangjában semmi változást. Szakasztott olyan volt az ütése, mint máskor. Pedig az idő, a melyet jelentett, nehéz és végzetes volt a város történetében. A veszedelemnek, a pusztulásnak, a halálnak, a nyomor-nak órája. Teljesen különböző minden más órától, melyet a polgárok száz év óta ütni hallottak.

Hofgräf a bástyán maradt. Az őr elszédült a kimerültségtől. Elküldte aludni, és maga vette helyette kezébe a nehéz alabárdot.

Álmos volt ő is. A szempillája egyszer-kétszer majd leragadt. Hogy elűzze a nyomasztó álmot, Fridára gondolt. Az utóbbi időben köztük valami nincs rendén. Zavartak, izgatottak egymás közelében. Tekintetük, mint két láncszem, oly szorosan összekapcsolódik. Szinte fájdalmat okoz, ha egymáshoz érnek. S néha álmában, mintha valami szélfúvott, bűvös erdőben járna, nem hall egyebet a Frida szoknyája suhogásánál...

Szerelmük ártatlan kora elmúlt. A mit eddig nem ismertek, a sóvárgó vágy, mint a gyümölcsben a mag, benne van most minden gondolatukban s minden mozdulatukban.

Frida arczocskája sem oly üde már. Sovány, meghúzódott, de több az édessége mint a tőkén maradt aszúszőlőnek...

Seivert mester, a ki figyelemmel kísérte a fiatalok szívbeli állapotát, minden költői lendület nélkül, sőt fejét aggodalmasan vakarva mondta Hofgräfnének:

- Össze kell adni a fiatalokat, Eliz, minél előbb... Alig várják már hogy meglegyen az esküvőjük.

- Az én fiam nem olyan! - mondta Hofgräfné, de titokban igazat adott Seivertnek.

- Hát az én leányom talán olyan - kérdezte a mester, nagy nevetésre fakadva. - Hanem hát legyünk méltányosak... A legkésőbbben érő szőlőfaj is megéri egyszer... Ez a természetnek és szerelemnek nagy törvénye...

... Hofgräf a havat nézte, ott, ahol még a küzdő felek össze nem taposták s meg nem feketedett a lőporfüsttől; nézte a friss, ragyogóan fehér, szűzies havat.

- Olyan mint a Frida válla. (Miért nem mondta úgy, hogy a »Frida arcza«?) Válla, karja keble, lába, gondolta hozzá, növekedő tűzzel.

Nem fejezhette be gondolatát. Básta, mikor senki sem várta, őt ágyút süttetett el egyszerre.

A fal egyetlen pontjára voltak szegezve a huszonnégy fontosak. Mikor a lövések füstje eloszlott, három ölnyi rés támadt a falon.

Hofgräf egy darabig a nyílásra bámult. Mikor föleszmélt, látta, hogy a résre minden még meglevő erejével reáveti magát az ellenség.

Az a válságos perc volt ez, mely egyformán eldönti egyes ember s egész hadsereg sorsát.

A falakon bóbiskoló őrseget vad félelem szállotta meg. Fegyverüket elhánnyva a kis Ringre futottak, fellármázva az utcákat, hogy betört az ellenség.

Kezüket tördelve, szétbomlott hajjal futottak ki az asszonyok s a leányok a házakból. Sírásuk, jajveszékelésük még a legbátrabb emberben is megfagyasztotta a vért.

A polgárok félig meztelenül, de fegyverüket magukhoz kapdosva, riadtak fel tunya alvásukból.

A templom s a két kolostor szorongásig megtelt néppel. Térdre hullva várták, hogy Isten csodát tegyen, vagy pedig várták, a mely már oly közel: a halált. Mások házukba zárkóztak. A kemény tölgyfakapú, úgy gondolták, megoltalmazza őket. Pénzüket, értékes holmijukat a pinczébe ásták el, a kik nem veszték úgy el fejüket. Voltak, a kik a kerteken keresztül akarták puszta életüket megmenteni. Megfeledkeztek róla, hogy minden oldalról elkerített városban élnek. Egérfogóban, a honnét nincs menekülés.

Besztercze, úgy látszik, elveszett. A császári zászló már ott lobogott a résen.

Hofgräf e pillanatban föleszmélt. A rémület, mint valami óriás fekete madár, átrepült a városon, s a szárnya hegyével őt is elkábitotta. Ám az idegen zászló látása észre térítette. Megfogta az alabárdot, s az első vallont a ki a zászlót kitűzte, leütötte. Még másik három katona igyekezett bejutni a résen. A leomlott köveken botorkálva siettek előre. Az egyik térdre esett, azt Hofgräf úgy fejbe vágta, hogy legurult, meg sem állott a vízárokig. A másik kettő egyszerre támadt reá. Egyenes, hosszú német kardja volt mind a kettőnek; de a rés hátrányukra szolgált. Nem tudtak hozzáférközni a Hofgräf testéhez, a ki két öles hosszú dárdájával folyton támadta, szurkálta őket.

Velük már alig gondolt. A mögöttük feltűnedező vallonokat és hajdúkat nézte, a kik, mint a hegyomlás, úgy jöttek betemetni a rést holttestükkal.

Mert már akkor a helyzet megváltozott. Vitéz Miklós, a székelyei élén, ott termett a Hofgräf segítségére. A két első vallon ijedve visszahőkölt. E pillanatot felhasználva. Pali letépte nyeléről a császári zászlót, s azt a polgárságnak felmutatva, harsány hangon elkiáltotta magát:

- Ide polgárok, ide mellém! A város még a mienk...

Férfias, zengő hangja általjárta a polgárok szívét. Az emberekben, - amit az önfentartás ösztöne s a félelem elnyomott, - feléledt a bátorság.

Halálmegvetéssel, tömegesen tódultak a réshez, véres fejjel verve vissza a támadókat.

Mikor Hofgräf látta, hogy a vallonok rohama meggyöngült, s a tartalékcsoportok nem érkeztek meg a kellő időben, ahhoz a bástyához rohant, a mely a támadó oszlopok jobb oldalán volt. Pusztító ágyútűzet indított meg a Bástia tartalékára. A puskásokat mind ide rendelte, s a taraczkokat is.

Most azután, ágyú és puskatűz oltalma alatt, Nagy Albert lovassága a hátráló ellenségre vetette magát. A vallonok a befagyott folyóra tódultak, hogy eljussanak ágyúik védelme alá. A jég beszakadt alattuk, sok százan odavesztek. Az innenső parton itt rekedteket pedig egy szálíg levágták a haragtól szikrázó székelyek.

A városban minden harangot meghúztak a győzelem örömeire. A templomok megteltek imádkozó nőkkel és gyermekekkel. A tanács testületileg jelent meg a Hofgräfné házánál, hogy fiának a város megszabadítását megköszönje.

Pali nem volt otthon. Az egész nagyérdemű tanácsnak, Beiersdorfer György polgármester vezetése alatt, el kellett fáradni Seivert Fridához. Mert a fülig szerelmes Hofgräfet ott találták, a menyasszonya lábánál ülve.

XXXV.

Az ostrom még egyre tartott. Básta felhagyott azzal a tervével, hogy Beszterczét rohammal veszi be. Véres fejjel üzték vissza hadait a polgárok s a Vitéz uram magyar katonái. Ő bizony nem fogyasztja az embereit többé, hanem körülfogja és istenesen megszorongatja a várost, hogy még a szálló madár se juthasson ki onnan, s hogy még a lélekzete is elakadjon.

Akármily gondos és körültekintő is a tanács, bármily sok eleséget gyűjtött is össze a város falai között: Básta kiéhezetti a zendülő bugrisokat. Több nap mint kolbász. Az étel, ital elfogy, de a napok soha el nem fogynak. S mihelyt beköszönt az éhség, az eszem-iszomhoz, bő lakomához szokott magyar vitézek megúnják a dicsőséget s elvonulnak haza szép szerével.

Hofgräfet ez a megváltoztatott taktika nyugtalanította. A vallonok nagy okosan eltakarodtak a beszterczei ágyúk lőtávólából, de őrszemeik el voltak osztva az egész síkságon. A lovas székelység ki-ki rontott és rajtuk ütött. A nyakig elsánczott német gyalogság meglövdözte őket, hanem nyílt csatába a szilaj lovasokkal nem bocsátkozott. Ellenben a városba igyekvő marha- és juhszállítmány mind a kezük közé került. Básta meghiusította, hogy kívülről étellel, itallal ellássák Beszterczét.

Egyelőre a tanács fittyet hányt a kiéheztetés szándékának. A polgárságnak esze ágában sem volt éhenhalni; de a hús- és kenyéradagokat kisebbre szabták, s a borral és méhserrel csinján bántak.

Egyik éjszaka Beiersdorfer György, a polgármester rosszul aludt. Azt gondolta, nem jól vetették meg az ágyát; de hiába igazgatta meg vánkosát, hiába simította el gondosan a patyolat ágy minden ránczát, redőjét, szemét se tudta behúnyni.

Eleinte tépelődött. Majd megette kezét-lábát, a hogy elgondolta, micsoda nagy felelősséget kerített ő a nyakába Besztercze védelmével. Mint kézilámpás a szélben, éles, ravasz eszének lángja nyugtalanul lobogott. Hol ide hajlott, hol oda. Hanem csak igen kis körben világította meg a homályban szunyadó eseményeket.

Éjjeli szekrényén volt néhány könyv. Disznóbőr kötésű régi históriák és világverő Mátyás király verses története. Ez utóbbit vette a kezébe, szórakozottan lapozgatott benne. Nem volt babonás, de mégis megvakarta a fejét, mikor a nagy király táborozására háromszor egymásután nyitott rá. Ennek a dolognak valami titkos értelme van!

Boroszlóban körülzárták és ostrom alá fogták Mátyás hadait. Csakhogy a nagy királynak ragyogó jó kedvét ez az ostrom nem vette el. Egyik multság a másikat érte a keményen szorongatott városban. Sőt egyszer, hogy az éhező, didergő, lerongyolt ostromló hadakat felbőszítse, nagy bált, hangos eszemiszomot rendezett a bástyákon. Szájtátva bámulták a nekibúsult vitézek a fejedelmi dáridót. Elcsordult a nyáluk s végleg elment a reménységük, hogy ők ezt a jókedvű és erős várost valaha beveszik.

Beiersdorfer uram káprázó szemekkel olvasta a víg farsangi történetet. Hátha ő is megcselekedhetné ezt a Básta György halálos boszuságára? Hátha ő is czéczót rendezne a falakon, ad oculos demonstrálva, hogy az ostromot kutyába sem veszi? Híres, nevezetes dolog volna ez, annál híresebb, mert a szászok lelke sötét mint a templomablak, s hasonló vidám tréfa, a mióta Erdélyt lakják, még nem fordult meg szász ember fejében. Annál bizonyosabb, hogy Beiersdorfer uram nevét és emlékezetét ez a különös eset sokáig fenn fogja tartani...

Reggel azután, józan fővel, meghányta-vetette a dolgot. Csak még a formával nem volt tisztában. Valami tetszetős alkalom kell hozzá, máskülönben a hideg, megfontolt beszterczei polgárság azt fogja hinni róla, hogy elment az édes esze, s hogy egy ellenségtől körülzárt városban minden ok nélkül pazarolja a méregdrága élelmiszert.

Átballagott Seiverthez, öreg barátjához, hátha kettecskén kisütnek valami okosat?

A Seivert mester ragyás képe felderült, mikor a polgármester bekopogtatott a portájára. Kék kötényével megtörülgetett egy kecskelábú, magas hátú bőrszéket, a vendégét arra leültette. Hólyagos, porumbáki üvegben erős lengyel pálinkát tett az asztalra, hogy a polgármestert megkínálja.

Beiersdorter uram csak a nyelve hegyét mártotta bele az égő folyadékba. Seivert fenékgig kihajtotta a poharát. Tüzelt is a himlőhelyes arcza, mintha izzó vasrostély volna, a min pecsenyét sütnék.

- Hol a lányod, Márton?

Seivert sóhajtott.

- Miért ez a nagy sóhajtozás? Csak nem beteg? Úgy tetszik, tegnap láttam a templomban.

- Láthattad. De akkor azt is láttad, hogy sovány és hervatag.

A polgármester felütötte a fejét.

- Virágok és leányok közös betegsége. Nem hervadás az, Márton, egy-két harmatos este helyrehozza. Ezután fog csak kivírulni teljes pompájában.

Seivert összeránczolta a homlokát.

- Hiszen tudom én, mi a baja. Megunta a bimbóvoltát. Se álma, se étvágya, se kedve. Az esze mindig máshol jár, a munka kiesik a kezéből. Ha beszélek hozzá, nem érti. Pedig nem süket. Száz lépésről is meghallja annak a kamasznak a sarkantyúja pendülését...

Beiersdorfer szeme megvillant. Az alkalom fáját meg se kellett rázogatni valami nagyon. A nagy dínom-dánom ürügye, érett gyümölcs módjára, az ölébe hullott.

- Emberkinzás a hosszú menyasszonyság, Márton. A fák sem virágoznak örökké... Teremni kell nekik. A virágzás csak a termés kedvéért van, annak előkészítése... Van egy pompás gondolatom: hamar adjuk össze őket.

- Ostrom idején?

- Hát aztán! Lásza az ezreddobos, hogy a beszterczeiek vígan vannak... Hét országra szóló lakodalmat csapunk a bástyákon...

- Miért a bástyákon?

- Miért, miért... Hát azért, hogy szemet szúrjunk Bástának a vigasságunkkal és örömünkkel... Vakúljon meg tőle, adta bustya vére!

A beszélgetést abban kellett hagyni, Frida jött be az ajtón. Az arczocskája egy kicsit bizony meghúzódott, a szeme nagyobbnak látszott. S mint a megmetszett szőlővenyige, tele lett könnyel..

Seivert oda intette magához.

- Jó reggelt, kisasszony. Későn keltünk fel, te cseppség. Egy idő óta szeretünk lustálkodni. Mindig elaludjuk a pacsirtaszót, ellenben késő éjszakáig elhallgatjuk a fülemülét...

Frida elpirúlt. Nem tudott mit válaszolni. A polgármesterre nézett nagy restelkedve. Beiersdorfer uram komoly maradt, szinte ünnepélyes. Mint mikor piros köpönyegébe húzóda ítéletet mondott Hofgräf Pál felett...

- Micsoda nap van ma, Frida?

- Talán szombat.

- Nem biz a. Nem talátdad el, a mi nem csoda. Úgy élsz te most, mint a kinek a vállán turbékoló galambok ülnek; a szárnyuk veresése elkábít. Ma hétfő van, leányom. S ha Isten is úgy akarja, a hogy apád: holnapután Hofgräfet és téged megesketnek...

Frida rájuk nézett, nem üznek-e belőle tréfát? Mikor látta, hogy Beiersdorfer uram komolyan beszél s hogy az apja helyeslőleg bólint hozzá, lelkendezve kiszaladt a szobából...

A polgármester - mint a ki dolgát jól végezte - föltette czobolyprémes kalapját s bucsúzott. Hanem az ajtóból csak úgy félvállról még visszaszólt:

- A polgárság békére vágyik. Lelket kell verni beléjük, máskülönben föladják a várost. Hofgräf az egyetlen, a ki melegen tudja tartani hanyatló bátorságukat. Azt akarom, hogy a város falait védve, Hofgräf azt oltalmazza, a mi egy férfinak legdrágább: a tűzhelyét, a feleségét. Igen, a feleségét... a mézeshetek legelső hajnali óráiban... Érted-e most már, miért siettetem a lakodalmat? Azért, hogy a Pali erejét, bátorságát, halálra való elszántságát megszásszorozzam...

Amend a Bástá táborában pogányúl unatkozott. Naphosszant ödöngött a sátorok között, mert a tábori élet öröme: ivás és kártya őt nem mulattatta.

Bizony a vallon tisztek napestig kártyával, ivással meg jókedvű emberszólással ütötték agyon az időt s a zárkozott, gyanakodó, fösvény és fanyar Amendnek nem igen volt köztük becsülete.

Egyik bizalmas emberének az izenetéből megtudta Amend, hogy Hofgräfnek a hajaszála sem görbült meg s hogy a vallonok Kornisst lövöldözték meg helyette. Ám nehéz sebéből az is kiépült. Fogait csikorgatta dühében s a hideg kegyetlenül kirázta, annyira elöntötte az epe.

Azóta egyebet se tett, mint hogy hosszú tábori látcsóval Besztercze falait, bástyáit fürkészte. Egyik tiszta februáriusi délelőtt azt vette észre, hogy a bástyákon deszkabódékat emelnek. Megtörülte a szemét is, meg a látcsó üvegét is, hogy vajon jól lát-e? Nem valami gonosz káprázat-e, hogy lakodalmi bódékat állítanak föl a falakon? Mert hogy lakodalmi bódék, azt menten észrevette.

Éjszaka nem aludt. Ravasz, éles esze fenekére akart látni a készülő eseménynek. Bizonyára Hofgräf veszi el Fridát. S a bástyák tetején tartja meg a lakodalmat az ő boszantására. Mi más czélja volna e szokatlan és kihívó menyegzőtartásnak mint őt vérig ingerelni?

Másnap köd volt, sűrű, hideg téli köd, nem látott Beszterczéből semmit. Mint az éhes farkas a karám körül, úgy kóválygott a falak tájékán. Még az óvatossága is cserben hagyta. Annyira közel járt a városhoz, hogy egy beszterczei őráratnak majd a kezébe került.

A bizonytalanság érzése gyötörte. Átkozta a ködöt és perbe szállott az istennel. Délben kisütött a nap. Mohón kapott a tábori látcsövéhez, hogy lássa, tegnap óta mi történt a bástyán?

Arcza kénsárga lett, oly alattomos düh fogta el. A fenyőfa ágakkal diszített deszkabódék körül a lakodalmi tűzhely készen állott. Épen úgy, mint az ő lakodalma napján, mikor a tűzvész és Hofgräf váratlan hazaérkezése Fridával való összekelését megzavarta s örökre félbeszakította.

A Bástá ostromágyúi nagy távolságban állottak a falaktól. Hiába rimázkodott a fővezérnek, vontassa előbbre »ugató kutyáit« és lövöldözze meg a lakodalmasokat. Bástá vállat vont.

- Egy lövést se vesztegetek többé rájuk. Kíéheztetem a pernahajder bugrisokat. Mi bajod neked azzal, hogy lakmároznak és a készletüket fogyasztják? Annál hamarabb szükében lesznek ételnek-italnak...

Szerdán szép, derült, bár kissé fagyos reggel virradt a beszterczeiekre. A szél a város felől fujdogált s így a német táborba hozta a beszterczei harangok tiszta kondulását. Ez a harangszó Amendet rendkívül felizgatta. Nem tudott betelni a város falainak fürkésztésével. Tehetetlen

dühében véresre harapta a száját, keze reszketett rettenetes felindulásában. Azután gúnyosan, egészen hangosan felkaczagott, mint a kinek az esze megbomlott. A kőszívű katonák kinevették.

Ezalatt Frida elbúcsuzott az apjától. Úgy illett volna, hogy sírjon-ríjon. Néhány száz esztendő óta minden beszterczei menyasszony úgy búcsuzott el a szülői háztól. De a kis Frida nem sírt, nem is reszketett úgy, mint az ezüst nyárfa levele. Az ő szivecskéje kemény megpróbáltatásokon ment keresztül. S az utolsó hetek sóvárgásában nem egyszer átélte ő már azt a jelenetet, mikor föltartóztatlanul megindul a jövőendő férje háza küszöbéhez...

A nyoszolyóleányok apró virágbokrétaikat osztogattak szét a vendégek között... Odakint az utcán néhány pisztolylövés esett s virágos, medgyesi cserépfazekat ütöttek a kapufélfához. A minnek ott, a hol leány s nem özvegyasszony megy férjhez, mélységes jelentősége van.

A násznép a templomba indult. A lakodalmas házból halk muzsikaszó hangzott utánuk...

Mikor Hofgräf kíséretestül a templom ajtaján belépett, trombitaharsogás és dobpergés fogadta, mint a királyokat. Az fogadta a menyasszonyt is.

Az egész város talpon volt, maga az öreg Amend is részt vett a nászmenetben. A templomban mindenki Fridát csodálta. Ahogy összeeskették őket, hangosan és bátran mondta el az igent s a helyett, hogy a szemét lesütné, a vőlegényére nézett. Azután megrezzent a maga hangjától s halvány arcát égő pirosság futotta el. Eszébe jutott, hogy a rezgő, halk beszéd, a félénk suttogás jobban illett volna a menyasszonyi állapotához.

Az új asszonyt átadták a Hofgräf portán, azután hangos zeneszóval a bástyán összerótt deszkabódékhöz indultak, hogy ott tartsák meg a lagzit, Básta uram valamennyi hadának szemeláltára.

A lakodalmi ebéd előtt rövid tánczot jártak. Arra való volt ez, hogy az új asszony kedvét vígabbá tegyék. Hanem erre Fridának nem volt szüksége. Víg volt ő szívében a nélkül is.

A vendégek ez alatt leültek a hosszú, fenyűfából összetákoltsz asztalhoz. Rang, érdem és kor szerint ültek egymás mellett, még ezen a vig napon is az ostromról beszélgetve. Mulatságukat nagyban megzavarta az a gondolat, hogy Básta ágyúgolyói minden szíves hivogatás nélkül is a menyegzői népség közé pottyanhatnak. Ez a nyomott kedv különben csak addig tartott, míg a tüzes kőmáli és czelnai borok, - gyorsan dolgozó építőmesterek módjára, - magasan föl nem rakták a beszterczei polgárok bátorságának leomlott kőfalát...

Kést, villát, kanalat nem adtak. Minden vendég a magáét vette elő. A ki szórakozott fővel otthon felejtette az evőszerszámát, addig várt, míg a szomszédja jól nem lakott s kését villáját neki át nem engedte.

Félpintes korsókban állott a bor az asztalon. Csak a papnak volt egész pintes a korsója. Papoké az elsőség még az ivásban is, a beszterczei polgárok úgy tartották. S ma is úgy tartja a világ.

Este hétig ült a násznép az asztalnál. A mit megenni nem tudtak, zsebkendőbe kötve vitték haza a vendégek, nehogy kárba vesszen.

Ebéd után kitették a menyasszony tányérját. Czintányér volt ez, minden legény, a ki a fiatal asszonyt tánczra vitte, egy tallért ejtett bele váltságdíjúl. Egy óra múlva színültig megtelt fényes lázsiással.

Frida tánczközben is folyton az urát nézte. El is tévesztette az ütemet nem egyszer s ha beszéltek is hozzá, visszasz feleleteket adott. Mikor fáradtan leült az ura mellé, aranyiszőke fejét a vállára nyugtatta. Suttogva beszéltek és vontatva, mintha a szó is nehezükre esnék. Annyiszor beszéltek óráig és fáradhatlanul szerelmükről s most a szó csak akadály volt boldogságuknak. Ők már, mint két kristályvízü hegyipatak, siettek egyesülni, az esésnek örök törvényénél fogva.

Már teljesen besötétedett, mikor az egyik násznagy inni adott a fiatal legényeknek s ősi szász szokás szerint azt kérdezte tőlük:

- Ismeritek-e, fiúk, a Brelfet?

- Ismerjük! ismerjük! - kiabáltak, mindenfelől.

Ez a lakodalom végének hivatalos bejelentése volt.

A násznagy folytatta:

- Ha ismeritek, jertek velem, hágjunk fel a lakodalmi konyhára s kiabáljátok ki a világnak.

A vőfélyek és a fiatal legények kifutottak a bástyára s a lakodalmi konyhát megrohanták, tele torokkal kezdték kiabálni a szászok híres lakodalmi versét:

»A Brelft jó volt.
Elég is volt belőle...
Lakodalmon fehér kenyér,
Lagzi után szükség és szomorúság.«

Erre leugráltak s vad lárma között bontották szét csákánnyal a lakodalmi konyhát. Élő jelképét a Frida szűzies hófehér leányságának...

A jókedvű ordítózás, a lövöldözés, a harsogó nászmuzsika lehallatszott a völgybe s eljutott a Bástya táborába.

Az örömtüzek és lobogó fenyőfáklyák fénye levilágított a havas sikságra, a hol Amend sötét gyűlölettel kóborolt a vallonoknak czukorsüveghez hasonló sátrai között.

A város már elcsöndesedett, mikor Hofgräf kézen fogta a feleségét és levitte a bástyáról.

Két városi drabant fáklyával világított előttük, Korniss és a vőfélyek kísérték.

Ahogy leszállottak a bástya aljához, a legelső utcza szegletén Korniss megölelte Palit, Fridának kezét csókolt. Azután a sarkantyúját összeütve, a fiatal házasoknak nyugodalmas jó éjszakát kívánt. A vőfélyek is követték példáját. A fáklyás drabantokat pedig Hofgräf elparancsolta kezének erélyes mozdulatával.

Magukban maradtak. Előttük a hó világított, fejük fölött csillagok ragyogtak. Frida úgy reá nehezedett az ura karjára, hogy az megállt.

A fiatal asszony fölneézett. Szemük találkozott s nem tudott elválni egymástól. Ajkuk hosszú, édes csókban egyesült.

- Magunkban vagyunk, drágám, - mondá Hofgräf, s szava olyan volt mint a megütött húrnak rezgése. - A többi ember, a világ tőlünk örökre elmaradt. Járunk-kelünk köztük, szólunk hozzájuk, hallgatjuk és látjuk őket; de csak egymásnak élünk. Te az enyém, én a tied...

Lassan megindultak a Hofgräf porta felé. A fehérruhás fiatal asszony útjában a hó világított s feje fölött csillagok ragyogtak.

XXXVI.

Bogáti uram, híven a fejedelem hajladozó nádszál politikájához, hat heti fegyverszünetet járt ki Bástya és a beszerceiek között. A városban tanyázó magyar őrség és Hofgräf ellene voltak a fegyverszünetnek, mert azt egy megalázó béke előfutárának tekintették, a miből a városra semmi jó sem származik. De a tanács a fegyverszünet mellett volt. Maga Beiersdorfer uram, a

ki még nem régen a Básta bosszantására a bástyákon lakodalmat rendezett, mint Mátyás király Boroszlóban: nehéz szívvel adta le szavazatát a Bogáti praktikája javára.

Az öreg Amend volt legtüzesebb szószólója a háborúnak, bár a fia titokban beüzente, hogy a tanács eszén legyen, százszor is fontolja meg, a míg a háború folytatására határozza el magát.

A tülekedés a tanácsban a béke- és a háborúpárt között két álló napig tartott. Hofgräf biztatta Kornisst és Vitézt, hogy hadinéppel fogják körül a városházat s erőszakolják ki a fegyverszünet kerek visszautasítását. Mert ha Besztercze buta és éhes czinege módjára lépre megy, előbb-utóbb a Básta György markába kerül.

Vitéz Mihály, mint okos és tapasztalt emberhez illik, azt felelte Hofgräfnek, hogy ő nem elegyedik bele a tanács dolgába. Mit érne vele, ha a háború folytatását kierőszakolná?

Ha a tanács és a polgárság békére vágyik, nem lehet sokáig tartani a várost a német had ellen. Ha egyszer valaki a lejtőn megindul, lejut az a hegy lábához, nem lehet föltartóztatni esésében.

Korniss meg haza vágyott a szépséges fiatal asszonyához. Szerelmes leveleket írogattak egymásnak, s e szerelmes levelek hangja türelmetlen sóvárgást árult el. A Korniss lelke haza szállott s letelepedett a felesége kötőcskéje mellé. Reggeltől estig a hitvesénél időzött a gondolata.

Hofgräf, házasságának harmadik hetében, teljesen átértette Korniss keserves állapotát. Mert a lángoló sóvárgás az után, a kit szeretünk, s a ki fiatal és szép, egyideig olyan mint a csiklاندوزás: megbizseregteni a vérünket. De bizony az örökös csiklاندوزásba beleőrülhet vagy bele is halhat az ember.

Érezte nagy elhagyatottságát. Titokban még Frida is tapsolt a békekötés gondolatának, mert az ura életéért remegett. Amendnek pedig a mestersége hozta magával, hogy vérszomjasabb a többenél. Ám az öreg mészáros e hangulata hamar eltűnik, mint a vérfoltok, ha a vágóhíd tölgyfa padlóját fölmossák.

Így történt, hogy Beiersdorfert, Schutz György tanácsos urat és Rohrmann Gallus városi lelkészt nagy kísérettel Várhegy községbe küldte a kommunitás, hogy Bástával a béke föltételeit megvitassák.

Amendnek Básta nagy szerepet juttatott a beszterczeiekkel való alkudozásban. Amend ezt a bizalmat igyekezett a város javára gyümölcsöztetni. No meg egy kicsit a maga javára is. Kikötötte a titkos alkudozások folyamán, hogy azért, mert okos és előrelátó politikájával a várost a végső pusztulástól megmentette, őszkor az ő fejére teszik a polgármesteri süveget. Hanem ő nem teszi be a lábát Beszterczére mindaddig, a míg egy szál idegen katona tanyázik földjén. A béke legelső föltétele tehát az lesz, ő ebben az irányban veti latba egész befolyását, hogy Vitéz hadi népe kivonuljon a városból.

Beiersdorfer uram fölpattant:

- Az nem lehet. Annyi volna ez, mint a magyar hadat - a mely Beszterczeért vérét ontotta s a várost hősieken védelmezte - gyalázatosan fölláldozni.

Amend gúnyosan, epésen vigyorgott.

- Bizony megeshetik, hogy levágják őket egy szálig, mire haza jutnak... De hát az nem baj. Védjék magukat, ha tudják, mutassák meg a híres vitézségüket... Hiszen végre is Básta lovagias ellenség. Ha nagyon szépen megkérlik, meghagyja a fegyverüket.

Rohrmann Grallus, a város papja, aggodalmasan csóválta a fejét.

- Az, hogy fegyveresen vonuljon el a székelység, magától értetődő dolog. Ehhez nem kell a Básta különös kegyelme. Hanem a császár generálisa adja írásban, hogy bántatlanul engedi haza a magyarokat.

Amend még mindig vigyorgott.

- Isten neki, hát megadjuk azt is. (Mintha azt mondta volna: a Básta írása senkit sem oltalmaz meg a vallonok és hajdúk kardjától.)

Beiersdorfer belátott a leendő polgármester kártyájába.

- Nem elég az írás se. Adja becsületszavát Básta nekem, még pedig ünnepélyesen, egész tábora, Bogáti uram és a beszterczei küldöttség jelenlétében.

Amend szúrós szeme rá villant a polgármesterre.

- Hátrább az agarakkal, polgármester úr. A ki Bástától ilyesmit kíván, annak az embernek nem szeretnék a bőrében lenni.

A polgármester daczosan felütötte a fejét.

- Akkor hát nem lesz béke. S kegyelmed nem lesz Beszterczen polgármester. Védjük magunkat körömszakadtáig... Az éhség, meg a pestis, no meg az erdélyi hadak majd csak eltakarítják falaink alól a Básta György népét...

Amend a körmét rágta, elgondolkozott. Bolondság volna a húrt túlfeszíteni. Bogáti méltányos békét köthet Bástával a fejedelem nevében, s akkor neki nem lesz semmi része szülővárosa megmentésében. A pecsenyéje porba esik, ha nem vigyáz.

- Beiersdorfer uram kedvéért ezt is kijárom Bástánál. Pedig nem könnyű dolog. S nincs is valami nagy kedvem hozzá... Mint az ibolyák illatával, tele lettek volna a szász mezők és szász erdők feloszlásnak indult székely hullák szagával... Ott feküdnék Korniss is. Nagyon csendes ember válnék a kevély nagy úrból, a ki bennem az egyszerű szász polgárt halálosan megsértette... Ott feküdnék temetetlenül ez a léha úrfi, a ki Hofgräfhez a megszólalásig hasonlít...

... Délután a béke-föltételeket nyélbe ütötték. Básta felhagy az ostrommal; a magyar csapatok asszonyostól, gyermekestől elvonulnak; hogy nem lesz bántódásuk, arra Básta becsületszavát adja; viszont Besztercze harminczkét ezer aranyforintot fizet hadi sarcz fejében. Ezt a roppant összeget a jómódú város oly könnyen kiizzadja, mint a hogy tánczoló fiatal leány vékony, rózsás bőrén kiüt a veriték.

Reminiscere vasárnap vonúltak el a magyar hadak. Sok czókmók volt velük, gyerek és asszonynépség, s így hosszú kocsisor követte őket. Az »isptály kapu« alacsony boltívei alatt koczogtak el, sastollas kalapjukkal bucsút vetve az ablakokban leselkedő szőke szász fehér-népnek.

Elöl Vitéz Miklós lovagolt, Nagy Albert, a fejedelem küldötte Bogáti, száz lovassal. Azután a szekerek döcögtek, s két száz muskétás, lándzsás gyalogos zárta be a menetet.

Korniss elkésett, mert Hofgräféktől sokáig bucsúzott. Apródjai és kísérete már a Vitéz Miklós lovas csapatába nyargaltak be, mikor ő még mindig Fridával s az urával beszélgetett.

Végre kijött az udvarra, megfogta a lova kantárát s féllábát a kengyelbe tette. Ebben a pillanatban Frida megfogta a bársony mentéje ujját.

- Maradjon még uram, kegyelmed.

Korniss visszafordult. Csodálkozva látta, hogy a fiatal asszony nagyon sápadt, s a hangja remeg, alig tudott a lábán állani.

Eleresztette a lova kantárját, de féllábát még mindig a kengyelben tartotta.

- Mi baja, húgom?

Ekkor már Hofgräf is oda ért. Látszott az arcán, hogy zavarban van.

- Rossz előérzet gyötri az én kis bolondomat. Azt mondja...

Már a száján volt, hogy: »nagy veszedelemben forog az életed, ha velük mégysz;« de hirtelen elharapta a szót. Veszedelemről beszélni annyi volna, mint Miklóst egyenesen neki szalajtani a veszedelem nyitott torkának. Fordított hát egyet a dolgon.

- Frida egy kicsit babonás.

- Te azt sohasem mondtad. Protestáns leányokról még nem hallottam, hogy babonások volnának.

Hofgräf ötölt-hatolt. Végre is Frida szabadította ki a csávából.

- Babonás nem vagyok, hanem egy kicsit képzelődő. Egy kis főkötőt és egy parányi kabátkát kötöttem a leendő fia számára. Még nem vagyok kész vele, pedig el szeretném küldeni Piroskának. Szerencsét hoz rá, majd meglátja, az én horgolásom. Ezt a bűvös főkötőcskét adják rá legelőször a pubira vagy a médire, ha világra jön.

Korniss ellágyult. A szeme fénylett, a hangja fátyolozott lett.

- Sokáig tart, míg megcsinálja?

Frida a fejét rázta.

- Mégis, mennyi idő alatt készíti el?

- Egy óra alatt.

Korniss kivette a lábát a kengyelvasból.

- Isten neki, fakereszt. Nem a világ, ha egy órával később indulok el. A szekerek úgyis lassan mennek, beérem őket a legközelebbi pihenőnél, a hol a lovakat megitatják. Vitéz uram azt gondolja, hogy megszöktem.

Frida szép rózsás színe megjött s lopva az urára mosolygott. Pali, mint a kinek valami nagy diplomáciai sakkhúzás sikerült, bevezette Kornisst a nappali szobába, hogy ebédig eltereférljék az időt.

Mert a fiatal menyecskének kisebb gondja is nagyobb annál, hogy a kész főkötőt horgolja. A főkötő, az igazat megvallva, készen volt, készen volt a réklicske is. Mind a kettő ki volt bélelve vérszínű selyemmel. Azért vérszínűvel, mert a czigányarcú Kornissnak csak nem lesznek lenhajú gyermekei? S ha oly zománczos, barna bőrűek lesznek a majmocskaí mint jó maga, a kiabáló veres szín jól illik nekik...

A két jóbarát beszélgetett. Frida vagy háromszor benézett a szobába. Pali mindannyiszor fölkelte ülőhelyéről, megkapta a karcsú derekát s a nyakát meg a szőke haját csókkal elborította.

Mikor a menyecske kifordult s elhangzott a selyem szoknyája suhogása. Pali magasztalni kezdte a feleségét. Nincs olyan asszony több a világon, (no, természetesen Bethlen Piroskán kívül). Szép is, jó is, szerelmes is. S mindenekfelett édes! Ő - Pali - jól tudja, hogy ez hitvány és kopott szó s hogy méltatlan Fridához. De neki az esik legjobban, ha édesnek mondja. Édes, édes, édes... százszor is elmondja egy nap, s elmondja minden alkalommal.

Korniss álmodozva hallgatta. Eszébe jutott a felesége, a kit oly régóta nem látott, s a ki szívszakadva várja... Kedvetlenebb lett és izgatottabb. Szeretett volna nyomban indulni, hogy éjszakára, erős lovaglás után, megkopogtathassa a kastély kapuját.

Frida látta, mi megy végbe a Korniss szívében, kibontakozott az ura öleléséből, sőt, - nehogy nagy legyen a kísértés, - a széken felejtett csipkés kötőjét is magával vitte. Kornisst most minden asszonyi pipere s minden szerelmeskedés a feleségére emlékezteti...

Elmúlt bizony három egész óra. Korniss azon vette magát észre, hogy délebedre fölteritik a diófa asztalt. Ebéd nélkül már csak mégsem engedhetik útnak. Rövid, egyszerű polgári ebéd lesz, a minő egy takarékos szász asszony konyhájáról telik. A hogy az ebédnek vége lesz, azon melegében útra kelhet Korniss, Pali néhány mértföldnyire elkíséri...

Korniss megpördörte a bajuszát.

- Engem bizony ne kísérjen senki. Kísér engem egész úton a szerelmes gondolatom. S hófehér galamb képében fél úton elébem repül a feleségem sóhajtása...

A hogy megebédeltek, Kornisst nem volt emberi hatalom, a mely marasztalni tudná. Még az sem, hogy a kis főkötő nincsen készen.

- Majd ha készen lesz, elhozza Pali. Vagy elhozza jó pénzért valami fürge lábú beszterczei hírhordó.

Csakugyan neki készülődött az indulásnak. Hofgräf - nem volt mit tenni, - maga is lóra ült, hogy egy darabig elkísérje...

Básta a kapunál várta a magyar hadat. Serege, lovasság és gyalogság, két sorjában volt fölállítva. Mindjárt a kapunál, a vasba öltözött fekete lovasság állott, lejjebb a vallonok és muskétások, leghátul a hajdúk, vértől csepegő, Istentől elrugaszkodott népség.

Básta elébe lovagolt Vitéznek. Kezet fogott vele, megdicsérte, a miért a várost oly bátran védelmezték. A segédtsíkjét melléje adta, nehogy - a mit katonai becsületszavával megpecsételt - a köztük levő egyezséget megszegjék az »ebhajdúk«. Ő ugyan vasmarkú s fel tudja tartani hadaiban a rendet, de a hajdúságról nem áll jól. Maga Belzebub tüzes, kénköves lelke háborog bennük...

A magyarság, a Besztercze vizén átkelve, Budak felé vette útját. Gyönyörű, napfényes idő volt. A síkság tele volt sisaknak, forgónak, fegyvereknek, lovak csótárjának ragyogásával, mozgó emberek hangjával, zsibajával, forró léleketével. Ám az erdők hallgatagon, titokteljes borzongással néztek az elvonuló had után, a mely feltartóztatlanul ment, ment, a merre sötét végzete vont...

Alig hogy Básta visszatért Várhegyre s katonái a táborban megtelepedtek, a hajdúság egy része, a mely lovon és fegyverben maradt, lopva utána eredt a magyarságnak. A budaki hegyfoknál, egy szűk kutyaszorítóban utolérték. A szekerekre vetették magukat, a hol az asszonynépség volt, meg az értékesebb holmi. A Básta tisztje kardot rántott és visszaparan-csolta őket, de mikor azok körülfogták s kezdték lerángatni a lováról, esze nélkül elnyargalt.

Nem volt mit tenni, a magyar vitézek fegyverrel védelmezték a szekereket. A hajdúságnak nem kellett egyéb. Nosza reá rohantak a maroknyi népre s irtózatossá vártak. Vitéz Miklós karddal akarta magát keresztül vágni, de hátulról lelőtték a martalócok. Öten-hatan támadtak meg egy-egy székelő lovat. Hanem közülük is sok elhullott. A gyalogság megvetette hátát a budaki hegyfoknak s a muskétások igen sok hajdút küldöttek a másvilágra.

Lassanként elfogyott a magyar had. Mint erdőben a fák, egyenként dőltek el, harsogó fejszecsapások alatt. Hírmondónak sem maradt belőlük, kivéve Nagy Albertet, a ki néhányad magával egyenesen a Básta táborába nyargalt, azon porosan, véresen, szétszaggatott ruhában. A homlokát a fejsebe miatt nagy tarka keszkenővel bekötötte.

A magukra maradt asszonyok: nemes asszonyok, őszbevegült matrónák, serdülő szűzek, áldozatul estek a martalócz-csapat vérszomjas dühének. Ékszerüket, értékes holmijukat elvették tőlük, ruhájukat leszaggatták, még a szattyánbőr csizmájukat is lerángatták a lábukról.

Félig meztelen testtel, mezítláb hajszolták őket a fagyos, dermedt mezőkön, a honnét nem régen takarodott el a hó.

Korniss és Hofgräf az országúton, lépésben lovagoltak, mikor Nagy Albert s néhány szál megmenekült vitéze szemközt jött velük. A hogy a fiatal tanácsurat meglátta, rekedten kiáltotta feléje:

- A magyar hadat leölték. Básta, a császár generálisa, becstelen ember. Adott szava ellenére nyakunkra zúditotta a hajdúságot. Vitéz uramat meglövéldözték...

Hofgräf és Korniss elszörnyűködve hallgatták a véres hírt. Első gondolatuk az volt, hogy ketten az egész hajdúságnak nekirohannak. Azután okosabbat gondoltak. Hofgräf lóhalálában elnyargalt Básta-hoz, Korniss pedig, Nagy Albertet vivén magával élő tanúnak, fellármázta a beszterczeieket.

Nemsokára vallonok és muskétások vonultak ki a hajdúság megfékezésére. A beszterczei őrség pedig kinyitotta a kapukat, s a menekülő asszony- és gyereknépet mindenfelől összeszedte.

Básta toporzékolt dühében. Vagy legalább úgy mutatta, mikor a nemes haragtól szikrázó Hofgräf elmondta a gyalázatos orvtámadást. Még aznap szigorú vizsgálatot rendelt el. A kínvallatás késő éjszakáig tartott, akkor a felbujtókat és a vezetőket számszerint húsz hajdút, kötélhalálra és keréketörésre ítélték.

Másnap csípős, didergő hajnalban az elítélt hajdúkon végrehajtották az ítéletet. Magukba-szállás és félelem nélkül néztek az akasztófával farkasszemet. A halál gondolata, a mely naponként száz meg száz alakban leselkedett rájuk, szívüket hidegen hagyta.

Aznap egy más eset is történt. Egyik kivégzett hajdúnak a testvére, a táborban tett körútja alkalmából, Bástára fogta a fegyverét.

- Adta beste, gézengúz németje, - mondá fogcsikorgatva, - mindig csak a magyart fogyasztja. Velünk legyilkoltatja székely testvéreinket, minket meg fölköttet... Mindenképen magyar vére szomjazik ez az emberfarkas.

Szegény hajdú, ugyancsak meglakolt, a miért egyszerű paraszt eszével belátott a Básta kártyájába. Lófarkához kötötték az istenadtát. Beszterczétől Várhegyig, meg vissza hajszolták a nekivadult paripát. Bár a feje több helyen be volt törve, arczáról, válláról a bőr le volt nyúzva, s bár eszméletét elvesztette, büntetése még nem volt teljes. Leoldozták a lófarkáról s testét négy felé vágták. Darabonkint szegezték ki Besztercze négy kapujánál, elijesztő példa gyanánt.

Amend elemében volt. Korniss ugyan, a kit szívéből gyűlölt a Hofgräfhez való hasonlóságáért, valami csoda módon megmenekült, de a szász erdőkön és szász mezőkön ibolyák helyett temetetlen magyarok holttestei illatoztak...

XXXVII.

Amend bevonult a szülővárosába. Bevonult, mint korlátlan úr, a kinek a politikája győzedelmeskedett. Addig, a míg polgármesternek megválasztanak, mint császári biztos résztvevett a tanács titkos ülésében. Sőt a döntő szó az övé volt. Hofgräf kivételével, a kit az erdélyi fejedelem bizalmas emberének tekintettek, térdet-fejet hajtott előtte az egész tanács. A mi nem volt csoda. Básta hadai a kapuknál tanyáztak s maholnap bevonulnak nagy muzsikaszóval. Övék a hatalom és dicsőség, mert övék a nyers erő.

Mielőtt a közügyek intézésétől félrevonulna, s a teret teljesen ellenségének engedné át, Hofgräf a titkos ülésen még egyszer felszólalt. Nagynak, irtózatos nagynak tartotta a kivetett sarczot. Akkor sem lehetne nagyobb, ha Básta a várost fegyveres kézzel foglalja el, s ha a győzőnek jogával él. Ám e szörnyű sarcz békés megegyezés gyümölcse. Nem tudja, a maroknyi jómódú polgárság hogyan tudja kiizzadni ezt a tenger pénzt.

Amend homlokát összeránczolva, jéghideg arczczal hallgatta a kifakadást. Csak a kezével intett, hogy Hofgräf folytassa a mondókáját. Pali folytatta.

- Básta nem teszi be lábát a városba. A béketraktának ez az egyik föltétele. A leendő polgármester úr ezt a maga diadalának tartja. Ám a Básta uram rózsájának éles tövise van. Helyőrséget hagy köztünk, - hajdúkat és vallonokat, - a míg a harminczezer forintokat meg nem kapja. Mit jelent ez? Mindjárt megmondom: a farkast bevettük az akolba.

- Hát Vitéz Miklós meg Nagy Albert hada nem itt tanyázott?

- Azok úgy viselkedtek, mint jóra való katonához illik. Azok barátaink voltak és védőink. A törvényes fejedelem hada. Egy gombostű nem sok, annyi sem vész el a polgárság vagyonából, a míg ők köztünk voltak... Ellenben a Básta népe, ez a zsványokból és gyújtogatókból összeszedett mákvirág-csapat kifoszt bennünket. A polgárnak sem vagyona, sem élete nem lesz biztonságban. Kiélik a várost, talán fel is gyújtják, hogy égésében gyönyörködjenek. A ragadós nyavalyáikat közénk behurczolják... Leányainkat meggyalázzák. Óseink szabadságát a csizmájuk hegyével felrúgják... Százszor megbánjuk még és százszor megsiratjuk a napot, a mikor becsületes háború helyett a rothadt békét választottuk... A békét Bástával!... Én ennek a politikának a felelősségében nem osztozok.

- Mindjárt gondoltam, - szólt közbe Amend sötét gúnnyal. - Két dudás nem fér meg egy csárdában. Kettőnknek szűk Besztercze. Mikor te voltál benne az ur, én szépen kimentem. Most, mikor Isten felvitte a dolgomat, én tessékellek ki téged... Úgy vagyunk mi ketten, mint a kik egy szál deszkára ülve, hintáznak. Egyszer te kerülsz felül, máskor én. De egyidőben soha sem leszünk sem alúl, sem felül - mindaketten.

Hofgräf farkasszemet nézett az ellenségével.

- Én nem megyek kóborolni senki hadával. Nem hagyom el senki kedvéért a szülővárosomat, mint a hogy te elhagytad veszedelmében. Csak behúzódok a házikómba, mint a csiga... S várom, hogy az idő kitisztuljon. Mert ki fog tisztulni egyszer... Ezek a gonosz, rossz idők lefolynak... Az erdélyi fejedelem lesz megint ura az országnak... S Básta uram, a te pártfogód, kitakarodik Erdélyből minden hadastúl s a podgyászában kiviszi magával minden pereputtyát...

Felállott, meghajtotta magát a tanács tagjai előtt s Amendnek mély hajbókot csinált gúnyosan, negédesen.

Mikor a hallgatag, nehéz tölgyfa ajtó mögötte becsapódott, Amend gyülölettől szikrázó szemét végighordozta a gyülekezeten.

Azok lesütötték előtte a szemüket mindannyian, megértve hatalmát. Csak az öreg Amend sóhajtása nyilalt át a fojtó, mélységes csenden:

- Tied a hatalom, fiam, de nála van az igazság.

- Az igazság?... Mindig annak van igaza, a ki hatalmasabb... Az igazságért töviskorona jár s a megvesszőzés. Meg azután, - hogy el ne felejtsem, - epe és ecet, a mivel megítatom az úrfit, oly igazán, a hogy Amend Mártonnak hívnak. - Hanem most, térjünk át tiszteletreméltó ügyekre... Vessük ki fejenként, jómódú polgártársainkra a harminczezer forint hadi sarczot... Keserves áldozat, de meg kell lenni. Ez a ti politikátoknak s a Hofgräfének a keserű gyümölcse... Még szerencse, hogy a Básta ollója csak az aranygyapjatokat nyírja le. Az oldalakat is kivérezhetné a miért esztelenül, - bár elismerem, félrevezetve, - megvadúlt kos módjára neki ugrottatok a mindenható császár hatalmának... Kezdjük meg a hadi sarcz kivetését. Hofgräfné fizessen háromezer forintot... Talán sokaljátok? Azt hozzátok fel, hogy özvegy? Mindegy. Ha megszakad belé a dereka, köszönje meg a drágalátos fiacskájának... Seivertre vessünk ki ötezer pengőt... Mi az? Ti zúgolódtok? Hát nem elég gazdag a vén csont? A dolmánya fél ujjából kirázza ezt a pénzt. A Frida, az igaz, megrövidül vele, kevesebb lesz valamicskével a hozománya...

Az öreg Amend elveresedett. Még a két füle is lángolt bele. Szokatlan dolog, nem igen történt meg vagy harmincz esztendő óta. De kemény, érdes bőrén ezúttal átütött a restelkedés érzése. Szégyelte magát, hogy az egyetlen csemetéje így kifelé fordítja a lelke rosszabbik felét.

Hanem türtőztette magát. Csak a szokottnál jobban izgett-mozgott. Az erős faszék meg-megroppant a hatalmas teste alatt.

A kivetés vége felé járta. Minden jobbmódú polgár neve belekerült már a fekete névsorba, s még kerek tízezer forintocska hiányzott. Honnan vegyék, ha csak szíjjat nem hasítanak az iparosok és kereskedők hátából?

Ekkor az öreg Amend megszólalt.

- Hát engem kihagytatok? Micsoda címen hagytatok ki, mikor még szegény özvegyasszonyok bőrét is lenyúzzátok? Ágrúl szakadt vagyok én, toprongyos, a ki fizetni nem tud? Nem csak olyan beszczercei polgár vagyok, mint a többi? Vagy a fiamuramat kiméliket? Ki meri föltenni róla, hogy másokon akarja behajtani azt is, a mit isteni és emberi törvények szerint az apjának kellene megfizetni?... Hogy bújjak ki a fizetés alól én, a kinek van mit a tejbe aprítanom? Ötezer forinttal járulok hozzá a Básta uram túpénzéhez... Szép kis menyasszonyi ajándék egy oly város részéről, a melyet nem vett be senki, a mely meghódolt vereség nélkül, s a mely még évekig tarthatta volna magát, akármily tüzesen ostromolták... Most már legalább megtanulták a beszczerceiek, hogy a gyávaság nagyobb költséggel jár a bátorságnál.

A fiatal Amend arcza elsárgult. A szeme fehére szinte fölfelé fordúl, a hogy alattomos méreggel az apjára sandított.

- Básta táborában néztem végig az ostromot. Hogy fizessek sarczot én? a ki győztem, a ki ostromló voltam és nem ostromolt?... Ám mindentől eltekintve, ötezer forint tengersok pénz... Hová gondol, apámuram?

Az öreg dohogott magában. Fogta a prémmel körülszegett, nagy szélű kalapját s tiszteletlenül felcsapta a fejére. Azután összeszedelőzködött s otthagya a tanácskozást. Az ajtóból még visszaszólt.

- Ha te a Básta táborában lebzseltél, szerelmetes fiam, én itt voltam, védtem a várost, a hogy tudtam... Te győző vagy, én a leggyőzöttek közül való vagyok. Sarcz fejében ötezer arany forintokat fizetek, ... punktum...

Avval kiment. Odakint is pattogott az előszobában ácsorgó polgárok nagy gyönyörűségére. Szájtátva hallgatták.

- Különb legény az öreg a fiánál, ... adták szájról szájra. De csak suddogva, mert a falaknak is fülei vannak, s a mindenható tanácsossal bolond dolog kikötni. - Az egyetlen Amend teheti, apai jogánál fogva...

Básta Kolozsvárra indult. Beszterczén csak a betegeit és a sebesültjeit hagyta hátra s tekintélyes számú helyőrséget. Köztük a hajdúkat, a mi a lakosságot üdvös rémületben tartotta.

A háború, mint a bálba készülő szép asszony, uszályos ruhában jár. De jaj annak az országnak, ahol véres, csatakos uszályával végigseper... Erdélyben éhség és pestis tört ki, hogy a mit a polgárháború megkímélt, mindazt pusztítsa, rontsa és tönkre tegye. Hírmondója se maradjon Erdély régi, nevezetes jólétének.

A fél ország parlagon hevert, nem volt a ki a földet megművelje. Hogy a föld teremjen, be kellett volna vetni, hogy bevetessék, fölshántani. A ki fölshántsa, jobbágy volt elég, de az igavonó állat egy szálíg eltűnt. Elrabolta, levágta, hol a Básta György népe, hol a kóborló tatár, hol maguk az erdélyi hadak.

Néhol bizony megesett, hogy a szegény paraszt magamagát fogta az eke elé. El is nevezte a néphumor ezt a furcsa fogatot a »Básta szekeré«-nek.

A Beszterczén helyőrségben maradt vallonok és hajdúk túltettek törökön, tatáron, oly istentelenül viselkedtek.

Lóra kapva, sok mértföldnyire elkalandoztak a városból. Nem volt előttük semmi szent. Nemcsak a kastélyokat, a templomokat is kirabolták. A sírokat, - eltemetett drágaságok után kutatva - feldúlták. A jobbágyok portájáról az utolsó tehenet is elhajtották.

A lakosság koldús lett és földönfutó. Magában Beszterczében hatszáznál több földhöz ragadt szegény nyomorgott. Oly városban, a hol a jólét azelőtt általános volt, s a hol a testvéri érzés nem engedte soha a polgártársakat elzúlleni, most hatszáz polgár élt a falai között, a kinek nem volt egy betevő falatja. Éhség és pestis könnyöretesebb volt hozzájuk mint az emberek, - örökre megváltotta őket a földi élet szenvedéseitől. Rakásra hullottak, mint őszkor a legyek. Becsületes koporsó és sír helyett, meszes gödörbe hajigálták őket. Némelyik még mozgott, bár testük hideg és kék volt, mint a ványolt brassói posztó...

Mínt hogy a házakba vallonokat és hajdúkat szállásoltak be, a szegény ördögök a piacon, szabad ég alatt tanyáztak. Emberi formájuk már alig volt, hideg, éhség, betegség annyira elcsigázta őket.

A míg ló- és kutya-húsban tartott, a beszterczeieknek tűrhetően folyt a dolguk. Addig nem volt baj, a míg ritka és kíváncsú csemege gyanánt lesóványodott macskák mászkáltak és keservesen nyivákkoltak a háztetőn.

Csak hogy ez a paradicsomi állapot nem sokáig tartott. Nemsokára vad fűre és fagyökrére szorúltak az emberek. A ki gombát szedett az erdőben s volt annyi vize, hogy megfőzhesse, királyok módjára élt.

Volt olyan is, a ki miután az ebeket fellakomázták, a kóbor kutya szerepére maga vállalkozott: csontokat keresgélt a szemétdombon. A csontot azután erős tűzön puhították, s a kiszivárgó nedvét úgy szűrűsölték, mintha osztriga volna.

Mások leszedték az ablakról az üveg számba menő hólyagot. Megfőzték és megették, úgy képzelték, most valami finom ragout-t esznek.

Kint, az oláh falvakban még szörnyüségesebb dolgok történtek. S az embereknek még a hajuk szála sem állott égnek e hírek hallatára. Megfogtak egy oláh asszonyt, a ki megölte az öt éves kis fiát és megette. Egy éhenhaló jobbágy, Shylock módjára, kimetszett egy darab húst a felebarátja karjából. Resinár oláh községben egy atya és három felnőtt fia koczkát vetettek. A kire a koczka esik, az a többi kedvéért feláldozza magát. A legfiatalabb fiúra esett a sors, de a testvérei megsajnálták. Miért haljon ő meg, a ki húsz évet alig élt? A három testvér összenézett, azután összesúgtak s közös erővel az atyjukat ölték meg. Ő már véncsont, hadd üljön fel, - hogy átvigyék a Léthe tulsó partján, - az öreg Cháron csónakára...

A mellett elviselhetetlen drágaság volt. Egy köből élet ára, a mit Básta betörése előtt hatvan denárért vesztegettek, most húsz magyar forintra ugrott fel. Egy pint bor tizenhat forint. Ezelőtt öt forintért egy egész hordóval kapott az ember. Egy fuvar fáért, a mely régebben tizenhat denárba kerül, három forint járt. Egy tojás ára négy denár. Egy tyúk - nem is aranytojó, - nyolczvan denár.

A zsványokat és a gyújtogatókat ebben az időben nem kötötték fel. Attól tartottak, a holttestet éjszaka lelopják az akasztófáról és font számra kimérik, mint a hizott ürühust.

Ezek a szörnyüségek és a pestis megtizedelték Besztercze lakosságát. A pestisben elhullott polgárt kis faszánkóra tették, úgy hogy a szegény halottnak a keze-lába lelógott. Énekszó és pap nélkül temették el. Bedobálták egy nagy meszes gödörbe, nehogy a ragályt az anyaföldben terjeszszék s nehogy a rá következő tavaszkor hóolvadás után, újra felüsse a fejét a rettenetes nyavalya, miután a földben gyönyörűen kitelelt és jól kipihente magát.

Némelyik család egészen kihalt. Mikor az idő fölmelegedett, egyetlen napon száz hullát ástak el. Tíz lelkész közül egy maradt életben. A virágzó iparos czéhek felényire leolvadtak. Egész házsorok állottak pusztán. Mint az akkori krónikás megírta: »az üres ablakokból az írtózat vigyorgott a járókelőkre«.

A tanács fejét veszítette ennyi csapásra. A bajok özöne megfullasztotta híres okosságukat és erélyüket. A fiatal Amendnek nem sok hasznát vették. Nagyon félt a pestistől: ha szerét tehetné, kimenekült a város falain kívül fekvő majorukba.

A hadi sarczot sem tudta idejében behajtani pedig ebből az egyből becsületkérdést csinált. Kiróni könnyű volt fejenként egy-egy jelentékeny summát, de nehéz volt behajtani.

Básta türelmetlen volt. Egyik fenyegető levelet a másik után küldözte a »császári biztos« nyakába. Sőt egy szép napon egy kapitány állított be Amendhez, hogy ő majd hamarosan felhajtja a harmincz ezer forintot.

De erre már az Amend lusta vére is felfortyant. Mit gondol Básta uram? Besztercze maga veti ki és maga szedi be az adóját. Nincs abba beleszólása senki ember fiának. Básta uramnak a legkevésbé. Azt szeretné ő látni, hogy annyi fejedelem esküjével és pecsétjével megerősített, ősi jogaikból őket kiforgassák. Ő engedelmes jobbágya a császárnak, de ily merész kísérletre visszaszegődik az erdélyi fejedelem hűségéhez...

A kapitány szitkozódott, de nem tehetett egyebet, belenyugodott abba, hogy Amend a pénz egy részét behajtja, a hátralevő rész megfizetésére pedig haladékat kér.

Így érkezett meg a husvéti ünnep. Husvét vasárnapján, egy beszállásolt vallon vigyázatlanságából vagy gonoszságából tűzvész támadt.

Csak néhány ház égett le, de a hajdúk és vallonok felhasználták a kedvező alkalmat arra, hogy régótától fogva dédelgetett szándékukat - Besztercze kifosztását, - véghez vigyék.

Oltás ürügye alatt betörték a polgárok házába, a boltok vaslakatait leverték, s kezükhöz kaparítottak minden értékes holmit. Régi híres szász ékszerek, ezüst korsók, drága szövetek, egész vég selymek kerültek elő a polgárházak rejtett, homályos fülkéiből.

Amend megemberelte magát. Félreverte a harangokat, fölfegyverezte a polgárságot, a falakról és bástyákról bivalyokkal elhúzatta a haubiczokat és csatakigyókat s azokat megtöltve a martalócz vallonokra szegeztette. A városi tűzmesterek égő kanócczal állottak ágyúik mellett. Amend egy kézlegyintésére vártak, hogy a császári hadakra tüzeljenek.

Básta kapitánya nagy nehezen helyre állította a rendet. A kolomposokat, - köztük néhány hajdút - még az nap este kerékbe törette.

Amend, mint egyszer a Básta táborában, ezúttal is végignézte az exekúciót. Keskeny, vértelen ajkát összeharapta, piros szenátor köpenyegében olyan volt, mintha maga volna a hóhér.

Egyszer csak megremezt. Egy pillanatra elállott a szívverése. Hol látta ő már ezt a kintől eltorzult arcot, ezeket a sötét, fenyegető szemeket? Visszaemlékezett a hajdúra, a kit az ostrom idején az ő följelentésére kötöttek ki. A míg rátették a kerékre, révedező pillantását egy világért sem vette volna le az Amend hideg, kökemény arczáról... Azután bajtársaira nézett, mintha sírja szélén valami nagy rimánkodása volna hozzájuk. Azok megértették... Amendre pillantottak ők is, azután elkapták róla a szemüket és daczosan, sötéten, állhatatosan a földre néztek.

Amend szorosabban összehúzta a köpönyegét. Didergett, pedig meleg tavaszi alkonyat szállott le Beszterczére.

Az áprilisi égbolt nyugtalan és változó volt, mint a szerelmes lányok szíve. Felhők jöttek, felhők mentek rajta.

XXXVIII.

Frida a kút kávján ült. Gyakran ült itt Pali oldalán, gyermekkorában. Kezével a kövekbe kapaszkodva, nem egyszer ereszkedett le a kút fenekére az erős, vásott fiú, hogy a kőburkolat rései közül a kis leánynak verébfiókot szedjen. A míg vigyázva belenyúlt a meleg fészekbe s a csipogó sárgaszájú verébfiókokat az ingébe összeszedte, a kis Frida szepegett odafönt. Félt, hogy Pali a kútba esik; vagy - a mi az ő szemében nagyobb veszedelem volt száz kútbaesésnél, - mérgesen rájuk ront Seivert mester s végighegedül Palkón a vakmerőségéért.

Később, mikor fölcseperedtek, tükrük volt a víz színe. Abban nézegették magukat. Fiatal arcuk rajza, - a mely egymás mellett rezgett, - hová tűnt? Sehová. Hiszen egymáshoz szorult fejüket most is gyakran tükrözi vissza az öreg kút, ha a boldog és nyugodt álmodozásnak órájában, önfeledten belépillantanak...

A kút szélén ülve, Frida az urát várta. Ma a szokottnál bágyadtabb volt, valami édes fáradtságot érzett. A hogy sápadt arcocskával, két kezét lustán az ölébe téve, előre hajolt vállal üldögélt, fiatal fához hasonlított, a melynek verőfényben rezgő ágát a gyümölcsáldás lefelé húzza...

De hol van még a gyümölcs? Körülötte a kertben szilvafák és a barackfák csak most virágzanak. A nyirkos fakerítés hosszában mindenütt orgonabokrok lila és fehér virága nyiladozik.

Meleg van, nyomasztó meleg. Frida legalább úgy találja. Pedig könnyű és kényelmes ruha van rajta. Hajlékony dereka nincs leszorítva halcsontoknak kemény pánczéjába. Mintha egy idő óta kevésbé szeretne öltözködni, mintha egy kicsit - de csak egy nagyon kicsit - ez a tűzről pattant asszonyka elhagyná magát.

Hofgräf nem veszi észre e változást. Nem is fog észrevenni Fridán sem kisebb sem nagyobb változást soha. Még azt a legnagyobb változást sem, a mit az egymásután leperdülő évek végeznek majd egyszer a Frida fiatal arczán. Ő mindig egyformának fogja látni ez arcot; egyformán szépnek és fiatalnak. Hiába vegyülnek szőke hajába ezüstsálak, sima patyolatbőrén hiába képződnek redők, árkokcsák, a melyek a gondatlanul vágató fiatalságnak, e ragyogó lovasnak, nyakát szegik: ő mindig ugyanegynek látja a Frida képét élete fogytáig. Olyannak látja, a minőnek házasságuk első reggelén, kifeslett, harmatos asszonyi voltának teljes pompájában...

Bár hallja az ura lépését, - ezer ember járása közül is mindjárt fölismerné, - nem fut elébe, mint máskor szokta. Ott sütkérezik a napon, szemét félig lehúnyva, mint a hogy a fáradt hullám lassan kicsap s elterül a napsütött parton.

Most hirtelen felpillant. Szeme nagyobb lesz és ragyogóbb, a hogy Palit nézi. Köztük már az életnek nincs semmi titka. Mint mikor a virágba borúlt kertnek kerítése mindenfelől bedől: ők már egymás szívében minden kis zúgot látnak és ismernek.

Pali leül a felesége mellé. Oly szorosan, hogy egy csillogó varrótű nem sok, azt se lehetne közéjük ejteni. Bár boldog, hogy a Frida kezét foghatja, homloka komoly marad.

Ez a komolyság a Frida szemében megnő, a hogy megnyúlik a fa árnyéka. Mi lett az erős szívű kis leányból? Szeme tele lesz könnyel, a mint e redőkbe vont, aggódó férfigomlokot nézi.

Hofgräf csitítja.

- Olyan vagy, galambocskám, mint a napsütött rét, szinte érzik rajtad a frissen kaszált széna illata. S lelleden, - mint a réten - a fénynek és árnyak váltakozó játéka van.

Egymásra mosolyogtak. Ez a mosoly az énekek-éneke. A mi rejtelem, csoda, sóvárgás, a mi megható érzés egy szerelmes pár lelkében lakik: mindaz e mosolyban szemükbe és ajkukra szállt.

Hofgräf nagyot sóhajtott.

- Ne értsd félre komolyságomat, nincs annak semmi köze a mi boldogságunkhoz... Besztercze sorsán aggódom... Mint a lábadozó betegnek, nincs jártányi ereje. Most, hogy a dögvész múlófélben van, az esküdtek összeszámlálták az életben maradottakat. A lakosságnak épen fele pusztult el az ostrom, az éhség és a döghalál következtében. S a mi kis hájunk volt, azt ugyancsak elvesztettük a nagy nyúlkergetésben... (Persze mi voltunk a nyúl, s a kopó - a német.)

Frida még mindig mosolygott, Hofgräf gyöngéden megsimogatta szőke haját.

- Te ezt nem érted, úgy-e? Mit bánod te a várost, csak nekünk folyjék jól benne a dolgunk?... Én, meg a háztartásod: teljesen elég vagyunk arra, hogy minden gondolatodat elfoglaljuk... Amendet megválasztották polgármesternek. Holnap lesz a beiktatása, a szászok ősrégi szokása szerint.

A fiatal asszony összerázkódott. Erősebben megszorította az ura kezét.

- Nagy baj lesz belőle, majd meglátod, édes uram, én féltelek attól az embertől...

Hofgräf kevélyen felütötte a fejét.

- Ne féltsd a falat, ha kőrisbogararak ellepik... Mint szabad beszterczei polgáron, csak a törvénynek van hatalma felettem... Nem magamért aggódok, szivecském... Engem ne félts. Én, a míg az idő ki nem tisztul, mint valami selyembogár, begubózom magamat szerelmed fénylő szálaiba. De a város, de a város! Keservesen meg fogja bánni Besztercze, a miért elszakadt a törvényes fejedelem hűségétől... Hanem igazad van, drágám. Hagyjuk a komoly beszédet. Inkább csókolj meg. Nem lát meg senki a fákon s a jó öreg kúton kívül...

Frida mind a két fehér karját rátette az ura nyakára.

- Okos légy, édes uram, az eszeden járj... Mindent el fog követni Amend, hogy kihozzon a sodrodból... Ám neked nem szabad lépre menned, édes uram... Hajolj le csak jobban hozzám... Így ni, egészen közel... Sűgök valamit... Kímélned kell engem. Nem szabad annak kitenned, hogy reszkessek érted mint a nyárfalevél... A félelem és izgatottság most nagyon ártana nekem... Jobban ártana mint egyébkor.

Ajkát az ura füléhez tartva, sűgött valamit. Nem is sűgás volt az, inkább lehelet. Mintha a titokban, a mit az urára bízott - mint illatát a virág - a lelkét lehelte volna ki.

Hofgräf megremegett az örömtől. A nélkül hogy fejét karjából kiszabadítaná, s ajkával szájacskáját keresné, térdre hullott a felesége előtt...

Azután szelesen fölállott. Az a gondolata támadt, hogy Fridát az ölében viszi be, s vigyázva leteszi az édesanyja nappali szobájában...

Amend Márton korán fölébredt. A mi után örökké vágyódott, a mióta csak esztét tudta, a polgármesterséget elérte tehát. És Hofgräf előtt érte el. Igaz, polgártársainak örömujjongása nélkül.

A bécsi politika szolgálatába szegődve, egy meggyalázó békének a piszkos hulláma emelte fel őt ily magasra. S egy megsarczott, kifosztott, fölégetett, nyavalyától megtizedelt városban kezdte el működését. Ám mindezt el fogja feledtetni, ha nagy dolgokat visz véghez népe érdekében.

A hatalom aranyos lépcsőfokát elérte és vetélytársa előtt érte el. Most az a kérdés, meg tudja-e ülni polgármesteri székét becsülettel? A miért népén keresztülgázolt: fontos és díszes hivatalával úgy tud-e élni, hogy mindenkit kiengeszteljen?

Mindenkit, Hofgräf kivételével. Őt nem fogja kímélni, mert köztük a gyűlölet már oly mély árkot ásott, hogy azon a kibékülés és megbocsátás vékony, hajladozó deszkaszálát keresztülfektetni nem lehet.

Még alig pirkadt a hajnal. Veres szenátori köpönyegét a nyakába kerítve, kiment a kertbe. Harmatos most ott minden s az orgonavirágnak bódító szaga van. Kék szemű ibolya nevet ki a fűből, s az árvácska a nap első sugarának csókjára most bontja ki kelyhét...

Nem aludt rosszul, mégis epés, sárga az Amend arcza. Olyan mint a rossz lelkiismeret. Bár a hirtelen szőke haj későbbben őszül, halántékán már ezüst szálak csillognak. S a gonoszság ekéje - a hogy egyszer valaki róla mondta - mélyen felszántotta az ábrázatát.

Apjával is összeperelt. Makacs, köfejú volt apa is, fiú is, egyik sem engedett a másiknak. E pillanatban mégis ellágyult. Föltette magában, hogy még ma kibékül vele. Azon a napon, mikor polgármesterré avatják, senkivel sem kívánt haragban élni, a Hofgräf kivételével.

Egy kicsit eltűnődött rajta: micsoda halálos bűnt követett el ellene Pali, hogy oly engesztelhetetlenül gyűlöli? Ha jól meggondolja, semmit. A természet volt a hibás, a mely nem egyenlő kézzel osztotta el köztük az erőt, a férfias szépséget, a lovagias kellemet, az asszo-

nyok vonzalmát, a szerencsés, könnyed véralkatot, a mely minden világi sikernek az anyja. A nélkül hogy tudná miért, a kertnek legelhagyatottabb része felé indult. Valami láthatatlan, titokteljes kéz intésének engedelmeskedett. A vadrózsa ágai belekapaszkodtak köpenyegébe, hogy egy tapodtat se menjen tovább. De ő nem értette meg a jószívű marasztalást. Sőt szitkozódott is, mert egy szúrós tövis a kezét megvérezte. Nézte, nézte a kicsorduló piros vérét... Ime, egy tüske is alkalmas fegyver, a mely ellen hatalma és méltósága meg nem oltalmazza.

Valami zörgés ütötte meg a fülét. Sőt több annál: emberi test esése. Fülelt. Valami tolvaj járt itt, s átvette magát a kökerítésen. Köd előttem, köd mögöttem, eltűnik, mire ő a nyomába ér.

Cselédei után kiáltott. De bizony nem hallotta senki. Azok bizonyára most csípi ki magukat, legjobb gúnyájukat véve magukra, fiatal gazdájuk tiszteletére.

Néhány hosszú, gyors lépéssel bent volt a sűrűben. Még ideje sem volt körülnézni, három alak emelkedett föl a bokrok mögül s egy pillanat alatt körülfogták.

Hajdúk voltak. Megveszekedett, semmitől vissza nem riadó népség, a kik elhatározták, hogy ma teszik el láb alól, mikor polgármesteri székébe iktatják be.

Látszott rajtuk, hogy egész éjszaka dőzsöltek. Szemük vérben forgott, arcuk gyűrött volt s csak úgy dült belőlük a borszag, a balzsamos hajnali levegőben.

Amend visszahőkölt. Futni akart, de az egyik hajdú elébe került és visszarántotta veres köpenyegénél fogva.

- Mit akartok? Tudjátok-e ki vagyok én? Még az ivadékokat ivadékát is lovak szaggatják szét, ha csak a hajam szála is meggörbül.

- Tudjuk ki vagy, - röhögött az a hajdú, a melyik őt köpenyegénél fogva visszarántotta. - Jól megjegyeztünk, adta bustya vére, még mikor a Básta uram táborában kínozták meg a kedvedért a pajtásunkat... Mikor felakasztattál és kerékbe törettél közülünk néhány magunkfajta hajdút, megfogadtuk, hogy más világra küldünk. Sokáig leskelődtünk utánad, mert vigyáztál a bőrödre nagyon. Drabantok és stadtrájterok kísérték úton-útfélen. Most megcsíptünk, kutya, meg fogsz halni.

Mind a hárman reá emelték kurtanyelű csákányukat. Kiolvasta szemükből, hogy sem kérés, sem fenyegetés, sem ígélet el nem tántorítja őket föltett szándékuktól.

Vége van mindennek. Foga vaczogott halálfélelmében s a hideg veriték kiütött rajta. Csurom-víz lett egyszerre az egész teste. Szeme olyan volt mint az égő parázs, szinte megperzselte vele a három lóköttöt, a kik életére törtek.

- Ne bántsatok. Megváltom az életemet. Annyi aranyat ígérek, a mennyit el se birtok.

Ám azok röhögtek és káromkodtak.

- Vér helyett arany folyik ereidben. Azért csapolunk meg. Nesze gézengúz...

A ki fogta, másik kezével feléje sujtott a csákányával. Amend hirtelen elkapta a fejét, a szörnyű ütés a karját érte. Mint a madárnak a szárnya, a megütött kar lefityegett tehetetlenül.

Szembe fordult velük. Másik ép karjával összehúzta mellén a veres szenátor köpenyegét, hogy ha már életét meg nem mentheti, méltósággal haljon meg e latrok csapása alatt. Csak a szemét takarta el, mikor a csákányokat mindhárman reáemelték. Hang és sóhajtás nélkül esett össze. Véres, átlikasztott koponyával terült el a harmatos fűvön... Mind a három ütés áttörte a koponyacsontot s behatolt az agyba, rögtön halált okozva...

A hajdúk kiforgatták zsebeit. Pogányul káromkodtak, hogy nem találtak bennük egy polturát sem.

- Most pedig oldjunk kereket, czimborák. Ha kapunyitáskor nem tudunk kijutni a városból s ha nem bujdosunk világgá, holnap lógni fogunk mind a hárman...

A vén, iszákos képű hajdú, a ki így bízta a czimboráit, egy marék harmatos fűvet szakított és lemosta vele csákányáról az áldozata véré.

Amend csendesen feküdt a gyepen. Micsoda fölfordulás, lótás-futás, rémüldözés lesz Beszterczén, ha a polgármester holttestét megtalálják...

A nap feljött. Rózsaszín felhők úszkáltak a hajnali égen. Néhol pirosabb volt a felhők pereme. Akárcsak az Amend Márton kiömlött vére...

XXXIX.

Vége, 1604-ben, betelt Erdély szenvedéseinek mértéke. Az olasz dobos katonai rémuralma végső napjait élte.

A szabadságából kiforgatott, vérbe-lángba fojtott ország Bocskayt választotta meg fejedelmének. A három nemzet föltámadt, fegyveresen sietett a Bocskay zászlói alá. A szultán megküldötte az athnámét, Básta uram pedig, Dampierre, Capreolo, Pezzen és Coleoni ezredeseivel egyetemben, kitakarodott a sokat szenvedett országból. Az olasz kalandorok csillaga letűnt.

A németvilág, a mely már-már gyökeret vert, hosszú időre véget ért. Magyar volt az úr újra Erdélyben. Magyar fejedelem gyógyította a sebeket, a miket az ország jólétén, szabadságán, fejlődésén, szellemi életén a Básta átkozott keze ütött.

Beszterczére is eljutott a nagy politikai fordulat hulláma. S fölemelte Hofgräfet, a magyar irány leghívebb és legkitartóbb oszlopát, a polgármesteri székre.

A város kiheverte a Básta ostromát, s a mi ez ostrom nyomában ballagott: a pestist, az éhséget és a drágaságot.

Vér és piszok helyett, újra tiszta vizű csatornák csörgedeztek végig az utcán. Szőke polgárnők, szoknyájukat fölfogva, s fehér térdecskéjükig a vízben állva, ugyancsak súlykoltak benn.

A lábasházak ívei alatt, iparosok és kereskedők újra kirakták portékájukat. Frissen levágott borjút és hízott ürüt akasztottak ki a mészárosok, csalogató, hívogató címer gyanánt.

A kutak fából és vasból való csövein örökösen bugyogott ki a jéghideg forrásvíz. Az égnek meredező, magas kéményekből videron szállt fel a füst, a rendes polgári élet és a szíves vendéglátás jele. A kőből faragott ablakokból megelégedett arczok pillantottak ki.

A kutak csöve alá polgárleányok tartották cserépkorsójukat. A míg tele lett, fölnéztek a templomtoronyra, a mely körül fehérszárnyú galambok repdestek.

A templomajtó nyitva van, hogy a nap minden órájában oda találjon, a ki imádkozni akar. A toronyóra szép, tiszta kondulása végig hangzik a piacon, akárcsak harangoznának.

A sötét kapuboltozatokon tanácsurak és polgárok ácsorognak. Falusi szekerekről boros hordókat szednek le és kötéllel legurítják a pincze feneketlen mélységébe. Mint a fáradt leánynak, ha bál után egy éjszaka kialuszsza magát: a felzavart borocskának odalént, a pincze homályában a színe, csillogása megjön...

Szakasztott olyan Besztercze, mint történetünk kezdetén. Csak polgárai közül haltak el sokan. Mint az erdőben, öreg fák mellett a fiatalok: egész új nemzedék nőtt fel a Hofgräf szemelátára.

Vasárnap reggel van, Hofgräfet ma iktatják be hivatalába. Az édes anyja megélte e szép napot. Ott áll a Seivert ház erkélyén, két kis unokájával. Seivert mester a menetben lesz, ő vezeti a mészárosok tiszteletreméltó czéhét a veje színe elé.

Frida a konyhán sűrög-forog, hófehér kötőben. Nagy vendégség lesz ma a háznál, hajnal óta talpon van minden cseléd.

Odakint a menet megindul. Fehérruhás leányok jönnek legelől, csupa virág, csupa repkedő szalag, csupa gondatlan nevetés!

Utánuk az iskolás fiúk bandukolnak. Négyes sorban jönnek, mint a katonák, fekete palástban járó, szigorú iskolamesterek felügyelete alatt. Szász nemzeti dalt énekelnek.

Következnek a czéhek. Mészároslegények szép, hízott ökröt vezetnek fülénél, farkánál fogva. A bojtos farkára kék és piros pántlika van kötve, a szarvai aranyosok. Hiába, kevély, gazdagságukat fitogtató népség ezek a mészárosok!

A szíjgyártók ezüst szironynyal kivert lószerszámot hoznak. A kovácsok csillogó aczélvértbe öltözött vasembert. A szőcsök czéhe előtt medve czammog; jeges medve fehér irhájába vart jegyzője a tanácsnak. Azonfelül a szőcsök rakják tele a tánczterem falához támasztott galyakat kitömött rókával, nyúllal, mókussal, menyéttel.

A czéhek és a »bruderschaft«-ok szakadatlan sorban lépkednek egymás sarka mögött. Tarka ruhába öltözött bohócok mókáznak a szájtató közönséggel. Minden becsületes czéhnek megvan a maga bohócza és szemfényvesztője, hogy az iparosvilág jókedve szemmel láthatólag kifejezésre jusson.

A lelépő polgármester házától az új polgármester házához tartott a menet. Egész Besztercze talpon volt. A sorfalat álló polgárok és gyermekek örömrivalgása közt indították útnak a »faharistomot«! Ez a furcsa alkotmány kereken járt s húsz pár aranyozott szarvú ökör volt elébe fogva. Hanem azért mégis nagyon lassan döcögött végig az utcákon. Hol egy lánczszem szakadt el, hol a faházikó teteje tántorgott, mintha részeg volna. Majd az ökrök közül vadult meg valamelyik, a nézőközönség hangos gyönyörűségére.

Hofgräf a tanácsházban, csengő, férfias hangon letette az esküt. Azután a czéhek, a tanács, a városi közgyűlés tagjai, a megye megbizottja, a Bocskay tisztjei, a tornászok és tűzmesterek hangos muzikaszóval és mozsarak durrogása közt kísérték az erkélyes Seivert-házba. Előtte a városi kapitány a fekete posztóba takart pallost vitte, annak jeléül, hogy Besztercze polgármestere, hivataloskodása alatt, élet és halál ura. A pallost vívó villicus után, díszbe öltözött és állig fölfegyverkezett drabantok lépkedtek.

A Seivert-ház portáján nagy sajtárokban állott a kőmáli, a finom és tüzes rizling. Fiatal legények korsóval merítettek belőle s kínálgattak vele boldogot, boldogtalant.

Az udvar egyik szegletében ökröt sütöttek, s hízott ürületet forgattak a lassan égő parázstűzön. Ez a népség számára készült. Bent kappanok, réczék, verő malacok pirultak, s a forrázott és hideg halak légióját öntözték nyakon mindenféle fűszerszámmal.

A portán nagy sürgés-forgás támadt. A kik a népnek inni adtak és a rendre ügyeltek, azok sorában elől járt Hanz és a fogoly vallon, a ki azóta belecseppent a város börtönőri állásának tejes köcsögébe. Kényelmes hivatalához illően meggömbölyödött és elnehezedett. Még csak álmában sem szeretett visszagondolni a tábori életre, a nélkülözésekre, fárasztó lótás-futásra, fagyra, sárra, szakadó esőre. S a sebre és halálra, a mely reájuk lesett minden bokor megől...

Harangzúgás közt lépte át a háza küszöbét Hofgräf. A polgárság, e hideg és mindig óvatos polgárság, nagy szeretettel és lelkesedéssel fogta körül. Sőt még azt is megpróbálták volna, hogy fölemeljék s a vállukra kapják, ha nem tartanak tőle, hogy csorba esik a polgármesteri tekintélyén és méltóságán.

A tornáczon Frida jött elébe a kis fiával s a kis leányával. S még egy nagyon kedves vendég: Korniss Miklós.

A hogy meglátták egymást, összeölelkeztek. S sokáig, nagyon sokáig nem tudtak elszakadni egymástól. Hofgräfné könybe lábadt szemmel nézte a két egyforma arcot. Most, hogy a fia polgármester, el kell temetni nehéz titkát örökre. Sohasem szabad megtudni Palinak, hogy az ő érében magyar vér folyik. Hogy az eredete homályos. A polgármester nevét nem szabad közprédára dobni a csöcselék kíváncsiságának.

A míg a gyermekeit s a feleségét megcsókolta, háta megett, a fekete posztóba takart rettenetes nagy karddal, mozdulatlanul s komoly képpel állott a villicus.

- Gyere, Miklós. Nem lett volna teljes a mai ünnep, ha te nem vagy itt. A közösen kiállott veszedelem emléke teszi-e, vagy valami más érthetetlen és csodás rokonszenv, - de én téged úgy szeretlek, mintha édes testvérem volnál.

Korniss elérzékenyült. Már a száján volt a vallomás, vagy valami egyéb, a mi a vallomáshoz veszedelmesen hasonlít, de a Hofgräfné komoly, szomorú és kérő szemétől ajkán fagyott a szó.

Az új polgármesternek beszédet kellett mondani a polgársághoz, a Seivert-ház erkélyéről.

Hofgräf jó szónok volt. Hangjának zengése, tüzes, kifejező kézmozdulatai: mindez arra való volt, hogy a tömeget magával ragadja s érzésüket felzaklassa.

Frida nem ment ki az erkélyre vele. Ott állott a szomszéd szobában, dobogó szívvel, szédülő fejjel, kimondhatatlan büszkeséggel, de az asszonyi szívnek gyöngéd, rejtelmes aggodásával.

Nem arra ügyelt, a mit az ura mond, a beszéd tartalma őt nem érdekelte. Ő csak a hangját hallotta, a férfias, szívhez szóló hangot, a mely erős és mennydörgő most; de édes és suttogó, mint a hárfa zengése, ha szerelméről szól vele...

Szívébe belenyilalt egy különös érzés. A népben, a közügyben, Besztercze városában a veszedelmes és kíméletlen vetélytársat látta, a melylyel ezentúl osztozkodni kell a Hofgräf idejében, gondolatában és érzelmeiben...

De a féltékenységnak ez a fellobbanása nem sokáig tartott... A hogy beszédét befejezte, Hofgräf hátrafordult. Azok között, a kik körülötte állottak, a hívek, barátok és tisztelők sorában kereste a Frida édes arcát, az ő ragyogó szeméből akarta kiolvasni - ítéletét.

Ez a bűvös szempár, szerelmének e csillaga felé világított a szomszéd szoba homályából. Megérezte ez asszonyi szemnek hatalmát és közellétét.

Kijött, hogy megkeresse. Frida ott állott a szoba közepén, az asztalba fogódzva, halványan, felindulva, szerelmesen.

Hofgräf megértette, mi megy végbe a felesége lelkében. Tudta, hogy a szőke fejécskében most milyen keserves gondolatok forronganak.

- Frida, kis Frida, szivecském...

Karjai közé zárta fiatal, szépséges asszonyát. Kint az udvaron és az utcán torkaszakadtából éljenezett a nép. S Besztercze valamennyi harangja zengett-bongott...

VÉGE.